



รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
ชุดโครงการความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคกลาง

เรื่อง

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเงี้ยว

โดย

รุจิรา เชาว์ธรรม

สมปอง บุญเตียร

นรินทร์ พันธุ์รอบ

สุนทรีย์ นิมาภักดิ์

วัลย์ลักษณ์ ทรงศิริ

กันยายน ๒๕๔๕

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่อง

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเงี้ยว

คณะผู้วิจัย

รุจิรา เขาวงษ์ธรรม	โรงเรียนจันทเสนเชิงสุวรรณอนุสรณ์
สมปอง บุญเตียร	หน่วยชลประทานโคกกระเทียม
นรินทร์ พันธุ์รอบ	โรงเรียนจันทเสนเชิงสุวรรณอนุสรณ์
สุนทรีย์ นิมาภรณ์	โรงเรียนนครสวรรค์
วลัยลักษณ์ ทรงศิริ	มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
ชุดโครงการความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคกลาง

บทคัดย่อ

สังคมวัฒนธรรมในภาคกลางของประเทศไทย มีการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมอย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างบูรณาการให้ชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อยู่ร่วมกันโดยปราศจากเหตุการณ์ขัดแย้งรุนแรงระหว่างกลุ่ม โดยการดูดกลืนวัฒนธรรมบางอย่างของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาหรืออาจเรียกว่าวัฒนธรรมหลวง อิทธิพลของการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมที่ผ่านมา ได้สร้างสถานการณ์ในปัจจุบันที่ไม่สามารถแยกแยะกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มต่างๆ ออกจากกันอย่างชัดเจนหากสังเกตเพียงสภาพโดยทั่วไป นอกเสียจากความเชื่อบางประการที่ยังคงหลงเหลือและมีหน้าที่ทางสังคมอยู่ในชุมชนนั้นๆ

กลุ่มชาติพันธุ์ลาวถูกมองมองอย่างเป็นคนอื่นอยู่ตลอดเวลา เพราะโครงสร้างแห่งการถูกทางชาติพันธุ์ฝังแน่นอยู่ในความรู้สึกของรัฐ ดังมีอคติต่อกลุ่มลาวดังปรากฏในเอกสารต่างๆ ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของกลุ่มลาวที่ถูกมองว่าด้อยกว่า ทำให้เกิดการดูถูกและเข้าใจผิดรวมไปถึงไม่พยายามเข้าใจในสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มลาวมากขึ้น

ผู้คนเชื้อสายลาวแฉวในท่ามกลางความเป็นคนไทยของรัฐไทย บริเวณเขตภาคกลางของกลุ่มเจ้าพระยาในชุมชนเกษตรกรรมที่ทำนาเป็นอาชีพหลัก ถูกเรียกว่า “ลาวแฉว” จากผู้คนกลุ่มอื่นและยอมรับการเรียกชื่อกลุ่มนี้ของตนโดยเป็นที่ยอมรับกันทั้งภายในกลุ่มและภายนอก เป็นกลุ่มที่อาจถูกละเลยและมองข้าม เพราะปะปนอยู่กับกลุ่มพวน ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในท้องถิ่นเดียวกันที่มีจำนวนชุมชนและประชากรมากกว่า กลุ่มลาวแฉวนี้ แม้จะมีลักษณะเฉพาะทางประเพณีและวัฒนธรรมไม่โดดเด่น แต่ก็ยังคงสำนึกทางชาติพันธุ์ที่เกาะเกี่ยวการรวมกลุ่มเข้าไว้ด้วยกันได้ และสืบมาจนถึงปัจจุบัน

แต่สำนึกทางชาติพันธุ์ของผู้คนเชื้อสายลาวแฉว ก็ยังคงอยู่ในรูปแบบของ ความเชื่อ โดยเฉพาะในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน ภาษาและสำเนียงการพูดแบบลาวแฉว ส่วนความเคร่งเครียดในชีวิตซึ่งได้รับผลกระทบจากกระบวนการพัฒนาของรัฐ และโครงสร้างที่ไม่ก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ชาวนา สร้างภาระหนี้สินที่ไม่มีวันหลุดพ้น ทำให้เกิดการถวิลหาความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย สามารถพึ่งตนเองได้ ระลึกถึงอดีตที่งดงามในชีวิตของคนและในชุมชนที่สงบสุข

การรวมกลุ่มเพื่อธำรงรักษาอัตลักษณ์ของตนเองในกลุ่มของชาวลาวแฉวอาจจะฉายภาพไม่ชัดเจนนัก แต่เชื่อแน่ว่า หากมีสภาพการณ์ที่บีบรัดชุมชนลาวแฉวยิ่งขึ้นกว่าในปัจจุบัน อัตลักษณ์และสำนึกทางชาติพันธุ์ก็อาจจะถูกผลิตซ้ำเพื่อสร้างอำนาจต่อรองของกลุ่มขึ้นมาใหม่ และนับว่าเป็นประเด็นที่ต้องเฝ้าติดตามในอนาคต

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
สารบัญ	ค-จ
บทนำ	ด
บทที่ ๑ ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวแง้ว	๗
ความหมายของคำว่า ลาว และ ลาว ในสำนึกของกรุงเทพฯ	๘
การอพยพย้ายถิ่นฐานลาวเข้าสู่หัวเมืองชั้นในบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยา	๑๕
ความเป็นมาของลาวแง้วจากประวัติศาสตร์บอกเล่า	๒๗
บทที่ ๒ ลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมของลาวแง้ว	๔๐
ลักษณะทางภูมิศาสตร์	๔๐
โครงสร้างกลุ่มคนในท้องถิ่น	๔๑
การทำมาหากิน	๔๒
หมู่บ้านและที่อยู่อาศัย	๔๕
อาหารการกิน	๔๗
ภาษาลาวแง้ว	๔๙
การเล่นและการพักผ่อน	๕๒
การรักษาโรค	๕๓
ข้อห้ามและความเชื่อของลาวแง้ว	๕๓
ประเพณีและพิธีกรรม	๕๓
การทำบุญที่วัด	๕๓
การบูชาพระสงฆ์ผู้ใหญ่ :	
การบูชาหลวงพ่อดำของลาวแง้ว	๕๔
ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต	๕๕
การเกิด	๕๕
การแต่งงาน	๕๗
การอุปสมบท	๕๗
การตาย	๕๗
ประเพณีเกี่ยวกับการทำมาหากิน	๕๘
การทำขวัญข้าว	๕๘

	ประเพณีสิบสองเดือน	๕๙
	เดือนอ้าย ทำบุญข้าวยาคุ	๕๙
	กลางเดือน ๕ งานบุญสงกรานต์	๖๐
	เดือน ๖ ทำบุญกลางบ้าน เลี้ยงตาปู่	๖๑
	กลางเดือน ๑๐ ทำบุญสารทลาว	๖๓
	เดือน ๑๑ ออกพรรษา บุญใต้ทางประทับ เทศน์มหาชาติ	๖๕
	เดือน ๑๒ ลอยกระทง	๖๖
	ความเชื่อ	๖๗
	การทำบุญเลี้ยงตาปู่	๖๗
	ความเชื่อเรื่องผีปอบ	๗๒
บทที่ ๓	การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง กับสำนึกทางชาติพันธุ์	๘๕
	สำนึกทางชาติพันธุ์ลาวแก้ว การปรับตัวและการเปลี่ยนแปลง	๘๖
	สำนึกทางชาติพันธุ์และการดำรงอยู่ของกลุ่มลาวแก้ว ในสังคมปัจจุบัน	๙๒
	อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลง:	
	พิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผี	๙๒
	การปรับเปลี่ยนผีประจำหมู่บ้านจากตาปู่เป็นเจ้าพ่อ"	๙๕
	ผีร้าย : ผีปอบ	๙๗
	ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชนและ ผลกระทบต่อชุมชนลาวแก้วจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจของรัฐ	๙๙
บทที่ ๔	สรุป	๑๑๑
	บรรณานุกรม	๑๑๓
	ภาคผนวกที่ ๑ การจำแนกบรรณานุกรมเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องลาว ในท้องถิ่นภาคกลาง	๑๑๖
	ภาคผนวกที่ ๒ ถิ่นฐานของลาวใน	๑๒๓
	ภาคผนวกที่ ๓ ตารางเปรียบเทียบภาษา	๑๒๙

**ภาคผนวกที่ ๔ การศึกษาเฉพาะชุมชนลาวแจ้วบ้านหนองเมือง
และลาวแจ้วบ้านน้ำจั้น**

บทนำ

ในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทยประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์อันหลากหลาย ซึ่งเคลื่อนไหวอพยพโยกย้ายถิ่นฐานเข้ามาตั้งหลักแหล่งหรือชุมชนในท้องถิ่นต่างๆ ตามสาเหตุและปัจจัยหลายประการ และเหตุสำคัญที่สุด คือ การสงครามในช่วงตั้งแต่ปลายกรุงศรีอยุธยาจนถึงช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์

ทั้งนี้ เนื่องจากพื้นที่ในภาคกลางของประเทศไทยเป็นที่ตั้งของศูนย์กลางอำนาจรัฐมาอย่างยาวนาน ทั้งเป็นที่ราบอันอุดมสมบูรณ์มีลำน้ำหลายสายที่สะดวกแก่การคมนาคมติดต่อทั้งภายในผืนแผ่นดินและภายนอกโพ้นทะเล จากเหตุที่ผู้คนเบาบางในบริเวณนี้เนื่องจากเกิดศึกสงครามเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดพื้นที่อยู่อาศัยให้อยู่ใกล้ชิดกับมูลนายในระบบการพึ่งพาการเกณฑ์แรงงานเพื่อหล่อเลี้ยงหลวงหรือรัฐในขณะนั้น โดยรอบเมืองหลวงที่กรุงเทพฯ จึงมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มากมายอยู่อาศัยเป็นชุมชนร่วมกันในรัศมีไม่ห่างไกลจนเกินไปนัก

ในความหลากหลายทางวัฒนธรรมของภาคกลาง ซึ่งประกอบไปด้วยชุมชนชาวลาวกลุ่มต่างๆ ชุมชนชาวมอญที่อพยพเข้ามาถิ่นหลายระลอก ชุมชนชาวมุสลิมทั้งที่เคยอยู่มาแต่ก่อนและเคลื่อนย้ายเข้ามาใหม่ ชาวจีนที่อพยพเข้ามาอย่างต่อเนื่อง พื้นฐานของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์โดยส่วนใหญ่เมื่อตั้งถิ่นฐานในท้องถิ่นต่างๆ คือ **สังคมชาวนา** [Peasant society] จึงมีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมทางวัตถุ ความคิด ระบบความเชื่อระหว่าง บ้าน และ เมือง ในลักษณะพึ่งพาอาศัยกันโดยไม่สามารถแยกอยู่อย่างโดดเดี่ยว ซึ่งในความสัมพันธ์นี้ สังคมชาวนาเรียกได้ว่าเป็นวัฒนธรรมย่อยหรือวัฒนธรรมราษฎร์ [Little Tradition] ส่วนศูนย์กลางความเจริญที่เป็นเมืองที่มีความซับซ้อนกว่าเรียกว่า วัฒนธรรมใหญ่หรือวัฒนธรรมเมืองหรือวัฒนธรรมหลวง [Great Tradition] ทั้งสองส่วนต่างถ่ายทอดวัฒนธรรมสู่กันและกัน โดยวัฒนธรรมหลวงมักจะถูกแต่งเติมหรือแยกย่อยลงมาสู่วัฒนธรรมราษฎร์ มากกว่าจะปรากฏว่าวัฒนธรรมราษฎร์หล่อหลอมสู่เมือง

กล่าวได้ว่า สังคมวัฒนธรรมในลุ่มน้ำเจ้าพระยาหรือในภาคกลางของประเทศไทย นับเป็นวัฒนธรรมหลวงหรือวัฒนธรรมใหญ่ [Great tradition] หรือวัฒนธรรมอย่างเป็นทางการอันเป็นตัวแทนของรัฐไทยหรือชาติไทยในยุคต่อมาที่สร้าง การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม [Acculturation]^{*} อย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างบูรณาการให้ชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อยู่ร่วมกันโดยปราศจากเหตุการณ์ขัดแย้งรุนแรงระหว่างกลุ่ม จากการดูกลืนวัฒนธรรมบางอย่างของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมใหญ่

^{*} **Acculturation** หรือการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม คือ ขบวนการซึ่งสมาชิกในกลุ่มสังคมหนึ่งรับเอาความเชื่อและพฤติกรรมจากกลุ่มสังคมอื่น ซึ่งเกิดขึ้นทั้งสองฝ่ายไม่ว่าจะระหว่างคนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มใหญ่ การกลมกลืนนี้อาจเห็นได้จาก การเปลี่ยนแปลงการใช้ภาษา การเปลี่ยนทัศนคติและการให้คุณค่าต่อสิ่งต่างๆ การกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมหรือสถาบันนั้นๆ และสูญเสียอำนาจทางการเมืองและอัตลักษณ์ในกลุ่มชาติพันธุ์ไป

จากอิทธิพลของการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมที่ผ่านมา นอกจากจะเป็นการรวบอำนาจทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และระบบความเชื่อจากท้องถิ่นเข้าสู่ศูนย์กลางแล้ว ยังสร้างสถานการณ์ในปัจจุบันที่ไม่สามารถแยกแยะกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มต่างๆ ออกจากกันอย่างชัดเจนหากสังเกตเพียงสภาพโดยทั่วไป นอกเสียจากความเชื่อบางประการที่ยังคงหลงเหลือและมีหน้าที่ทางสังคมอยู่ในชุมชนนั้นๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจเรียกได้ว่าเป็น **สำนึกทางชาติพันธุ์ [Ethnicity]**^{*} อย่างหนึ่ง ที่จะป็นกุญแจสำคัญในการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ภายใต้สังคมไทยทุกวันนี้

การศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในประเทศไทยที่ผ่านมามีจำนวนมาก งานศึกษาเหล่านี้ประกอบไปด้วย การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี และภาษาศาสตร์ ภาพโดยรวมสะท้อนให้เห็นความนิยมในการศึกษาลักษณะของกลุ่มชาติพันธุ์โดยการแสดงออกถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่แตกต่าง เช่น ประเพณีสิบสองเดือนที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง การแต่งกายโดยเฉพาะมรดกที่สืบทอดต่อกันมาผ่านผ้าทอ เช่น ในผ้าทอในกลุ่มลาวครั่ง และภาษาพูดและสำเนียงเฉพาะที่บ่งบอกถึงกลุ่มซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานศึกษาในด้านลึกเกี่ยวกับภาษาศาสตร์ เช่น ภาษาในกลุ่มลาวครั่ง ลาวเวียง ลาวพวน ลาวโซ่ง (ลาวโซ่งจัดอยู่ในกลุ่มไทดำที่มี ความแตกต่างไปจากกลุ่มลาวที่กล่าวมาอย่างชัดเจน) และ ลาวเงี้ยว อันเป็นกลุ่มลาวที่ไม่มีการกล่าวถึงในเอกสารจดหมายเหตุทางราชการและมีการศึกษาลาวกลุ่มนี้น้อยมาก ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ได้พยายามทำความเข้าใจว่า ทำไมกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเงี้ยวจึงเป็นที่รู้จักน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับลาวกลุ่มอื่นๆ และความสนใจต่อมาก็คือ เหตุของการอพยพเข้ามาของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวอันเนื่องมาจากการสงครามสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์

จากการรวบรวมสถิติของการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคนชาติพันธุ์ต่างๆ จากห้องสมุดมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ที่รัฐส่วนกลางเรียกว่าลาวพบว่าสถิติน่าสนใจ โดยเรียงตามลำดับ ดังนี้

ไทดำ หรือโซ่ง หรือลาวโซ่ง ๓๓ หัวข้อ แบ่งเป็น ประวัติศาสตร์ ประเพณี และวัฒนธรรมทั่วไป ๘ เรื่อง ภาษาและภาษาศาสตร์ ๗ เรื่อง การแต่งกาย ๓ เรื่อง ประเพณีและพิธีกรรม ๑๐ เรื่อง การศึกษาชุมชน โครงสร้างสังคมและความเปลี่ยนแปลง ๕ เรื่อง

* ปัจจุบัน โดยทั่วไปคำว่า ethnicity หรือสำนึกทางชาติพันธุ์ยังคงใช้ในความหมายเกี่ยวกับ “ชนกลุ่มน้อย” และ “ความสัมพันธ์ระหว่างเชื้อชาติ” อยู่ แต่ในทางมานุษยวิทยาสังคมหมายถึงมุมมองเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทั้งตนเองและกล่าวถึงโดยผู้อื่น โดยที่สมาชิกในกลุ่มนั้นคิดว่าแตกต่างและเกี่ยวข้องกับชนชั้นซึ่งเป็นเรื่องทางวัฒนธรรม แม้จะเป็นจริงที่ว่า วาทกรรมเกี่ยวกับ ethnicity มีแนวโน้มที่เป็นเรื่องของหน่วยทางสังคมที่เล็กกว่า อย่างไรก็ตาม กลุ่มที่ครอบงำก็นับเป็นกลุ่ม ethnicity ได้ ความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นส่วนสำคัญทางชาติพันธุ์ และเป็นได้ทั้งในแง่มุมมองที่รับและสูญเสียในความสัมพันธ์ระหว่างกัน และในมุมมองของการสร้างสรรค์อัตลักษณ์ ซึ่ง ได้แก่ ทางการเมือง องค์การทางสังคม และกลุ่มสัญลักษณ์ต่างๆ

พวน ๑๔ หัวข้อ แบ่งเป็น ประวัติศาสตร์ ประเพณี และวัฒนธรรมทั่วไป ๕ เรื่อง ภาษา และภาษาศาสตร์ ๖ เรื่อง ประเพณีและพิธีกรรม ๒ เรื่อง การศึกษาชุมชน โครงสร้างสังคมและความเปลี่ยนแปลง ๔ เรื่อง สำนักทางชาติพันธุ์ ๒ เรื่อง

ครั้ง ๑๕ หัวข้อ แบ่งเป็น ประวัติศาสตร์ ประเพณี และวัฒนธรรมทั่วไป ๒ เรื่อง ภาษา และภาษาศาสตร์ ๖ เรื่อง ผ้าและเครื่องแต่งกาย ๒ เรื่อง ประเพณีและพิธีกรรม ๒ เรื่อง โครงสร้างสังคมและความเปลี่ยนแปลง ๓ เรื่อง

ลาวเวียง ๓ เรื่อง แบ่งเป็น ภาษาและภาษาศาสตร์ ๑ เรื่อง ระบบสัญลักษณ์ ๑ เรื่อง ความเชื่อ ๑ เรื่อง

ลาวแง้ว ๓ เรื่อง เป็นเรื่องภาษาและภาษาศาสตร์ทั้ง ๓ เรื่อง

นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาเกี่ยวกับการเปรียบเทียบทางภาษาศาสตร์ของภาษาลาวหลายๆ กลุ่ม อี ๓ เรื่อง และประวัติศาสตร์ทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มลาวอีก ๔ เรื่อง

อย่างไรก็ตาม งานศึกษาเหล่านี้เป็นตัวอย่างที่บ่งบอกให้ทราบว่า มีความสนใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และการดำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มลาวในพื้นที่ต่างๆ น้อยมาก (โปรดดู เรื่องการจำแนกประเภทของงานศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ลาว (กลุ่มไต-ลาว) ทั้งหมดในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทยในภาคผนวก)

สาเหตุสำคัญประการหนึ่งน่าจะเป็นเพราะ กลุ่มชาติพันธุ์ลาว มีลักษณะทางวัฒนธรรมตลอดจนภาษาที่คล้ายคลึงกับชุมชนในสังคมวัฒนธรรมลุ่มน้ำเจ้าพระยาหรือภาคกลางของประเทศไทยอย่างมาก (การใช้คำ “ชุมชนในสังคมวัฒนธรรมลุ่มน้ำเจ้าพระยา” คือการนิยามสังคมในลุ่มน้ำเจ้าพระยาที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีผู้คนหลายกลุ่มชาติพันธุ์แต่รวมกันอยู่ภายใต้อัตลักษณ์ของความเป็นรัฐไทย ที่ต่อมาพัฒนาเป็นชาติไทยหรือประเทศไทย และนิยามกลุ่มผู้คนที่รวมกันอยู่นี้ว่า “คนไทย”) และวิธีการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ที่ผ่านมาซึ่งมักจะเน้นสี้นของความเป็นอยู่ ประเพณี การแต่งกาย และสิ่งที่แสดงถึงความแตกต่างไปจากวัฒนธรรมมาตรฐานของชุมชนในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา ซึ่งอาจเรียกว่า วัฒนธรรมใหญ่หรือวัฒนธรรมหลวง [Great tradition] ซึ่งวัฒนธรรมลาวกลุ่มต่างๆ เหล่านี้ถูกประสมกลมกลืนระหว่างกลุ่มผู้คนและวัฒนธรรมจนยากที่จะเห็นความแตกต่างอย่างชัดเจน กลายเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้งานศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ลาวมีความสนใจเฉพาะเรื่อง เช่น ภาษาศาสตร์ การทอผ้า ประเพณีบางประการ เป็นต้น โดยขาดมิติของความเคลื่อนไหวในเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างเห็นได้ชัด

ลักษณะความคล้ายคลึงทางวัฒนธรรมนี้เอง ที่ทำให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับสำนักทางชาติพันธุ์ [Ethnicity] ในกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ที่ดูจะไม่เห็นความแตกต่างไปจากวัฒนธรรมใหญ่หรือวัฒนธรรมหลวงในปัจจุบันเท่าใดนัก ภายใต้ความสงบนิ่งเหล่านี้ ลักษณะพลวัตของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวโดยเฉพาะในเขตภาคกลางของประเทศไทย มีความเคลื่อนไหวไปในทิศทางใดนั้น เป็นสิ่งที่น่ากล่าวถึงและควรจะมีการศึกษาอย่างยิ่ง

เมื่อประกอบกับแนวคิดหลักที่ได้จากการประชุมทางวิชาการโครงการเมธีวิจัยอาวุโส รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเรื่อง **สำนึกทางชาติพันธุ์ [Ethnicity]** เมื่อ ๑๗ มีนาคม ๒๕๔๔ มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาทางชาติพันธุ์ว่า

ควรมีลักษณะการศึกษาที่ชี้ให้เห็นถึงการให้ความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์ พลวัตของลักษณะทางชาติพันธุ์ และความสัมพันธ์ของรัฐกับกลุ่มชาติพันธุ์ รวมทั้งปัญหาของแนวคิดความกลมกลืนทางชาติพันธุ์ โดยชี้ให้เห็นถึง อันตรายจากอคติที่ถูกสร้างขึ้น ซึ่งมักจะนำไปสู่การใช้ความรุนแรงต่อกลุ่ม ชาติพันธุ์ที่เป็นชนกลุ่มน้อย รวมไปถึงการศึกษาเรื่องพื้นที่ทางสังคมและ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

ซึ่งแนวคิดดังกล่าวจะนำมาเป็นแนวคิดหลักในการศึกษาครั้งนี้

ในการศึกษาเรื่อง **ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์ลาวแอ่ว** นอกจากจะศึกษา เชิงประวัติศาสตร์ของพื้นที่ในการอพยพและการตั้งถิ่นฐาน และอัตลักษณ์ท้องถิ่นหรือลักษณะ ความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวโดยเฉพาะกลุ่มลาวแอ่วแล้ว การให้ความสำคัญกับบริบท ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบทุนนิยมในภาวะปัจจุบันนับเป็น ประเด็นสำคัญในงานศึกษา

วิธีการศึกษา **ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์ลาวแอ่ว** ประกอบขึ้นจากผู้ ศึกษา ๒ กลุ่ม กลุ่มแรก ได้แก่ ผู้ศึกษาที่เป็นคนในพื้นที่ซึ่งส่วนใหญ่เป็นครูอาจารย์ในโรงเรียน มัธยมและเป็นผู้มีเชื้อสายลาวแอ่ว ซึ่งมีความคุ้นเคยและสามารถเก็บข้อมูลในด้านลึกของผู้คน ในท้องถิ่นกลุ่มต่างๆ ได้สะดวกมากกว่าผู้ศึกษาจากภายนอก และกลุ่มที่สองคือ ผู้ศึกษาซึ่งเป็น คนนอกชุมชนทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานศึกษา มีหน้าที่ในการตั้งข้อสังเกตและบูรณาการ ความคิดและเรียบเรียงข้อมูลเหล่านั้นออกมาเป็นงานศึกษาที่ผ่านการวิเคราะห์และมีลักษณะ ของงานวิชาการที่เป็นสากล ความร่วมมือของผู้ศึกษาทั้งสองกลุ่มผ่านการเก็บข้อมูลภาคสนาม ถกเถียงสอบถาม และผ่านการตั้งข้อสังเกตร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการเติมเต็มส่วน ที่ขาดอันเป็นข้อบกพร่องของผู้ศึกษาทั้งสองกลุ่มที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

เมื่อมีการเก็บข้อมูลภาคสนามแล้ว ผู้ศึกษาซึ่งเป็นคนท้องถิ่นจะจดบันทึกเป็นรายงาน ส่งมอบแก่ผู้ประสานงานโครงการ ซึ่งจะมีการพูดคุยซักถามข้อมูลต่างๆ จนเกิดความกระจ่างชัด มากขึ้น แล้วจึงลงพื้นที่เพื่อตรวจสอบความเข้าใจ ก่อนจะนำข้อมูลเหล่านั้นมาสังเคราะห์เพื่อนำ เสนอเป็นรายงานการศึกษาต่อไป

จากวิธีการร่วมงานระหว่างผู้ศึกษาจากภายในและภายนอกท้องถิ่นพบว่า ข้อบกพร่อง สำคัญในการร่วมงานกันคือ ปัญหาของการถ่ายทอดข้อมูลจากประสบการณ์ภายในให้ออกมา เป็นการบันทึกข้อมูลภาคสนามรวมไปถึงการทดลองให้ผู้ร่วมศึกษาจากภายในเขียนข้อมูลเหล่านั้ นในรูปแบบของการเรียบเรียงงานวิจัย ปัญหาดังกล่าวทำให้ประเด็นปัญหาที่ตั้งไว้คลาด เคลื่อนเนื่องจากผู้เก็บข้อมูลไม่สามารถบันทึกทั้งประสบการณ์และสิ่งที่พบเห็นในแนวลึกลงเป็น

ข้อมูลเอกสารได้ ปัญหาเหล่านี้ต้องการคำแนะนำวิธีการศึกษาอย่างเอาใจใส่โดยตลอดและจำเป็นต้องให้เวลากับการพูดคุยปรึกษาระหว่างผู้เก็บข้อมูลในพื้นที่และผู้ประสานงานให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ จึงสามารถทำให้ประเด็นปัญหาทั้งที่ได้ตั้งไว้ร่วมกันและที่เกิดจากประสบการณ์ของคนในท้องถิ่นส่งผ่านมาถึงผู้ประสานงาน ซึ่งจะเป็นผู้ร่วมวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นงานศึกษาวิจัยต่อไป

พื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้ ขึ้นอยู่กับการกระจายตัวในการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวแก้ว ในเขตจังหวัดสระบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี และนครสวรรค์ แม้พื้นที่ดังกล่าวจะมีกลุ่มลาวอยู่เป็นจำนวนมากและหลายกลุ่มด้วยกัน แต่ผู้ศึกษาได้ทำการสำรวจข้อมูลโดยทั่วไปของชุมชนเฉพาะกลุ่มลาวแก้วที่ปรากฏและศึกษาเฉพาะชุมชนอีก ๒ หมู่บ้าน ซึ่งพบว่ามีกระจายตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวแก้วที่แทรกตัวและอยู่ร่วมกันกับกลุ่มลาวอื่นๆ เช่น ลาวพวนและลาวเวียง โดยมีความต่างกันเพียงเล็กน้อยทางสำเนียงและภาษาพูด และประเพณีเฉพาะอย่างเท่านั้น นอกจากนี้ ก็ยังอยู่ร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่มาจากพื้นที่ต่างๆ เช่น คนจีน (จีนโพ้นทะเลที่เคยเป็นกรรมกรสร้างทางรถไฟมาก่อน) คนลาวจากอีสาน (ส่วนใหญ่เคยรับจ้างเกี่ยวข้าวก่อนจะมาปักหลักทำกินอย่างถาวร) คนไทยแม่น้ำ (ที่อพยพจากชุมชนริมแม่น้ำเจ้าพระยาแล้วเข้ามาแสวงหาพื้นที่ทำกินภายในที่อยู่ลึกเข้ามาจากแม่น้ำ) เป็นต้น การอยู่ร่วมกันในชุมชนเหล่านี้หากไม่ใช่คนในพื้นที่ก็อาจแยกความแตกต่างของคนกลุ่มต่างๆ ดังกล่าว ไม่ได้โดยทันที

ผลจากการศึกษาทำให้ทราบว่า ในท่ามกลางความเป็นคนไทยของชาวไทย บริเวณเขตภาคกลางของกลุ่มเจ้าพระยาในชุมชนเกษตรกรรมที่ทำนาเป็นอาชีพหลัก มีกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่ถูกรเรียกว่า “ลาวแก้ว” อยู่อาศัยมาตั้งแต่เมื่อสงครามครั้งกวาดต้อนเชลยศึกชาวลาวกลุ่มใหญ่เข้าสู่หัวเมืองชั้นใน สมัยรัชกาลที่ ๓ เป็นลาวที่เป็นกลุ่มที่อาจถูกละเลยและมองข้าม เพราะปะปนอยู่กับกลุ่ม พวน ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในท้องถิ่นเดียวกันที่มีจำนวนชุมชนและประชากรมากกว่า กลุ่มลาวแก้วนี้ แม้จะมีลักษณะเฉพาะทางประเพณีและวัฒนธรรมไม่โดดเด่น แต่ก็ยังคงสำนึกทางชาติพันธุ์ที่เกาะเกี่ยวการรวมกลุ่มเข้าไว้ด้วยกันได้ และดำรงสืบมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสำนึกทางชาติพันธุ์ที่ยังคงอยู่และแสดงถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มอย่างโดดเด่นนั้นคือ ระบบความเชื่อในเรื่องอำนาจนอกเหนือธรรมชาตินั่นคือ การนับถือผี ที่สัมพันธ์อยู่กับวิถีชีวิตการเกษตรในบางส่วน การควบคุมทางสังคมที่ยังคงเหลือ และความสำนึกร่วมในการเป็นกลุ่มผู้อพยพมาจากเมืองลาวครั้งบรรพบุรุษ และอีกส่วนหนึ่งที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาวลาวแก้วคือ การเป็นชาวนา ที่ทำนามาหลายชั่วคนด้วยความขยันขันแข็ง แต่การเป็นชาวนาในสังคมไทย เป็นภาวะที่ถูกกดดันในอำนาจของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมซึ่งนำพาการพัฒนาของรัฐเข้ามาปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมและวิถีการผลิตอย่างขนานใหญ่ จนทำให้ปัจจุบัน เกิดภาวะหนี้ชีวิตที่ชาวลาวแก้วไม่สามารถหลุดพ้นไปจากวงจรเหล่านี้ได้

แม้ว่าการวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์และสำนึกทางชาติพันธุ์ในกลุ่มลาวในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทยจะเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ในเขตภาคเหนือหรือภาคใต้ที่มีเอกลักษณ์ของกลุ่มและอยู่ห่างไกลจากขอบเขตอำนาจรัฐ และวัฒนธรรมส่วนกลางมากกว่าและถูกมองว่าเป็นชนกลุ่มน้อยอย่างชัดเจน ต่างจากกลุ่มชาติ

พันธุ์ลาวที่ถูกผสมกลมกลืนจนไม่อาจหาเอกลักษณ์ของกลุ่มหรือชุมชนได้โดยง่าย พัฒนาการดังกล่าวสามารถบ่งบอกถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นท่ามกลางกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ในปัจจุบัน นับเป็นความเคลื่อนไหวในความเปลี่ยนแปลงที่เสมือนแสงแห่งความสงบยามรุ่งอรุณ ฉาบลงบนร่องรอยทางประวัติศาสตร์แห่งความเด็ดฉันท การต่อสู้ ความรันทด และ ศรัทธาของผู้คนกลุ่มใหญ่เอาไว้ภายใต้ความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความกลมกลืนที่สงบสุข เหล่านั้น

บทที่ ๑

ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวแอ่ว

ข้อมูลอย่างเป็นทางการในประวัติศาสตร์ประเทศลาว ซึ่งแบ่งเนื้อหาออกเป็นระยะต่างๆ กล่าวถึงช่วงเวลาเรียกว่า **The Hold of Siam** หรือ **ภายใต้การปกครองของสยาม**^{*} รวมทั้งในหนังสือประวัติศาสตร์ลาวที่เขียนขึ้นโดยมหาสิลา วีระวงส์ ก็มีบทที่กล่าวถึง **อาณาจักรลาวทั้ง ๓ อยู่ภายใต้การปกครองของไทย (พ.ศ.๒๓๒๒-พ.ศ.๒๔๓๖)**^๑ ซึ่งเป็นช่วงก่อนที่ฝรั่งเศสจะเข้ายึดครองเป็นอาณานิคม และในแบบเรียนประวัติศาสตร์ลาวชั้นมัธยมปลายของกระทรวงศึกษาธิการลาว^๒ แสดงถึงการยอมรับอย่างเป็นทางการว่า ครึ่งหนึ่งภายใต้ประวัติศาสตร์ลาว สยามเคยยึดครองและเกิดความขัดแย้งที่นำมาสู่การสู้รบ การปราบปราม การสูญเสีย และการกวาดต้อนผู้คนให้อพยพโยกย้ายถิ่นฐานอันเนื่องมาจากผลของสงคราม ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้ถูกบันทึกไว้เป็นหน้าสำคัญในประวัติศาสตร์ของประเทศลาวทีเดียว

ในขณะที่แบบเรียนประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งเป็นแบบเรียนประวัติศาสตร์ในระดับพื้นฐาน เช่น หนังสือ **ประวัติศาสตร์ไทย การปกครอง สังคม เศรษฐกิจ และความสัมพันธ์กับต่างประเทศก่อนสมัยสุโขทัยจนถึง พ.ศ. ๒๔๗๕** ของ บังอร ปิยะพันธุ์ ไม่ได้เน้นเหตุการณ์ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยลาวช่วงต้นรัตนโกสินทร์ ในฐานะที่ลาวอยู่ภายใต้การปกครองของสยาม ในประวัติศาสตร์ของประเทศไทยการมีหัวเมืองประเทศราช เช่น ลาว ในระยะเวลาหนึ่งนั้น ไม่ใช่ความรู้ทางประวัติศาสตร์โดยทั่วไป

ความแตกต่างระหว่างการให้ความสำคัญในเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ดังกล่าว สะท้อนให้เห็น **สำนักทางประวัติศาสตร์** ของประเทศ ระหว่างผู้เคยปกครองและผู้เคยถูกปกครองที่มีระดับของความทรงจำความรู้สึกและการให้ความสำคัญที่ไม่เหมือนกัน^๓ และสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นภายในช่วงเวลาสั้นๆ ที่ผ่านมามีเพียงไม่ถึง ๑๐๐ ปี (หากเริ่มนับจากการเปลี่ยนการปกครองมาเป็นรวมศูนย์แบบประเทศในสมัยรัชกาลที่ ๕)

อย่างไรก็ตาม แม้รัฐสยามหรือรัฐไทยในปัจจุบัน จะไม่ให้ความสำคัญกับความทรงจำทางประวัติศาสตร์ในช่วงนี้ ด้วยเหตุผลที่อาจวิเคราะห์ได้ในลำดับต่อไป แต่ผู้คนและชุมชนที่ยัง

* [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+la0020\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+la0020))

^๑ มหาสิลา วีระวงส์ เรียบเรียง, สมหมาย เปรมจิตต์ แปล. **ประวัติศาสตร์ลาว** โรงพิมพ์เทคนิคการพิมพ์: ลำพูน, ๒๕๓๕

^๒ สมชาย นิลอาธิ, แปล. **ประวัติศาสตร์ฉบับกระทรวงศึกษาธิการลาว** สำนักพิมพ์มติชน กรุงเทพฯ, ๒๕๔๕.

^๓ บังอร ปิยะพันธุ์. **ประวัติศาสตร์ไทย การปกครอง สังคม เศรษฐกิจ และความสัมพันธ์กับต่างประเทศก่อนสมัยสุโขทัยจนถึง พ.ศ. ๒๔๗๕** สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์: กรุงเทพฯ, ๒๕๓๕

^๔ ความทรงจำเกี่ยวกับอดีต เป็นส่วนหนึ่งของความพยายามในการนิยามความหมายตัวตนในความสัมพันธ์กับคนกลุ่มอื่นๆ การสร้างสำนักทางประวัติศาสตร์ทำให้รู้ได้ถึงความสับสน ความเชื่อมโยง และความรู้สึกเป็นพวกพ้อง

คงมีสำนึกตัวตนทางชาติพันธุ์ว่าเป็น **คนลาว** และมีบรรพบุรุษเป็นผู้ถูกกวาดต้อนจากศึกสงครามแต่ครั้งโบราณก็ยังคงอยู่ แม้จะไม่มีข้อมูลอย่างเป็นทางการว่ามีจำนวนเท่าใดแต่ก็น่าจะมีจำนวนไม่ใช่น้อย ยังคงมีภาษาพูด วิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณีบางประการที่ตกทอดจากบรรพบุรุษอันแสดงถึงความต่างไปจากคนกลุ่มอื่นๆ อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง แม้ชีวิตวัฒนธรรมประจำวันในปัจจุบันจะกลมกลืนจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยไปแล้ว และหากสอบถามประวัติความเป็นมาผู้คนจำนวนมากในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทยทุกวันนี้ คงจะได้คำตอบว่า บรรพบุรุษไม่ทางใดก็ทางหนึ่งเป็นคนเชื้อสายลาว

สิ่งนี้คือสภาพความเป็นจริงของการผสมกลมกลืนทางเชื้อสายและวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ที่ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยความสัมพันธ์ของรัฐกับกลุ่มลาวทั้งในอดีตและปัจจุบัน รวมทั้งปัญหาของแนวคิดความกลมกลืนทางชาติพันธุ์ อดีตที่ก่อตัวและถูกสร้างขึ้นอย่างไร ผลที่เกิดขึ้นนำไปสู่เหตุการณ์เช่นใด และการศึกษาเรื่องพื้นที่ทางสังคมและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว การสังสรรค์กันในระหว่างกลุ่มลาว ซึ่งมี “ลาวแก้ว” เป็นส่วนหนึ่ง การศึกษานี้พยายามทำความเข้าใจและศึกษาในกระบวนการดังกล่าว

ความหมายของคำว่า **ลาว** และ **ลาว** ในสำนึกของกรุงเทพฯ

ในอดีต คนไทยในภาคกลางเหมาวมเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ทางเหนือว่า “ลาว” ไม่ว่าจะอยู่ในเขตหัวเมืองทางภาคเหนือหรือทางตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น เชียงใหม่-เชียงราย, หลวงพระบาง, เวียงจันทน์, จำปาศักดิ์ จนกระทั่งถึงสิบสองจุไทส่วนที่ต่อกับเวียดนามตอนเหนือ, จีน และลาวที่เป็นกลุ่มไทดำ และหัวเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นกลุ่มที่พูดภาษาไต-ลาวทั้งสิ้น

ไม่มีข้อมูลเพียงพอที่จะตัดอย่างแน่ชัดว่า เหตุใดผู้คนในกลุ่มน้ำเจ้าพระยาจึงเรียกคนในแถบล้านนาว่า “ลาว” มาอย่างน้อยตั้งแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ ๒๑ เหตุหนึ่งที่น่าจะเชื่อมโยงได้ก็คือ ในตำนานของบ้านเมืองในเขตลุ่มน้ำกกและแม่น้ำโขง แถบเชียงราย-เชียงแสนตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔ เมืองเชียงลาว/เงินยาง^๖ ต้นราชวงศ์คือ สวจักราช ที่มีผู้ปกครองต่อๆ มานานำหน้าชื่อด้วยคำว่า “ลาว” เป็นส่วนใหญ่ จนถึงลาวเม็งซึ่งเป็นบิดาของพญามังราย ผู้สร้างเมืองเชียงใหม่ในพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ขุนเจืองวีรบุรุษสองฝั่งโขงของบ้านเมืองลุ่มน้ำโขง ที่ไปรบถึงเมืองปะกัณในทุ่งเชียงขวางและตายบนหลังช้างเมื่อทำสงครามกับขุนลอบุตรขุนบรมผู้ให้กำเนิดอาณาจักรลาวล้านช้าง ก็เป็นหนึ่งในราชวงศ์นี้

จิตร ภูมิศักดิ์ วิเคราะห์ว่าในอดีต คำว่า “ลาว” น่าจะมีความหมายสูงส่ง มีฐานันดรเป็นนายเหนือสังคม โดยมีเค้าเงื่อนแต่ดั้งเดิมคงจะมีความหมายว่า “คน” และเน้นว่าเป็น **คนผู้เจริญ** แล้ว จนกลายเป็นคำนำหน้าผู้ปกครองหรือกษัตริย์ ซึ่งต่อมากมีการใช้คำว่า พญา ขุน ท้าว แทน ตั้งแต่สมัยพญามังรายเป็นต้นมาก็ไม่มีการใช้คำว่าลาวนำหน้าชื่อกษัตริย์อีกเลย ทั้งนี้

^๖ เชียงลาว/เงินยาง เป็นชื่อเมืองที่ปรากฏในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่และในพงศาวดารโยนกของพระยาประจักษ์จักร ซึ่งอ้างว่าเป็นชื่อเดิมของเมืองเชียงแสน

จากวรรณคดีท้าวฮุ่งฮวดก็พบว่า ชาวเมืองในกลุ่มน้ำกนกน้ำโขงที่เป็นเมืองเชียงลาว/เงินยางนี้ เรียกตัวเองว่า “ลาว” ด้วย แต่ก็ไม่ได้ระบุอย่างชัดเจนว่ากลุ่มชาติพันธุ์ใด^๙

มีการแสวงหาความหมายของคำว่า “ลาว” อยู่หลายทาง และมีผู้เชื่อถือกันไปต่างๆ แต่สมมุติฐานใหญ่ๆนั้นมี ๒ กระแส คือ

๑. มาจากคำว่าอ้ายลาว จากภูเขาย้ายลาวในมณฑลเสฉวนและสืบเนื่องมาเป็นขุนบรม

๒. ต้นราชวงศ์ลาวจักราชแห่งเมือง เชียงลาว/เงินยาง นั่นคือ ลาวจก ซึ่งลักษณะทางวัฒนธรรมในตำนานนั้นน่าจะเป็นกลุ่มคนอยู่อาศัยในที่สูงมาก่อน หมายถึงพวก ลัวะ ดังนั้น ต้นราชวงศ์ลาวในตำนานเมืองเงินยางนั้นคือกลุ่มลัวะ

ในประวัติศาสตร์ลาวของมหาสิลา วีระวงส์^{๑๐} ได้ลงความเห็นว่ายานาจักรล้านช้างนั้นเกิดขึ้นสืบเนื่องจากขุนลอบุตรของขุนบรมจากเมืองกาหลงซึ่งอาจจะอยู่ในเขตสิบสองปันนาได้ตีเมืองชาว (หลวงพระบาง) และตั้งขึ้นเป็นราชธานีแห่งแรกของลาวล้านช้างในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔ เปลี่ยนชื่อเมืองชาวเป็นเชียงทอง และนับจากนั้นมาชาวลาวได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในดินแดนแถบหลวงพระบางและขยายพื้นที่ออกไปเรื่อยมาตั้งแต่สมัยขุนลอ

ดังนั้น อาจสรุปได้ว่ากลุ่มผู้เรียกตนเองว่า “ลาว” แต่ดั้งเดิมมีพื้นที่อยู่ในแถบกลุ่มน้ำกกต่อกับน้ำโขงในเขตเชียงราย-เชียงแสน มีความสัมพันธ์กับบ้านเมืองในแถบพะเยา-น่านไปจนถึงหลวงพระบาง ต่อมาขยายบ้านเมืองและผู้คนไปสู่ลุ่มน้ำโขงสร้างเมืองเชียงใหม่-ลำพูน-ลำปาง ซึ่งเคยมีบ้านเมืองมั่นคงอยู่แล้วคือ “หริภุญไชย” มีการผสมกลมกลืนกับผู้คนหลายเชื้อชาติจนกลายเป็นอาณาจักรล้านนาเริ่มขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ และเรียกตนเองว่า “ไทหรือไต” สืบต่อมา

ส่วนผู้คนที่เรียกตนเองว่า “ลาว” แห่งล้านช้าง กำเนิดขึ้นจากขุนลอโอรสขุนบรมมีถิ่นฐานเดิมอยู่แถบสิบสองปันนา สร้างเมืองชาวใหม่เรียกว่าเชียงตุงเชียงทองและเป็นจุดกำเนิดอาณาจักรลาวล้านช้าง ที่ต่อมาได้ผนวกเอาดินแดนไปถึงเวียงจันทน์และจำปาศักดิ์ และชื่อล้านช้างนี้ พงศาวดารพม่า เช่นในมหाराชาวงศ์เรียกชื่อล้านช้างว่า “เลียงเชียง”

อย่างไรก็ตาม นี่อาจเป็นคำเงื่อนที่ไม่ชัดเจนนัก ว่าทำไมคนในบ้านเมืองแถบกลุ่มเจ้าพระยาจึงเรียกชาวล้านนาว่าลาว และเรียกชาวล้านช้างว่าลาวเช่นเดียวกัน

ในเอกสารสมัยอยุธยาจำนวนหนึ่ง คำว่า ลาว หมายถึงการเรียกผู้คนและหัวเมืองภาคเหนือปะปนไปกับคำว่า ยวน เช่น วรรณคดีเรื่อง “ยวนพ่าย” ซึ่งเป็นการรบระหว่างอยุธยากับ

^๙ จิตร ภูมิศักดิ์. ความเป็นมาของคำสยาม, ไทย ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ กรุงเทพฯ: บริษัทสำนักพิมพ์ดวงกมล จำกัด, ๒๕๒๔, หน้า ๖๐๐-๖๐๑. ดังโคลงที่กล่าวถึงทัพชาวเงินยางรบกับแก้ว (เวียดนาม) ดังนี้

แก้วตามลัมเทิงคู	คองเชือน
ไพร่พร่องล่าวลาวยื้อ	ยาดของ

แปลได้ความว่า ชาวแก้วตายเต็มคูเมืองจนถึงเชือนกำแพง ไพร่พลแตกกระส่าระส่าย พวกลาวซึ่งเป็นชาวเงินยางก็เข้ายื้อแย่งเอาสิ่งของ

^{๑๐} มหาสิลา วีระวงส์ เรียบเรียง, สมหมาย เปรมจิตต์ แปล. ประวัติศาสตร์ลาว โรงพิมพ์เทคนิคการพิมพ์: ลำพูน, ๒๕๓๕

เชียงใหม่ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถก็มีถ้อยคำเรียก “ลาว” มากกว่าเรียกว่า “ยวน” อยู่ทั่วไป แต่ในลิลิตพระลอ บทประนามพจน์ซึ่งเป็นรายสรรเสริญกรุงศรีอยุธยาแยกลาวกา, ลาว และยวนออกจากกัน ซึ่งเป็นการแยกแยะชื่อชนชาติที่แยกละเอียดกว่า นั่นคือ “..รอนลาว กาวตาวตัดหัว ตัวกลิ้งลาดดาชดวน ฝ่ายข้างยวนฝ่ายแพ ฝ่ายข้างลาวประไลย ฝ่ายข้างไทย ไชยศรี...”

ความเข้าใจที่สับสนในการเรียกชื่อชนชาติ [Race] ของผู้คนในบ้านเมืองทางตอนบนของกลุ่มเจ้าพระยามีมาแล้วตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น และในเอกสารของชาวฝรั่งเศสในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ คือ นิโกลาส แซวส [Nicolas Gervaise] เมื่อกล่าวถึงประชากรของอาณาจักรอยุธยาว่า หนึ่งในสามของประชากรที่ไม่ใช่สยามนั้นคือลูกหลานของเชลยชาวลาวและมอญพม่า (pagan) จากศึกสงครามเมื่อสองร้อยปีก่อนและผสมผสานกับคนสยามจนแทบแยกไม่ออก มีชุมชนลาวรอบนอกกรุงจำนวนมากโดยมีนายกองเป็นผู้ควบคุม^{*} นอกจากนี้ยังมีกรมลาวอาสา ทำหน้าที่เช่นเดียวกับกรมอาสาของชาวเชื้อชาติอื่นๆ การกล่าวถึงลาวในเอกสารเหล่านี้ก็ไม่สามารถแยกได้ว่าเป็นลาวล้านนาหรือลาวล้านช้างได้อย่างแน่ชัด และน่าจะเป็นการเหมารวมๆ กันไป

การกวาดต้อนผู้คนในสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีและพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ก็เรียกชื่อผู้คนและบ้านเมืองทางตอนบนว่าลาวปนๆ กันไปเช่นเดียวกัน ดังนั้น การบันทึกในเอกสารจดหมายเหตุของทางการ จึงมีการใช้คำว่า “เมืองลาว” “พวกลาว” หรือ “ครัวลาว” โดยรวมๆ เช่น ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เมื่อกล่าวถึงหัวเมืองทางเหนือที่ยอมสวามิภักดิ์ ทั้งปากตะวันออกของแม่น้ำโขง ลำปาง เชียงใหม่ เวียงจันทน์ แพร่ น่าน เถิน หลวงพระบาง นับเป็นประเทศราชโดยเรียกว่า ประเทศราชลาวพุงดำ ลาวลื้อ ลาวพุงขาว^{**} เมื่อกล่าวถึงบ้านเมืองหรือกลุ่มลาวที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาหลายครั้ง ก็จะกำกับด้วยชื่อเฉพาะของกลุ่มซึ่งเป็นที่รู้จักกัน เช่น ลาวเชียงใหม่ ลาวเวียงจันทน์ ลาวพวน รวมไปถึงผู้ไทหรือไทดำ ก็พลอยถูกเรียกว่า ลาวโซ่ง ไปด้วย ทั้งๆ ที่คนลาวนั้นไม่ยอมรับว่าผู้ไทเป็นลาว และผู้ไทหรือไทดำก็ถือตัวเองว่าเป็นคนไท

ความปนๆ กันไปเช่นนี้ ปรากฏในอักขรวิธานศรึบท์ของหมอบรัดเล ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.๒๔๑๖ ให้นิยามคำว่า ลาว ว่า

“เป็นชื่อคนภาษาหนึ่ง อยู่ข้างฝ่ายเมืองเหนือ มีเมืองเชียงใหม่ เป็นต้น
ลาวพุงดำ คือพวกลาวที่ลักตัวท้องดำ ดูเช่นเอาหางงูดำมาใส่
ลาวพวน คือพวกลาวที่อยู่เมืองพวนเหนือเมืองเวียงจันทน์ขึ้นไป พวกพุงดำ
บ้าง ชาวบ้าง

* Nicolas Gervaise. *The Natural and Political History of the Kingdom of Siam* White Lotus Co.,LTD, Bangkok, 1989. P.53.

** นิธิ เอียวศรีวงศ์, บรรณาธิการ. *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์* สำนักพิมพ์อมรินทร์วิชาวาร, กรุงเทพฯ, ๒๕๓๙, หน้า ๑๙๑.

ลาวเวียงจันทน์ คือพวกลาวชาวเมืองเวียงจันทน์ที่บูรณเรียกเมืองศรีสัตนาคนหุตนั้น”^{๑๑}

แต่การจำแนกกลุ่มบ้านเมืองลาวเหล่านี้ในความรับรู้ของชาวกรุงเทพฯ เห็นได้ชัดเจนขึ้นจากพระราชสาส์นของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทั้งสองฉบับ ได้แก่

พระราชสาส์นกำกับสุพรรณบัตร ซึ่งเซอร์ยอนบาวริง อรรถราชทูตอังกฤษเชิญไปถวายสมเด็จพระนางเจ้าวิกตอเรีย เมื่อปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๙๘ ความว่า

“พระราชสาส์น ในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าพระเจ้ากรุงสยาม ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินใหญ่ ในรัชกาลที่ ๔ ในพระบรมราชวงศ์ ซึ่งดำรงกรุงรัตนโกสินทร์มหินทรายุธยา ณ ประเทศบางกอกนี้ ได้ครอบครองเป็นเจ้าของพระมหากษัตริย์อันใหญ่ ในพระราชอาณาจักรฝ่ายสยามเหนือใต้ แลแผ่นดินแดนต่าง ๆ อยู่เดี่ยวอยู่ใกล้ในที่นั้น ๆ บางแห่ง แลเป็นที่อยู่ของชนชาวต่างประเทศ มีเพศภาษาหลายอย่าง คือ ลาวเฉียง ลาวขาว แลกำพูชา มาลายู กระเหรี่ยง แลอื่น ๆ ในทิศต่าง ๆ โดยรอบคอบขอบเขตลัทธิอาณาจักรสยาม...”^{๑๒}

และเอกสารที่บ่งบอกถึงความแตกต่างของกลุ่มลาวเฉียงและลาววน โดยแบ่งเขตระหว่างลาวเฉียงกับลาววนที่ชัดเจนขึ้น คือ สำเนาร่างประกาศตั้งกงสุลเมืองสิงคโปร์ พ.ศ. ๒๔๐๖ มีข้อความตอนหนึ่งว่า

“สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยามซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินใหญ่ที่ ๔ ในพระบรมวงศ์นี้ แลเป็นเจ้าแผ่นดินใหญ่ได้ครอบครองพระราชอาณาจักรสยามราชภูมิจัดล้อมด้วยนานาประเทศราชชนบทต่าง ๆ ทุกทิศ คือ ลาวโยน ลาวเฉียงในทิศพายัพแลอุดร ลาวขาวแต่ทิศอีสานจนบูรพ์ กัมพูชาเขมรแต่บูรพ์จนภาคเนย์ เมืองมลายูเป็นอันมากแต่ทิศทักษิณจนจรดใต้ แลบ้านเมืองกระเหรี่ยงบางเหล่าแต่ทิศปัจฉิมจนพายัพ แลข้าของแลชาติต่าง ๆ อื่น ๆ อีกเป็นอันมาก...”^{๑๓}

^{๑๑} แบรดเลย์, แดน บี. คร. อักษรธานินทร์. โรงพิมพ์คุรุสภา กรุงเทพฯ ๒๕๑๔

^{๑๒} พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

^{๑๓} จิตร ภูมิศักดิ์, อ้างในปริดา ศรีชลาลัย, ต้นร่างประกาศตั้งกงสุลเมืองสิงคโปร์ พ.ศ. ๒๔๐๖, สราญรมย์ ๒๕๕๔, หน้า ๑๐๖.

ดังนั้น **ลาวเฉียง**^{๙๙} คือ ลาวที่เรียกรวมๆ อยู่ในเขตล้านนา แต่ถ้าแยกย่อยออกไปอีก ได้แก่ **ลาวโยนหรือลาวยวน** คือ ชาวเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน คือ บ้านเมืองทางฝั่งตะวันตกทางทิศพายัพหรือตะวันตกเฉียงเหนือของกรุงเทพฯ ส่วน **ลาวเฉียง** อยู่ทางทิศอุดรหรือทางเหนือของกรุงเทพฯ ได้แก่เมืองทางฝั่งตะวันออก เช่น เชียงราย แพร่ น่าน ดังนั้น แม้จะรับรู้ไว้ว่า “ยวน” คือคำที่เรียกชาวล้านนามาแต่เดิม แต่ในสำนึกของกรุงเทพฯ ก็พอใจที่จะเหมาเรียกรวมๆ ไปว่า “ลาวเฉียง”

ส่วน **ลาวกา** นั้นอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือจนถึงตะวันออกของกรุงเทพฯ นั่นคือลาวที่อยู่ในเขตล้านช้างและภาคอีสานปัจจุบันนี้

จะเห็นว่า สำนึกเรื่องเชื้อชาติของคนกรุงเทพฯ ที่มีต่อบ้านเมืองและผู้คนที่อยู่ตอนบนหรือที่เรียกว่าหัวเมืองฝ่ายเหนือ นั้น เป็นการเรียกอย่างเหมารวม เรียกตามๆ กันมาอย่างน้อยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น โดยไม่ได้แยกแยะหรือมีความสนใจที่จะเรียกตามคนในท้องถิ่น และกลายเป็นการเรียกชื่อกลุ่มคนตามเชื้อชาติที่แฝงนัยะของการดูถูกอย่างชัดเจนในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ไม่ว่าจะเป็น ลาวเฉียง ลาวยวน ลาวพุงดำ ลาวพุงขาว และมีมายาคติในทางลบที่เห็นได้ชัดจากวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน^{๑๐๐} ที่มองเห็นคนจากหัวเมืองล้านนาต่ำกว่าตน มักถูกว่าเป็นลาว เป็นพวกนุงขึ้น (ซึ่งถือว่าต่างไปจากพวกตนที่นุงโจง) พวกกินกิ้งก่า กินกบ ซึ่งถือเป็นของกินต่ำชั้น และสืบต่อมาไม่ขาดสายในบันทึกที่เกี่ยวกับเจ้าดารารัศมี เมื่อเป็นเจ้าจอมต้องมาอยู่ในราชสำนักภายใต้ตำแหน่งของสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี และถูกกลั่นแกล้งดูถูกต่างๆ มากมาย

คนในล้านนานั้นถือตัวว่าเป็น **คนไทหรือคนไต** ไม่ได้เรียกตัวเองว่า **ลาว** แต่อย่างไรก็ตามปฏิกิริยาแห่งการดูถูกจึงพากันเรียกตัวเองว่า **คนเมือง** และเรียกภาษาของตนว่า **คำเมือง** ซึ่งมีการอธิบายว่า เพื่อให้แตกต่างไปจาก คนม่าน (พม่า) หรือคนไต (อยุธยาหรือกรุงเทพฯ) เป็นคำที่ปรากฏในช่วงอยู่ภายใต้การปกครองของพม่าและกรุงเทพฯ นี้เอง และกลายมาเป็นคำเรียกอย่างกลางๆ ซึ่งพวกไทใหญ่เรียกว่า พวก ยน หรือ ไตยวน เป็นการแสดงตัวตนโดยเฉพาะคนในพากตะวันตก เช่น เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง ซึ่งใช้กันอย่างกว้างขวางจนปัจจุบันนี้^{๑๐๑}

ต่างจากผู้คนในบ้านเมืองแถบล้านช้างที่พอใจจะเรียกตนเองว่า “ลาว” และมีความรู้สึกที่ว่าตนต่างไปจากคน “ไทหรือไต” ทั้งที่กลุ่มภาษานั้นก็อยู่ในกลุ่มไตเช่นเดียวกัน

^{๙๙} จิตร ภูมิศักดิ์ วิเคราะห์คำว่า “เฉียง” ว่าน่าจะมีที่มาเดียวกับคำ ชาน-ชาม-เชียม-เสียม อันเป็นชื่อเรียกชนชาติใดทั้งหมด โดยได้รับอิทธิพลทางภาษาจากพม่าซึ่งเป็นผู้ปกครองอยู่เป็นเวลานานจากคำว่า ชาน ซึ่งเป็นคำเรียกชนพื้นเมืองในล้านนาทั่วไปมาเขียนในรูปแบบอักษรพม่าซึ่งชาวล้านน่านำมาใช้แต่ออกเสียงเป็น “เสียง” เมื่อนำมาใช้ในภาษาทางภาคกลางจาก “ส” ก็กลายเป็น “ฉ” จาก “เสียง” จึงเป็น “เฉียง” ซึ่งยังคงความหมายถึงคนพื้นเมืองในล้านนาเช่นเดียวกับพม่า และในปัจจุบันไม่มีการใช้คำว่าเฉียงในความหมายนี้แล้ว

^{๑๐๐} เช่นตอนนางวันทองหึงนางลาวทองที่มาจากเมืองเหนือว่า “ทูตอีลาวดอนค่อนเจรจา อีกินกิ้งก่า กบจะตบมัน”

^{๑๐๑} สงวน โชติสุขรัตน์ ไทยยวน-คนเมือง บางสะกการพิมพ์ ธนบุรี : ๒๕๑๒, หน้า ๑๘๘-๑๙๐.

เหตุที่เป็นคำดูถูกและความเข้าใจผิดเกี่ยวกับเชื้อชาติลาวที่ถูกเหมารวมโดยรัฐในลุ่มน้ำเจ้าพระยา ปรากฏใน นิทานโบราณคดี ที่สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพเล่าไว้เมื่อเสด็จตรวจราชการมณฑลนครราชสีมาและมณฑลอุดรและอีสานเมื่อ พ.ศ.๒๔๔๔ ทรงค้นพบถึงความแตกต่างทางเชื้อชาติ สำเนียงภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ทางการเคยเข้าใจกันต่อๆ มานั้นไม่ถูกต้องก็เมื่อทรงพระนิพนธ์นิทานโบราณคดีใน พ.ศ. แล้ว ดังกรณีความแตกต่างของคนในเมืองนครราชสีมากับหัวเมืองทางอีสาน ดังนี้

“ฉันเดินบกไปจากเมืองนครราชสีมา ๕ วัน เข้าเขตมณฑลอุดรที่เมืองชนบท พอถึงเมืองชนบทก็เห็นชาวเมืองผิดกับชาวเมืองนครราชสีมา ทั้งเครื่องแต่งตัวและฟังสำเนียงพูดภาษาไทยแปร่งไปอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งชาวกรุงเทพฯ สำคัญกันมาแต่ก่อนว่าเป็นลาว แต่เดี๋ยวนี้รู้กันมากแล้วว่าเป็นไทยมิใช่ลาว ถึงในราชการแต่ก่อนก็อ้างว่าหัวเมืองในมณฑลพายัพ กับมณฑลอุดร และอีสาน เป็นเมืองลาว เรียกชาวมณฑลพายัพว่า “ลาวพุงดำ” เพราะผู้ชายชอบสักมอมตั้งแต่พุงลงไปถึงเข้า เรียกชาวมณฑลอุดรและอีสานว่า “ลาวพุงขาว” เพราะไม่ได้สักมอมอย่างนั้น เมื่อจัดหัวเมืองชายพระราชอาณาเขตเป็นมณฑลในรัชกาลที่ ๕ ราว พ.ศ.๒๔๓๓ แรกก็ขนานนามหัวเมืองลาวพุงดำว่า “มณฑลลาวเฉียง” ขนานนามหัวเมืองลาวพุงขาวว่า “มณฑลลาวพวน” มณฑลหนึ่ง “มณฑลลาวกาว” มณฑลหนึ่ง”^{๑๑}

ใน พ.ศ.๒๔๓๐ เริ่มมีการจัดการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล รวบรวมการบังคับบัญชาหัวเมืองทั้งปวงให้ขึ้นอยู่กับกระทรวงมหาดไทยกระทรวงเดียว และรวมหัวเมืองขึ้นเป็นมณฑล มีข้าหลวงมณฑลปกครองขึ้นตรงกับกระทรวงมหาดไทยอีกชั้นหนึ่ง ในหัวเมืองลาวมีการแยกออกเป็นหัวเมืองลาวฝ่ายต่างๆ ต่อมาราว พ.ศ.๒๔๓๓ จึงแบ่งออกเป็นมณฑลลาวเฉียง, มณฑลลาวพวน, มณฑลลาวกาว, มณฑลลาวกลาง, มณฑลเขมร ปกครองโดยพระอนุชา เช่น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร และ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม เป็นต้น เพราะในขณะนี้ในช่วงที่ฝรั่งเศสได้เวียดนามเป็นเมืองขึ้นรวมทั้งเขมร ส่วนพม่าก็ตกอยู่ภายใต้อารักขาของอังกฤษ จึงต้องใส่ใจกับหัวเมืองลาวเป็นพิเศษ แต่เมื่อ พ.ศ.๒๔๓๖ ลาวในเขตฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงก็ตกเป็นของฝรั่งเศสทั้งหมด

ลัทธิอาณานิคมของชาวตะวันตกเป็นแรงขับเคลื่อนอย่างเห็นได้ชัด ให้เกิดการปกครองแบบรวมศูนย์และรัฐชาติในเวลาต่อมา และแรงผลักดันนี้ทำให้ราชสำนักรับรู้ว่าการเรียกชื่อปนาๆ ที่

^{๑๑} สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ. นิทานโบราณคดี กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๗
นิทานเรื่องที่ ๑๖

มีลักษณะถูกทางเชื้อชาตินี้อาจทำให้เกิดการแตกแยกภายในพระราชอาณาเขตและสูญเสียดินแดน จึงต้องพยายามทำให้เกิดการกลายเป็น “ไทย” หรือ “สยาม” ให้มากที่สุด^{๑๔}

ดั่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ให้เหตุผลที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปลี่ยนแปลงการปกครองพระราชอาณาเขตจากลักษณะการปกครองแบบเดิมอย่าง **ประเทศราชอิรราช [Empire]** มีเมืองต่างชาติดั้งภาษาเป็นเมืองขึ้น ซึ่งถือว่าเมืองชายพระราชอาณาเขตคือ มณฑลลาวเฉียง มณฑลลาวพวน และมณฑลลาวกาว นั้นเป็น เมืองลาว และเรียกชาวเมืองนั้นว่า ลาว แต่การปกครองแบบนั้นอาจให้โทษแก่บ้านเมือง หลังจากเสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้กับฝรั่งเศสแล้ว จึงเปลี่ยนมาเป็นลักษณะแบบ **พระราชอาณาเขต [Kingdom]** ประเทศไทยรวมกัน เลิกประเพณีประเทศราช เปลี่ยนนามมณฑลลาวเฉียงเป็นมณฑลพายัพ มณฑลลาวพวนเป็นมณฑลอุดร และมณฑลลาวกาวเป็นมณฑลอุดร ตามทิศของพระราชอาณาเขต และให้เลิกเรียกไทยชาวมณฑลทั้ง ๓ นั้นว่าลาวด้วย ให้เรียกรวมกันว่า “ไทยเหนือ” แทนเรียกว่าลาว หรือเรียกชื่อว่า ชาวมณฑลพายัพ ต่อมาเมื่อยกเลิกการปกครองระบบมณฑลเทศาภิบาลใน พ.ศ.๒๔๗๕ แล้ว มีผู้นำชื่อ “ล้านนา” ซึ่งเป็นชื่อแต่โบราณนามมณฑลพายัพ คนในที่นี้จึงเรียกว่าชาวล้านนา และเรียกว่าล้านช้างคู่กับล้านนาต่อมา^{๑๕}

ลาว ในสำนึกของชาวอยุธยาจากเรื่อง “ยวนพ่าย” ก็ไม่ได้แฝงไว้ด้วยความรู้สึกดูหมิ่นดูแคลนนอกจากโกรธแค้นในฐานะศัตรู ต่อเมื่อสมัยรัตนโกสินทร์จึงเห็นชัดว่า การเรียกชื่อกลุ่มคนว่า “ลาว” ต่างๆ นานา บริบทของคำมีความหมายแฝงไว้ซึ่งการดูถูกทางชาติพันธุ์อย่างชัดเจน โดยเฉพาะบ้านเมืองและกลุ่มคนทางภาคเหนือ

มีการพูดถึงสาเหตุการดูถูกทางชาติพันธุ์ดังกล่าวว่า เกิดจากบ้านเมืองในเขตล้านนาเป็นประเทศราชของราชสำนักพม่าและต่อมาก็เป็นประเทศราชของราชสำนักสยามตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเป็นต้นมาและรวมไปถึงหัวเมืองลาวล้านช้างด้วย ระดับของความสัมพันธ์ที่ไม่ทัดเทียมกันนี้ เป็นสาเหตุให้เกิดการดูถูกประการหนึ่ง

ผู้คนในวัฒนธรรมหลวงที่ดูถูกวัฒนธรรมราษฎร์ หรือวัฒนธรรมใหญ่ดูถูกวัฒนธรรมย่อย เป็นปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นอย่างปกติทั่วไป แม้แต่ในสังคมของล้านนาเองก็มีการดูถูกเช่นเดียวกันนี้มาตลอด เช่น การดูถูกกลุ่มชาหรือลัวะ เป็นต้น ผลก็คือเกิดการปฏิเสธหรือมีปฏิกิริยาตอบโต้ในลักษณะต่างๆ

แต่ก็น่าคิดว่า นัยที่แฝงเร้นการดูถูกทางสังคมเช่นที่เกิดกับ “ลาว” นี้ ไม่ได้เกิดขึ้นกับเขมรจากกัมพูชา ญวนหรือแควจากเวียตนาม ขกหรือมุสลิมจากหัวเมืองประเทศราชทางใต้ และไม่ต้องนับถึงชาวตะวันตกที่ออกจะยกย่องเชิดชูอย่างออกหน้า ในดินแดนแห่งการเป็นเมือง

^{๑๔} จะเห็นได้ว่า ชาติตะวันตกโดยเฉพาะฝรั่งเศสนั้น ให้ความสำคัญกับการศึกษาข้อมูลของกลุ่มคนพื้นเมืองในทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เช่น กรณีการศึกษาทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและทำแผนที่ของ ม. ปาวี หรือแม้แต่ งานทางวิชาการของ ศ. ยอร์จ เซเดส์ เพื่อเป็นข้อต่อรองสำคัญในทางการทูตและการหาข้อได้เปรียบในการยึดครองอาณานิคมต่างๆ มากกว่าการใช้กำลังบีบบังคับทางการทหารแต่อย่างใด จึงน่าจะเป็นเหตุให้มีการทบทวนการเรียกชื่อกลุ่มคนและชื่อมณฑลต่างๆ ที่เคยตั้งขึ้นไว้แล้ว

^{๑๕} สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. **นิทานโบราณคดี** กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๗ นิทานเรื่องที่ ๑๖, หน้า .

ท่าและเป็นเมืองนานาชาติอย่างอยุธยาหรือกรุงเทพฯ ที่แทบไม่มีความสัมพันธ์ที่ตรงเครียดจนกลายเป็นการนองเลือดระหว่างผู้อยู่อาศัยซึ่งเป็นคนสยามหรือคนไทยกับชาวต่างภาษา อาจนับได้ว่าเป็นสถานที่ซึ่งเปิดกว้างสำหรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม และเป็นวัฒนธรรมที่คุ้นเคยกับความเป็น “คนนอก” อยู่มาก คำถามว่า “ทำไมกรุงเทพฯ (ในความหมายทั้งผู้คนและวัฒนธรรม) จึงดูถูกลาว” จึงเป็นคำถามที่สำคัญ ซึ่งการแผ่ขยายแห่งการดูถูกนี้มีผลอย่างไรกับการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ลาวในพื้นที่ศึกษา นี้จะกล่าวถึงในบทต่อไป

หลังจากความพยายามผ่อนปรนอาการดูถูกลาว ดังเหตุการณ์ที่สมเด็จพระยาตากสินมหาราชานุภาพทรงพระนิพนธ์ไว้ในนิทานโบราณคดีแล้ว วาทกรรมที่คนในพื้นที่คือเขตล้านนาเริ่มตอบโต้กับฝ่ายกรุงเทพฯ ในการประกาศตัวเป็น **คนเมือง** (รวมไปถึงคำเมือง, อาหารเมือง) ก็กลายเป็นคำเรียกที่รับรู้กันทั่วไปแทนคำว่า “ลาว” จาก “เมืองลาว” ที่ห่างไกลก็กลายเป็น “ล้านนา” ดินแดนบริสุทธิ์ในฝันของคนกรุงเทพฯ

และจากหญิงที่เคยเป็น “ฮีสลาว” ก็นับปาร้า กิ่งก่า กบ ก็กลายเป็น “สาวเครือฟ้า” หญิงสาวงดงามใสสะอาด แต่ใจง่ายและพร้อมจะถูกหลอก เรื่องของหญิงสาวชาวเหนือแบบสาวเครือฟ้ากลายเป็นวาทกรรมที่ได้ตอบกันด้วยความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ในกรณีนี้ แม้จะไม่มีคำว่าลาวประกอบถ้อยคำ แต่ก็ยังคงแผ่เร้นไว้ด้วยการดูถูกไม่ต่างจากเดิม

ในปัจจุบัน คำว่า “ลาว” ที่แผ่อาการดูถูกทางสังคมและทางชาติพันธุ์นี้ เคลื่อนย้ายไปสู่ผู้คนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือ **คนอีสาน** ของประเทศไทยมากกว่าที่จะดูถูกคน ลาว จาก**สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว** แต่ความผูกพันทางวัฒนธรรมที่มาจากรากเหง้าเดียวกันก็มักทำให้เกิดความกั้นแหว่งแคลงใจต่อคนลาวในประเทศลาวอยู่เนืองๆ จนถึงขั้นระแวงในถ้อยคำที่มักจะได้ตามสื่อ ซึ่งเป็นสิ่งที่คนไทยในปัจจุบันอาจไม่ได้คาดคิด

ลาวกลายเป็นคำดูถูกคนอีสานว่าเป็นพวก ลาว ซึ่งหมายถึง บ้านนอก ล้าหลัง เป็นพวก กินข้าวเหนียว อยู่อาศัยในพื้นที่แห้งแล้งทุรกันดารและต้องได้รับการช่วยเหลือแก้ไข รูปร่างหน้าตาก็ไม่สวยงาม เช่น กรามใหญ่ ดั้งหัก เป็นพวก เสี้ยว ที่แปลงความหมายไปในทางลบ จากเพื่อนที่ผูกพันกลายเป็นพวกบ้านนอก เชย สกปรก มีฐานะความเป็นอยู่ที่ต่ำกว่า และขายแรงงานเป็นหลัก

เมื่อกล่าวคำว่า ลาว ตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน ในสำนึกของเมืองหลวงและกรุงเทพฯ ก็ยังคงเป็นการกล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่ด้อยต่ำกว่าตน แผ่ไว้ด้วยอาการดูถูกอย่างไม่ปกปิด เพียงแต่เปลี่ยนกลุ่มคนและเปลี่ยนพื้นที่ไปจากเดิมเท่านั้น

การอพยพย้ายถิ่นฐานลาว

เข้าสู่หัวเมืองชั้นในบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยา

ลาวในภาคกลางของประเทศไทย คือ กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่ที่ปรากฏหลักฐานในการเคลื่อนย้ายเข้ามาสู่ดินแดนประเทศไทยเมื่อสมัยต้นรัตนโกสินทร์ เนื่องจากสงครามที่นำไปสู่การกวาดต้อนผู้คน ประกอบด้วยผู้คนหลายกลุ่มหลายพื้นที่ หากแต่กวาดต้อนมาจากบ้านเมืองทางฝ่ายเหนือ ดังนั้นจึงถูกเหมารวมเรียกว่าลาวทั้งหมด

หลังสงครามเสียกรุงศรีอยุธยาแล้ว บ้านเมืองและผู้คนถูกทำลายและกวาดต้อนไปมาก ชาติแคลนพลเมืองที่เป็นฐานทรัพยากรสำคัญของราชอาณาจักร ซึ่งมีผืนแผ่นดินรกร้างอยู่มากมาย การเกณฑ์แรงงานในระบบไพร่เพื่อทำสาธารณูปโภคของรัฐ สร้างปราสาทราชวัง และงานกิจการของราชสำนักต่างๆ รวมทั้งมีผลประโยชน์ในการเรียกเก็บส่วยอากร ต้องพึ่งพาฐานกำลังพลเพื่อทำกินเลี้ยงพระนครที่เคยบอบช้ำจากการสงครามเสียกรุงศรีอยุธยาต่อพม่า ซึ่งพม่าได้กวาดต้อนผู้คนไปมาก และเมื่อเกิดศึกสงครามต่อมา นอกจากจะเป็นการปราบปรามกอบกู้พระราชอาณาจักรขึ้นใหม่แล้ว การแสวงหากำลังคนมาเป็นฐานประชากรจึงน่าจะเป็นเหตุผลที่สำคัญมาก ดังจะเห็นจากในสมัยแผ่นดินกรุงธนบุรีและต้นรัตนโกสินทร์ การกวาดต้อนผู้คนมาเป็นพลเมืองของรัฐเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ซึ่งอาจจะเปรียบเทียบกับบ้านเมืองในนครเชียงใหม่ในยุคเดียวกันที่มีคำกล่าวที่ว่า “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ก็ให้เห็นภาพได้ชัดเจน

จากการรวบรวมของ บังอร ปิยะพันธุ์^{๖๐} พบว่ามีการเคลื่อนย้ายกลุ่มลาวเข้าสู่หัวเมืองชั้นในกรุงรัตนโกสินทร์ดังนี้

สมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี หลังจากทำสงครามกับพม่าที่ยังคงตั้งฐานที่มั่นในเขตล้านนาและล้านช้าง มีการอพยพของลาวจากเวียงจันทน์และเมืองใกล้เคียงหลายหมื่นเข้ามาพักอยู่ที่นครราชสีมา และต่อมาได้ย้ายมาอยู่ที่สระบุรีทั้งหมด

เมื่อมีอิทธิพลเหนือหัวเมืองเหล่านี้แล้ว หลัง พ.ศ.๒๓๒๒ กองทัพยึดเวียงจันทน์แล้วจึงกวาดต้อนครัวเวียงจันทน์หลายหมื่นไปรวมไว้ที่เมืองสระบุรี บางส่วนส่งไปอยู่ที่ราชบุรี และตามหัวเมืองตะวันตกบ้าง จันทบุรีบ้าง ส่วนเจ้านายที่นำมาเป็นตัวประกัน เช่น เจ้านันทเสน เจ้าอินทวงศ์ เจ้าอนุวงศ์ โปรตเกล้าฯ ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บางยี่ขัน

ช่วงเวลาเดียวกันนี้ได้ครัวลาวทรงดำ (ไทดำ) ที่อยู่ริมเขตแดนเวียดนามจากเมืองทันต์และเมืองม่วย ให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองเพชรบุรี เพราะภูมิประเทศคล้ายคลึงกับบ้านเมืองเดิมกลุ่มใหญ่แต่ดั้งเดิมคือที่บ้านหนองปร่ง ก่อนจะแยกย้ายกันออกไป

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ เปลี่ยนแผ่นดินมาเป็นกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ.๒๓๒๕ เจ้านครเวียงจันทน์กวาดต้อนชาวพวนเข้ามาถวาย พ.ศ.๒๓๓๕ ก็กวาดต้อนชาวพวนและไทดำรวมกันราว ๔,๐๐๐ เศษมาถวายอีก โปรตเกล้าฯ ให้ชาวพวนนั้นตั้งหลักแหล่งในกรุงเทพฯ แถบเฉลิมกรุงในปัจจุบัน (ที่เคยเรียกว่าถนนบ้านลาว) การกวาดต้อนชาวพวนนี้ก็เพื่อจะขอแลกกับครัวเวียงจันทน์ที่ถูกกวาดต้อนมาอยู่ที่เมืองสระบุรีกลับคืนไป

เมื่อ พ.ศ.๒๓๔๕ ยังคงมีศึกสงครามระหว่างหัวเมืองล้านนาและพม่าที่ยึดเอาเมืองเชียงใหม่ไว้อยู่ พ.ศ.๒๔๔๗ จึงตีเมืองเชียงใหม่ได้ และแบ่งผู้คนออกเป็น ๕ ส่วน ส่งไป เวียงจันทน์ น่าน เชียงใหม่ ลำปาง และกรุงเทพฯ โดยให้ไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองสระบุรีและราชบุรี เรียกว่าลาวพุงดำ

^{๖๐} บังอร ปิยะพันธุ์. ลาวในกรุงรัตนโกสินทร์ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: กรุงเทพฯ, ๒๕๔๑, หน้า ๒๑-๑๐๙.

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ โปรดเกล้าฯ ให้ลาวจากเวียงจันทน์ไปไว้ที่เมือง
พนมसारคาม

การปราบฮ่อในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เริ่มตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๒๓
พวกโจรจีนฮ่อเข้ามาปล้นจนถึงเวียงจันทน์ ใช้เวลาปราบฮ่ออยู่จนถึง พ.ศ.๒๔๓๐ ปีนั้นได้นำลาว
ทรงดำมายังเมืองไทยเป็นรุ่นสุดท้าย แล้วจึงส่งไปอยู่ยังเมืองเพชรบุรีเช่นเคย

**ตารางแสดงลำดับของการโยกย้ายถิ่นฐานของผู้ที่ถูกเรียกว่าลาว
ในสมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์**

เวลา	เหตุการณ์	กลุ่ม	ตั้งถิ่นฐาน	จากเอกสาร
ก่อน พ.ศ.๒๓๒๒	ลาวจากเวียงจันทน์และเมืองใกล้เคียงสมัคร ใจอพยพ	ลาวเวียง	สระบุรี	จดหมายเหตุ ความทรงจำ กรมหลวง นรินทรเทวีและ พระราชวิจารณ์ รัชกาลที่ ๕
หลัง พ.ศ.๒๓๒๒	ทัพกรุงธนบุรียึดเวียงจันทน์แล้วกวาดต้อน ครัวเวียงจันทน์หลายหมื่นมาอยู่ใกล้กับพระ นคร	ลาวเวียง	สระบุรี ราชบุรี หัวเมืองตะวัน ตก จันทบุรี, บางยี่ขัน(เจ้า นาย)	พ ร ะ ร าช พงศาวดารกรุง รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ ฉบับเจ้าพระยา ทิพากรวงศ์
พ.ศ.๒๓๒๕	เจ้านครเวียงจันทน์กวาดต้อนชาวพวนเข้ามา ถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬา โลกฯ	ลาวพวน		จดหมายเหตุรัช กาลที่ ๑
พ.ศ.๒๓๓๕	ก็กวาดต้อนชาวพวนและไทดำรวมกันราว ๔,๐๐๐ เศษมาถวาย	ลาวพวน, ลาวทรงดำ (ไทดำ)	พ ว น อ ยู่' ที่ กรุงเทพฯ แถบ เฉลิมกรุง	พ ร ะ ร าช พงศาวดารกรุง รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ ฉบับเจ้าพระยา ทิพากรวงศ์
พ.ศ.๒๓๔๗	สงครามระหว่างหัวเมืองล้านนาและพม่าที่ยืด เอาเมืองเชียงแสนไว้ เมื่อตีเมืองเชียงแสนได้ ก็แบ่งผู้คนออกเป็น ๕ ส่วน ส่งไป เวียงจันทน์ น่าน เชียงใหม่ ลำปาง และกรุงเทพฯ	ลาวพุงดำ	ส ร ะ บ ู รี แล ราชบุรี	พ ร ะ ร าช พงศาวดารกรุง รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ ฉบับเจ้าพระยา ทิพากรวงศ์

เวลา	เหตุการณ์	กลุ่ม	ตั้งถิ่นฐาน	จากเอกสาร
พ.ศ.๒๓๕๒ และ พ.ศ.๒๓๗๑	รัชกาลที่ ๒ ครัวลาวจากเมืองนครพนมส่วนหนึ่งที่มีปัญหาภายใน โปรดเกล้าฯ ให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ คลองมหาหงษ์ เมืองสมุทรปราการ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ก็ขอพระราชทานไปอยู่ที่เมืองพระรถตั้งเป็นเมืองชื่อ พนัสนิคม	ลาวอาสาปากน้ำ	พนัสนิคม	จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๒
พ.ศ.๒๓๕๘ และ พ.ศ.๒๓๖๐	เจ้าเมืองเวียงจันทน์ส่งส่วยและครีวลาจากเมืองภูคั้งพร้อมกับลาวเมืองพุทราอง โปรดเกล้าฯ ให้ไปตั้งชุมชนอยู่ที่เมืองนครชัยศรี ต่อมาลาวเมืองภูคั้งถูกกวาดต้อนอีกหลายครั้ง	ลาวภูคั้ง	นครชัยศรี	จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๒
พ.ศ.๒๓๖๔	ศึกอนุวงศ์มีการกวาดต้อนชาวลาวจากหัวเมืองเวียงจันทน์และใกล้เคียงส่งลงมาหลายครั้งและมีปะปนจากครีวลาจากเมืองสระบุรี นครราชสีมา และหล่มสักดี ที่ถูกกองทัพเจ้าอนุวงศ์กวาดต้อนคืนกลับไปเวียงจันทน์ ครั้งนี้ก็กวาดต้อนมายังกรุงเทพฯ แต่ไม่ทราบว่าจะส่งไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ใด	ลาวเวียง		พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ และจดหมายเหตุรัชกาลที่ ๓
พ.ศ.๒๓๗๑	เจ้าอนุวงศ์ที่หนีไปอยู่เวียดนามกลับมายังเวียงจันทน์และยึดเมืองเวียงจันทน์คืน ครั่งนี้เจ้าพระยาราชสุภาวดีรับพระราชประสงค์จากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเพื่อมิให้ตั้งตัวได้อีก และกวาดต้อนครีวเวียงจันทน์ที่เหลือมายังกรุงเทพฯ	ลาวเวียง		พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ และจดหมายเหตุรัชกาลที่ ๓
พ.ศ.๒๓๗๒	เมืองหลวงพระบาง ส่งครีวลาจากเมืองสามมื่น เมืองเพ็ง เมืองเลย เมืองแก่นท้าวมายังเมืองพิษณุโลกก่อน แล้วให้ไปตั้งหลักแหล่งอยู่กับพวกเดียวกัน ในปีเดียวกันนั้น จากนั้นก็ได้ส่งครีวลาหลวงพระบางไปอยู่ยังเมืองพรม ๖๐๐ กว่าคน และแบ่งไปยังบ้านอรัญญิกและกรุงเทพฯ ด้วย	ลาว(แง้ว?)		จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๓
พ.ศ.๒๓๗๓	โปรดเกล้าฯ ให้ไปชำระครีวลาที่เมืองหลวงพระบางกวาดต้อนมาจากเมืองเลย เมืองลุม เมืองแก่นท้าว เมืองปากลาย เมืองเวียงจันทน์ เมืองภูเวียง เมืองภูคั้ง มาไว้ที่เมืองพิษัย ซึ่งมีการส่งมาถึง ๗ ครั้ง รวมประมาณ หมื่นหกพันคนเศษ โปรดเกล้าฯ ให้ไปอยู่กับพวกที่เคยอยู่มาก่อน	ลาวเวียง ลาวภูคั้ง หรือ ลาวคั้ง ลาวแง้ว?		จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๓

เวลา	เหตุการณ์	กลุ่ม	ตั้งถิ่นฐาน	จากเอกสาร
ระหว่าง พ.ศ.๒๓๗๖ -๒๓๗๘	ทำศึกกับเวียดนาม เมื่อได้ชัยชนะ จึงกวาด ต้อนลาวพวนและลาวทรงดำมายังกรุงเทพฯ	ลาวพวน และลาว ทรงดำ		ป ร ะ ชู ส พงศาวดารเล่ม ๔๑
พ.ศ.๒๓๗๙ และ พ.ศ.๒๓๘๑	หัวเมืองลาวขึ้นต่อไทย อุปราชเมืองหลวงพระ บางยกทัพไปตีเมืองของไทดำ แล้วกวาดต้อน ไทดำส่งมาที่กรุงเทพฯ	ลาวทรงดำ		พง ศ า ว ต ร เมืองหลวงพระ บาง
พ.ศ.๒๓๘๐	ได้รวบรวมครัวลาวเวียงจันทน์ ทำสาร เวียง ครั่ง พันพร้าว หัวยลวง และลาวเก่าที่เคย อยู่บ้านอรุณภูมิและเมืองสระบุรี ครัวลาว เวียงส่งมาทางเมืองประจิมหรือปราจีนบุรี ส่วนครัวลาวเวียงครั่ง ลาวพันพร้าวส่งมาทาง เมืองสระบุรี ครัวลาวพวนส่งไปยังฉะเชิงเทรา และกรุงเทพฯ	ลาวเวียง ลาวภูคั้ง หรือลาว ครั่ง ลาวพวน	ลาวเวียง, ลาว ครั่ง อยู่ ที่ อรุณภูมิและ สระบุรี ลาวพวน ที่ ฉะเชิงเทราและ กรุงเทพฯ	จดหมายเหตุรัช กาลที่ ๓
พ.ศ.๒๓๘๒	ครัวลาวทรงดำก็ย้ายลงมาอีก	ลาวทรงดำ		จดหมายเหตุ เกี่ยวกับเขมร และญวน
พ.ศ.๒๓๘๗	ลาวเวียงจันทน์และลาวเมืองวังย้ายลงมาเป็น ครั้งสุดท้ายในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่ง เกล้าฯ เจ้าอยู่หัว	ลาวเวียง		จดหมายเหตุรัช กาลที่ ๓
พ.ศ.๒๔๐๔	ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ โปรด เกล้าฯ ให้ลาวจากเวียงจันทน์ไปไว้ที่เมือง	ลาวเวียง	พนมสารคาม	จดหมายเหตุรัช กาลที่ ๔
พ.ศ.๒๔๓๐	การปราบฮ่อในสมัยพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้นำลาวทรงดำมายัง เมืองไทยเป็นครั้งสุดท้าย	ลาวทรงดำ	เพชรบุรี	ป ร ะ วิ เจ้าพระยาสุร ศักดิ์มนตรี

ในประวัติศาสตร์ลาว ของมหาสิลา วีรวงค์ กล่าวว่าทางกรุงเทพฯ เรียกลาวที่มีถิ่นฐาน
บริเวณนี้ว่า ลาวโน และเรียกชาวลาวยังอยู่ในเขตหัวเมืองลาวว่า ลาวนอก

ถิ่นฐานของลาวโน ที่ตั้งชุมชนอยู่ในบริเวณภาคกลางหรือหัวเมืองชั้นในในอดีต ประชา
กรจำนวนมากในภาคกลางมีเชื้อสายของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว และมีอยู่ทั่วไป กระจายกระจายปนเป
ไปกับชุมชนชาติพันธุ์อื่นๆ การตั้งถิ่นฐานระยะแรกๆ คงอยู่ในพื้นที่เดิม มีมูลนายลาวเป็นหัว
หน้าปกครองเป็นนายกองขึ้นต่อขุนนางไทย เก็บภาษีอากร และเป็นแรงงานสำคัญในการสร้าง
และปฏิสังขรณ์วัดหลวง สร้างสาธารณูปโภคและราชการทัฬหีต่างๆ กิจการที่ต้องเกณฑ์ส่วย
หรือแรงงานเป็นกรณีพิเศษเนื่องในพระราชพิธีและการค้าสำเภาลอง เช่น ช่อมสร้างพระราช
วัง พระราชพิธีพระบรมศพ ตัดฟัน ตัดซุง ส่วยแร่ ดังนั้น ลาวที่ถูกกวาดต้อนมาจึงเป็นกลุ่ม

ประชากรสำคัญ ถูกควบคุมและโยกย้ายถิ่นฐานได้ยากมาก ทั้งนี้ รวมไปถึงการเก็บส่วยจากลาวนอก เป็นรายได้แก่รัฐในระบอบนั้นเป็นจำนวนมากด้วย”^{๖๖}

เมืองเช่นสระบุรีและพนัสนิคมแทบจะมีประชากรเป็นลาวกลุ่มต่างๆ ทั้งหมด ในระยะแรกทั้งสองเมืองนี้จึงมีเจ้าเมืองเป็นลาว แล้วมีกองลาวแบ่งออกเป็นกองๆ ขึ้นอยู่กับนายกองซึ่งเป็นชาวลาว แต่ละกองประกอบด้วยหมู่บ้านหลายหมู่บ้าน ชาวลาวต่างอยู่ในระบบไพร่ เรียกว่าไพร่ลาวหรือเลกลาว และเป็นไพร่หลวงทั้งสิ้น

หลังจากการยกเลิกระบบไพร่ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อันเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการโดยเฉพาะการคุกคามหากำลังคนในบังคับจากฝรั่งเศส ทั้งเป็นการเฉลี่ยในการเสียเงินค่าราชการแก่รัฐอย่างเสมอภาคกันทั่วไป ทำให้ไม่มีความจำเป็นเรื่องการเกณฑ์แรงงานและเข้าเดือนรับราชการแก่มูลนายดังที่เคยเป็นมา ทั้งจำนวนผู้คนในกลุ่มลาวมากขึ้นกว่าเดิมและระบบเศรษฐกิจที่เปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อส่งออก โดยเฉพาะสินค้าข้าว ทำให้คนในชุมชนเดิมไม่มีที่ทำกิน หรือไม่ก็ต้องการโยกย้ายเพราะเห็นว่าพื้นที่ไม่อุดมสมบูรณ์ จึงมีการอพยพจากถิ่นเดิมไปแสวงหาที่ทำกินใหม่ ทำให้ชุมชนลาวกระจายตัวออกไปอยู่ตามท้องที่ต่างๆ มากมาย ผสมผสานกับผู้คนอพยพอีกหลายกลุ่ม เช่น จีน ลาวกลุ่มอื่นๆ คนไทยจากชุมชนเดิมๆ รวมกันตั้งขึ้นเป็นหมู่บ้านใหม่ๆ ในพื้นที่บุกเบิกทางไกล

ลักษณะของการตั้งถิ่นฐานและการกระจายตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในท้องที่ที่เห็นได้ชัดคือที่อำเภอบ้านหมี่ ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นอำเภอที่กลุ่มชาติพันธุ์ลาวเกือบทั้งอำเภอและมีอยู่หลากหลายกลุ่ม การสำรวจกลุ่มคนในอำเภอบ้านหมี่โดยคนในท้องถิ่นเองแบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม คือ พวน ร้อยละ ๖๕ ลาวเวียง หรือ ลาวแฉ่งร้อยละ ๒๐ ไทย ร้อยละ ๑๐ จีน ร้อยละ ๕

กลุ่มลาวเวียงจันทร์หรือลาวเวียงหรือแฉ่งเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเวลาใกล้เคียงกับชุมชนพวนหรืออาจจะอพยพเข้ามาพร้อมกัน และเป็นที่สังเกตในการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของกลุ่มคนไทยพวนและกลุ่มคนลาวเวียงหรือลาวแฉ่งจะไม่ปะปนกัน แต่จะแยกกันอย่างเด่นชัด

มีความนิยมนำเอาชื่อหมู่บ้านเดิมที่เคยตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองพวนมาเป็นชื่อบ้านใหม่ เช่น บ้านกล้วย บ้านทราย บ้านเชียงงา บ้านโพหนอง บ้านเช่า ซึ่งเพี้ยนมาจาก บ้านข้าว บ้านหมี่ เป็นต้น

ต่อมารอพยพขยายพื้นที่เริ่มมีอย่างต่อเนื่อง ด้วยสาเหตุที่ทำกินและทำเลที่ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนใหม่หรือการติดตามหาญาติพี่น้อง เมื่อเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้กับชุมชนที่ตั้งอยู่ก่อนแล้วก็มักจะใช้ชื่อชุมชนที่ตั้งอยู่ก่อนและจะนิยมเอาชื่อทิศมาต่อท้าย หรืออาจจะใช้คำว่าน้อยมาต่อท้ายเนื่องจากชุมชนเดิมมีขนาดใหญ่กว่า หรืออาจจะไปตั้งหมู่บ้านใหม่ที่กลางท้องทุ่งห่างจากหมู่บ้านเดิมก็จะใช้คำว่าทุ่ง ต่อท้าย เช่น บ้านหินปักเหนือ บ้านหินปักทุ่ง บ้านวังวัดใต้

^{๖๖} สุวิทย์ อิศาสวัสดิ์. ประวัติศาสตร์ลาว สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ จำกัด, ๒๕๔๓. ดูได้จาก บทที่ ๔ “การเก็บส่วยของไทยจากลาว” หน้า ๗๑-๘๕. ซึ่งลงความเห็นไว้ในสมัยที่ไทยปกครองลาวเป็นช่วงของการชุดรีดเก็บส่วยจากคนลาวทั้งฝั่งซ้ายและฝั่งขวาของแม่น้ำโขง โดยแบ่งกันระหว่างวังหลวงและวังหนารวมทั้งข้าราชการผู้ใหญ่และกรมการเมืองลาว

บ้านวังวัดเหนือ บ้านสำโรงใหญ่ บ้านสำโรงน้อย บ้านหมี่ใหญ่ บ้านหมี่ทุ่ง^{๒๒} ต่อมาก็กระจายตัวไปหาที่ทำกินแห่งใหม่ที่อยู่ไกลออกไปอีกเมื่อราวหลัง พ.ศ.๒๕๐๐ เป็นต้นมาด้วยเหตุผลการส่งเสริมการทำไร่และเพาะปลูกในพื้นที่ห่างไกลซึ่งเป็นที่ดอนซึ่งไม่เคยมีการบุกเบิกมาก่อน เช่น คนในบ้านหมี่ไปอยู่แถบอำเภอศรีเทพและอำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อจับจองพื้นที่ทำไร่ และอีกจำนวนหนึ่งไปอยู่ที่อำเภออำเภอยะยาตา เพราะต้องการแสวงหาที่ทำกินใหม่ถิ่นที่อยู่เดิมแออัด เป็นต้น

ชาวลาวที่เคยอยู่อาศัยในชุมชนเดิมเมื่อแรกถูกกวาดต้อนเข้ามา จึงกระจายตัวออกไปอย่างช้าๆ กลายเป็นหมู่บ้านเกิดใหม่ขึ้นอีกมาก และในหลายๆ หมู่บ้านนั้นก็เป็นการผสมผสานกันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มอื่นๆ ด้วย

จากจดหมายเหตุ พระราชพงศาวดาร และการสืบค้นในปัจจุบันของผู้สนใจเกี่ยวกับเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ลาว สามารถประมวลท้องถิ่นที่ปรากฏ ลาวใน หรือ กลุ่มลาวถูกกวาดต้อน มาตั้งถิ่นฐานตามหัวเมืองรอบๆ พระนคร เนื่องจากสงครามในสมัยกรุงธนบุรี-ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ดังนี้

๑. ลาวเวียง และลาวจากเมืองต่างๆ ไกลเวียงจันทน์ เหตุการณ์ครั้งทีอพยพลาวเวียงมาเป็นจำนวนมากที่สุดเกิดขึ้นสมัยสงครามเจ้าอนุวงศ์เมื่อ พ.ศ.๒๓๖๙ และ พ.ศ.๒๓๗๑ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ซึ่งในที่สุดมีพระราชประสงค์ให้เผาเมืองเวียงจันทน์เสียให้สิ้น และทำให้ลาวกลายเป็นประเทศราชต่อมาจนกระทั่งฝรั่งเศสเข้ามามีอำนาจเป็นเจ้าอาณานิคมเมื่อ พ.ศ.๒๔๓๖

แต่ก่อนหน้านั้น ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ก็มีการไปตีเวียงจันทน์ และอพยพผู้คนมาไว้ที่สระบุรี รวมทั้งเจ้านายก็เอามาเป็นตัวประกันที่กรุงเทพฯ แถบสวนบางยี่ขัน ถิ่นฐานเดิมของลาวเวียงอยู่ที่ สระบุรี ราชบุรี หัวเมืองตะวันตก และจันทบุรี และลาวเวียงรุ่นต่อๆ มา ก็มักจะให้ไปรวมอยู่กับพวกพ้องเดียวกันในบริเวณที่กล่าวมาแล้ว และพบว่าในบริเวณจังหวัดสิงห์บุรี ลพบุรีก็มีอยู่มาก

ปัจจุบันพบว่ามีกลุ่มลาวเวียงตั้งบ้านเรือนอยู่หลายแห่ง เช่น บ้านอรุณฤกษ์ในจังหวัดอยุธยา ในอำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ตำบลทัพหลวง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี อำเภอพนมทวน, อำเภอบ่อพลอย และอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี อำเภอพนมสารคาม, อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นต้น ยังไม่มีการสำรวจอย่างแน่นอนว่าผู้คนเชื้อสายลาวเวียงตั้งบ้านเรือนอยู่ในที่ใดอย่างละเอียดเช่นเดียวกับการศึกษาของกลุ่มพวน

๒. ลาวครั่ง หรือลาวภูครั่ง หรือลาวภูคัง ในเอกสารกล่าวว่าเป็นเมืองอยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ปัจจุบันเป็นที่ทราบกันแล้วว่า ภูครั่ง เป็นชื่อภูเขาอยู่ในเขตอำเภอภูเรือในปัจจุบัน เชิงเขานี้มีบ้านหนองบัวตั้งอยู่และเป็นที่ตั้งของเมืองภูครั่งแต่เดิม และเป็นเมืองมีเจ้าเมืองปกครองอยู่จนกระทั่งสมัยรัชกาลที่ ๕ จึงได้ย้ายเมืองไปตั้งเมืองด้านซ้ายริมหน้าผาหันใกล้กับพระธาตุศรีสองรักรวมทั้งเจ้าเมืองภูครั่งก็ยกให้เป็นเจ้าเมืองด้านซ้ายด้วย

^{๒๒} <http://www.mis.moe.go.th/ambnmae/prawutbanmi2.htm>

ในบริเวณนี้มีที่ราบแคบๆ ที่สามารถเดินทางติดต่อกับเมืองแก่นท้าว เมืองเลยซึ่งเมื่อเลียบริมน้ำโขงก็ต่อไปถึงเวียงจันทน์ และยังเป็นทางขึ้นไปเมืองหลวงพระบางอีกทางหนึ่งนอกจากที่น้ำปาด ดังนั้นเมื่อมีการอพยพผู้คนจากหัวเมืองลาว จากเมืองหลวงพระบาง เมืองเลย เมืองแก่นท้าว เมืองพันพร้าว (ในจังหวัดหนองคาย) ก็จะใช้เส้นทางนี้พักอยู่ที่เมืองพิษณุโลกไม่ก็เมืองพิชัย ก่อนจะเดินทางเข้าสู่หัวเมืองชั้นใน ส่วนกลุ่มพวน หรือกลุ่มลาวเวียง ก็จะเข้ามาตามเส้นทางเมืองท่าบ่อซึ่งตรงข้ามกับฝั่งเวียงจันทน์ ผ่านบ้านผือไปยังหนองบัวลำพู ผ่านดงพญาเย็น แล้วเข้ามาพักที่สระบุรี

ลาวภูครังที่ถูกกวาดต้อนในรัชกาลที่ ๒ ให้ไปอยู่ที่เมืองนครชัยศรีหรือในจังหวัดนครปฐม ส่วนลาวที่เมืองหลวงพระบางกวาดต้อนมาอีกครั้งในสมัยรัชกาลที่ ๓ เนื่องจากศึกเจ้าอนุวงศ์ ก็ให้ไปพักที่เมืองพิษณุโลกและพิชัย ก่อนจะส่งไปอยู่ ณ ที่พวกจากเมืองของตนเคยอยู่

ในปัจจุบันพบว่ามีชาวลาวครั้งหรือลาวภูครังอยู่ที่ อำเภอสรีสะเกษณาลัย จังหวัดสุโขทัย, อำเภอพรหมพิราม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก, ตำบลหนองกรด อำเภอเมือง บ้านโคกวิไล อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์, อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร, อำเภอบ้านไร่ อำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี, อำเภอหันคา อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท, อำเภอสระกระโจม อำเภอจรเข้สามพัน อำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี, อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี และอำเภอดอนตูม อำเภอกำแพงแสน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

๓. ลาวจากหัวเมืองแถบหลวงพระบาง เนื่องมาจากสงครามศึกเจ้าอนุวงศ์ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๗๑-พ.ศ. ๒๓๗๓ นอกจากจะเผาเมืองเวียงจันทน์เสียจนสิ้นแล้ว ยังได้กวาดต้อนผู้คนระลอกใหญ่อย่างต่อเนื่องต่อมาอีก ๒-๓ ปี กลุ่มคนที่เดินทางมาจากหัวเมืองที่ลาวทางฝ่ายเมืองหลวงพระบางรับผิดชอบชำระส่งมานั้น เดินทางมาพักอยู่ที่พิษณุโลกและพิชัยตามเอกสาร ได้แก่ เมืองสามมื่น เมืองเพ็ญ เมืองเลย เมืองแก่นท้าว ครีวลาวหลวงพระบาง เมืองลม เมืองปากลาย เมืองเวียงจันทน์ เมืองภูเวียง เมืองภูครัง และต่อมาให้ไปอยู่เมืองพรหมและที่อื่นๆ เส้นทางเดินทางนั้น ก็น่าจะมาทางทั้งทางเมืองปากลายอุดรติดต่อกับเข้าสู่เมืองพิษณุโลกและเมืองพิชัย อีกทางหนึ่งคือเมืองแก่นท้าวข้ามน้ำเหืองมาทางเมืองภูครังและเมืองด่านซ้าย ลงสู่ที่ราบเมืองหล่มเก่า หล่มสักและเพชรบูรณ์ ซึ่งสามารถเดินทางไปยังเมืองพิษณุโลกหรือลงสู่เมืองสระบุรีได้สะดวกทั้งสองทาง

การกวาดต้อนครั้งนี้มีทั้งครีวลาวเวียงและลาวจากเมืองอื่นโดยเฉพาะหัวเมืองที่ขึ้นต่อเมืองหลวงพระบางทั้งฝั่งซ้ายและฝั่งขวาของแม่น้ำโขงร่วมเดินทางมาในคราวเดียวกัน แต่ในเอกสารต่างๆ ไม่มีบันทึกใดๆ กล่าวถึงชื่อ ลาวแฉ้ว ในกลุ่มลาวที่ถูกกวาดต้อนมาด้วยเลย ในเอกสารส่วนใหญ่มักจะเรียกรวมๆ กันว่า “ลาวเวียง” ดังนั้น จึงเห็นได้ชัด สำหรับทางราชการการเรียกชื่อลาวแฉ้วไม่ได้เป็นที่รู้จักแต่คงเป็นการรู้จักกันภายในเฉพาะกลุ่มเท่านั้น

การกวาดต้อนครั้งนี้น่าจะมีทั้งลาวเวียง ลาวครั้ง และ “ลาวแฉ้ว” ด้วย เหตุที่สันนิษฐานว่า ลาวแฉ้วน่าจะเป็นกลุ่มลาวกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งที่ถูกกวาดต้อนกันมาในครั้งนี้ก็เพราะ การสำรวจในปัจจุบันพบว่า มีกลุ่มผู้เรียกตนเองว่าลาวแฉ้วตั้งเป็นชุมชนจำนวนมากกระจายตั้งแต่เขตสระบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี และนครสวรรค์ ปะปนกับกลุ่มพวนและลาวเวียงซึ่งคนในท้องถิ่นก็จะทราบกันเองว่าลาวแฉ้วเป็นกลุ่มที่แตกต่างไปจากลาวกลุ่มอื่นๆ ที่กล่าวมา อีกทั้งการ

ศึกษาทางภาษาศาสตร์พบว่า แม้ภาษาลาวทั้งหมดจะอยู่ในตระกูลภาษาเดียวกัน คือ ภาษาไท-กะได แต่เมื่อแยกเสียงวรรณยุกต์แล้ว ภาษาลาวแฉ่งมีเสียงวรรณยุกต์ใกล้เคียงกับภาษาลาวกลุ่มหลวงพระบางและยังใกล้เคียงกับการแยกเสียงวรรณยุกต์ในภาษาลาวครั้งทีนครชัยศรีด้วย^{๒๙}

สัมพันธ์กับเรื่องเล่าที่ตกทอดสู่ลูกหลานในกลุ่มลาวแฉ่งหลาย ๆ คน กล่าวได้ว่า ได้อพยพมาจากเมืองหลวงพระบางบ้าง เมืองที่อยู่ใกล้ ๆ กับหลวงพระบางบ้าง (แต่ในขณะที่บางคนก็บอกเล่าว่ามาจากเวียงจันทน์ในครั้งศึกเจ้าอนุวงศ์ เห็นได้ว่าการรวมกลุ่มมาด้วยกันทั้งกลุ่มลาวเวียง ลาวเมืองอื่นๆ แต่ภายหลังคงมีการแยกหมู่บ้านตามกลุ่มของตน ความทรงจำจึงค่อนข้างสับสนว่าตนเป็นลาวกลุ่มใด และถูกกวาดต้อนมาแต่ครั้งใด) ดังนั้น ลาวแฉ่งจึงน่าจะเป็นกลุ่มลาวที่อพยพมาจากหัวเมืองแถบรอบ ๆ เมืองหลวงพระบางในครั้งศึกเจ้าอนุวงศ์มากกว่าจะเป็นกลุ่มลาวเวียงหรือบ้านเมืองที่อยู่ใกล้เคียงเมืองเวียงจันทน์

ในปัจจุบัน กลุ่มลาวแฉ่งที่สำรวจพบ อยู่ในเขต อำเภอเมือง อำเภอบ้านหมี่ และอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรีมากที่สุด นอกนั้นก็เป็กลุ่มที่อยู่ดั้งเดิมคือในตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ซึ่งมีชาวลาวแฉ่งอยู่เกือบทั้งตำบลแล้ว ในเขตวัดม่วง วัดโพธิ์ศรี ตำบลอินทร์ อำเภอินทร์บุรีมีคนเชื้อสายลาวแฉ่งอาศัยอยู่มาก นอกจากนี้ยังมีที่วัดท่าอิฐ วัดเกาะแก้ว วัดดัมพบุ บางโฉมศรี ตำบลบุ่งน้ำรักษ์ อำเภออินทร์บุรี และแถบตำบลบ้านสิงห์ วัดสาธุ ตำบลโพธิ์พางเสือ อำเภอบางระจันก็มีลาวแฉ่งอาศัยอยู่ ส่วนในเขตอำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ และอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี เป็นกลุ่มลาวแฉ่งที่ขยายขยายหาพื้นที่ทำกินแห่งใหม่ แยกออกจากชุมชนเดิมและอยู่รวมกลุ่มกับคนที่อพยพมาเช่นเดียวกันจนกลายเป็นหมู่บ้านเกิดใหม่อีกหลายแห่ง

๔. ลาวพวน หรือ พวน หมายถึงกลุ่มชาวผู้ไทจากเมืองพวนและบ้านเมืองในเขตที่ราบเชิงขวาง จากเอกสารเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ปรากฏว่า มีการประเมินข้อมูลจำนวนคนพวนที่อยู่ในที่ราบเชิงขวางมีมากพอ ๆ กับคนเชื้อสายพวนที่อยู่ในประเทศไทย คือ เกือบหนึ่งแสนคน ซึ่งข้อมูลนี้อาจไม่ถูกต้องก็ได้ แต่อนุมานให้เห็นว่ามีการประเมินจำนวนคนพวนจากเชิงขวางใกล้เคียงคนลาว รวมทั้งคนลาวก็เรียกว่าพวนโดยไม่นับเป็นลาวด้วย ดังนั้น ภาษาพูดจึงมีความใกล้เคียงกับลาวโซ่งหรือไทดำ

พวนน่าจะเป็นคนกลุ่มใหญ่ที่สุดที่ถูกอพยพเข้ามาสู่หัวเมืองชั้นใน เนื่องจากพวนเป็นกลุ่มไทดำกลุ่มหนึ่ง และมีวัฒนธรรมใกล้ชิดกับชาวผู้ไทในเขตเมืองแดง และถือตัวว่าเป็นคนพวนไม่ใช่คนลาว รวมทั้งคนลาวก็เรียกว่าพวนโดยไม่นับเป็นลาวด้วย ดังนั้น ภาษาพูดจึงมีความใกล้เคียงกับลาวโซ่งหรือไทดำ

พวนถูกกวาดต้อนเข้ามาตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ ๑ และเข้ามามากที่สุด ในสมัยรัชกาลที่ ๓ ครั้งศึกกับเวียดนามและศึกเจ้าอนุวงศ์ คราวพวนถูกอพยพมาสมทบกับพวกพองทั้งที่เมืองฉะเชิงเทรา ลพบุรี สระบุรี ปราจีนบุรี ซึ่งในปัจจุบัน กลุ่มผู้มีเชื้อสายพวนตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัด

^{๒๙} นงนุช ปึงเผ่าพันธ์. ลักษณะของภาษาลาวแฉ่ง ที่ตำบลทองเอน อำเภอินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตจารึกภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๗, หน้า ๒๒๒.

ต่างๆ หลายแห่งทั้งในภาคกลาง อีสาน และภาคเหนือตอนล่าง ความแตกต่างไปจากกลุ่มลาวอื่นๆ ที่อยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน ทำให้พวกนี้มีเอกลักษณ์พิเศษทั้งภาษาพูด ขนบประเพณี พิธีกรรม และลักษณะพฤติกรรม ด้วยเหตุที่เป็นกลุ่มใหญ่และมีเอกลักษณ์นี้เองทำให้มีการรวมตัวเกิดสมาคมไทพวน จัดกิจกรรมต่างๆ สำหรับคนเชื้อสายพวนในปัจจุบัน ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษที่ลาวในกลุ่มอื่นๆ ไม่สามารถรวมตัวกันเช่นนี้ได้

๕. ลาวโซ่ง หรือ ไทดำ หรือ ผู้ไท เป็นกลุ่มที่อยู่ในเขตเมืองแดงหรือเดียนเบียนฟูในเวียดนาม ใกล้ชิดกับกลุ่มบ้านเมืองที่อยู่ในพื้นที่ซึ่งเรียกว่าสิบสองจุไทหรือสิบสองเจ้าไท (ไทดำ ๘ เมือง, ไทขาว ๔ เมือง) บริเวณนี้มีทั้งกลุ่มไทดำและไทขาวโดยสังเกตจากเครื่องแต่งกายและภาษาพูด เป็น “เมืองสามฝ่ายฟ้า” เพราะขึ้นกับทั้งหลวงพระบาง-เวียงจันทน์ จีน และเวียดนามในช่วงเวลาต่างๆ ดังนั้น ลักษณะทางวัฒนธรรมจึงมีทั้งวัฒนธรรมแบบไต-ลาว จีน และเวียดนามด้วย

ไทดำเข้ามายังหัวเมืองชั้นในหลายครั้งตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ ระหว่าง พ.ศ.๒๓๗๖-๒๓๗๘ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ทำศึกกับเวียดนามเมื่อชนะจึงกวาดต้อนลาวพวนและลาวทรงดำมายังกรุงเทพฯ พ.ศ.๒๓๗๙, พ.ศ.๒๓๘๑ และ พ.ศ.๒๔๔๒ อุปราชเมืองหลวงพระบางยกทัพไปตีเมืองไทดำแล้วกวาดต้อนส่งมาบรรณาการอีก จนครั้งสุดท้ายเมื่อสมัยปราบฮ่อในรัชกาลที่ ๕ ถิ่นฐานดั้งเดิมของไทดำในหัวเมืองชั้นใน คือ ที่เมืองเพชรบุรีหลังจากนั้นจึงแยกออกไปอยู่ ณ ที่อื่นๆ เช่น อำเภอยาย่าง อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี อำเภอบางแพ อำเภอปากท่อ อำเภอดำเนินสะดวก อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร อำเภอกำแพงแสน อำเภอเมือง อำเภอดอนตูม อำเภอสามพราน อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม อำเภอสองพี่น้อง อำเภอบางปลาม้า อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี อำเภอด่านมะขามเตี้ย อำเภอพนมทวน อำเภอปอพลอย จังหวัดกาญจนบุรี

ลาวโซ่งหรือลาวทรงดำในแถบเมืองเพชรบุรีในปัจจุบัน ยังคงรักษาความเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ไว้อย่างเหนียวแน่นกว่ากลุ่มอื่นๆ เพราะมีทั้งพิธีกรรม เช่น การเสนเรือนหรือการเลี้ยงผีบรรพบุรุษ การเสนเมืองหรือการเลี้ยงผีเมือง พิธีกรรมงานศพ การแต่งกาย บ้านเรือน ภาษาพูด บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ตนเองอย่างเหนียวแน่น

๖. ลาวยวน หรือ ไตยวน หรือ ลาวพุงดำ สงครามระหว่างหัวเมืองล้านนาและพม่าที่ยึดเอาเมืองเชียงใหม่ไว้ ในสมัยรัชกาลที่ ๑ เมื่อ พ.ศ.๒๓๔๗ ทัพของกรุงเทพฯ และเชียงใหม่ตีเมืองเชียงใหม่ได้ก็แบ่งผู้คนออกเป็น ๕ ส่วน ส่งไปยัง เวียงจันทน์ น่าน เชียงใหม่ ลำปาง และกรุงเทพฯ ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ไปตั้งถิ่นฐานที่สระบุรีคือเสาไห้และราชบุรีที่คูบัว ในระยะหลังๆ จึงขยายถิ่นฐานไปยังที่อื่นๆ เช่น แถบวัดรางบัว ในอำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี (เพิ่มเติมอีก)

ในท้องถิ่นของลาวยวนทั้งสระบุรีและราชบุรี ยังคงรักษาวัฒนธรรมการทอผ้าขึ้นตีนจก ประเพณีงานบุญและวัดวาอารามแบบล้านนา รวมทั้งภาษาพูด และการแต่งกายเฉพาะโอกาสไว้ได้อย่างเด่นชัด และสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนอื่นๆ ที่ไม่ใช่ลาวยวนได้อย่างกลมกลืน

เนื่องจากความต้องการประชากรหรือ “ไพร่” เป็นกำลังสำคัญของรัฐในยุคสมัยนั้น การกวาดต้อนผู้คนจากหัวเมืองชั้นนอกที่อยู่ห่างไกลจึงเป็นวิธีการสร้างฐานกำลังของ “รัฐ” ที่สำคัญ

ซึ่งที่ชัดเจนก็คือ การสร้างฐานกำลังอำนาจของราชสำนักและขุนนางบางกลุ่ม เพราะไพร่ชาวเมืองต่างๆ ที่ถูกกวาดต้อนมาล้วนถูกจัดเป็น “ไพร่หลวง” เกือบทั้งสิ้น

ดังที่ได้กล่าวไว้เบื้องต้น สำหรับราชสำนักความสนใจหรือความรู้เกี่ยวกับลักษณะทางวัฒนธรรมของผู้คนที่ถูกกวาดต้อนมาเป็นไพร่ในหัวเมืองชั้นในหลายต่อหลายกลุ่มมีอยู่น้อยมาก ดังเราจะเห็นว่าผู้คนและบ้านเมืองที่อยู่ทางเหนือหรือตอนบนถูกเหมารวมเรียกว่า “ลาว” ประเภทของกลุ่มคนที่ถูกกวาดต้อนเนื่องจากการสงครามเป็นไปในลักษณะการดูถูกทางชาติพันธุ์อย่างเห็นได้ชัด เช่น การเรียกชื่อ “ลาวพุงดำหรือลาวพุงขาว” เป็นต้น” ซึ่งความเป็นจริงแล้ว กลุ่มที่เรียกตนเองว่า “ลาว” นั้น มีเพียง ๒-๓ กลุ่ม คือ “ลาวเวียง” “ลาวครั่ง” และ “ลาวแง้ว” หรือลาวในกลุ่มเมืองหลวงพระบางและใกล้เคียง นอกเหนือจากนั้น ก็เรียกตนเองว่า “พวน”(ลาวพวน), “ยวน”(ลาวพุงดำ) และ “ไทดำ”(ลาวทรงดำหรือลาวโซ่ง)

คำเรียกกลุ่มลาวซึ่งเป็นกลุ่มที่เรียกตนเองว่าลาว ก็ยังถูกเรียกให้ต่างไปจากคนร่วมท้องถิ่นโดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์อื่นเรียกชื่อที่รู้จักในท้องถิ่นต่างกันไปตามถิ่นที่อยู่อาศัย เช่น ในอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ เรียกชื่อ “ลาวครั่ง” ตามถิ่นที่อยู่ซึ่งเป็นชื่อหมู่บ้านหรือท้องถิ่นว่า “ลาวโนนปอแดง” และ “ลาวหนองเหมือด” หรือบางคนก็นำคำลงท้ายประโยคที่ชาวลาวครั่งมักจะใช้กันคือคำว่า “กะละ” มาเรียกเป็นชื่อกลุ่มโดยจะเรียกว่า “ลาวกะละ” บ้างก็เรียกกันเล่นๆ ว่า “ลาวล่อก้อ” หรือกลุ่มลาวครั่งที่ไปอยู่รักษาเมืองด่านแถบสุพรรณบุรีก็เรียกว่า “ลาวด่าน”

นอกจากนี้ยังปรากฏชื่อกลุ่มลาวที่ไม่ได้บันทึกไว้ในเอกสารทางการ หรือมีการศึกษาสืบค้นประวัติอย่างแน่ชัดในปัจจุบันสำหรับลาวกลุ่มนี้ก็คือ ลาวใต้ ซึ่งกล่าวว่าเป็นลาวกลุ่มหนึ่งที่ถูกกวาดมาพร้อมๆ กัน อย่างไรก็ตาม ในงานศึกษานี้ยังไม่ทราบว่าลาวใต้เป็นกลุ่มลาวกลุ่มใด และถูกกวาดต้อนมาจากเมืองหรือท้องถิ่นใดกันแน่^{๒๔}

ในกลุ่ม “ลาวแง้ว” ก็มีชื่อที่ถูกเรียกว่า “ลาวกร้อ”, “ลาวตะโก” แถบบ้านโคกกระตี่ อำเภอดาคลี จังหวัดนครสวรรค์ “ลาวทองเอน” แถบบ้านทองเอน ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี คนเชื้อสายลาวแง้วมักชอบพูดลงท้ายประโยคว่า “ดี” จึงมีบางคนเรียกว่า “ลาวดี” ด้วย

ดังนั้น คำเรียกชื่อกลุ่มลาวที่แสดงถึงกลุ่มดั้งเดิมซึ่งมักจะเป็นชื่อของเมือง เช่น ลาวพวน ลาวเวียง ลาวครั่ง ก็สืมเลือนหรือหายไป จึงเกิดความสับสนอยู่บ่อยๆ ในระหว่างกลุ่มคนเชื้อสายลาวด้วยกันหรือคนกลุ่มอื่นๆ ในท้องถิ่นเดียวกัน ว่าตนเป็นลาวมาจากเมืองใดและอพยพมาตั้งแต่เมื่อไหร่ หรือแม้แต่เป็นลาวกลุ่มใดกันแน่ เพราะชื่อของลาวในท้องถิ่นต่างๆ ถูกเรียกชื่อไปต่างๆ นานานั้นเอง

^{๒๔} มีการกล่าวถึงกลุ่มลาวใต้หลายครั้ง เช่น กลุ่มนี้อย่างชัดเจน

แต่ก็ยังไม่มีการจำแนกหรืออธิบายที่มาของลาวก

ความเป็นมาของลาวแง้วจากประวัติศาสตร์บอกเล่า

นักภาษาศาสตร์จัดให้ภาษาลาวครั้งและภาษาลาวแง้วอยู่ใน “ตระกูลภาษาไท-กะได” กลุ่มตะวันตกเฉียงใต้หมายถึงสำเนียงภาษาแบบหลวงพระบาง โดยศึกษาด้วยการแยกเสียงวรรณยุกต์พบว่า การแยกเสียงวรรณยุกต์ในภาษาลาวแง้วมีความใกล้เคียงกับภาษากลุ่มลาวหลวงพระบาง และยิ่งใกล้เคียงกับกลุ่มลาวครั้งที่อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นลาวเมืองภูคั้งที่ตั้งอยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงในเขตด่านซ้าย-ภูเรือ จึงสรุปว่า ภาษาลาวแง้วอยู่ในกลุ่มภาษาหลวงพระบาง^{๒๕} และจากการสังเกตสำเนียงพูดพบว่า ปัจจุบันมีการพูดในสำเนียงนี้แถบบริเวณเมืองเลย เชียงคาน ด่านซ้าย บางส่วนของนครไทย จนถึงหล่มเก่า-หล่มสักด้วย

จากข้อสังเกตดังกล่าว กลุ่มลาวแง้วจึงน่าจะถูกกวาดต้อนมาเมื่อช่วงสงครามเจ้าอนุวงศ์ ตั้งแต่ พ.ศ.๒๓๗๑-พ.ศ.๒๓๗๓ ซึ่งเป็นการอพยพกลุ่มคนระลอกใหญ่หลายครั้ง จากเมืองเพ็ญ เมืองสามมื่น เมืองเลย เมืองแก่นท้าว ครีวลาวหลวงพระบาง เมืองลม เมืองปากลาย เมืองเวียงจันทน์ เมืองภูเวียง เมืองภูคั้ง ซึ่งลาวทางฝ่ายเมืองหลวงพระบางรับผิดชอบชำระส่งมา โดยให้มาพักอยู่ที่พิชัยโลกและพิชัย ต่อมาให้ไปอยู่เมืองพรหมบุรีในเขตสิงห์บุรีและอื่นๆ ซึ่งคนเชื้อสายลาวแง้วในจังหวัดสิงห์บุรีก็เล่าว่า ครั้งแรกมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บริเวณวัดสาธุการาม บ้านสิงห์ ตำบลโพพงหางเสือ อำเภอบางระจัน ต่อมาบางส่วนก็อพยพแยกย้ายลงมาตามลำน้ำเจ้าพระยา ตั้งหลักแหล่งอยู่ที่อำเภออินทร์บุรี แถบวัดม่วงและวัดโพธิ์ศรี แล้วขยับขยายมาอยู่ที่ตำบลทองเอนในปัจจุบันนี้^{๒๖}

จากการที่เอกสารต่างๆ ไม่มีบันทึกที่กล่าวถึงชื่อลาวแง้ว ในกลุ่มที่ถูกกวาดต้อนเลย จึงไม่อาจสันนิษฐานได้ว่า กลุ่มลาวแง้ว น่าจะเป็นลาวมาจากเมืองใด เพียงแต่ทราบว่าอยู่ในเขตวัฒนธรรมที่มีสำเนียงการพูดแบบเดียวกับทางหลวงพระบาง แตกต่างไปจากกลุ่มลาวพวนหรือพวนอย่างเห็นได้ชัดแต่ก็ไม่แตกต่างอย่างสิ้นเชิงเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มลาวเวียง^{๒๗} ความหมายที่ถูกต้องของคำว่า “แง้ว” หมายถึงอะไร

นอกจากจะเรียกตนเองและถูกเรียกว่า “ลาวแง้ว” แล้ว ยังมีชื่อที่ผู้คนเชื้อสายลาวแง้วถูกเรียกจากคนกลุ่มอื่นอีกว่า ลาวดี เพราะมักชอบพูดลงท้ายประโยคว่า ดี, ลาวกร้อ, ลาวตะโก เพราะ และ ลาวทองเอน เนื่องจากอยู่ในแถบบ้านทองเอน ในอำเภออินทร์บุรี ที่กล่าวมาเป็นการเรียกเฉพาะท้องถิ่นเฉพาะกลุ่ม แต่ในความสัมพันธ์กับผู้คนในกลุ่มนี้ต่างถือตนเองว่าเป็นลาว

^{๒๕} เช่นใน วิทยานิพนธ์ของ นงนุช ปึงเผ่าพันธ์. ลักษณะของภาษาลาวแง้ว ที่ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี, ๒๕๒๗ และ วิทยานิพนธ์ของ ศิวพร ฮาชันนารี. การศึกษาระบบเสียงในภาษาลาวหลวงพระบาง: ศึกษาเปรียบเทียบกับภาษาลาวครั้ง ลุ่มน้ำท่าจีน และภาษาลาวด่านซ้าย, ๒๕๔๓. ที่ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องระบบเสียงของภาษาลาวแง้วและลาวครั้งเปรียบเทียบกับเสียงในภาษาลาวหลวงพระบาง

^{๒๖} http://www.phaidam.f2s.com/thong_en/sub_local.html วิชาท้องถิ่นศึกษาของบ้านไผ่ดำ ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

^{๒๗} ผู้ศึกษาซึ่งเป็นคนเชื้อสายลาวแง้ว จากบ้านน้ำจั้น อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี นางรุจิรา เขาวรรณ และนาง สังเกตจากสำเนียงภาษาและลักษณะทางวัฒนธรรม

แ้ว ดังนั้น คำว่าแ้ว จึงน่าจะเป็นคำเก่าที่ตกทอดแต่ดั้งเดิม อาจจะเป็นชื่อ เมือง หรือแม่น้ำ หรือภูเขา หรือหมู่บ้าน ก็ได้ คำว่า “แ้ว” เป็นชื่อเฉพาะแทนตัวตนหรือเอกลักษณ์ของลาวกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่ง เพราะพบว่ากลุ่มที่เรียกตนเองว่าลาวแ้วมีอยู่มากและกระจายกันอยู่ถึง ๔ จังหวัด คือ สระบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี และนครสวรรค์ ซึ่งนับว่ามีไม่ใช่น้อย

จากการสำรวจชุมชนลาวแ้วในเขตพื้นที่ศึกษาในจังหวัดสระบุรี ลพบุรี นครสวรรค์ และสิงห์บุรี พบว่ามีการตั้งถิ่นฐานดังนี้

ลำดับ	ชื่อหมู่บ้าน	สถานที่ตั้ง	ลักษณะทั่วไป
๑	กลุ่มบ้านหนองเมือง		ตำบลหนองเมืองมี ๗ หมู่บ้านติดต่อกัน ทุกหมู่บ้านเป็นลาวแ้ว อยู่มาปัจจุบันเป็นหมู่บ้านใหญ่ผู้ที่เข้ามาอยู่ใหม่เป็นเขยสะไกที่เป็นคนจีนหรือคนไทย หมู่ ๑,๒,๓,๖ หมู่บ้านติดกัน เมื่อกลุ่มใดมีบ้านเรือนมากกว่า ๑๒๐ หลังคาเรือนจะแยกออกเป็นอีกหมู่
	บ้านห้วยกรวดนาจาน	หมู่ ๑ ตำบลหนองเมือง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี	หมู่บ้านนี้ติดกับบ้านหนองเมืองแยกเป็นอีกหมู่หนึ่งมีลาวแ้วมากกว่ากลุ่มใด
	บ้านหนองบัวขาว	หมู่ ๒ ตำบลหนองเมือง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี	
	บ้านหนองเมือง	หมู่ ๓ ตำบลหนองเมือง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี	วัดสร้าง พ.ศ. ๒๔๔๔ มีลาว ไทย พววยวน
	บ้านหนองแก	หมู่ ๔ ตำบลหนองเมือง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี	
	บ้านน้ำป่า	หมู่ ๕ ตำบลหนองเมือง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี	
	บ้านหนองเมือง	หมู่ ๖ ตำบลหนองเมือง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี	
	บ้านหนองกระเปียนน้อย	หมู่ ๗ ตำบลหนองเมือง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี	
๒	บ้านน้ำจัน	หมู่ ๔ ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี	มีวัดสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗ ในหมู่บ้านเป็นลาวแ้ว ที่ย้ายมาจากที่อื่น เช่นบ้านหนองเมือง บ้านน้ำจันอำเภอเมือง บ้านโคกเสลา มาตั้งบ้านเรือนแต่เสียงพูดจะห้วน สั้น กว่าลาวแ้วบ้านอื่น เนื่องจากอยู่ระหว่างกลุ่มคนไทยและคนพวน ผู้คนที่ย้ายเข้ามาอยู่จะเป็นเขยสะไก และคนภาคอีสานเป็นส่วนน้อย
๓	บ้านไผ่ใหญ่	หมู่ ๒ ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่	มีวัดไผ่ใหญ่สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐ บ้านไผ่

ลำดับ	ชื่อหมู่บ้าน	สถานที่ตั้ง	ลักษณะทั่วไป
		จังหวัดลพบุรี	ใหญ่ มีลาวแฉ้วเกือบทั้งหมู่บ้าน หมู่บ้านนี้มีทางรถไฟผ่าน
๔	บ้านหนองหินใหญ่	หมู่ ๑ ตำบลสายห้วยแก้ว อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี	มีวัดสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ มีลาวแฉ้ว พุดสำเนียงคล้ายกับลาวบ้านทองเอน
๕	บ้านโป่ง	หมู่ ๓ ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี	เป็นหมู่บ้านเล็กแต่มีลาวแฉ้วทั้งหมู่บ้าน ส่วนใหญ่อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ มีวัดสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐
๖	บ้านหนองเต่า	บ้านหนองเต่า อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี	บ้านหนองเต่ามีลาวแฉ้วมาก และมีพวนไทย
๗	บ้านวังจั่น	อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี	มีลาวแฉ้วทั้งหมู่บ้าน
๘	บ้านสายห้วยแก้ว	หมู่ ๕ ตำบลสายห้วยแก้ว อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี	มีวัดสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๒ บ้านนี้รวมอยู่กับบ้านไผ่ใหญ่ มีทางรถไฟกัน ทั้งที่หมู่บ้านติดกัน ทำให้ไปรวมกับบ้านสายห้วยแก้ว บอกว่าตนเองเป็นลาวแฉ้ว
๙	บ้านลาด	ตำบลหนองเต่า อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี	บ้านนี้มีลาวมากมากกว่ากลุ่มอื่น อยู่รวมกับ ผู้มาใหม่เช่น เขยสะไก้
๑๐	บ้านสระตาแวว	ตำบลหนองเต่า อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี	มีวัดสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๗ มีลาวมากกว่ากลุ่มอื่น
๑๑	บ้านหนองเต่า	ตำบลหนองเต่า อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี	มีวัด ชาวบ้านบอกว่าตัวเองเป็นลาวแฉ้ว
๑๒	บ้านหนองเลา	ตำบลหนองเต่า อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี	มีลาวแฉ้วมากกว่าไทย
๑๓	บ้านโคกสุข	ตำบลหนองเต่า อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี	วัดสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๒ บ้านนี้มีคนลาวแฉ้ว มีโรงเรียน
๑๔	บ้านหนองเกวียนหัก	ตำบลพุดา อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี	วัดสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๖ มีลาวแฉ้วเกือบทั้งหมู่บ้าน ผู้ที่ย้ายเข้ามาคือคือเขยสะไก้
๑๕	บ้านสระตาแวว	หมู่ ๒ ตำบลพุดา อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี	ประวัติสร้างวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๗
๑๖	บ้านโคก	ตำบลพุดา อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี	มีลาวแฉ้ว มากกว่ากลุ่มพวนไทย
๑๗	บ้านดงพลับ	หมู่ ๑ ตำบลดงพลับ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี	ประวัติวัดสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๐ คนหมู่บ้านนี้อพยพไปอยู่บ้านน้ำจั้นในตำบลไผ่ใหญ่
๑๘	บ้านโปร่งน้อย	หมู่ ๗ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี	พื้นที่ส่วนใหญ่ติดทางรถไฟ วัดสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓ ชาวบ้านบอกว่าตัวเองเป็นลาวแฉ้ว บางกลุ่มอพยพไปอยู่บ้านน้ำจั้น ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ ปัจจุบันมีการติดต่อกันอยู่
๑๙	บ้านโคกลำพาน	อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี	มีลาวแฉ้ว และไทยปะปนกัน

ลำดับ	ชื่อหมู่บ้าน	สถานที่ตั้ง	ลักษณะทั่วไป
๒๐	บ้านป่าหวาย	ตำบลลำทราย อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี	มีลาวแง้ว มีไทย จีนปน เพราะอยู่ในเมือง
๒๑	บ้านตงน้อย	ตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี	แม้ว่าจะใกล้ห้างสรรพสินค้า บิ๊กซี แต่ยัง ชนบทอยู่ บ้านตนเองเป็นลาวแง้ว
๒๒.	บ้านห้วยเปี่ยม	ตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัด ลพบุรี	มีลาวแง้วมากกว่ากลุ่มอื่น
๒๓	บ้านคอกกระบือ	ตำบลโคกกระเทียม อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี	บ้านนี้พูดลาวบอกไม่ได้ว่าตนเองเป็น ลาวกลุ่มใดแน่ ลาวแง้วมากที่สุดในหมู่ รองลงมามีคนไทย มีศาลตาปู่ แต่ไม่มีชื่อ
๒๔	บ้านดอนมะกัก	ตำบลเขาพระงาม อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี	มีลาวแง้ว แต่น้อยกว่า ไทย
๒๕	บ้านไผ่ขวาง	ตำบลเขาพระงาม อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี	มีลาวแง้วมากกว่ากลุ่มอื่น
๒๖	บ้านน้ำจั้น	หมู่ ๒ ตำบลเขาสามยอด อำเภอ เมือง จังหวัดลพบุรี	มีวัดมาตั้ง พ.ศ. ๒๔๐๐ มีลาว และพวน ปะปนกัน คนบ้านหนองเกวียนหักบอกว่าคนบ้านน้ำ จั้นเอาหมากเขียบไปขายบ้านหนอง เกวียนหัก
๒๗	บ้านถลุงเหล็ก	หมู่ ๓ ตำบลถลุงเหล็ก อำเภอโคก สำโรง จังหวัดลพบุรี	สร้างวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๒ มีลาวแง้วอยู่บ้าง
๒๘	บ้านโคกพรม	ตำบลหลุมข้าว อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี	มีลาวแง้วมากกว่ากลุ่มอื่น มีครอบครัว ไทยอยู่ ๒-๓ หลัง มีศาลตาปู่ ไม่ระบุชื่อ ว่าชื่อใด
๒๙	บ้านห้วยวัดาย	ตำบลวังขอนขว้าง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี	มีลาวแง้วมากกว่ากลุ่มอื่น มีศาลตาปู่ไม่ ชื่อเรียกว่าอย่างใด
๓๐	บ้านพรหมหิน เหนือ บ้านพรหม หินใต้	ตำบลหลุมข้าว อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี	บ้านนี้เรียกตัวเองว่าลาวในหมู่บ้านมี ลาวพวนจีน มีศาลตาปู่ชื่อสนั่น มีลาวแง้ว อพยพมาจากบ้านน้ำจั้น ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี
๓๑	บ้านสะพาน นาคร	หมู่ ๗-๘ ตำบลห้วยโป่ง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี	มีลาวแง้วมากที่สุด รองลงมาคือลาว สระบุรี ไทย จีน มีศาลตาปู่ ชื่อว่า เจ้าพ่อ บัวศรี
๓๒	บ้านสะพาน จันทร์	ตำบลห้วยโป่ง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี	มีลาวแง้ว ไทย พวน มากตามลำดับ อพยพมาจากบ้านน้ำจั้น ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี
๓๓	บ้านสะพานขาว	ตำบลห้วยโป่ง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี	มีคนพวนมาก รองลงมาคือลาวแง้ว
๓๔	บ้านหมอ	อำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี	มีลาวแง้วน้อยกว่ากลุ่มอื่น เนื่องจากเดิม

ลำดับ	ชื่อหมู่บ้าน	สถานที่ตั้ง	ลักษณะทั่วไป
			บ้านหมอ บ้านหนองโดน อยู่รวมกัน ต่อมาแยกออกเป็นอำเภอบ้านหมอ อำเภอหนองโดน กลุ่มที่เป็นลาวแฉั่วบ้านหมอจึงเหลือน้อย และมีบางส่วนที่อพยพไปบ้านน้ำจั้น ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหม้อ จังหวัดลพบุรี
๓๕	บ้านหนองโดน	ตำบลหนองโดน อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี	เรียกตนเองว่าลาวแฉั่วมีมาก กว่ากลุ่มอื่น พวดเสียงนำฟังว่ากลุ่มลาวแฉั่วอื่น เวลาพวดเสียงสูงมาก
๓๖	บ้านดงยาง	ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี	เป็นลาวแฉั่วโดยมาก มีคนไทยและคนจีนปนอยู่บ้าง
๓๗	บ้านกลาง	ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี	เป็นลาวแฉั่วเกือบทั้งหมดหมู่บ้าน
๓๘	บ้านไผ่ดำ	ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี	เป็นลาวแฉั่วเกือบทั้งหมดหมู่บ้าน
๓๙	บ้านล่องกะเบา	ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี	มีลาวแฉั่วกับคนไทยมากพอกัน
๔๐	บ้านคลองโพธิ์ศรี	ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี	มีลาวแฉั่วกับคนไทยมากพอกัน
๔๑	บ้านไผ่ล้อม	ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี	มีลาวแฉั่วเกือบทั้งหมด
๔๒	บ้านตาลเดี่ยว	ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี	มีลาวแฉั่วเกือบทั้งหมด
๔๓	บ้านตาลเดี่ยว เกาะชีแพะ-ดง ยาง	หมู่ ๑๒ ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี	มีลาวแฉั่วเป็นส่วนมาก
๔๔	บ้านบึงอ้อ	ตำบลทองเอน จังหวัดสิงห์บุรี	มีลาวแฉั่วเกือบทั้งหมดหมู่บ้าน
๔๕	บ้านจันเสน	หมู่ ๑ ตำบลจันเสน อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์	ย้ายบ้านเรือนมาจากบ้านน้ำจั้น ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหม้อ จังหวัดลพบุรี มีพื้นที่ติดต่อกัน ห่างกัน ๒ กิโลเมตร ย้ายมามากกว่า ๑๐ ครอบครัว บ้านคนก็มาเป็นเชย สะไ้ คนในตำบลจันเสนอีกทั้ง เนื่องจากอยู่ใกล้ตลาด เดินทางโดยรถไฟสะดวกกว่า
๔๖	บ้านโคกกระตี่	อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์	ย้ายไปจากบ้านน้ำจั้น บ้านโคกกระตี่อยู่ติดกับที่อำเภอตาคลี ในหมู่บ้านมีคนไทยมาก มีคนลาวน้อยกว่า เพราะเพิ่งโยกย้ายไป

ลาวแง้วแถบบ้านหนองโดนซึ่งเป็นหมู่บ้านใหญ่เป็นที่ตั้งของอำเภอนองโดน จังหวัดสระบุรี อยู่ทางเหนือของอำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี กลุ่มบ้านหนองโดนเคยประกอบด้วยบ้านหนองโดน บ้านหนองระกำ บ้านโคกกาม และหมู่บ้านลาวแง้วอีกสองสามแห่ง และใช้น้ำผุดซึ่งเป็นสระน้ำจากตาน้ำเดียวกัน เพราะเป็นพื้นที่ห่างไกลลำน้ำเรียกกันว่า หนองโดน ต่อมาเกิดอหิวาตกโรคระบาดผู้คนล้มตายและบางส่วนได้ย้ายหนีออกไป และก็เริ่มเข้ามาอยู่กันต่อมาแต่ก็ไม่ใช่กลุ่มใหญ่เช่นเดิม หนองโดนปัจจุบันใช้เป็นแหล่งน้ำสำหรับทำน้ำประปา มีวัดหนองโดนซึ่งมีชุมชนลาวแง้วอยู่รอบๆ ส่วนที่เป็นตัวอำเภอหรือตลาดก็จะมีคนไทยและคนจีนอยู่อาศัยกันมากกว่าลาวแง้ว

มีศาลดาปู่เรียกว่า ปู่จ้อย มีการเลี้ยงดาปู่กลางเดือน ๖ เอาวันพุธเป็นวันสุกดิบและเลี้ยงกันวันพฤหัสบดี โดยมี “คนทรง” เป็นผู้หญิง ส่วน “จ่า” เป็นผู้ชาย ทำหน้าที่ติดต่อระหว่างชาวบ้านและร่างทรง

ที่บ้านป่าหวาย บ้านขุนนวน บ้านดงน้อย บ้านกกโก บ้านห้วยเปี่ยม บ้านโคกกระเทียม บ้านดอนมะกัก บ้านไผ่ขวาง เป็นหมู่บ้านลาวแง้วที่อยู่ในอำเภอเมืองลพบุรี เป็นพื้นที่ซึ่งติดต่อกับทางอำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี แม้จะมีลาวแง้วอยู่มากแต่ก็ปนกับไทยและจีนบ้าง และบางหมู่บ้านกลายเป็นส่วนหนึ่งของปริมณฑลตัวเมืองลพบุรี จึงมีการนำพื้นที่มาสร้างบ้านจัดสรรทำให้มีคนหลายกลุ่มเข้ามาอยู่รวมกัน สภาพแวดล้อมและโครงสร้างทางสังคมของชุมชนเดิมก็เปลี่ยนไป

หากนับว่า เมืองหล่ม ซึ่งในปัจจุบันทราบกันดีว่าเป็นเมืองหล่มเก่า เป็นส่วนหนึ่งในพื้นที่ซึ่งผู้คนในปัจจุบันมีสำเนียงพูดใกล้เคียงกับทางด้านซ้าย, เมืองเลย ซึ่งก็ใกล้เคียงกับทางหลวงพระบาง มีผู้เรียกตนเองว่าลาวหล่ม ที่บ้านดอนประดู่ บ้านหนองแถม บ้านปากกล้วย และบ้านท่าแค ตำบลท่าแค อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี รวม ๔ หมู่บ้าน สำเนียงการพูดที่สื่อสารกับลาวแง้วได้ใกล้เคียงกัน ในหมู่บ้านมีศาลเจ้าพ่อหลวง มีประเพณีการเลี้ยงผีเมื่อถึง เดือน ๖ ขึ้น ๖ ค่ำด้วย ลาวหล่มกลุ่มนี้น่าจะถูกกวาดต้อนมาคราวเดียวกับครัวลาวแง้วหรือลาวในกลุ่มเมืองหลวงพระบางที่มาพักอยู่ที่เมืองพิษณุโลกและพิชัยตามเอกสารในช่วงสงครามเจ้าอนุวงศ์ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๗๑-พ.ศ. ๒๓๗๓

ลาวแง้วกลุ่มที่จัดว่าใหญ่และเป็นชุมชนดั้งเดิมอีกกลุ่มหนึ่งในเขตจังหวัดลพบุรีคือ ที่บ้านหนองเมือง ตำบลหนองเมือง บ้านไผ่ใหญ่ ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

ชาวลาวแง้วในอำเภออื่นๆ เช่น ที่อำเภอท่าแกม แถบวัดท่าอิฐ เกาะแก้ว วัดดุ่มพู่ บางโฉมศรี ในตำบลชีน้ำร้าย อำเภออินทร์บุรี ส่วนในอำเภอบางระจัน แถบตำบลบ้านสิงห์ โพงหางเสือ แถบวัดสาธุการาม มีชาวลาวแง้วอยู่บ้าง

บ้านไผ่ล้อมในตำบลทองเอน มีลาวแง้วอยู่มาก เป็นพื้นที่ซึ่งอุดมสมบูรณ์ น้ำไม่ท่วมและเป็นที่ดอน อพยพย้ายมาจากตำบลบ้านสิงห์ในอำเภอบางระจัน ศาลดาปู่ที่นี่เรียกว่าศาลเจ้าปู่ชื่อ “เจ้าปู่ละหาน” เป็นที่นับถือของชุมชนในท้องถิ่นตำบลทองเอน และอยู่ติดกับหนองน้ำขนาดใหญ่พื้นที่ราว ๑๐๐ ไร่ ในเดือน ๖ มีทั้งพิธีเลี้ยงเจ้าปู่และการทำบุญกลางบ้าน ซึ่งจะทำพิธีกันที่วัดดงยาง เรียกว่าทำบุญเบิกบ้าน

ในเขตอำเภออินทร์บุรี นอกจากตำบลทองเอนที่มีชาวลาวแฉ้วอยู่หนาแน่นที่สุดแล้ว รองลงมาคือ ตำบลอินทร์ มีชาวลาวแฉ้วในเขตวัดม่วง วัดโพธิ์ศรี เป็นชุมชนดั้งเดิมก่อนที่จะย้ายมาอยู่ที่ตำบลทองเอนเป็นกลุ่มใหญ่ ส่วนอายุต่ำกว่านี้ใช้ภาษาไทยกลางกันหมด ส่วนลาวแฉ้วที่ตำบลโคกสว่าง ตำบลหนองไม้เสีย อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ ก็มีชาวลาวแฉ้วอยู่เป็นกลุ่มๆ โดยอพยพถิ่นฐานไปจากตำบลทองเอนเพื่อไปประกอบอาชีพทำไร่ ทำนา ในหมู่บ้านเหล่านี้แทบจะไม่ได้ใช้ภาษาลาวแฉ้วพูดกันแล้ว ยกเว้นในกลุ่มอายุตั้งแต่ ๕๐ - ๖๐ ปีขึ้นไป

มีชาวลาวแฉ้วที่อพยพไปบุกเบิกที่ทำกินใหม่โดยเฉพาะในแถบลุ่มน้ำป่าสัก ทั้งที่อำเภอท่าหลวง อำเภอโคกสำโรง อำเภอชัยบาดาล และแถบอำเภอวิเชียรบุรี ก็มีอยู่ไม่ใช่น้อย บางคนก็กลับถิ่นฐานเดิม บางคนก็อพยพครอบครัวไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่นั่นกลายเป็นหมู่บ้านใหม่ขึ้นมาเป็นลักษณะแสวงหาที่อยู่ใหม่ตามความสนใจของตน^{๒๔}

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านซึ่งเป็นคนเชื้อสายลาวแฉ้วจากที่ต่างๆ มักจะเล่าเริ่มต้นด้วยว่าตนมาจากเวียงจันทน์เป็นส่วนใหญ่ เกิดศึกสงครามจึงเดินทางอพยพมาอย่างฉุนละรุ และมี ความลำบากต่างๆ นานา ทั้งๆ ที่เราสืบค้นจากลักษณะทางภาษาศาสตร์ ลงความเห็นว่า ลาวแฉ้วอยู่ในกลุ่มภาษาที่มีเสียงวรรณยุกต์แบบหลวงพระบาง ซึ่งไม่ใช่กลุ่มลาวเวียงหรือลาวที่มา จากเวียงจันทน์

สาเหตุดังกล่าวอาจจะมีที่มาจากสงครามครั้งนั้นเป็นครั้งใหญ่ สงครามคราวเจ้าอนุวงศ์ ส่งผลสิ้นสะเทือนบ้านเมืองทั้งราชอาณาจักรลาวให้กลายเป็นประเทศราชของไทยโดยสมบูรณ์ และผู้คนพลเมืองซึ่งเป็นหัวใจของรัฐถูกกวาดต้อนเข้ามาสู่หัวเมืองชั้นในของสยามอาจจะมากกว่าครึ่งหนึ่งของประชากร และในครั้งนั้น เวียงจันทน์ที่เป็นพระนครหลวงมานานก็ถูกเผาทำลายจนย่อยยับไปทั้งเมือง เรื่องนี้มีความสำคัญต่อความรู้สึกคนลาวทั้งมวลน่าจะทั้งในระบอบนั้นและสำนึกต่อๆ มา การบอกเล่าแบบมุขปาฐะและการบันทึกทางประวัติศาสตร์ในครั้งศึกเจ้าอนุวงศ์คงจะสร้างหรือตอกย้ำความสำคัญของเมืองเวียงจันทน์จนกลบความทรงจำเกี่ยวกับบ้านเมืองหรือท้องถิ่นดั้งเดิมของตนเอง จนกลายเป็นคนลาวแม้ว่ามาจากเมืองอื่นๆ แต่ก็มีความรู้สึกหรือสำนึกเดียวกันว่า ตนเองมาจากเวียงจันทน์เมืองที่ถูกทำลายย่อยยับครั้งศึกสงครามที่น่า รันทดที่สุดในประวัติศาสตร์ลาว

ประวัติศาสตร์บอกเล่าของชุมชนลาวแฉ้วในที่ต่างๆ สืบทอดต่อกันมาดังนี้

พระครูปลัด กัลยาณวิวัฒน์ (รด ถาวโร) จำพรรษาอยู่ที่วัดโพธิ์ศรี ตำบลอินทร์ อำเภออินทร์บุรี เล่าประวัติของชาวลาวแฉ้วไว้ว่า เดิมอยู่ที่ตำบลพังคี่ แขวงเมืองหลวงพระบาง ในครั้ง

^{๒๔} ภูธร ภูมะธน, บรรณาธิการ. มรดกวัฒนธรรมไทยเบิ้ง ลุ่มแม่น้ำป่าสักในเขตที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนป่าสัก ลพบุรี ; ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม: สถาบันราชภัฏเทพสตรี .๒๕๕๑ หน้า ๑๑. อ้างจากการสัมภาษณ์นางนาง บรรทัดย์ ปัจจุบันอายุ ๔๔ ปี และนางยีน ชันคำ เดิมเป็นลาวแฉ้วจากบ้านถลุงเหล็ก อำเภอโคกสำโรง นายมา ชันคำ ปัจจุบันอายุ ๗๖ ปี เป็นลาวแฉ้วจากบ้านหนองเมือง อำเภอบ้านหมี่ ทั้งหมดอพยพมาอยู่อาศัยที่บ้านมะกอกหวาน อำเภอชัยบาดาลนานกว่าครึ่งศตวรรษแล้ว ด้วยเหตุผลต้องการแสวงหาที่ทำกินใหม่ เพราะที่อยู่เดิมแออัด

นั้นครอบครัวลาวแจ้วตำบลพังคี่ก็ถูกกวาดต้อนมาด้วย คุณยายของท่านพระครูชื่อแม่เฒ่าแดง (ซึ่งมีอายุถึง ๑๐๐ ปี) ได้เล่าให้ท่านฟังว่า

...ครอบครัวชาวบ้านพังคี่ที่ถูกกวาดต้อนมาคราวนั้นมีหัวหน้าใหญ่ชื่อพ่อเฒ่าบักจา แม่ของแม่เฒ่าแดงซึ่งอพยพมาครั้งนั้นชื่อแม่เฒ่าซวด เวลานั้นอายุได้ ๑๑ ขวบ เขาให้ถือกระบี่น้ำกับแบกตุ้มไฟอันหนึ่งเท่านั้น เดินทางรอนแรม มาประมาณ ๒ เดือนเศษ จึงถึงเมืองอินทร์บุรี มาเห็นที่ตรงนี้ทำเลดีเหมาะสมที่จะพักอาศัยเป็นที่ทำมาหากินต่อไป ...

พ่อเฒ่าบักจาจึงขอร้องหัวหน้าคนไทยขอตังถิ่นฐานอยู่ที่เมืองอินทร์ ครอบครัวบักจาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านบางกะปิ คือ แถบวัดม่วง, วัดโพธิ์ศรี ตำบลอินทร์ ส่วนครอบครัวอื่นเช่น ครอบครัวเชียงป่า ไปตั้งรกรากอยู่บ้านทองเอนบ้าง บ้านปลาไหลบ้าง บ้านสิงห์ ในอำเภอบางระจันบ้าง.....^{๒๔}

ในเอกสารทางราชการของไทยกล่าวว่า “ส่งครัวลาวหลวงพระบางไปอยู่ยังเมืองพรหม ๖๐๐ กว่าคน” เมืองพรหม หมายถึงอำเภอพรมบุรีในปัจจุบันที่อยู่ต่อจากอำเภออินทร์บุรี ในอำเภอพรมบุรีมีลาวกลุ่มใหญ่ที่เรียกตนเองว่า “ลาวเวียง” บ้านแปง และบ้านลาวอีก ๒-๓ หมู่บ้านซึ่งเป็นกลุ่มที่ไม่เป็นกลุ่มใหญ่เท่ากับที่อินทร์บุรี ดังนั้น การที่เอกสารกล่าวถึง เมืองพรหม ก็น่าจะหมายรวมถึงท้องถิ่นเมืองอินทร์บุรีที่อยู่ติดกันด้วย

คำบอกเล่านี้ นับเป็นเรื่องที่ชัดเจนที่อ้างว่าบรรพบุรุษของตนอพยพมาจากเมืองพังคี่ แถบเมืองหลวงพระบาง คนเฒ่าคนแก่ในแถบตำบลทองเอนซึ่งเรียกตนเองว่าลาวแจ้ว บ้างก็ว่ามาจากหลวงพระบาง บ้างก็ว่ามาจากเวียงจันทน์ จนผู้ศึกษาภาษาลาวแจ้วก็กล่าวว่ายังไม่กล้าสรุปมาจากเมืองใดกันแน่^{๒๕} แต่การกล่าวถึงว่าบรรพบุรุษมาจากเมืองหลวงพระบางสัมพันธ์กับเอกสารทางราชการของไทยที่บันทึกไว้ และการวิเคราะห์ลักษณะของเสียงวรรณยุกต์ของภาษาลาวแจ้ว ซึ่งสรุปว่ามีความใกล้เคียงกับเสียงวรรณยุกต์ทางหลวงพระบาง

แต่คำบอกเล่าของผู้ที่เรียกตนเองว่าลาวแจ้วหลายคนและหลายชุมชน กลับบอกว่าตนเองมาจากเวียงจันทน์ไม่ใช่เมืองหลวงพระบาง เช่น ยอด พรหมสโร (พ.ศ.๒๔๓๐-พ.ศ.๒๕๒๔) เมื่อ ปี ๒๕๒๕ ขณะมีอายุ ๙๕ ปี เป็นทั้งปราชญ์ของหมู่บ้านและถือว่าเป็นผู้นำนับถือและอาวุโสสูงสุดในยุคนั้น ได้เล่าถึงความเป็นมาของชาวลาวแจ้วที่ตำบลทองเอนว่า

^{๒๔} http://www.phaidam.f2s.com/thong_en/sub_local.html ท้องถิ่นศึกษา

^{๒๕} นางนุช ปึงเฒ่าพันธ์. ลักษณะของภาษาลาวแจ้ว ที่ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตจากรีกภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๗, หน้า ๑๖-๑๘.

...บรรพบุรุษรุ่นทวด เป็นชาวลาวแง้วรุ่นแรกที่ยอพยพมาจาก
ประเทศลาว ชื่อทวดพุด เมื่ออายุ ๑๖ ปี กำลังจะบวชเณร แต่ถูกกวาด
ต้อนเป็นเชลย มาอยู่เมืองไทยที่บ้านสิงห์แถบวัดสาธุการาม ได้แต่งงาน
กับย่าทวดชื่อ ดัง มีลูกชื่อ ปู่หวัน ซึ่งเป็นปู่ของปู่ยอด”

และเป็นผู้ตั้งข้อสันนิษฐานว่า หากผู้คนมีถิ่นฐานอยู่ในชนบทนอกเขตเมืองเวียงจันทน์
จึงเรียกว่า แง้ว แต่ถ้าอยู่ในเมืองเวียงจันทน์ เรียกว่า ลาวเวียง ซึ่ง เขตนอกเมืองเวียงจันทน์ดัง
กล่าวก็ไม่ได้ชี้เฉพาะลงไปว่าอยู่รอบๆ เวียงจันทน์ หรือเมืองใดก็ได้ที่ไม่ใช่เวียงจันทน์ ซึ่งเป็น
การแยกกลุ่มลาวเวียงออกจากกลุ่มลาวจากเมืองอื่นอย่างชัดเจน อันเนื่องจากอยู่ในกลุ่มลาวที่
ถูกกวาดต้อนมาพร้อมๆ กัน

ชาวบ้านหนองเมือง ในอำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี เล่าว่า แม้จะเรียกตนเองว่าลาว
แง้ว แต่ก็กล่าวว่ามาจากเวียงจันทน์

“...มาจากเวียงจันทน์ไปนครพนม แล้วมาที่บ้านช่องแค อำเภอดา
คสี่ จังหวัดนครสวรรค์ แล้วย้ายมาที่บ้านหนองเมือง ตอนมาจากเวียง
จันทน์ หนีข้าศึกมา มีข้าวตากแห้งมาด้วย”^{๖๖}

และลาวแง้วที่บ้านกกโก ตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี บรรพบุรุษเล่าว่าอพยพ
มาจากเมืองภูมิซึ่งอยู่ติดกับเขาใกล้กับเมืองเวียงจันทน์ อพยพเรื่อยมาจนมาถึงบ้านกกโกจึงตั้ง
หลักแหล่งกันที่นี่ เรื่องที่เล่านี้ เห็นภาพของไพร่ชาวบ้านที่กลายเป็นเชลย ถูกกวาดต้อนมา
อย่างไม่รู้ตัว และเดินทางรอนแรมมาด้วยความลำบาก

...ตระกูลมาจากเวียงจันทน์ ถูกเขารุกมา แยกตื่นกันมาหลายคน
พวกผู้ชายถูกเกณฑ์แรงมารบ บ้างก็ร้องไห้ มีอาวุธ คือหอกกับดาบ การ
เดินทางมาผู้หญิงบางคนก็เพิ่งคลอดลูกกำลังอยู่ไฟก็มี บางบ้านยังต้มน้ำ
ก็ทิ้งไว้ แต่ก็ต้องเดินทางกันมา ตอนเดินก็ไม่มือน้ำจะดื่ม....^{๖๗}

....ปู่ตายแล้ว อพยพมาจากเวียงจันทน์ ตกทุกข์ได้ยาก เกิด
สงครามแยกย้ายแตกชนโมมา เขาต้องการนำมาเป็นทาส แต่ไม่ยอม

^{๖๖} อ้างแล้ว, และจากวิชาท้องถิ่นศึกษาของบ้านไผ่ดำ ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี
http://www.phaidam.f2s.com/thong_en/sub_local.html

^{๖๗} สัมภาษณ์ นายราช มีเครือ

^{๖๘} สัมภาษณ์นางม้วน เทมหอม, อายุ ๘๖ ปี, ๑๓ หมู่ ๒ บ้านกกโก ตำบลเขาสามยอด อำเภอเมือง
จังหวัดลพบุรี และพระชงค์ แสนล้อม ฉายาติสสวโส วัดกกโก ตำบลเขาสามยอด อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ,
๘ พฤษภาคม ๒๕๕๒.

หนีมาพร้อมกับจุดไฟติดคนตามมา ตอนอพยพมาเตรียมข้าวตากแห้ง
ห่อใส่ผ้าทำเป็นถุงยาวมัดรอบเอว เวลาหิวก็อม...”^{๓๔}

ส่วนลาวแฉ่งจากบ้านไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ก็บอกเล่าถึงความทรงจำที่
ถูกถ่ายทอดกันต่อๆ มา ทำให้เห็นสภาพบ้านแตกสาแหรกขาดพลัดหลงกับญาติพี่น้อง การเดินทาง
อันยากลำบากอันเนื่องมาจากการสงคราม แต่ความทรงจำนี้ก็ยังคงบอกว่ามาจากเวียงจันทน์

...แม่โชน(ยายทวด)บอกว่าเป็นลาวมาจากเวียงจันทน์ เวียงแตกก็
หนีกะชะกะซามา ตอนมามีพี่น้องมานำกันแล้วหลงกัน มาอยู่บ้านหนอง
โตน(สระบุรี) แล้วมาอยู่บ้านหนองเมือง แล้วมาอยู่บ้านน้อยหรือบ้าน
โนนหนองหินก่อนถึงไผ่ใหญ่ราวครึ่งกิโลเมตร ตรงที่มีศาลตาปู่ติดกับ
สระน้ำอยู่กลางทุ่งนา แล้วมาอยู่บ้านไผ่ใหญ่ บ้างก็ว่าขี่ช้างมา มีการ
ตากข้าวเหนียว มีการควัข้าวตอกมา เวลาเดินทางก็อมกันมา คนเฒ่า
คนแก่เล่าว่า อพยพมาทำมาหากินและเกิดรบทำสงครามกัน...”^{๓๕}

แต่กลุ่มลาวเวียงที่บ้านแปง อำเภอพรหมบุรี ชงน่าจะอพยพมาพร้อมๆ กับลาวแฉ่งที่
อินทร์บุรี และลาวอีกหลายกลุ่มที่อำเภอบ้านหมี่ และเรียกตนเองว่า ลาวเวียง เพราะบรรพบุรุษ
มาจากเวียงจันทน์ เล่าว่า ”^{๓๖}

....ยายเป็นลาวเวียง พ่อแม่เล่าว่า แตกมาจากเวียงจันทน์ ปู่
ย่า ตายาย บอกมาแตกบ้านลายเมือง ข้ายึดมันไถ่มา มาตั้งรกรากบ้าน
นี้เลย บ้านนี้มีพวน มีลาว มีไทยอยู่วัดเสาชิง มีเจ๊กเขาขายของ พวก
พวนเขามีกำฟ้า เผาข้าวหลาม ทรูสงกรานต์ทำเหมือนกัน บุญกลาง
เดือน ๓ เดือน ๔ ทำบุญพระบาท ทำทุกปี ฟังธรรม ฟังเทศน์เหมือนกัน
แต่ภาษาไม่เหมือนกัน มาอยู่ร่วมกับคนไทยก็ไม่เป็นไร รู้ว่าเขาพูดไทย
เราก็พูดไทยกับเขา แต่ยายมีลูกหลานเขาพูดไทยกันหมด เว้ากับมัน มัน
รู้ทุกคำบอกหยิบได้จับได้ ตอบได้ เด็กบอกว่าพูดไม่เป็น กะเดี๋ย กะต่าง
ยายรู้ว่ารกรากเราอยู่เวียงจันทน์ ก็อยากไป.....”^{๓๗}

^{๓๔} นายปรีชา เชื้อมุข หมู่ ๔ บ้านน้ำจั้น ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, อายุ ๖๕ ปี, ๕
เมษายน ๒๕๔๑

^{๓๕} สัมภาษณ์นางสังเวียน วันทอง, อายุ ๗๔ ปี, ๑๓ หมู่ ๒ ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัด
ลพบุรี,

^{๓๖} นายสมจิตร บุญเต็ร อายุ ๗๒ ปี, บ้านแปง

^{๓๗} นางปิ่น เทพธูลี อายุ ๗๕ ปี, หมู่ ๓ ตำบลบ้านแปง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี, ๑๓
เมษายน ๒๕๔๔.

ประวัติศาสตร์บอกเล่าของผู้คนเชื้อสายลาวแง้ว ได้แสดงให้เห็นว่ามีความสับสนในแหล่งที่อพยพมาว่าอยู่ในเขตหลวงพระบางหรือเวียงจันทน์กันแน่ ซึ่งเฉพาะเพียงคำบอกเล่าสืบทอดกันมาอาจไม่ใช่ข้อยุติสำหรับข้อสันนิษฐานดังกล่าว เพราะกลุ่มผู้ที่เรียกตนเองว่าลาวแง้วเป็นกลุ่มที่ใหญ่กระจัดกระจายอยู่หลายพื้นที่ แต่ก็มีลักษณะทางวัฒนธรรมร่วมกัน เช่น สำเนียงภาษา การเรียกชื่อกลุ่มของตนเอง และประเพณีพิธีกรรมความเชื่อบางประการ

สำหรับคำว่า “แง้ว” ก็ไม่อาจสันนิษฐานได้อย่างแน่ชัดว่าหมายถึงอะไร นอกจากการบอกเล่าของผู้อาวุโสในหมู่บ้านตำบลทองเอนว่า เป็นการแยกกลุ่มลาวแง้วออกจากลาวเวียง หมายถึงลาวจากเวียงจันทน์ และลาวจากบ้านเมืองอื่นๆ ซึ่งก็อาจเป็นไปได้อย่างยิ่ง

จากคำบอกเล่าและการเทียบเคียงเวลากับเอกสารทางราชการ ค่อนข้างแน่ชัดว่า ลาวในเขตพื้นที่ศึกษานี้เป็นกลุ่มลาวกลุ่มใหญ่ที่อพยพมาในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ระหว่าง พ.ศ.๒๓๗๑ – พ.ศ.๒๓๗๓ คราวศึกเจ้าอนุวงศ์ ที่มีการเผาเมืองเวียงจันทน์จนเสียหายย่อยยับคล้ายคราวกรุงศรีอยุธยาเสียกรุงครั้งที่ ๒ แก่พม่า

เส้นทางอพยพของลาวกลุ่มนี้ส่วนใหญ่มาจากทางแถบหัวเมืองใกล้เคียงกับเมืองหลวงพระบาง และเดินทางผ่านมาทางเมืองพิษณุโลกทางหนึ่ง เมืองพิจิตรทางหนึ่ง มีการแบ่งกลุ่มลาวกลุ่มเดียวกันให้ไปอยู่ ณ เมืองที่เคยมีพรรคพวกของตนอยู่ก่อนแล้ว แต่มีอีกเป็นจำนวนมากที่ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ทางแถบแม่น้ำลำคลอง ทั้งบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาในเขตเมืองอินทร์เมืองพรหม ลำคลองสายต่างๆ ในเขตอำเภอบ้านหมี่ อันเป็นบริเวณที่มีน้ำท่าอุดมสมบูรณ์ ซึ่งในภายหลังก็อพยพโยกย้ายถิ่นฐานกระจัดกระจายเพื่อแสวงหาที่ทำกินต่อไปอีก ดังเราจะเห็นว่ามียุทธศาสตร์กลุ่มลาวดังกล่าวในเขตที่ตอนทางไกลออกไป

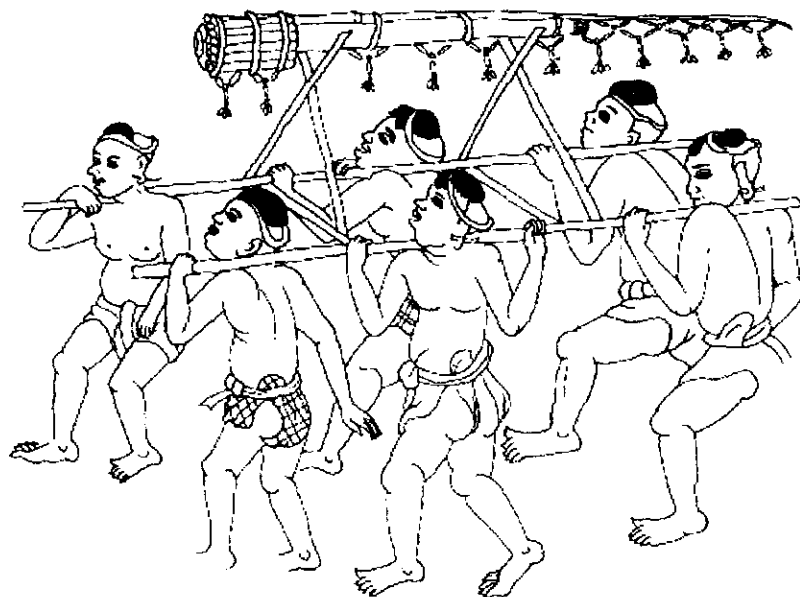
เราจึงพบกลุ่มลาวทั้งลาวเวียง พวน และลาวแง้ว อยู่อาศัยในบริเวณนี้ตั้งแต่เขตอำเภอนองโตนในจังหวัดสระบุรี อำเภอเมืองถึงอำเภอบ้านหมี่และโคกสำโรงในจังหวัดลพบุรี ริมแม่น้ำในจังหวัดสิงห์บุรี และขยายชุมชนออกไปจนถึงในเขตอำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์

ประวัติศาสตร์บอกเล่าของชุมชนลาวแง้ว ยังคงจดจำความยากลำบากในการเดินทางรอนแรมมาเป็นเวลาหลายเดือนการถูกกวาดต้อนโดยไม่ได้เตรียมเนื้อเตรียมตัวทั้งผู้ใหญ่และเด็กเล็กๆ ไม่เว้นแม้แต่พระสงฆ์ การพลัดพรากสูญเสียญาติพี่น้อง นครเวียงจันทน์ที่ถูกตีแตกโดยข้าศึก และทุกสิ่งนั้นเกิดขึ้นจากสงครามครั้งใหญ่ที่เวียงจันทน์ก็เสื่อมสูญไป และลาวกลายเป็นประเทศราชของสยามอย่างแท้จริงจนกระทั่งถึงสมัยรัชกาลที่ ๕

ความรู้สึกสูญเสียของผู้แพ้นั้น คงไม่แพ้ความในใจของสมเด็จพระราชวังบรมมหาสุรสิงหนาทเมื่อนึกถึงกรุงเก่าที่ย่อยยับไปว่า

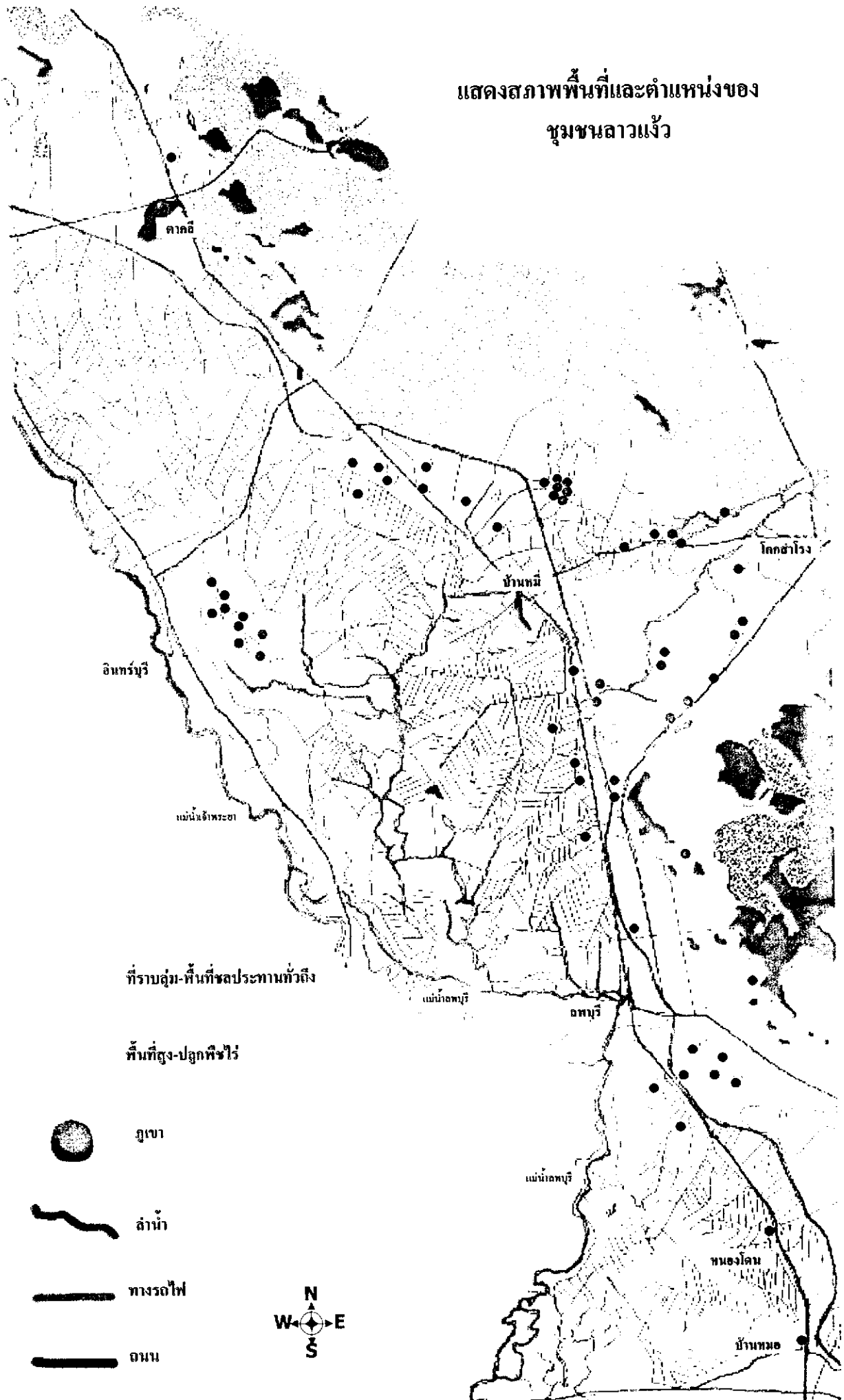
“เสียดเสียดคักคักดินครเศ เสียทั้งพระนิเวศน์พงศา เสียดคักคักตระกูลนานา เสียทั้งไพร่ฟ้าประชากร”

และคำบอกเล่าของลูกหลานชาว ลาวแง้ว สะท้อนความรู้สึกสูญเสียโทมนัสของไพร่ฟ้าประชากรที่กลายเป็นไพร่ฟ้าในดินแดนใหม่ได้อย่างดี



ภาพลายเส้นที่ ๑ และ ภาพลายเส้นที่ ๒ ประเพณีแห่บั้งไฟ ภาพจากจิตรกรรมฝาผนัง วัดสมุทประดิษฐานาราม จังหวัดสระบุรี เป็นวัดในกลุ่มบ้านที่เป็นลาวเวียงซึ่งอพยพเข้ามาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

แสดงสภาพพื้นที่และตำแหน่งของ ชุมชนลาวแก้ว



บทที่ ๒

ลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมของลาวแก้ว

จากการสำรวจตามหมู่บ้านต่างๆ ที่เป็นคนเชื้อสายลาวแก้ว ในเขตพื้นที่ศึกษาโดยเฉพาะในเขตจังหวัดลพบุรีและสิงห์บุรี พบว่าลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของลาวแก้วโดยทั่วไปในปัจจุบัน ไม่เป็นที่แตกต่างไปจากคนกลุ่มอื่นๆ ที่อยู่ในสังคมชาวนาแบบภาคกลางเท่าใดนัก อันน่าจะเป็นผลมาจากวิถีการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากการผลิตเพื่อยังชีพเป็นการผลิตขนาดใหญ่และระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เข้ามาแทนที่ ทำให้ชุมชนแต่ละแห่งมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันในเรื่องอาชีพและความเป็นอยู่ แต่เมื่อได้ศึกษาถึงรายละเอียดก็พบว่าในความคล้ายคลึงต่างๆ ไปเหล่านั้น มีความแตกต่างซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มอยู่ ซึ่งแฝงไว้ในรูปแบบของมิติทางความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม มากกว่าอย่างอื่น นอกจากนี้ การใช้ภาษาพูดในชีวิตประจำวันก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สามารถแยกออกจากภาษาพูดแบบไทยภาคกลางได้ แต่ก็อยู่ในกลุ่มผู้สูงอายุหรือพูดกันในพวกเดียวกันเองเท่านั้น หากเป็นเด็กๆ ก็อาจจะฟังได้รู้เรื่องแต่ไม่มีใครยอมพูดหรือกล้าพูดกับคนนอกแต่อย่างใด

ซึ่งเหล่านี้นับเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวแก้ว

ลักษณะทางภูมิศาสตร์

กลุ่มของลาวแก้วตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนหมู่บ้านต่างๆ คือ อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี อำเภอมือง อำเภอบ้านหมี่ อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี อำเภออินทร์บุรี อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี และอำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ ลักษณะภูมิประเทศในบริเวณนี้อาจแบ่งได้เป็นสองส่วนคือ

๑. **ริมน้ำหรือใกล้กับลำน้ำ** อยู่ในบริเวณใกล้กับแม่น้ำหรือริมแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำน้อยในเขตอำเภออินทร์บุรีและอำเภอบางระจันในจังหวัดสิงห์บุรี ส่วนอำเภอมือง จังหวัดลพบุรี และอำเภอบ้านหมี่ อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี ใกล้กับลำน้ำสาขาของแม่น้ำลพบุรี และแม่น้ำป่าสัก และอีกแห่งหนึ่งคือ ริมน้ำสนามแจงหรือลำน้ำสาขาที่ติดต่อกับลำน้ำสนามแจง ซึ่งอยู่ในอำเภอบ้านหมี่และอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี บริเวณดังกล่าวเป็นเขตที่ลุ่มต่ำและที่ราบเชิงเขาซึ่งมีลำน้ำสายเล็กๆ ไหลผ่าน ในอดีตต้องใช้การคมนาคมทางน้ำเป็นหลักในการติดต่อกับชุมชนต่างๆ รวมทั้งการทำนาที่อาศัยน้ำหลากจากลำน้ำเหล่านี้

๒. **เขตติดต่อกับที่ราบลอนลูกคลื่นห่างลำน้ำ** บริเวณนี้ได้แก่ชุมชนบางแห่งในอำเภอโคกสำโรง อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ มักจะเป็นชุมชนใหม่ที่ผู้มีเชื้อสายลาวแก้วอพยพต่อมาจากชุมชนเดิมที่อยู่ใกล้ลำน้ำ เพราะความแออัดหรือต้องการแสวงหาที่ทำกินแห่งใหม่ บริเวณนี้อาจมีลำน้ำสายเล็กๆ ที่เกิดจากเขตภูเขาหรือที่สูงทางฝั่งตะวันตกหลายแห่ง หรือเป็นบริเวณที่มีน้ำพุใต้ดินหรือที่ชาวบ้านในแถบนี้เรียกกันว่า พุ หรือ ขอน หรือ ชับ ซึ่งจะกลายเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ที่เป็นแหล่งน้ำสำคัญของหมู่บ้าน บริเวณเหล่านี้เป็นที่ดอนกว่าห่างลำน้ำ

สายใหญ่ แต่ก็ยังเป็นพื้นที่ปลูกข้าวที่ให้ผลดี ในอดีตต้องใช้การเดินทางโดยเกวียนหรือระแทะข้ามทุ่งแต่ปัจจุบันก็เปลี่ยนมาเป็นทางรถยนต์แล้ว

นอกจากนี้ ยังมีคนเชื้อสายลาวแฉวอีกหลายกลุ่มหลายหมู่บ้าน เข้าไปบุกเบิกที่ทำกินในพื้นที่ห่างไกลออกไป เช่น ในบริเวณอำเภอลำน้ำรายณ์ จังหวัดลพบุรี หรือในอำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นที่ราบสูงสลับลอนลูกคลื่นเหมาะสำหรับปลูกพืชไร่และอากาศค่อนข้างแห้งแล้ง บริเวณนี้จึงต้องทำไร่ปลูกพืช เช่น อ้อย ฝ้าย ข้าวฟ่าง ต่างๆ มากกว่าการทำนา

โครงสร้างกลุ่มคนในท้องถิ่น

ในบริเวณอำเภอเมือง อำเภอบ้านหมี่ ต่อเนื่องมาจนถึงอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี และบางส่วนของอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี แม้พื้นที่อยู่ห่างแม่น้ำเจ้าพระยาเข้ามาทางฝั่งตะวันออก แต่ก็มีลำน้ำเก่าและเส้นทางน้ำติดต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยาหลายแห่งหลายสายรับน้ำจากเขตที่สูงและส่วนหนึ่งของเทือกเขาเพชรบูรณ์ ลำน้ำต่างๆ เหล่านี้เมื่อก่อน พ.ศ.๒๔๔๘ ที่มีการขุดคลองชลประทานเจ้าพระยา-ป่าสักหรือคลองอนุศาสนนันท์ แบ่งพื้นที่การชลประทานและสร้างเครือข่ายคลองส่งน้ำชลประทานเช่นในปัจจุบัน ลำน้ำเก่าเหล่านี้มีหน้าที่เป็นเส้นทางขนส่งทางน้ำ ทั้งผลผลิตและการคมนาคม ในท้องถิ่นนี้ประกอบไปด้วยคนสามกลุ่มใหญ่ด้วยกัน คือ คนแม่น้ำ (เป็นชื่อที่ถูกเรียกจากคนท้องถิ่น เนื่องจากเป็นกลุ่มที่อพยพมาจากชุมชนเก่าริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาเข้ามาแสวงหาที่ทำกินภายในเป็นกลุ่มที่พูดภาษาไทยภาคกลาง) คนลาว (แบ่งออกเป็น พวน และลาวแฉว) และ คนจีน (ส่วนใหญ่เป็นแต่จิวทำอาชีพค้าขาย จีนแคะ ทำสวนผักต่างๆ) ทั้งสามกลุ่มนี้มีที่มาและเหตุผลในการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในแถบนี้แตกต่างกัน แต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้ โดยมีกลุ่มเชื้อสายพวนมากที่สุด รองลงไปคือเชื้อสายลาวแฉว คนแม่น้ำ และคนเชื้อสายจีนที่มีจำนวนน้อยแต่กุมอำนาจทางเศรษฐกิจไว้มากที่สุด

บริเวณลำน้ำบางขามมีชุมชนคนแม่น้ำอาศัยอยู่ทั่วไป ริมฝั่งแม่น้ำบางขาม ฝั่งตะวันออก คือ ตำบลบางพิง บ้านชี ฝั่งตะวันตก คือ มหาสอนและก๊บบางขาม ราวๆ พ.ศ.๒๔๓๗ มีการสร้างประตูระบายน้ำที่แม่น้ำบางขามเสร็จก็เริ่มกักเก็บน้ำใช้ สภาพแวดล้อมภายในบริเวณนี้เปลี่ยนแปลงไปหลังจากสร้างเขื่อนเจ้าพระยา ทำให้แม่น้ำเหือดแห้งไม่หมุนเวียนดังเก่า ในแถบนี้เป็นศูนย์กลางการคมนาคมภายในเพราะมีโรงสีเป็นจำนวนมาก มีทำเลเหมาะสมที่จะตั้งถิ่นฐานด้วยความอุดมสมบูรณ์และอยู่ใกล้กับชุมชนที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาก่อนในสมัยกรุงศรีอยุธยาคือแถบวัดไธย อำเภอกำแพง และสามารติดต่อกับค้าขายได้สะดวก ชุมชนรุ่งเรืองมากคือที่ตลาดท่าโหลง จึงได้ตั้งหมู่บ้านขึ้น มักจะเรียกชื่อหมู่บ้าน เช่น บาง หรือ คุ่ง เช่น บางขาม บางพิง บางโพธิ์ ท้องคุ่ง คุ่งท่าเสา แถบนี้ยังคงเหลือพ่อเพลงแม่เพลงจำนวนมากที่ยังว่าเพลงกันได้เมื่อยามหน้าหนาว เพราะในอดีตมีกิจกรรมของชุมชนทางน้ำมากมาย รวมไปถึงงานแห่ของวัดไธยคือแห่พระศรีอารียาท่าน้ำที่โด่งดังด้วย ตามประวัติการตั้งหมู่บ้านแถบนี้ซึ่งเป็นประวัติวัดเสียส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ลำน้ำลำคลองเหล่านี้สร้างวิถีชีวิตของผู้คนที่สัมพันธ์อยู่กับน้ำ ต่อเนื่องไปจนถึงลำโพธิ์ชัยที่ต่อกับคลองท่าตะโก คลองสนามแจงในอำเภอบ้านหมี่ อันเป็นถิ่นที่อยู่ของกลุ่มพวน และลาวแฉว ลาวเวียง

หากเชื่อตามข้อสันนิษฐานว่ากลุ่มลาวถูกกวาดต้อนมาเมื่อสมัยสงครามเจ้าอนุวงศ์ในสมัยรัชกาลที่ ๓ ระหว่าง พ.ศ.๒๓๖๙-พ.ศ.๒๓๗๓ เป็นช่วงที่กลุ่มพวน ลาวแก้ว ลาวเวียง ถูกกวาดต้อนมาและเริ่มตั้งชุมชนอยู่บริเวณริมคลองสนามแจงและลำน้ำสาขาลอดจนบริเวณริมแม่น้ำน้อยและใกล้กับแม่น้ำเจ้าพระยา กลุ่มคนไทยแม่น้ำก็คงมีอยู่แล้วแถบแม่น้ำบางขามมาจนถึงลำโพธิ์ชัย

สืบค้นได้ว่า ในช่วง พ.ศ. ๒๔๔๔-พ.ศ.๒๔๔๘ เริ่มมีกลุ่มคนไทยแม่น้ำจากแถบริมแม่น้ำเจ้าพระยารุ่นต่อๆ มาเข้ามาบุกเบิกหาที่ทำกินในพื้นที่ว่างเปล่า ที่อยู่ไกลออกมาจากบ้านหมี่ ในบริเวณตำบลจันเสน ตำบลสร้อยทอง ตำบลช่องแค อำเภอดาคลี จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งเป็นพื้นที่ราบลุ่มต่อเนื่องกับที่ราบลอนลูกคลื่น^๑

ในเวลาใกล้เคียงกัน ราว พ.ศ.๒๔๕๐ ทางรถไฟสายเหนือเป็นช่วงที่ทำจากลพบุรีถึงปากน้ำโพ เมื่อทำเสร็จก็ได้สร้างชุมชนริมทางรถไฟขึ้นมากมาย คนจีนจำนวนมากที่เคยเป็นกรรมกรสร้างทางรถไฟเมื่อการก่อสร้างเสร็จก็ได้ลงหลักปักฐานแล้วชักชวนพรรคพวกพี่น้องให้เข้ามาทำมาหากิน โดยเฉพาะการค้าในชุมชนทั้งใหญ่และเล็กในบริเวณที่ทางรถไฟพาดผ่าน เกิดเป็นชุมชนสองแบบคือ ชุมชนค้าขายริมทางรถไฟซึ่งอาจเรียกว่าเป็นชุมชนเมืองเล็กๆ และชุมชนที่อยู่ห่างทางออกไปและพึ่งพาตลาดริมทางรถไฟนั้น

กลุ่มคนจีนโดยเฉพาะจีนแต้จิ๋วได้ลงหลักปักฐานทำการค้า และขยายกิจการในระหว่างคนในครอบครัวและเครือญาติ ส่วนชาวจีนแคะเข้ามาตั้งบ้านเรือนไกลจากริมทางรถไฟ ไม่นิยมค้าขาย มีอาชีพยกทรงปลูกผักและมีจำนวนน้อย

นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มคนที่มีที่มาจากหลายหลายช่วงเวลา ได้แก่ ไทยเบ๊ อพยพมาจากทางโคราชเป็นกลุ่มใหญ่ ยังมีกลุ่มคนจาก ภาคอีสาน เช่น จากจังหวัดร้อยเอ็ด อพยพเข้ามาเมื่อราวทศวรรษที่ ๒๔๗๐ เพื่อมาเป็นลูกจ้างทำนา หนีแล้งและเมื่อได้หลักแหล่งแน่นอนแล้วจึงไปรับครอบครัวมาอยู่ด้วยตั้งรกรากถาวร และเมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ ก็มีผู้คนอพยพหนีสงครามมาจากกรุงเทพฯ มาตั้งถิ่นฐานอยู่หลายคน บางคนไม่ได้กลับไปและได้กลายเป็นคนท้องถิ่นอย่างกลมกลืน^๒

การทำมาหากิน

ระยะแรกของการตั้งถิ่นฐานนอกจากจะทำนาในพื้นที่ราบลุ่มริมน้ำแล้ว หลายๆ ชุมชนยังมีการเล่าสืบต่อมาว่า เคยร่อนทองคำในแม่น้ำแล้วนำไปขาย สืบเนื่องจากทองคำเคยเป็นส่วย โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ ๓ ที่เรียกเก็บส่วยทองคำจาก เมืองกาญจนบุรี เพชรบุรี พนมสาคาม กำเนิดพคุณ ฉะเชิงเทรา อ่างทอง อินทร์บุรี สิงห์บุรี เรียกว่า *ทองคำฝูย*^๓ เห็นได้ว่าเก็บ

^๑วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. “ลักษณะโดยทั่วไปของสังคม, วัฒนธรรม, กลุ่มชาติพันธุ์ และเศรษฐกิจในตำบลจันเสน” สังคมและวัฒนธรรมจันเสน เมืองแรกเริ่มในลุ่มลพบุรี-ป่าสัก เรือนแก้วการพิมพ์, กรุงเทพฯ, ๒๕๓๘

^๒ อ่างแล้ว

^๓ สุวิทย์ อิศาศวัต. ประวัติศาสตร์ลาว สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ จำกัด, ๒๕๔๓.

เอาจากพื้นที่ซึ่งมีลาวอยู่มาก เป็นพื้นที่ซึ่งมีผู้อพยพชาวลาวกุ่มต่างๆ อาศัยอยู่ การร่อนทองจากลำน้ำนี้เป็นสิ่งที่คนลาวถนัดมากกว่าคนกลุ่มอื่น

ชาวบ้านที่เป็นลาวเรียงบ้านแปงอายุราว ๗๐ กว่าปีเล่าว่า แม้บ้านแปงมีพื้นที่ทำนามาก แต่ก็มีการร่อนทองตามริมแม่น้ำในรุ่นพ่อแม่ เพราะอาศัยอยู่ตามริมแม่น้ำเจ้าพระยา ก็เห็นเขาร่อนทองเอาดินที่แม่น้ำมาแช่แล้วร่อน สมัยนั้นทองบาทละ ๔ บาท เรียกว่าหนักตำลึงหนึ่ง บางบ้านก็เป็นช่างทองรูปพรรณ ต่อมาก็เปลี่ยนมาเป็นการทำนาควบคู่กัน เมื่อทำร่อนเสร็จแล้วพ่อก็ตัดปล้องไม้ไผ่ยาวสองปล้องปอกเปลือกออกแล้วเจาะเอาทองใส่ ช้างบนก็เป็นข้าวตากคั่วเหลืองเอาไปกินตามทาง มีมิดดาบคนละเล่ม เดินทางเอาทองไปขายที่ตลาดบ้านหมี่ การร่อนทองคำผูกจากแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นสิ่งที่คนปัจจุบันไม่เคยทราบหรือรู้จักวิธีการร่อนทองเหล่านั้นอีกแล้ว

ตอนยายเป็นเด็กพ่อแม่ก็พาทำนา ชาวบ้านบางบ้านเขาร่อนทองตามริมแม่น้ำแต่เป็นรุ่นพ่อแม่ สมัยนั้นทองบาทละ ๔ บาท เขาเรียกว่าหนักตำลึงหนึ่ง ทำเสร็จแล้วพ่อก็ตัดปล้องไม้ไผ่ ทำสองปล้องปอกเปลือกออก เจาะเอาทองใส่ ช้างบนก็เป็นข้าวตากคั่วเหลืองเอาไปกินตามทาง มีมิดดาบคนละเล่ม ไม่มีปืนเหมือนสมัยนี้ เมื่อก่อนเอาทองไปขายที่บ้านหมี่ ส่วนบ้านยายบ้านหม้อพ่อแม่ทำทอง แล้วเปลี่ยนมาทำนา^๖

พื้นที่ของชุมชนลาวแฉ่งแต่แรกเริ่มเป็นการตั้งถิ่นฐานในท้องถื่นอันอุดมสมบูรณ์ ดังนั้นการทำนาจึงเป็นอาชีพหลักก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่นับได้จากการชุดคลองชลประทานเจ้าพระยา-ป่าสัก การทำนาเป็นการผลิตตามฤดูกาลและวิถีชีวิตที่ขึ้นอยู่กับวงจรการผลิตเช่นนั้นด้วย หนักร่อนหรือยามว่างจากงานนาผู้หญิงจะทอผ้า ผ้าที่ทอไม่ใช่ขึ้นหมีแบบพวนแต่เป็นผ้าฝ้ายธรรมดา นิยมทอเป็นผ้าขาวม้าหรือผ้าสำหรับทำหมอนและผ้าห่ม การทอผ้าเพื่อไว้ใช้ในครอบครัวไม่ได้ทอเป็นอาชีพเสริมแต่อย่างใด ส่วนฝ่ายชายยามว่างมักจะสานเครื่องมือจับปลาแบบต่างๆ หรือสานกระบุง ตะกร้า เอาไว้ใช้ในครัวเรือน

ถึงหน้าฝนก็หว่านกล้าดำนา การเตรียมดินหากทำนาปีละครึ่งใช้วัวไถนา ก็เพียงพอ ชาวพันธุ์ดั้งเดิมที่ปลูกก็จะมี พันธุ์เหลืองนางงาม พันธุ์หนามล พันธุ์ทองมะเอ็ง พันธุ์ข้าวคด พันธุ์สายบัว ซึ่งจะมีลักษณะพิเศษต้นข้าวจะยืดยาวน้ำเมื่อน้ำหลากในเดือน ๑๐ พันธุ์ข้าวป้อม ซึ่งเป็นพันธุ์ข้าวเจ้า ซึ่งจะให้ผลผลิตราวๆ ๕๐-๗๐ ถังต่อไร่เมื่อดึงหนาน้ำก็จะมีเรือมาซื้อข้าวตามชุมชนที่ลำน้ำเชื่อมถึงเป็นเรือมาดของพ่อค้า บรรทุกได้ครั้งละหนึ่งเกวียนครึ่งถึงสองเกวียน

หากนำข้าวไปขายเอง ก็จะล่องไปตามคลองธรรมชาติขายตามโรงสีริมน้ำในอำเภอบ้านหมี่ต่อไปจนถึงมหาสารคาม ซึ่งมีโรงสีของชาวจีนอยู่มากมาย โรงสีกลางซึ่งเป็นโรงสีใหญ่และให้ราคาค่อนข้างมาตรฐานมีอยู่สองสามแห่ง แถววัดปฐมพนาธิและหน้าโรงเรียนบ้านหมี่วิทยา เป็นโรงสีของคนจีน มีนายหน้าของโรงสีมาซื้อ มีการตกลงกันเรื่องการขนถ่ายระหว่างผู้ซื้อกับผู้

^๖นางปิ่น เทพฤติ อายุ ๗๕ ปี, หมู่ ๓ ตำบลบ้านแปง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี, ๑๓ เมษายน ๒๕๕๔.

ขาย กลไกลาดของราคาข้าวขึ้นอยู่กับผู้ซื้อซึ่งมักจะตั้งราคาเอง หากพอใจก็ขายถ้ายังน้อยหรือ
ถูกจะไม่ขายเก็บไว้ก่อน เพราะบางครอบครัวมีการครอบครองที่ดินมากบางที่ถึง ๔๐๐-๕๐๐ ไร่
ซึ่งภายหลังการถือครองที่ดินก็น้อยลง เพราะการแบ่งมรดกให้ลูกหลานและถูกขายผ่านมือ
เปลี่ยนเจ้าของไป

การปรับตัวครั้งใหญ่ของชนชั้นปกครองในสังคมไทยกับกระแสทุนนิยมภายนอก นับแต่
เริ่มสนธิสัญญาเบาว์ริง (พ.ศ.๒๓๙๘) ได้เปลี่ยนวิถีการผลิตจากการผลิตพอยังชีพมาเป็นการ
ผลิตเพื่อขายและได้เปิดระบบเศรษฐกิจของไทยเป็นระบบเศรษฐกิจแบบเสรีมากขึ้น เกื้อหนุนให้
เกิดการสะสมทุนของผู้ที่มีโอกาส ได้แก่ ชุนนาง ขาวตะวันตก ขาวจีนอพยพที่มีโอกาสดีกว่าคน
ไทยหรือผู้อพยพชาวลาวที่เคยเป็นไพร่หลวงโดยไม่ต้องผูกพันกับระบบไพร่

ในขณะเดียวกัน ปัญหาการปกครองภายในรวมถึงผลกระทบจากปัจจัยภายนอก ทำให้
เกิดการกำเริบการยกเลิกระบบไพร่ในช่วง พ.ศ.๒๔๑๑-พ.ศ.๒๔๕๓ นับเป็นความสำเร็จในการ
แก้ปัญหาการปกครองและปัญหาทางเศรษฐกิจของสถาบันกษัตริย์และขุนนางมากกว่าที่จะมีผลดี
กับระบบเศรษฐกิจของไพร่หรือประชาชนโดยรวม เพราะรัฐมิได้แก้ปัญหาในการผูกขาดจาก
กลุ่มทุนที่มีโอกาสพัฒนาตลาดเสรีและวิธีการดำเนินธุรกิจให้เอื้อกับกลุ่มของตน^๕ การ
เปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลกระทบอย่างจริงจัง เห็นได้ชัดในสภาพเศรษฐกิจและสังคมของภาค
กลางต่อมา^๖

ในช่วงเวลาเดียวกันนี้เองที่เกิดการขยายตัวของชุมชนและผู้คนกลุ่มต่างๆ เข้าไปสู่พื้นที่
ภายใน บุคเบิกที่นาเพื่อทำนาจากดงจากป่าให้เป็นผืนนา ซึ่งเป็นช่วงที่กลุ่มลาวแฉ้ว พวนจากชุม
ชนเดิมขยายไปสู่ชุมชนใหม่เช่นเดียวกัน วิธีการบุกเบิกที่ดินถากถางป่าของผู้เข้ามาใหม่ ซึ่งส่วน
มากเป็นป่าไผ่จึงต้องเผาป่าและทำนาหยอดหลุมก่อนเนื่องจากต่อไม้เยอะ ต่อมาก็ใช้ช้างไถนา
จนต่อไม้หมดไป จึงนำควายมาใช้ในภายหลัง^๗

แม้การบุกเบิกที่ทำกินจะทำให้ชาวนาเป็นเจ้าของที่ดินผืนใหญ่จำนวนมาก ต่อมา มีการ
แบ่งขายบ้าง แบ่งเป็นมรดกบ้าง ทำให้การครอบครองที่ดินกระจายเป็นรายย่อย และ ชาวนาใน
ภาคกลางเมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ก็เปลี่ยนผ่านจากระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพอย่างรวดเร็ว
เร็วเป็นการผลิตจำนวนมาก โดยเฉพาะเมื่อเริ่มมีการชุดคลองชลประทานแจกจ่ายน้ำไปยังนาที่
ลุ่มอย่างได้ผลมากขึ้น การทำนาเพียงครั้งเดียวก็ไม่พอเพียงกับค่าใช้จ่ายเสียแล้ว จึงต้องพึ่งพา
เงินจากพ่อค้าชาวจีน จนเกิดวิธีการตกข้าวและตกหนี้ การตกข้าวคือการรับซื้อข้าวจากชาวนาที่
เป็นลูกหนี้หรือเช่าที่ดินของพ่อค้าในราคาถูกกว่าราคาตลาด เป็นการบังคับซื้อเพื่อเป็นการหัก
หนี้ ส่วนการตกหนี้หรือตกเงิน คือการออกเงินให้ชาวนากู้ โดยคิดดอกเบี้ยสูงๆ หรือบางครั้งมี
การเพิ่มจำนวนเงินให้สูงขึ้นโดยที่ชาวนาไม่รู้ ส่วนมากใช้โฉนดที่ดินจำนองและมักจะขาดจำนอง

^๕ปิยะฉัตร ปิตะวรรณ. ระบบไพร่ในสังคมไทย สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ, ๒๕๒๖ กล่าวในบทสรุป หน้า ๑๗๑-๑๗๖.

^๖รายละเอียดเห็นได้จาก การนำเสนอข้อมูลสัมภาษณ์การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจและสังคม
แบบพอยังชีพไปสู่เศรษฐกิจเพื่อการขายในชุมชนภาคกลางในช่วงปี พ.ศ.๒๓๙๘-พ.ศ.๒๔๗๕ ฉัตรทิพย์ นาถ
สุภา. เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ กรุงเทพฯ, ๒๕๓๓

^๗สัมภาษณ์ พระครูนิวริธรรมขันธ (เจริญ) เจ้าอาวาสวัดจันเสน, ธันวาคม ๒๕๓๖

วิธีการเหล่านี้ ทำให้ชาวนาจำนวนมากสูญเสียที่ดินของบรรพบุรุษไป และเป็นชาวนาที่ไม่มีที่ดินของตนเอง การเปลี่ยนมือเจ้าของที่ดินซึ่งเกิดขึ้นมาไม่ต่ำกว่า ๕๐-๖๐ ปีแล้ว

ในปัจจุบันชาวลาวแง้วและชาวนาอื่นๆ มีที่นาจำนวนน้อยลง และเปลี่ยนเป็นการทำนาโดยไม่เกี่ยวข้องกับฤดูกาล เพราะทุกครั้งชลประทานปล่อยน้ำมากก็จะ ไถ คราด หว่านข้าวทันที โดยใช้ปุ๋ยเคมี ฉีดยาฆ่าหญ้า ฆ่าแมลง การไถ การหว่าน การจ้างรถเกี่ยว กลายเป็นกิจกรรมเร่งรีบทั้งนั้น บางรายที่ไม่มีเงินทุนต้องกู้เงิน ธ.ก.ส. นำเงินมาซื้อสิ่งของอุปกรณ์ทำนา เช่น บ้านหนึ่งเล้าว่าต้องซื้อปุ๋ย ๓ ตันราคา ๒,๑๐๐ บาท ยาฉีด ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหญ้า ราวๆ ๕๐๐ บาท ค่าเกี่ยวข้าวไร่ละ ๓๐๐ บาท ๕๐ ไร่ รวม ๑๕,๐๐๐ บาท ค่าเช่านาอีก ๑,๒๐๐ บาท แต่ครั้งก็มีต้นทุนเยอะ ตามบ้านต่างๆ มักมีอาชีพเลี้ยงวัวเสริมไว้เป็นวัวตัวผู้ เพราะการทำนาอย่างเดียวยังมีรายได้ไม่พอค่าใช้จ่าย บ้านหนึ่งๆ ก็เลี้ยงกันราว ๑๐ ตัว ๖-๗ เดือนจึงจะขาย ประมาณตัวละ ๘,๐๐๐ บาท แล้วเอาเงินไปส่ง ธ.ก.ส. เพราะปุ๋ยยาตายายก็ทำนามาตั้งแต่แรก ก็ต้องทำไปทั้งๆ ที่ราคาข้าวถูกมาก จะให้เปลี่ยนไปทำอย่างอื่นก็คงไม่ได้ เพราะค่าขายก็ไม่ใช่คงเปลี่ยนแปลงอาชีพยาก

ในปัจจุบันชาวบ้านทำนาทั้งที่เป็นนาของตนเองและนาที่เช่าผู้อื่นเกือบครึ่งต่อครึ่ง เช่น นาดตนเอง ๒๕ ไร่ นาเช่า ๑๘ ไร่ โดยค่าเช่าไร่ละ ๕๐๐ บาทต่อปี เป็นต้น^๔

แต่ชาวบ้านบางแห่ง เช่น บ้านหนองหินใหญ่ ในอำเภอบ้านหมี่ กลุ่มคนอายุราว ๔๐ ปีขึ้นไปจะซื้อรถมือสองมาวิ่งรับส่งผักหรือผลไม้ที่ตลาดไทหรือตลาดสี่มุมเมือง ชาวบ้านรุ่นนี้ส่วนหนึ่งไม่ทำนากันแล้วเพราะรายได้ไม่พอใช้ มีการแนะนำให้ทำนาสวนผสมขึ้นสำหรับคนที่มีความน้อยๆ และสวนส้มซึ่งมีการเช่าที่ดินที่เคยเป็นที่นาแล้วทำการเปลี่ยนสภาพยกทรงให้เป็นสวนส้ม ซึ่งมักมีสัญญาเช่ากันประมาณ ๒๐ ปี ชาวนาเช่าที่ดินบางส่วนต้องเปลี่ยนสถานะเป็นคนงานในสวนส้ม ซึ่งมีการใช้ยาฆ่าแมลงมาก บางคนก็ต้องเลิกทำนาไป เพราะเจ้าของที่ดินที่ให้เช่าเหล่านั้นมักเป็นคหบดีเชื้อสายจีนในตลาด ซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินรายใหญ่ ส่วนชาวบ้านที่เป็นเจ้าของที่ดินเองก็มักไม่ยอมให้เขาทำสวนส้มเพราะไม่แน่ใจว่าจะสามารถเปลี่ยนให้กลับมาเป็นนาได้ดังเดิมหรือไม่ เหล่านี้เป็นสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นมาไม่ถึง ๑๐ ปี

แม้อาชีพหลักของชาวลาวแง้วในปัจจุบัน คือ ทำนา แต่ก็มักมีอาชีพเสริม เช่น ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ปลูกผัก ค้าขาย ยามว่างจากทำนาบางแห่งเช่นในตำบลทองเอนจะเย็บอบ เป็นสินค้าของตำบลที่สำคัญ บางแห่งก็จะทอผ้าในกลุ่มสตรีที่เริ่มมีการทำขึ้นใหม่

หมู่บ้านและที่อยู่อาศัย

นอกจากจะอยู่ตามริมน้ำลำคลอง บางแห่งก็เลือกพื้นที่ของชุมชนที่หนองน้ำที่มีป่าล้อมรอบ มีอยู่ด้วยกันหลายหมู่บ้านที่ใช้แหล่งน้ำใหญ่ร่วมกัน ในหมู่บ้านของชาวลาวแง้วแต่ละแห่งจะมี ศาลตาปู่ ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านมีอยู่ทุกแห่ง ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า ตาปู่ ซึ่งจะ

^๔ สัมภาษณ์นายสา นางปิ่น อินรุณ, อายุ ๗๕ ปี, ๔๓ หมู่ ๘ บ้านโป่งน้อย ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

อยู่แยกออกมาจากหมู่บ้าน ไม่ได้อยู่ในเขตชุมชนที่อยู่อาศัย ชาวบ้านเชื่อว่าในหมู่บ้านมีตาปูที่คอยคุ้มครองป้องกันคนในหมู่บ้านและทุกปีจะมีการเลี้ยงตาปู เช่น งานเลี้ยงตาปูของหมู่บ้านหนองหินใหญ่ เวลาทรงมีเจ้าหรือคนกลาง เจ้าพ่อที่มาเข้าชื่อเจ้าพ่อสนั่นองค์หนึ่ง ชื่อขุนไกรองค์หนึ่ง มีศาลเจ้าพ่อกับสนั่นศาลเจ้าพ่อขุนไกรคู่กัน

ลาวแง้วมีความเคารพและกตัญญูต่อผีที่เชื่อว่าให้คุณ เล่าต่อกันมาว่ามีการทำบุญประจำปีมาโดยตลอดตั้งแต่ครั้งอพยพมา ลาวแง้วที่หนองเมืองเล่าว่าปู่ตายายได้เล่าให้ฟังว่าได้เชิญผีตาปูมาจากเวียงจันทน์ด้วย เพราะเพื่อปกป้องคุ้มครองให้อยู่เย็นเป็นสุข ลาวแง้วที่บ้านหนองเมืองในปัจจุบันได้ตั้งศาลตาปูไว้กลางหมู่บ้าน ศาลตาปูนี้ชาวหนองเมืองเรียกชื่อว่า ศาลเจ้าผีบ้าน ซึ่งแต่เดิมก็เรียกกันมาเช่นนี้^๔ ส่วนลาวแง้วที่บ้านกกโก เขาสามยอด อำเภอเมืองจังหวัดลพบุรี เล่าว่าลาวแง้วที่นั่นนับถือผีตาปูมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ และได้เชิญมาจากเวียงจันทน์เช่นกัน

ในหมู่บ้านนอกจากจะมีศาลตาปูแล้ว ก็จะมีวัดประจำหมู่บ้าน แต่ละวัดจะมีขนาดใหญ่ เล็กแตกต่างกันไปตามฐานะของชุมชน ในระยะแรกๆ คงมีแต่หอดฉัน ไม่มีโบสถ์วิหารแต่อย่างใด หากบวชนาคก็ต้องไปอาศัยวัดประจำท้องถิ่นที่ใหญ่กว่า หรือบางแห่งเช่นบ้านน้ำจั้นมีอุโบสถเป็นไม้ทั้งหลัง มีป่าช้ามีกองฟอนสำหรับเผาศพ ปัจจุบันแทบทุกแห่งก็จะมีโบสถ์ก่ออิฐถือปูนของตนเองแล้ว กองฟอนเปลี่ยนเป็นเมรุ ป่าช้าทำเป็นที่นาให้ชาวบ้านเช่า ศาลาเปลี่ยนเป็นศาลาประชาชนใช้ประกอบพิธีทางศาสนา

บ้านไผ่ใหญ่ในอำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ที่วัดไผ่ใหญ่ไม่มีอุโบสถ วันสำคัญทางศาสนานาก็มีการเวียนเทียนรอบศาลาเล็กๆ ที่มีการประดิษฐานพระพุทธรูป เดิมใช้วิธี “ขึ้นพระ” หมายถึงนำพระพุทธรูปออกมาตั้งที่โต๊ะกลางแจ้งทำเป็นปะรำพิธี นิมนต์พระมาแล้วทำบุญ

ความสำคัญของศาลาวัดในอดีตอีกอย่างหนึ่ง คือ ใช้เป็นโรงเรียนของเด็กๆ ในหมู่บ้าน มีการदानแบ่งเป็นห้องๆ โรงเรียนหยุดวันโกนกับวันพระ ต่อมาก็จะมีโรงเรียนระดับประถมแทบทุกหมู่บ้านและโรงเรียนมัธยมระดับตำบล

หากเป็นการสร้างศาลาลาว จะไม่มีการฝังเสาลงในดิน แต่จะวางเสาลงบน “ดินเสา” ซึ่งอาจเป็นท่อนไม้เนื้อแข็งหรือหินมารองรับก็ได้ บางแห่งก็ใช้หล่อแท่งซีเมนต์รองรับแล้วใช้วิธีซื้อแปและคานเสา เหตุที่ไม่ฝังเสาลงในดินเพราะเมื่อฝนตกชุกสภาพดินยืดยุ่น โอกาสเสาจะทรุดมีได้มาก นอกจากนั้นพื้นดินที่ชุ่มชื้นด้วยน้ำฝนเป็นที่อยู่ของปลวกและเชื้อราต่างๆ สิ่งเหล่านี้จะกัดกร่อนทำให้เสาผุพังเร็วขึ้น การใช้ดินเสารองรับจะช่วยบรรเทาปัญหาเหล่านี้ได้ นอกจากนี้การใช้ดินเสารองรับยังช่วยให้เป็นผลดีในการย้ายบ้าน เป็นแนวคิดที่เผอิญพ้องกับเรือนไทยทางภาคใต้

วิธีการปลูกศาลาโดยไม่ใช้การขุดฝังเสาลงพื้นเป็นลักษณะเรือนแบบลาวที่ยังพบอยู่ทั่วไปในแถบประเทศลาว และบางแห่งในเขตจังหวัดเลย อำเภอด่านซ้าย เป็นต้น

^๔ นายราช มีเครือ, อายุ ๘๘ ปี, บ้านหนองเมือง ตำบลไผ่ใหญ่ จังหวัดลพบุรี,

ในกลุ่มลาวเวียง ที่วัดจินตามณี ตำบลบ้านแปง อำเภอพรหมบุรี เริ่มสร้างวัดในราว พ.ศ.๒๔๓๐ โดยพระจันดาและพระพุทธรูปพี่น้อง มีการสร้างศาลาที่ชาวบ้านเรียกว่า วัดจินตามณี ศาลาลอย สร้างมาประมาณ ๗๐ ปี ศาลาวัดที่นี้สร้างโดยการใช้ดินเสารองรับสูงราว ๓๐ เซนติเมตร ซึ่งเป็นสิ่งก่อสร้างที่มีรูปแบบแปลกไปกว่าศาลาอื่นๆ ในท้องถิ่นนี้หรือในพื้นที่ภาคกลาง ปัจจุบันศาลานี้ต้องการบูรณะโดยด่วน

บ้านผู้คนสมัยก่อน เวลาจะสร้างบ้านก็ชวนพรรคพวกกันไปตัดไม้ในป่าเพราะมีไม้อยู่มากการปลูกบ้านไม่ได้ทำให้ใหญ่โตหลังคามุงด้วยหญ้าคา หมู่บ้านเริ่มขยายตัวเพราะเป็นประเพณีที่แต่งงานแล้วต้องนำเขยเข้าบ้านฝ่ายหญิง ดังนั้น เมื่อลูกสาวแต่งงานบ้านลูกเขยก็จะปลูกอยู่รายรอบบ้านพ่อตา เป็นสาเหตุที่หมู่บ้านขยายใหญ่ขึ้น

อาหารการกิน

อาหารการกินคนลาวแฉ่งในอดีตนั้นกินอยู่อย่างง่าย ๆ ผักมากมายเก็บเอาตามที่มีในหมู่บ้านหรือตามป่าละเมาะหลังหมู่บ้าน หมู เนื้อ ไก่ ปลา เพียงนำมาใช้ประกอบอาหารกันบ้างในปัจจุบัน คนลาวแฉ่งส่วนใหญ่ไม่นิยมรับประทานอาหารที่มีส่วนผสมของกะทิ อาหารส่วนมากจึงเป็นแกงเลียง แกงส้ม น้ำพริกปลาร้า และอาหารหลักๆ ที่นิยมทำกินกันมาก คือ ปลาร้า ปลาจ่อม ปลาแจ่ว ปลาส้ม น้ำพริก แจ่ว แจ่วก๊วย ลาบ และแกงอ่อม โดยกินแนมกับผักสดชนิดต่างๆ

ในสมัยที่ไม่มีตู้เย็น วิธีการถนอมอาหารสำหรับลาวแฉ่ง คือ นำเนื้อปลา เนื้อไก่ เนื้อกบ หรือแม้แต่ปลาไหลมารวนให้สุกพร้อมกับใส่ปลาปลาร้าคลุกเคล้าตั้งไฟอ่อนๆ จนแห้ง เก็บไว้ประกอบอาหารในวันต่อ เวลาได้ปลามากๆ ก็จะแบ่งบางส่วนมาทำปลาอย่างบ้าง ปลาเกลือบ้าง วิธีการทำปลาเกลือก็คือนำปลาช่อนมาชอดเกล็ดเคล้าเกลือหมักไว้ ๑ คืน แล้วล้างน้ำตากแดด ให้แห้งสนิท จะเก็บไว้ได้นานและกินอร่อย

ปลาร้าชาวบ้านหากขึ้นชื่อจะไม่ใช่เพียงปลาดิบเพียงอย่างเดียวต้องเอาปลาทุกอย่างมาผสมกันจึงจะดี และต้องหมักไว้นานหลายเดือนให้ตัวสีแดง กลิ่นหอม ซึ่งคนไทยหรือคนคนกลุ่มอื่นอาจไม่ชอบ โดยใช้เกลือหมักไม่ใช่ข้าวคั่วแบบคนไทย คนลาวไม่ชอบกินปลาร้าข้าวคั่ว เพราะรู้สึกว่ามีกลิ่นตุๆ แต่ก็สามารถกินได้

ปลาร้าทำจากเกลือตัวจะแข็งเก็บไว้ได้นาน เมื่อหมักนานเข้าก็เริ่มเป็นน้ำ ส่วนเนื้อปลาจะเละๆ ทำเสร็จแล้วต้องหมั่นดูน้ำสังเกตดูว่ามีหนอนหรือไม่ หากมีก็จะตักน้ำเกลือปล่อยให้เย็นนำมาเทให้ท่วมเพื่อทำให้หนอนลอยออกมา คอยตักหนอนออกให้หมด

อาหารของลาวแฉ่งมีหลายอย่างที่ใช้ปลาร้าเป็นเครื่องปรุง เช่น แกงเลียง แกงส้ม พอดัม น้ำร้อนแล้ว จะเอาเนื้อปลาร้าใส่คอยคนแล้วกรองเอาแต่น้ำปลาร้าใส่ในหม้อแกง จากนั้นใส่พริกแกง ใส่ผักแล้วปรุงรสให้กลมกล่อม

สำหรับพริกปลาร้า วิธีทำเริ่มจากนำหอมเผามาตำ ใส่ปลาและน้ำปลาร้าต้ม พริกลาบ ใส่เครื่องลาบ ปลาร้าสับ เป็นต้น ปลาส้มนั้นเป็นอาหารอร่อยขึ้นชื่อและแพร่หลายเป็นที่นิยมทั่วไปทั้งในและนอกท้องถิ่น

น้ำพริกหรือบางบ้านเรียกว่า “แจ่ว” วิธีการทำคือนำพริกเม็ดใหญ่มาเผาคอยดูอย่าให้ไหม้ หอมแดงเผาสุกแล้วใส่คอยคั่วแล้วเอาออกมาจากไฟ ปล่อยให้เย็น ลอกส่วนที่ไหม้ ออก นำไป

โซลกให้ละเอียด จากนั้นต้มน้ำปลาร้าให้เดือด ใส่ปลาช่อนหรือปลาดุกที่ล้างสะอาดลงในหม้อ ปลาร้า ตั้งไฟจนเดือดรอให้สุก ตักขึ้นมาแล้วปล่อยให้เย็น เอาแต่เนื้อปลาโซลกรวมกับพริก หอมแดงและเกลือ เมื่อโซลกให้เข้ากันแล้วตักใส่ถ้วยเทน้ำปลาร้าต้มลงไป หากเค็มเติมน้ำมะนาวหรือน้ำมะขาม ตั้งสำหรับทานกับผักสด ผักต้มก็ได้

นอกจากนี้ น้ำพริกปลาร้าของลาวแก้ว มีทั้งตำพริกสดเผา ตำพริกแห้งป่น ตำพริกชี้หนู คั่วซึ่งบางบ้านเรียกพริกแกว โดยใส่ปลาสดต้ม หรือเปลี่ยนเป็นปลาป่น ปลาอย่าง เข้าไปด้วยก็ได้

ปลาร้าสับ วิธีทำคือเลือกปลาร้าที่เป็นตัว มาสับให้ละเอียด ระหว่างนั้นเอากะชาย ช่า ตระไคร้ หอม กระเทียม หรือจะแยกตำให้ละเอียดก็ได้ใส่รวมกับเนื้อมะขามเปียกรวมกับปลาร้า สับให้ละเอียด ใส่พริกแห้งป่นไปพร้อมกัน จากนั้นนำใส่ถ้วยชอยใบมะกรูดโรยข้างบน กินกับผักสด เช่น ยอดมะม่วงอ่อน ใบชะพลู ถั่วฝักยาว ผักชะอม ผักกระเฉด ผักบุ้งสดและต้ม ผักกระถิน บางทีมีคนไม่กินปลาร้าสับดิบ ก็จะนำปลาร้ามาผัดน้ำมันหมูหรือน้ำมันพืช ขณะเดียวกันก็ทอด พริกแห้งนมด้วยเพื่อเพิ่มสีสัน

เคยมีคนนำปลาร้าสับที่เหลือ นำมาผัดกับไข่ไก่หรือไข่เป็ดแบบแห้ง แล้วคลุกกับข้าวกิน อร่อยไปอีกแบบหนึ่ง

แกงหน่อไม้ป่าใส่ย่านางหรือแกงเปรอะที่ขาดไม่ได้เลยคือน้ำปลาร้า และหมกหม้อหรือ หมกหน่อไม้ก็ใส่น้ำปลาร้า การทำหมกหม้อ ต้องนำหน่อไม้มาเจียนเป็นเส้นๆ น้ำปลาร้าขาดไม่ได้ พริกแกงนอกจาก พริก หอม กระเทียม ตะไคร้ แล้วต้องใส่ มักเข็น เป็นเครื่องเทศที่ทำให้ หอม ข้าวเปือย คือ นำข้าวสารมาแช่น้ำจนยุ่ยแล้วนำมาโซลกให้ละเอียด ส่วนใบหญ้านางนำมาขยี้ คั้นจนได้น้ำสีเขียว และอาจจะใส่น้ำมันหมูหรือไม่ใส่ก็ได้ น้ำพริกแกงมาละลายน้ำ ใส่ใบหญ้านาง ใส่หน่อไม้และหมู ตั้งไฟ คนไปเรื่อยๆ แล้วใส่น้ำปลาร้า ข้าวเปือยใส่ทีหลังสุด ชิมรสจนได้ที่ เคี้ยวไปเรื่อยๆ จนน้ำแกงเริ่มงวด แล้วจึงใส่ใบแมงลัก ยกลงจากเตา

ตำส้มหมากหุงใส่ปลาร้าหรือส้มตำก็ต้องใส่ปลาร้าจึงจะอร่อย โดยเฉพาะตำส้มถั่ว ซึ่งมี เครื่องปรุงคือ ถั่วฝักยาว ปลาร้า พริก กระเทียม และน้ำมะขาม วิธีทำคือ ตำพริก กระเทียม ถั่ว ฝักยาว แล้วใส่น้ำปลาร้าหรือตัวปลาร้าตามใจชอบ ชิมรสเปรี้ยว เค็มหวานให้อร่อย

ขนมจีนน้ำยาก็เป็นอาหารที่ขาดปลาร้าไม่ได้ ทุกครั้งที่มีการทำน้ำยากจะต้องมีส่วนผสม ของปลาร้าทุกครั้งไป ไม่มีบ้านใดที่ทำน้ำยากแล้วไม่ใส่ปลาร้า

ในท้องถิ่นนี้ปลาร้าที่มีชื่อที่สุดคือ ปลาร้าบ้านแบ่ง^{๑๑} เป็นหมู่บ้านริมแม่น้ำเจ้าพระยาแต่ ก่อนจะใช้ปลาจากแม่น้ำมาทำปลาร้าและน้ำปลา เกือบทุกบ้านจะมีบ่อซีเมนต์รูปสี่เหลี่ยมขนาด ๒X๒ เมตร ข้างล่างมีรูสำหรับน้ำออก ส่วนด้านบนใช้เสื้อคลุม เพื่อหมักปลาร้า น้ำปลา แต่เดิมจะ

^{๑๑}บ้านแบ่งเป็นชุมชนเชื้อสายลาวเวียง และเป็นชื่อตำบล อยู่ในอำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี แบ่ง ออกเป็นสองส่วนคือ ไทยบ้านแบ่งกับลาวบ้านแบ่ง ติดกับฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาทางฝั่งตะวันออกและติดกับถนน สายเอเชีย ชุมชนที่เรียกว่าบ้านแบ่งลาวนั้นกล่าวกันว่าเป็นลาวเวียงที่อพยพมาจากเวียงจันทน์ และในท้องถิ่น นี้มีวัดของกลุ่มลาวเวียง คือ วัดคู วัดกลางธนรินทร์ (ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ สร้างเมื่อราว พ.ศ. ๒๓๘๐ มีพญากลาง นรินทร์ หรืออีกชื่อหนึ่งคือ “เจ้าคุณเมืองกลาง” เชื้อสายขุนนางลาวเวียงจันทน์เป็นหัวหน้าตั้งถิ่นฐานใน บริเวณนี้) วันจินตตามณี และวัดพุทธาราม ชาวลาวบ้านแบ่งไม่ได้ทำบุญกลางบ้านกันแล้ว และไม่มีประเพณี เลี้ยงผีดาปู่

ใช้ปลาในแม่น้ำเจ้าพระยาโดยผู้ขายจะเป็นคนหา และผู้หญิงจะเป็นคนทำ ต่อมาต้องซื้อปลาจาก ลพบุรี หรือสิงห์บุรี มาทำแทนเพราะปลาจากแม่น้ำเจ้าพระยาหมดไปนานแล้ว

การทำปลาร้าของลาวเวียงบ้านแบ้งจะต่างกับปลาร้าของคนไทยที่ปล่อยให้ปลามีกลิ่น แล้วจึงนำไปเคล้ากับเกลือและข้าวคั่ว แต่ปลาร้าของชาวลาวเวียง จะนำปลาที่ได้ทุกอย่างเอาตัวที่ไม่เล็กนักมาใช้ ขอดเกล็ดปลา แหะท้องเอาซี่และไส้ออก จากนั้นล้างน้ำให้สะอาด นำปลามา คลุกเคล้ากับเกลือป่นทั้งหมดไว้ ๑ คืน วันรุ่งขึ้นดูว่าปลาตัวแข็งหรือไม่ หากตัวอ่อนก็เติมเกลือป่นลงไปอีก จากนั้นนำปลามาล้างคือตำในครกไม้แล้วใส่รากลไปคล้ายกับปลาร้าคนไทย สัะให้ปลา เกลือ และรำ เข้ากันให้ดี แล้วนำไปใส่ในโอ่งหรือไหให้แน่น ปิดด้วยกาบหน่อไม้แล้วขัดด้วย ไม้อีกที

หลังจากนำมาใส่โอ่งหรือไหแล้ว ต้องคอยดูหากปลาร้าที่ทำแล้วมีหนอนขึ้น ต้องต้มน้ำ เกลือปล่อยให้เย็นสนิท แล้วนำไปเติมในไหปลาร้าเพื่อให้หนอนที่อยู่ด้านบนลอยออกมาและ คอยตักทิ้ง การหมักปลาร้าให้เป็นหรือได้ที่ใช้เวลาราวๆ ๔-๕ เดือน

การทำน้ำปลานั้นสมัยก่อนทุกบ้านทำเอง บ้านไหนซื้อน้ำปลากินจะถูกมองว่าขี้เกียจ วิธี ทำ คือ นำปลาทุกชนิดที่ได้มาคัดเลือกเอาปลาขนาดเล็ก เช่น ปลาสวาย ปลาชิว ไปเคล้าเกลือ แล้วนำไปหมักโดยใส่ถึงที่เตรียมไว้ให้ได้ที่ใช้เวลาหลายเดือน คอยตักน้ำปลามากไว้ในถัง ซีเมนต์อีกทีหนึ่งแล้วตากแดดทิ้งไว้ หรือจะนำน้ำมาต้ม กรองใส่ขวดก็ได้หัวน้ำปลา

ปัจจุบันเหลือคนที่ทำปลาร้าและน้ำปลาน้อยมาก เหตุที่เปลี่ยนไปเพราะปลาในแม่น้ำ เจ้าพระยาหายากขึ้นจนแทบไม่มี และแม้อาชีพทำนาเป็นอาชีพสำคัญ บางครอบครัวก็ขายนาไป แล้ว มีการประกอบอื่นโดยการไ้รถยนต์ เช่น การเร่ค้าขาย ทั้งการคมนาคมสะดวกขึ้นเลือกซื้อ สินค้าได้เอง ไม่ต้องทำเอง ไม่ยุ่งยาก ไม่ต้องรอ ลูกหลานก็มั่งานทำ ส่งเงินมาให้ใช้ทำให้ไม่ เดือดร้อนหรือมีความจำเป็นต้องทำใช้เองแต่อย่างใด

ส่วนขนมนั้น นิยมทำกันอย่างง่าย ๆ เช่น ถ้าข้าวเหลือก็ตากให้แห้งนำมาคั่วให้เหลือง แล้วใส่น้ำตาล เรียกว่า *ขนมข้าวตาก* ส่วน *ขนมดาดกะทะ* มีแป้งข้าวเจ้า กล้วยน้ำว่าสุก มะพร้าว ขูด น้ำตาลปืบ ผสมให้เข้ากัน นำมาดาดกับกะทะโดยใส่น้ำมันเล็กน้อย (*การดาดคือลักษณะ การทอดแบบแห้ง ๆ*) *ชาละเป่า*ก็นิยมทำกัน มักทำใส่ถั่วนำมาทอดกับน้ำมัน เนื่องจากตามทุ่งชา วนาจะหวานพันธุ์ถั่วต่างๆ เช่น ถั่วทอง ถั่วหลังแตก ถั่วลิสง ไร่ตามหัวไร่ปลายนา เก็บมาทำ ขนมได้ง่าย

ขนมลอดช่อง ต้องใช้แป้งข้าวเจ้า วิธีการทำสมัยก่อนชาวบ้านจะนำข้าวมาแช่แล้วไม่จน ได้แบ่งใส่ใบเตยให้หอมนำมาจนได้ที่ แล้วใส่ในกะลามาพรวนที่เจาะรูใช้กันขวดที่สะอาดกด ให้แป้งลอดช่องออกมา ต้มในน้ำเดือด ก็จะได้กินขนมลอดช่องทำเองไม่ต้องไปซื้อตามตลาดกัน แต่อย่างใด

ภาษาลาวแง้ว

ภาษาของลาวแง้วอยู่ในกลุ่ม *ตระกูลภาษาไท-กะได* ทางตะวันตกเฉียงเหนือหรือใน กลุ่มสำเนียงแบบเมืองหลวงพระบาง ในชุมชนลาวแง้วการพูดภาษาลาวแง้วยังมีอยู่ เป็นที่น่า

สังเกตว่าหากบ้านใดที่แม่เป็นลาวแล้วลูกจะพูดลาวแล้วตามแม่ และมักพบบ่อยๆ ว่าคนเชื้อสายลาวแล้วที่อายุมากกว่า ๓๐ ปี เมื่อพูดไทยแล้วจะพลั้งเผลอหลุดภาษาลาวแล้วออกมาบ่อยๆ

ลาวแล้วจะใช้ภาษาแล้วติดต่อกับคนกลุ่มเดียวกัน หากพูดกับคนต่างกลุ่มจะใช้ภาษาไทยกลาง เดิมคนเชื้อสายลาวแล้วจะสอนลูกหลานให้พูดภาษาลาวแล้ว แม้ปัจจุบันนี้ก็ยังคงสอนให้พูดภาษาลาวแล้วอยู่แต่น้อยลงมาก เนื่องจากความเจริญของท้องถิ่น การติดต่อกับคนต่างกลุ่มมีมาก ลาวแล้วก็ได้รับการศึกษาในระบบมากขึ้นโอกาสในการใช้ภาษาลาวแล้วน้อยลง ตลอดจนมีการแต่งงานกับคนไทย จึงสอนลูกหลานและใช้ภาษาไทยกลางมากกว่า ชาวลาวแล้วในท้องถิ่นต่างๆ ก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน ดังนั้น จึงมีแนวโน้มที่จะละทิ้งภาษาถิ่นของตน หันมาใช้ภาษาไทยกลางมากขึ้นทุกที

ลาวแล้วหลงเหลือแต่ภาษาพูดไม่ปรากฏว่ามีภาษาเขียนหรือหนังสือโบราณที่เป็นตัวอักษรไทยน้อยหรืออักษรลาวแต่อย่างใด การใช้ภาษาลาวแล้วในปัจจุบันยังมีอยู่ในแทบทุกหมู่บ้านและชาวบ้านลาวแล้วพูดภาษาลาวแล้วได้มากกว่าครึ่ง การใช้ภาษาพูดในชีวิตประจำวัน คนที่อายุตั้งแต่ ๔๐ ปี ขึ้นไปมักพูดลาวแล้วได้คล่อง^{๖๖}

การบันทึกภาษาคำลาวแล้วที่ใช้แตกต่างจากภาษาไทยกลางอย่างเห็นได้ชัด เช่น

กำไร	ใช้ว่า	ก้องแซน
กางเกง	ใช้ว่า	โซ้ง
น้อยหน้า	ใช้ว่า	หมากเขียบ
โบแมงลัก	ใช้ว่า	อีตู
ฟักทอง	ใช้ว่า	มะอี
ขนุน	ใช้ว่า	หมักมี
มะละกอ	ใช้ว่า	หมากหุ้ง
รองเท้า	ใช้ว่า	เก็บ
มะเขือเทศ	ใช้ว่า	หมากอีเด่น
น้ำปาว	ใช้ว่า	น้ำชาย
เพื่อน	ใช้ว่า	บุคคลที่ ๓ / ท่าน
ผเข้า	ใช้ว่า	สำหรับข้าว
โง๊ะ	ใช้ว่า	ยาย
โสน	ใช้ว่า	ทวด
พี่เขย	ใช้ว่า	พี่อ้าย
รองเท้าผ้าใบ	ใช้ว่า	เก็บโบก
จับ	ใช้ว่า	จก

^{๖๖} ท้องถิ่นศึกษา การศึกษาชนบทธรรมนิยม ประเพณี ภูมิปัญญาชาวบ้านของชาวบ้านบ้านไผ่ดำและชาวตำบลทองเอน http://www.phaidam.files.com/thong_en/sub_local.html

และคำที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น

เสือ	ใช้ว่า	สาต
ฟูก/ที่นอน	ใช้ว่า	บ่อนนอน
ใคร	ใช้ว่า	ไผ่
ท่าน	ใช้ว่า	เพิ่น
ฉัน/เรา	ใช้ว่า	เฮา
ริม	ใช้ว่า	อิม
ช่วย	ใช้ว่า	ช่อย
ทำอะไร	ใช้ว่า	เฮ็ดอียัง
ที่ไหน	ใช้ว่า	ที่ใด
โกหก	ใช้ว่า	ซี้ต๊ะ
ดวงอาทิตย์	ใช้ว่า	ตะเว็น
ขอย่อย	ใช้ว่า	ขอแด่
ลาน (บ้าน)	ใช้ว่า	เด็น (บ้าน)

ข้อสังเกตในการใช้ภาษาลาวแง้ว

๑. ร ของไทย ลาวแง้วจะออกเสียงเป็น ฮ ดังคำต่อไปนี้

รัก	เรือ	เรือน	รอง	รดรด
ฮัก	เฮือ	เฮือน	ฮอง	ฮดฮาด

๒. ช ในภาษาไทย ลาวแง้วจะออกเสียงเป็น ซ ส ดังคำต่อไปนี้

ช่วย	ใช้	ซ้อน	แซ	เซานา
ส่วย	ไซ้	ซ็อน	แซ	เสานา

๓. ญ ในภาษาไทย จะเป็น ย ใน ลาวแง้ว

ผู้ใหญ่	แม่ใหญ่	ผู้หญิง
ผู้หย่าย	แม่หย่าย	ผู้หยิง

๔. คำเรียก ชื่อนำหน้าผลไม้ จะมีคำนำหน้าว่า หมาก / บัก แทนทั้งสิ้น เช่น

มะละกอ	แตงโม	มะเขือเทศ	น้อยหน่า
หมากหุ้ง	หมากโม	หมากเด่น	หมากเขียบ/บักเขียบ

๕. ง คำที่เป็น คุณศัพท์หรือกริยาวิเศษณ์เมื่อเป็นภาษาลาวแง้ว จะมีคำว่า คี้นำหน้า

เช่น

โกหก	ตระหนี่
คื้ต๊ะ	คื้ถี้

๖. เสียงใดก็ตามที่มี ไ- ไ- เป็นคำนำหน้า จะออกเสียง เป็นคำที่มีวรรณยุกต์จัตวา แทนทั้งสิ้น ส่วนสำเนียง ของพวน จะออกเสียง -เอ- เช่น

ภาษาไทย	ที่ไหน	ใคร	ได้
ภาษาลาวแก้ว	ที่ได้	ไผ่	ได้
ภาษาพวน	กะเลอ	เผอ	-

๗. ภาษาลาวเวียง/ลาวแก้ว (ต่างกันตรงสำเนียง)

๘. ภาษาลาวแก้วกับพวน ต่างกันทั้งคำและสำเนียง

การเล่นและการพักผ่อน

วันสงกรานต์ ในอดีตมีการเล่นหลายอย่าง ล้วนเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวมาพบปะกัน เป็นโอกาสพิเศษแห่งปี เช่น สะบ้า เล่นลูกช่วง ตีจับ เล่นหมากเบ็ง เข้าผีนางกวัก เข้านางแมว แห่นางแมว บางชุมชนมีการพากันไปขุดดินสอพองมาใช้ในงานสงกรานต์ถือเป็นโอกาสให้หนุ่มสาวมีการเกี้ยวพาราสีกัน ตอนเย็นที่วัดจะมีการตักพระทราย

การเล่นของสาว ๆ กับหนุ่ม ๆ ซึ่งชอบเล่นสะบ้าซึ่งลาวเวียงเช่นที่บ้านแ่งไม่เล่น เมื่อไม่มีลูกสะบ้ามาเล่น เพราะไม่ใช่พื้นที่ป่าเขาหรือมีป่าทึบพอที่จะหาลูกสะบ้าได้ เมื่อสัก ๓๐ ปีมาแล้ว หนุ่มสาวจะเอากระป๋องเปล่าของปลากระป๋องที่ใช้แล้วรูปทรงยาวรีมาวางเป็นเป้าแทนลูกสะบ้า วางห่างกันราวหนึ่งคืบเรียงกันเท่าที่จะหากระป๋องได้ ระยะห่างประมาณ ๕ เมตร แล้วขีดเส้นไว้ นำเอากันครกที่แตกเฉพาะตรงที่เป็นก้นกลมตากแห้งมคมให้หมดใช้แทนลูกสะบ้าสำหรับทอย มาวางไว้บนหลังเท้า ใช้เท้าโยนให้กันครกไปถูกกระป๋อง ได้แต้มเป็นลูกอมเป็นสตางค์ แต่เด็กๆไม่ให้เล่น เพราะเป็นการละเล่นของหนุ่มสาวที่นานๆ จะมีโอกาสพูดคุยกัน เพราะหากไม่ใช่เทศกาลหนุ่มสาวจะทำงานอยู่บ้านกับพ่อแม่ เมื่อมีโอกาสจึงต้องใช้ให้เต็มที่

ในช่วงลอยกระทง มีการลอยกระทงที่สระน้ำของวัด มีกรรมการวัดจัดงาน เฝ้าเอง ลอยเอง

เด็กๆ ชอบที่จะเล่นชายซอง การเล่นแอ๊ดตะโพหรือเล่นซ่อนหาเล่นแอบกันตามกองฟาง เล่นไม้ห่ม เสือตะครุบห่าน ไม้ข้ามขาว เป็นต้น

แต่ที่สนุกเห็นจะเป็นเล่นไม้ห่ม อุปกรณ์มีไม้แม่ ยาวสัก ๑ เมตร ถึง ๑ เมตรครึ่ง ไม้ลูกยาว ๒๐ เซนติเมตร หลุมขุดกว้างยาวไม่เกินหนึ่งฟุต

วิธีเล่นแบ่งออกเป็นสองฝ่ายเท่ากัน ใช้การเสี่ยงทายโดยให้แต่ละฝ่ายเดาไม้โดยเอาไม้แม่กับไม้ลูกให้ตัวแทนแต่ละฝ่ายเดา หากใครได้แต้มมากกว่ากันก็จะเป็นฝ่ายเล่นก่อน โดยเล่นตาที่ ๑ เอาไม้ลูกวางไว้ปากหลุมขุดไม้ออกไปข้างหน้าให้ฝ่ายตรงข้ามรับ หากรับได้ ก็จะมาเป็นฝ่ายเล่น อีกฝ่ายหนึ่งจะไปรับ หากฝ่ายใด เล่นตาที่สองเอาไม้แม่มาถือไว้โดยให้ปลายไม้เลยไปข้างบนประมาณ ๑๐ ซม. พร้อมนำไม้ลูกมาวางไว้หน้าไม้แม่ โยนลูกขึ้นใช้ปลายไม้แม่ดีดออกไปข้างหน้า ถ้าฝ่ายตรงข้ามรับไม่ได้ ฝ่ายที่ครองการเล่นอยู่มีกี่คนมาเดาแล้วนับรวมกัน สมมติว่ารวมแล้วได้ ๒๐ ไม้ ก็จะต้องดีให้ไกลไปตกที่โดนนับเป็นหนึ่งครั้ง ทำไปจนได้ ๒๐ ครั้ง อีกฝ่ายหนึ่งต้องเริ่มฮึดมาถึงจุดที่เริ่มเล่น วิธีหึงต้องวิ่งออกเสียง “ฮึด” หยุดที่ใดก็ให้สมาชิกที่เหลือวิ่งต่อจนถึงจุดเริ่มต้น การเล่นนี้สนุกก็ตอนที่ทุกคนต้องไปพร้อมกันไปดูไปจับผิดว่าเพื่อนจะหยุดที่หมดตอนไหน บางทีเด็กๆ เล่นกันจนเพลินพ่อแม่ต้องมาตามให้กลับบ้านไปกินข้าว อาบน้ำ กันบ่อยๆ

พ่อแม่จะห้ามเล่นหมากเก็บบนบ้าน เพราะถือว่าเล่นได้เฉพาะบ้านที่มีคนตายเท่านั้น

ส่วนในการทำบุญฉลองงานของคนลาวสมัยก่อน โดยเฉพาะชายผู้สูงอายุมักพึ่งหมอลำจากวิทยุ นิยมฟัง ลำเพลิน ลำกลอน ลำเดินเรื่อง มักจะมีการจ้างลิเกลาวมาเล่นฉลองงานต่างๆ เช่น บวชนาค ฉลองหอฉัน เป็นต้น

การรักษาโรค

หมอ หมอตำแย สุขภาพอนามัย ของชาวบ้านน้ำจั้น เดิมในหมู่บ้านมี ผู้ทำการรักษาโรคต่างๆ คือ หมอ เป็นคนจีน ชาวบ้านเรียกว่า เจ๊กหลี แซ่ตั้ง อีกคนหนึ่งชื่อนายห้วน พุ่มเกตุ หมอผี เป็นคนภาคอีสาน มาอยู่ที่บ้านน้ำจั้น ชาวบ้านเรียกว่า หมอลำของ ?

หมอตำแย มีนางจันที่ ไม่ทราบนามสกุล และนางแอ พุ่มเกตุ

หมอยาที่รักษาโรค โดยใช้สมุนไพร คือนายเงิน ทองโท

และอาจารย์ภักตร์ซึ่งอพยพมาจากภาคอีสาน ท่านยังเป็นปราชญ์ของบ้านน้ำจั้น มีความรู้เกี่ยวกับยารักษาโรค

เกี่ยวกับการรักษา มีความเชื่อเรื่องผี ผีปอบ ผีโพรง เมื่อก่อนหมู่บ้านมีป่าช้า

ข้อห้ามและความเชื่อของลาวแก้ว

ความเชื่อของคนลาว เช่น ห้ามกวาดบ้านตอนกลางคืนเพราะเชื่อว่าเป็นเสนียดจัญไร แต่ถ้ากวาดดินตอนกลางคืนไม่เป็นไร คนตายโหงห้ามนำศพเข้าบ้าน กินสาเกแล้วดมหายร่วง น้ำเต้าและหอยโข่ง ถ้ากินแล้วของดีจะเสื่อม ดันลั่นทมห้ามปลูกในบ้านเพราะเป็นต้นไม้สำหรับปลูกในวัด และห้ามปลูกต้นมะขามเทศ เพราะจะทำมาหากินไม่ขึ้น ถ้าปลูกต้นรักชื่อนภรรยาจะมีสุข และให้ไว้ผมแกละหากมีลูกแฝด^{๖๖}

ประเพณีและพิธีกรรม

ชาวลาวที่อพยพและถูกกวาดต้อนจากการสงครามมาเมื่อต้นรัตนโกสินทร์ เมื่อมาอยู่ตามหัวเมืองต่างๆ ยังคงสืบทอดประเพณีวัฒนธรรม ค่านิยม และความเชื่อดั้งเดิมของบรรพบุรุษไว้ ในขณะเดียวกันก็รับเอาวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ไปยึดถือปฏิบัติด้วยเช่นกัน นับได้ว่าเป็นการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมลาวและไทยภาคกลางเข้าด้วยกัน เป็นที่น่าสังเกตว่าคนลาวเหล่านี้จะเคร่งครัดปฏิบัติตามความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม ค่อนข้างมากกว่าคนไทยเสียอีก เพราะเวลามีกงานบุญหรืองานประเพณีเราเห็นชาวลาวในงานนั้นๆ อย่างพร้อมเพรียงหนาหูหนาดามากกว่า

การทำบุญที่วัด

ในอดีตเมื่อถึงวันพระที่เป็นวันประเพณี ชาวบ้านจะพร้อมใจกันมาทำบุญที่วัด ทยุ่ดงาน ไหว้พระ ไม่ว่าจะเป็นเด็ก หนุ่มสาว หรือคนแก่ จะแต่งตัวสวย ใครมีทอง มีเสื้อผ้าชุดใหม่ก็จะ

^{๖๖} จากหนังสือเอกลักษณ์ จังหวัดลพบุรี

แต่งมาอวดกันเต็มที่ สาวๆ ใส่ผ้าถุง คนแก่งุ่นโจงกระเบนใส่เสื้อสีขาวเป็นส่วนใหญ่ ผู้ชายก็ใส่เสื้อผ้าสุภาพเรียบร้อย เป็นช่วงหนุ่มสาวมีโอกาสมาเจอกันคุยกัน

กับข้าวที่นำมาถวายพระจะเป็นของที่ดีที่สุดทำกันสุดฝีมือ อาหารประจำคือหมี่กรอบ โดยนำหมี่มาทอดในน้ำมันที่ร้อนจัด พักไว้ เคี้ยวน้ำตาล ใส่น้ำมะขามเปียก เคี้ยวให้ได้ที่แล้วนำหมี่ที่ทอดไว้คุงให้เข้ากัน ของหวานคือขนมหม้อแกง ขนมลอดช่องเป็นส่วนใหญ่ ใครมีผลไม้ก็นำมา ใส่ไว้ในพาข้าวหรือสำหรับ ส่วนข้าวสุกใส่ชั้นบาตรซึ่งส่วนมากจะเป็นชั้นเงิน เตรียมรูป ดอกไม้มาด้วย ช่วยกันถือมาวัด ผู้ชายแบกพาข้าว ผู้หญิงถือชั้นหรือตะกร้า

เมื่อถึงวัดจะยกทั้งพาข้าวถวายพระ ส่วนข้าวสุกต้องให้เหลือติดกันชั้น ขณะที่ฟังพระสวด ถ้าเด็กคนไหนนอนผู้ใหญ่ว่าจะรังเกียจชาติหน้าจะเป็นงูเหลือม หรือเด็กคนไหนดื้อชอบด่าคนอื่นจะบอกว่า ถ้ายังด่าอีกระวังปากจะเท่ารูเข็ม คนไหนที่ชอบตีพ่อแม่ก็จะบอกว่ามือจะเท่าใบลาน ซึ่งจะทำให้เด็กกลัวไม่กล้าดื้อและเชื่อฟังผู้ใหญ่กันทั้งนั้น

ทำบุญเสร็จแล้วก่อนกลับบ้านจะมีการแลกกับข้าว บางคนก็จะแบ่งกับข้าวให้กับคนแก่ที่จำศีลอยู่วัด นี่เป็นเหตุผลอีกอย่างหนึ่งที่ชาวบ้านจะต้องทำกับข้าวอย่างสุดฝีมือเพื่อจะได้อวดฝีมือกัน ส่วนข้าวที่เหลือติดกันบาตรเมื่อตอนใส่บาตรก็เพื่อจะนำมาให้เด็กกินหรือผู้ใหญ่จะกินเองก็ได้ถือว่าจะได้บุญไม่เป็นโรคภัยไข้เจ็บเลี้ยงง่าย

ปัจจุบันการทำบุญของชาวบ้านได้เปลี่ยนไป จากที่เคยทำทุกวันพระวันโกน บางคนจะมาทำบุญเฉพาะวันพระใหญ่ เช่น วันพระ ๑๕ ค่ำ วันตรุษหรือวันสงกรานต์ วันสารท วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา เท่านั้น

การบูชาพระสงฆ์ใหญ่ : การบูชาหลวงพ่อดอดของลาวแก้ว

ในท้องถิ่นนี้มีพระดังๆ อย่างหลวงพ่อดอดที่วัดจันเสน หลวงพ่อพรหมที่ช่องแค หลวงพ่อแพ้ววัดพิกุลทองที่สิงห์บุรี ทั้งชาวลาว พวน ไทย และจีนต่างนับถือและเข้าวัดทำบุญกับวัดดังกล่าวอยู่เสมอ ถือว่าเป็นพระสำคัญในเขตนี้

ส่วนศูนย์รวมจิตใจของผู้คนในท้องถิ่นนี้ คือ พระครูนิสสัยจริยคุณหรือหลวงพ่อดอดแห่งวัดจันเสนผู้ล่วงลับไปแล้ว ลาวแก้วในตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ประกอบด้วยบ้านน้ำจั้น บ้านโป่ง บ้านหนองหินใหญ่ บ้านหนองตะโก บ้านไผ่ใหญ่ เป็นหมู่บ้านที่อยู่รายรอบวัดจันเสน ตำบลจันเสน อำเภอดาคลี จังหวัดนครสวรรค์ ไม่เพียงแต่ลาวแก้ว แต่ยังครอบคลุมไปถึงคนต่างกลุ่มต่างชาติพันธุ์ เพราะวัดจันเสนเป็นวัดใหญ่ที่สุดในพื้นที่นี้ วัดจันเสนมีการจัดงานประจำปีตลอดทั้งปีทำให้คนเข้าวัดสมำเสมอจากในหมู่บ้านต่างๆ เช่น เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ในราวเดือนยี่เป็นงานวันเกิด งานสงกรานต์สงฆ์หน้าพระวันที่ ๑๖ เมษายน ของทุกปี จะมีการในงานวันที่ ๑๔-๑๖ เมษายน

หากวันเสาร์มีเดือนห้า ขึ้น ๕ ค่ำ จะมีการเรียกว่า “งานเสาร์ห้า” ของวัดจันเสน มีการหุงน้ำมันโดยพระครูนิสสัยจริยคุณร่วมทำพิธีด้วยตนเอง มีทรายเสกสำหรับชาวบ้านเชื่อว่าป้องกันภัยอันตรายเป็นอย่างดีงานประเพณีลอยกระทง วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ทุกครั้งที่มีการประจำปี วัดจะมีการจำหน่ายวัตถุมงคล มอบของที่ระลึกสำหรับผู้ที่ทำบุญรายเล็กรายน้อย นับตั้งแต่

ด้ายสายสิญจน์ กระตุต (ตะกรุด) พระเครื่อง เหรียญ ที่จัดทำเฉพาะงานนั้น^{๙๙} และที่ขาดไม่ได้เลยคือการจัดมหรสพให้ชาวบ้านได้ชม เช่น ภาพยนตร์ ลิเก งานใหญ่ๆ เช่น งานสงกรานต์ งานลอยกระทง จะมีวงดนตรีตั้งๆ ให้ชม เช่น วงของไพวัลย์ ลูกเพชร เพลิน พรหมแดน ไวพจน์ เพชรสุพรรณ รวมดาวกระจาย พุ่มพวง ดวงจันทร์ ในสมัยนั้นผู้มาเที่ยวงานหลังไหลมาที่วัดจันเสนเป็นจำนวนมาก มีทั้งมาทางรถไฟ ทั้งขบวนเที่ยวขึ้น และขบวนรถไฟเที่ยวลง หมู่บ้านที่อยู่รายรอบวัดจันเสนเมื่อตกเย็นชาวบ้านก็จะชักชวนเดินกันมาเที่ยวงานวัดจันเสนเป็นกลุ่มๆ มีทั้งผู้ใหญ่ หนุ่มสาวที่มาอยู่กับพ่อหรือแม่ เพราะที่บ้านจะมีใครคนหนึ่งที่ต้องเฝ้าบ้านหรืออาจมีการผลัดเปลี่ยนกันมาเที่ยวงาน ด้วยเหตุนี้พระครูนิสสัยจรรย์คุณ จึงมีอุบายให้ผู้ที่มางานอยู่ในงานจนใกล้แจ้ง ด้วยเกรงว่าเมื่อกลับบ้านยามดึก อาจถูกคนอื่นทำร้าย โดยการกำหนดให้ลิเกหรือภาพยนตร์ทำการแสงจนแจ้ง ชาวบ้านจะได้เฝ้าทางกลับบ้านด้วยความปลอดภัย

แต่ที่น่าสนใจอย่างหนึ่งคือเมื่อกำหนดให้มหรสพแสดงจนแจ้ง พระครูนิสสัยจรรย์คุณจะจ้างให้มหรสพหยุดการแสดงด้วยการจ้างให้หยุดการแสดงด้วยเงินครึ่งละ ๓๓ บาท สำหรับลิเก ๑๗๙ บาทสำหรับภาพยนตร์ และระนาด ๒๐ บาท ชาวบ้านจะคอยฟังว่างานนี้มีการจ้างให้หยุดแสดงการด้วยเงินเท่าใด แล้วก็ไปเสี่ยงโชคกันตามอัยยาศัยบ้าง บ้างถูกรางวัลก็มาก บ้างว่าเฉียดไปเฉียดมาก็มี ทำให้เข้าใจว่าหลวงพ่อก็ให้โชคแม่นนัก

แม้คนลาวแล้ว บ้านต่างๆ มีได้อาศัยอยู่ในเขตตำบลจันเสน แต่ก็มีเป็นจำนวนมากที่ต้องมาซื้อหาของใช้ของกินที่ตลาดจันเสน และยังมาร่วมบุญของวัดจันเสนอย่างสม่ำเสมอ กิตติศัพท์อย่างหนึ่งของหลวงพ่อด ในหมู่ลาวแล้ว คือ ท่านทัก ท่านทายใจ แม่นยำ หากชาวบ้านใดมีเรื่องเดือดร้อนใจ เช่น ของหาย คนหาย หรือของถูกลักขโมย เมื่อมาหาท่านบอกเล่าเรื่องราวที่ร้อนใจ ท่านจะจับยามสามตาบอกว่าพบหรือไม่พบหรือของนั้นอยู่ที่ใด กับบุคคลลักษณะใด เข้าทำนองว่า มีเรื่องร้อนมากก็จะเย็นไปและสบายใจเมื่อกลับบ้าน

หลวงพ่อดท่านพูดน้อย ใบหน้ายิ้มแย้มตลอดเวลา ใจดี เยือกเย็น จากบุคลิกนี้ แม้ชาวบ้าน จีน ไทย ลาว พวน ต่างก็ศรัทธาและนับถือท่านเป็นอย่างยิ่ง และเชื่อว่าวัดอุดมคงคณับจากด้ายสายสิญจน์ ลูกอม เหรียญ สี่ผึ้ง ตะกรุด พระรูปหล่อหลวงพ่อนาค รูปหล่อหลวงพ่อด หากบุคคลใดมีไว้ติดตัวจะแคล้วคลาดแล้ว แลอยู่ยงคงกระพันมีเมตตามหานิยม

ชาวลาวแล้วในละแวกนี้ต่างมีวัดอุดมคงคณับของหลวงพ่อดติดตัวไว้แทบทุกคน ทุกบ้านบางคนต้องจัดหาคนในครอบครัวทั้งตนเอง บุตรสาว บุตรชาย

ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต

การเกิด

ในชุมชนลาวแล้ว สำหรับหญิงที่มีครอบครัวเมื่อสัก ๔๐ - ๕๐ ปีมาแล้ว มักจะสังเกตตัวเองหากประจำเดือนไม่มาก็แสดงว่าท้องและไม่ได้ไปอนามัยหรือหาหมอฟากครรภ์แต่อย่างใด เพราะทุกหมู่บ้านมีหมอดำแยก็จะออกไปทำงานในไร่ในนาตามปกติ บางคนทำงานจนไม่รู้ตัวว่า

^{๙๙} พระสิทธิพันธ์ โสฬโก อายุ ๔๕ ปี ๒๒ พรรษา

ถึงกำหนดคลอด ออกไปทำนาก็คลอดลูกนอกบ้านหรือที่นาก็มี บางคนจะมีอาการ เช่น ตัวบวม จึงหยุดอยู่บ้านและเตรียมพร้อมที่จะคลอด

เมื่อตั้งท้องราวแปดเดือนฝ่ายสามีจะไปตัดฟัน พวกไม้สะแก ไม้มะขาม ไม้ตะโก เพราะว่าวันทำให้ไม้แสบตา เวลาอยู่ไฟจะไม่ออกร้อนมากเกินไป กว่าถึงกำหนดคลอดฟันก็แห้งพอดี พอรู้ว่าจะมีคนคลอดลูกเพื่อนบ้านก็จะมาอยู่ช่วยกัน บางคนก็ทำเบาะให้ เพราะมีข้อห้ามว่าเวลามีท้องตอนอยู่ไฟห้ามยัดหนุน ห้ามทำอะไรที่ต้องยัดหนุน เช่น หมอน เบาะ หรือที่นอนของลูก และคนสมัยก่อนจะไม่เตรียมเสื้อผ้าไว้เพราะถือว่าเป็นลางไม่ดี เวลาแม่จะพาลูกอ่อนออกจากบ้านก็เอาดินหม้อป้ายหน้า ว่ากันว่าเด็กน่าซังผีจะไม่เอาตัวไป และหากเมียมีท้องห้ามผัวห้ามผีถือกันว่าลูกเกิดมาจะเป็นใบ้

เวลาคลอดลูกจะต้องมีการอาบน้ำบนบ้าน ก็จะเอาไม้ที่มีหนามมาสะไว้ใต้ถุนป้องกันผีไม่ให้เข้ามา ส่วนอาหารคนหลังคลอดก็จะกินข้าวกับเกลือหรือกับปลาเกลือ กินแกล้มกับกระเทียมดอง ซิงดอง บางทีก็มีแกงเลียงเพราะจะทำให้แม่มีน้ำนม ห้ามกินของเย็นหรืออาหารที่เป็นเมือกๆ ส่วนผ้าอ้อมมักจะใช้ผ้าห่อเก่ามาฉีกเป็นผ้าอ้อม แม่มักจะเลี้ยงลูกจนเกือบหนึ่งปี เพราะจะให้กินนมแม่ตลอด ก็มีความผูกพันกันดี

การอยู่ไฟก็ยังมีการทำกันอยู่บ้าง แม้จะเป็นสิ่งที่ถูกมองว่าเป็นการรักษาแบบโบราณ แต่ก็เป็นการดูแลที่เชื่อมความรักความอบอุ่นส่งผ่านแก่เมียหรือลูกสาวของพ่อแม่ เพราะแม่ของลูกสาวจะตั้งใจที่ทำกันอย่างธรรมเนียมเดิมๆ พ่อกับแม่ไปหาไม้ฟันไม้สะแกมาเตรียมไว้เพราะเชื่อว่า ถ้าใครอยู่ไฟได้ร่างกายจะแข็งแรง ไม่หนาว ไม่สะบั้นเวลาฟ้าฝนมา ไม่อ้วนไม่บวม ทำให้ร่างกายสมส่วน

การอยู่ไฟ ต้องเลือกบริเวณที่เป็นเพิงมิดชิดกันลม นำไม้กว้าง ๑ เมตร ยาว ๑ เมตร วางบนสังกะสีที่อยู่บนดินที่ปรับให้เรียบ นำฟืนมาเรียงก่อไฟ ต้องคอยระวังไม่ให้ไฟลุกโชน และต้องมีคนคอยดูไฟให้ เพราะบางทีแม่ลูกอ่อนนอนหลับเพลินไฟก็จะร้อนเกินไป หากไม่ไหวหรือแอบราไฟ คนเฝ้าก็จะคอยเติมให้สม่ำเสมอ

ระหว่างอยู่ไฟคำใดไม่เป็นมงคลห้ามพูด เวลาคนอยู่ไฟเป็นผืนห้ามทัก ให้อาบน้ำวันละครึ่ง การอาบน้ำอยู่ไฟยุ่งยากมาก เพราะจะต้มน้ำใส่หม้อใบใหญ่ ใส่ใบมะขาม ใบส้มป่อย ก่อนจะอาบยกหม้อน้ำที่ต้มเดือดไว้ลงวางบนพื้นให้แม่ลูกอ่อนมานั่งโดยก้มหน้าให้ตรงกับหม้อให้ใบหน้าถูกไอน้ำแล้วเอาผ้ามาคลุมทำเป็นกระโจมรมให้เหงื่อออก นานสัก ๒๐-๓๐ นาที พอน้ำเย็นลง น้ำนั้นอาบให้อาบอย่างเดียวไม่ให้รู้ โดยเฉพาะใบหน้า เพราะจะทำให้เนื้อหนังหย่อน

หากมีอาการของพิษไฟ ตัวร้อนเป็นผื่นทึบทรุนแรง ต้องหาคนที่ดับพิษไฟเป็น ส่วนใหญ่ก็จะเป็นหญิงสูงอายุ เอาสระแทนเคียวกับเหล้าขาว ท้องคาถาแล้วฟันใส่ตัว

คนที่ไม่ได้อยู่ไฟ มักจะบอกว่า เวลาครีမ်ฟ้าครีမ်ฝนจะหนาวสะบั้น ทำอะไรอยู่กลางแจ้งก็ทนไม่ได้ต้องรีบขึ้นบ้าน ทำร่างกายให้อบอุ่น หาเสื้อผ้าหรือผ้าห่มมาห่มไว้ แต่คนที่เคยอยู่ไฟหลังคลอดลูกจะไม่มีอาการเช่นนั้น

ในอดีตตามหมู่บ้านมักมีหมอตำแย ก่อนที่จะมีสถานอนามัยหรือก่อนที่มีการคมนาคมที่สะดวก ถ้าหมอตำแยทำคลอดให้เด็กรอดปลอดภัย บ้านนั้นต้องมีการสมมา คือ ตอบแทนเงินค่าครูค่าย หมากพลู

ส่วนการโกนผมไฟจะทำกันเองในครอบครัวโดยผู้ใหญ่ของบ้าน เริ่มจากเอาคนเฒ่าคนแก่ตัดผมหรือสลิบผมเด็ก ๆ ถ้ามีลูกแฝด หรือเลี้ยงยาก หรือลูกร้องไม่หยุด ไม่สบายบ่อย คนเฒ่าคนแก่จะทำตุ๊กตา แล้วทำทรง ผมจุก ผมแกละ ผมโก๊ะ เลี้ยงทายให้เด็กน้อยจับจับได้ตุ๊กตาแบบใดก็จะไว้ผมทรงนั้น

การแต่งงาน

มีการทำพาวัวที่ทำที่บ้านเจ้าสาว ตั้งพาวัวไว้ที่หัวนอนสามคืนจึงรื้อทิ้ง ประกอบด้วยบายศรีปากชาม มีการไหว้ผีของตระกูลบอกกล่าวแต่ก็ไม่มีเป็นกิจลักษณะเท่าใดนัก เวลาทำพิธีมีครุคาย ในปัจจุบันการแต่งงานเปลี่ยนแปลงไปตามสมัยนิยม ผู้ที่ออกไปทำงานนอกหมู่บ้านก็มักจะได้เซยและสะใภ้ตามภูมิลำเนาที่ตนไปทำงานหรือโยกย้ายไปอยู่อาศัย อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันก็ยังนิยมแต่งงานกันในเดือนคู่ เช่น เดือน ๔ หรือเดือน ๖

การอุปสมบท

กรณีที่ลูกมีความประสงค์จะบวช พ่อแม่จะดีใจและรีบบวชให้ เพราะเป็นความสมัครใจ ได้อานิสงส์ทั้งผู้บวชและพ่อแม่ ผู้บวชจะเตรียมตัวโดยการไปอยู่วัด ๓-๗ วัน เพื่อท่องบทสวดมนต์ต่างๆ ซึ่งในปัจจุบันก็ยังคงปฏิบัติกันอยู่

ในวันงานพิธี มีการนำนาคมาโกนผมโดยพ่อแม่จะเป็นผู้ตัดปอยผมก่อน ตามด้วยญาติผู้ใหญ่ นำใบตองมาห่อผมที่โกนไปไว้ตามต้นไม้ เชื่อกันว่าจะทำให้อยู่เย็นเป็นสุข แล้วอาบน้ำนาคแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีขาว ญาติจะนำสร้อยทอง เข็มขัดนาคมาให้นาคใส่ มีการสอนนาคโดยพระสงฆ์หรือเจ้าอาวาสหรือพระผู้ใหญ่ที่นับถือตั้งแต่เดิมให้หม่อทำขวัญ แล้วมีการกินเลี้ยงทั้งเข้าเที่ยงเย็น หากบ้านใดเลี้ยงดูบกพร่องก็จะเป็นที่เสียหน้าได้ หลังจากนั้นจึงนาคเข้าพระอุโบสถทำพิธีบวช แล้วจึงมีการฉลองพระใหม่อีกโดยญาติมิตรซึ่งพระบวชใหม่ไม่ได้เกี่ยวข้องด้วยแล้ว

ในปัจจุบันการบวชกลายเป็นเรื่องของความมีหน้ามีตาในสังคม ต้องมีวงดนตรี มีการกินเลี้ยง และพ่อแม่ต้องเป็นฝ่ายเตรียมเงินสำหรับจัดงาน บางครอบครัวต้องกู้ยืมเงินทองมาสำหรับการจัดงานโดยเฉพาะ เพราะบ้านใดไม่สามารถจัดงานเช่นนี้ได้ก็จะรู้สึกด้อยต่ำกว่าเพื่อนบ้านและเป็นการเสียหน้าของครอบครัว

การตาย

ในอดีตเมื่อมีคนตาย คนเฒ่าคนแก่มักไม่ให้ลูกหลานไปงานศพ การสวดศพส่วนใหญ่จะสวดกัน ๓ คืนที่บ้านผู้ตายแล้วจึงเผา หากมีการแห่คนตายผ่านหน้าบ้านทุกบ้านจะปิดประตูหน้าต่างห้ามเด็ก ๆ ออกมา การแห่คนตายไปเผ่าจะใช้เชือกคล้องโลงด้านหน้าและหลัง ใช้ไม้สอดมีคนหามสองคนหัวและท้าย และหากบ้านใดมีงานศพหากนำศพลงจากบ้านจะถือเคล็ดต้องเทน้ำในโองบนบ้านให้หมด

เวลาเผาศพก็จะใช้เชิงตะกอนกลางแจ้งต้องมี “ไม้ข่มศพ” คือไม้ท่อนหนัก ๆ ที่จะทับศพไม่ให้โคลงตัว หากคนตายโหงจะนำไปฝังไว้ที่ป่าช้าก่อนราว ๑ ปี แล้วจึงนำมาเผาภายหลัง เวลาเผาศพ จะมีถึงน้ำใส่ลูกมะกรูดเผา เพื่อให้ชาวบ้านที่มาเผาศพสูบทหน้า ถือว่าจะได้ไม่ติดตา ซึ่งยัง

คงทำสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันในวัดบางแห่ง และในอดีตคนเฒ่าคนแก่ที่ไปงานศพจะถือมีดมาด้วยแล้วขากลับจะใช้มีดฟันกิ่งไม้กิ่งเล็กๆ เพื่อเป็นเคล็ดว่าผีที่อาจมาด้วยจะได้จำทางกลับได้

การนำศพเข้าสู่เชิงตะกอน จะมีพระสงฆ์จุดหน้าศพ ต่อมาคือผู้นำทางถือหม้อดินใส่ข้าวตอกคอยหว่าน และลูกหลานถือรูป กระจ่างรูปช่วยแบกโลงหรือเข็นโลงวนรอบเมรุ ๓ รอบ แล้วจึงประชุมเพลิง

ต่างจากปัจจุบันที่ไม่่ว่าจะตายอย่างไร ก็จะมีสวดศพทำพิธีที่วัดอย่างน้อย ๓ วัน และป่าช้าของหมู่บ้านก็กลายเป็นที่นาไปจนหมด

ประเพณีเกี่ยวกับการทำมาหากิน

การทำขวัญข้าว

การทำนาในอดีตมีพิธีกรรมหลายอย่าง ตั้งแต่เริ่มทำนาก็คือ แรกนา ทำเฉพาะพื้นที่เล็กๆ และเมื่อข้าวเริ่มตั้งท้องก็จะมีเลี้ยงขวัญข้าว เช่น ส้มเขียวหวาน มีการหาบข้าวเข้าลาน เก็บข้าวเข้ายุ้งก็จะมีพิธีเรียกขวัญหรือเอ็นขวัญ

และพิธีเป็นที่ทราบกันทั่วไปและยังมีผู้จดจำได้ คือ การเรียกขวัญข้าว จะทำในขณะที่ข้าวเริ่มตั้งท้องออกรวงในราว เดือน ๑๐ ชาวบ้านลาวแฉ่งเรียกว่า เอ็นขวัญข้าว ตามบ้านมีไม้แม่โพสพเรียกว่า ไม้คาถา พ่อเฒ่าหรือผู้เฒ่าที่เป็นปู่หรือตาจะเป็นคนทำให้ เรียกขวัญเวลาข้าวตั้งท้อง ซึ่งจะมีขนมจันอับ เผือกต้ม มันต้ม กระจ่าง น้ำหอม เสื้อผ้า เพื่อเอาใจแม่โพสพ

เมื่อเกี่ยวข้าวแล้ว จึงมีการนวดข้าวบนลานบ้านโดยใช้แรงวัวควายย่ำลงบนฟ่อนข้าว บางบ้านจะทำบุญนวดข้าวโดยการทำบุญเลี้ยงพระ เมื่อนำข้าวเข้ายุ้งมีการ “เอ็นแม่โพสพ” เพื่อเรียกให้แม่โพสพไปอยู่ในยุ้งในราวเดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ ส่วนใหญ่ถือเอาวันศุกร์ ไม่ให้พ่อชายไปเอ็น เพราะมีนิทานเล่าว่า แม่โพสพเป็นหญิงสาวไม่มีผิว มีคราบน้ำหนึ่งเม็ดไม่ว่างยุ้งอยู่ ใช้ผิวไปเอ็นแม่โพสพ เมื่อผิวเห็นแม่โพสพเป็นแม่หญิง ผิวจะทำไม่ดีมีร้าย แม่โพสพเลยหนีไป ดังนั้นมาต้องให้ผู้หญิงไปเรียกแม่โพสพ เวลาไปเรียกแม่โพสพต้องเตรียมของใส่ตะกร้าไป มีขนม แป้ง กระจ่าง น้ำอบ น้ำมัน หวี ผ้านุ่งใหม่ ข้าวสุก ไข่ต้ม และมีไม้คาถา ๔ อัน แทนทิศทั้ง ๔ ทำจากไม้ไผ่ขนาด ๑ ฟุต เขียนเป็นอักษรขอม

เวลาเอ็นต้องไปที่นาแล้วหันหน้าบอกแม่โพสพทั้งสี่ทิศ เอ็นแล้วเอาผ้าคลุมตะกร้าแม่โพสพกลับบ้าน ไม่พูดคุยกับใครจนกว่าจะนำตะกร้าแม่โพสพไปวางไว้ในเล้าข้าว หากถึงเวลาขายข้าวในเล้า ต้องจ้อง (แบ่งหรือเก็บ) ข้าวไว้ในเล้าหรือยุ้งข้าวเพื่อให้แม่โพสพด้วย แล้วบอกแก่แม่โพสพว่า

แม่โพสพกลับมาอยู่ยังกระดานฝาแป้น อยู่แล้วก็กั้นบ่ให้ตกจกบ่พร่อง ให้อยู่ในเล้าเด้อ^๙

^๙ สัมภาษณ์นางสังเวียน วันทอง อายุ ๗๔ ปี บ้านเลขที่ ๑๓ หมู่ ๒ บ้านไผ่ใหญ่ ตำบลสายห้วยแก้ว อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

แต่เดิมหากช่วงก่อนทำนาปีใดฝนฟ้าแล้งก็จะมีการแห่หางแมว เพื่อขอให้ฝนตกเพื่อเตรียมตัวในการทำนาต่อไป นอกจากนี้ยังมีการกองข้าวทำบุญลาน ซึ่งต้องนิมนต์ ๙ รูป ทำบุญที่ลานบ้าน

ประเพณีสิบสองเดือน

สำหรับความเชื่อโดยทั่วไปที่ยังคงประเพณีสิบสองเดือนแบบดั้งเดิมของวัฒนธรรมลาวแจ้วในชุมชนต่างๆ ในปัจจุบัน คือ การทำบุญเลี้ยงตาปู่ซึ่งเป็นศาลผีประจำหมู่บ้าน ทำบุญตรุษสงกรานต์ ทำบุญเข้าพรรษา ก่อนวันเข้าพรรษามีการหล่อเทียนถวายพระ การทำบุญข้าวยาคุ การจุดได้หางประทายในวันออกพรรษา และการทำบุญกลางบ้าน เช่น บ้านไผ่ใหญ่จะทำบุญกลางบ้านเดือน ๖ วันอังคารขึ้นแรมแล้วแต่ชาวบ้านจะตกลงกัน สารทลาวจะมีกลางเดือน ๑๐ และการทำบุญสลากภัต เป็นต้น

แม้สภาพสังคมจะเปลี่ยนแปลงไป ประเพณีต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการทำนาได้เปลี่ยนแปลงไปจนหมดสิ้น แต่ก็ยังคงมีประเพณีสิบสองเดือนที่ยังคงทำสืบเนื่องอยู่ในชุมชนลาวแจ้วอยู่ และมีลักษณะที่ไม่เหมือนกับชุมชนคนไทยในภาคกลางทั่วไป ได้แก่

เดือนอ้าย ทำบุญข้าวยาคุ

เดือนอ้ายหรือราวเดือนธันวาคม เป็นช่วงการเกี่ยวข้าวหนัก และหมู่บ้านบางแห่งจะมีการทำบุญข้าวยาคุ การทำบุญข้าวยาคุของลาวแจ้วแต่เดิมไม่ได้ทำ แต่เมื่อมีอาจารย์มาจากภาคอีสานมาเริ่มแนะนำให้ทำเฉพาะที่บ้านน้ำจั้น^{๙๙} ซึ่งชาวลาวแจ้วก็รับมาปฏิบัติได้อย่างกลมกลืน แม้อาจารย์ภัทรจะนำการกวนข้าวยาคุมาจากภาคอีสานนานแล้ว แต่ชาวบ้านก็ยังถือปฏิบัติติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน การทำบุญข้าวยาคุในทุกวันนี้ที่บ้านน้ำจั้นจึงเป็นการทำบุญแบบภาคอีสาน วันที่มีการทำบุญยาคุตรงกับเดือน ๑๒ แรม ๘ ค่ำ ช่วงวันเวลาดังกล่าว ข้าวของชาวบ้านกำลังตั้งท้อง ก่อนวันทำบุญหนึ่งวัน ชาวบ้านจะมาพร้อมกันที่วัดเวลา ๑๙.๐๐ น. เพื่อช่วยกันกวนข้าวยาคุ

ข้าวยาคุมีส่วนประกอบดังนี้ ข้าวเหนียวที่ชาวบ้านนำมาจากนา น้ำตาล น้ำกะทิ แป้งข้าวเจ้า กล้วย กล้วยสุก ก่อนจะกวนข้าวยาคุ จะต้องนำเด็กหญิงพรหมจารี^{๑๐๐} มากวนก่อน ชาวบ้านจะช่วยกันกวนให้ครบทั้ง ๓ กะทะ จนกว่าจะสุก สังเกตว่ามีสีออกเขียวนวล จากนั้นนำข้าวยาคุมาเทใส่ถาดที่เตรียมไว้ ปล่อยไว้ให้เย็นเก็บไว้ในที่มืดชื้น ช่วยกันทำความสะอาดอุปกรณ์ทั้งหมด ใช้เวลาในการกวนทั้งหมดเกือบ ๓ ชั่วโมง จากนั้นจึงแยกย้ายกันกลับบ้าน

รุ่งขึ้นคือวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๑๒ ชาวบ้านมาทำบุญตามปกติ โดยจะเตรียมข้าวมาตักบาตร มีของหวานมาทำบุญ ชาวบ้านซึ่งเป็นผู้รู้ นำข้าวยาคุที่กวนไว้ตอนกลางคืนมาตักเป็นชิ้นโรยด้วยมะพร้าวจัดให้สวยงาม เตรียมถวายพระพร้อมกับอาหารของชาวบ้าน

^{๙๙} นางโร มะเร็งสิทธิ์ อายุ ๖๐ ปี, ๘๐ หมู่ ๔ บ้านน้ำจั้น ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัด ลพบุรี

^{๑๐๐} นางวันเพ็ญ จำปาแดง อายุ ๔๐ ปี, หมู่ที่ ๔ ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

จากนั้นมัดท่ายกกล่าวบูชาพระรัตนตรัย อาราธนาศีล รับศีล พระสงฆ์เริ่มสวดมนต์ ถึง บทพาหุง ชาวบ้านเริ่มลงมือตักบาตรเตรียมไว้ให้พร้อมทั้งของคาวของหวานพร้อมด้วยข้าวยาคุเตรียมไว้สำหรับพระพุทธรูปและพระสงฆ์ เมื่อพระสวดมนต์จบแล้วก็จัดถวายได้ทันที เมื่อพระสงฆ์ฉันเสร็จแล้วพระสงฆ์อนุโมทนา ขณะพระว่าบทพระคาถา ให้เริ่มกรวดน้ำ พอพระว่าบทสัพพี พึง ประณมมือรับพรไปจนจบ

เมื่อเสร็จสิ้นการทำบุญแล้วจะมีการนำข้าวยาคุทั้งหมดมาแจกจ่ายให้กับชาวบ้านโดยทั่วกัน การทำข้าวยาคุนี้เชื่อว่า เป็นยา เป็นของดี กินแล้วหายโรค หายภัย

ปัจจุบันมีการเปลี่ยนวันกวนและการถวายข้าวยาคุมาเป็นวันที่ ๕ ธันวาคม ซึ่งเป็นวันพ่อแห่งชาติของทุกปี เนื่องจากปัจจุบันชาวนาทำนาไม่พร้อมกันขึ้นอยู่กับน้ำจากชลประทาน จึงกำหนดให้มีการกวนข้าวยาคุมาเป็นวันที่ ๔ ธันวาคม และถวายข้าวในวันที่ ๕ ธันวาคม

กลางเดือน ๕ งานบุญสงกรานต์

ในอดีตประเพณีสงกรานต์ตามหมู่บ้านบางแห่ง เช่น บ้านน้ำจั้น ทำกันถึง ๑๕ วัน ซึ่งจะทำกลางเดือน ๕ ในวันสุดท้ายของการทำบุญสงกรานต์จะมีพิธีสงฆ์น้ำพระ เรียกว่า ฮตส การสงฆ์น้ำพระแต่เดิมมีการปลุกสำรับให้พระนั่ง สานตะแกรงไม้ไผ่กว้างประมาณ ๑ เมตรครึ่ง วางไว้บนร้าน จากนั้นก็หาไม้ไผ่ลำยาวๆ เจาะรูห่างเท่าๆ กัน ระยะเท่ากัน จำนวนรูเท่ากับจำนวนพระ จากนั้นนำลำไม้ไผ่ที่เจาะรูแขวนไว้กับต้นไม้ นิมนต์พระนั่งเรียงลำดับจากหัวแถวถึงท้ายแถว

เมื่อถึงพิธีสงฆ์น้ำพระ ชาวบ้านจะนำน้ำอบและดอกไม้ลอยในขัน แล้วใส่ลงไปในลำไม้ไผ่ น้ำจะไหลไปตามลำและเมื่อถึงรูที่เจาะไว้ น้ำก็จะไหลลงไปยังองค์พระที่นั่งอยู่ จากต้นแถวถึงปลายแถว ส่วนดอกไม้ในน้ำก็จะไหลตกลงบนตะแกรงที่สานไว้บนร้านที่พระนั่ง เป็นการสงฆ์น้ำพระ และบางหมู่บ้านยังมีพิธีอาบน้ำตาปู่ด้วย^๓

พิธีที่สำคัญในวันสงฆ์น้ำพระจะมีการ ก่อเจดีย์ เพื่อหาเงินเข้าวัด บางแห่งที่หมู่บ้านไม่ติดกับลำน้ำ แต่เดิมนั้นใช้ก่อนกรวดที่หาได้ในหมู่บ้านมาก่อนเป็นเจดีย์ มีธงปัก แล้วใส่เงินเข้าไปในกองกรวด จะใส่เท่าไรแล้วก็แต่ศรัทธา สาเหตุที่ใช้กรวดเพราะแต่เดิมไม่มีทราย ต่อมาเมื่อในหมู่บ้านมีการก่อสร้างมีทรายเข้ามา ชาวบ้านก็ก่อเจดีย์ทรายหรือที่เรียกว่า ก่อพระทราย แบบเดียวกับก่อกองกรวด ต่อมาก็เปลี่ยนจากก่อกองทรายเป็นก่อเจดีย์ข้าวเปลือก โดยชาวบ้านจะนำข้าวเปลือกมาก่อในบริเวณลานวัด แล้วแต่ใครจะนำมาเท่านั้นพอเพียงไร มาก่อรวมกันไว้ในลานวัด ปีหนึ่งๆ ได้ประมาณ ๓๐-๔๐ ถึง ซึ่งพระก็นำข้าวเปลือกไปสีและเก็บไว้เป็นภัตตาหารของพระสงฆ์หรืออาจจะนำไปขายแล้วนำเงินมาบำรุงวัดแล้วแต่ทางวัดจะจัดการ แต่พอมาถึงปัจจุบันก็เปลี่ยนจากก่อเจดีย์ข้าวเปลือกมาเป็นก่อเจดีย์ข้าวสาร ซึ่งชาวบ้านก็นำมาไม่น้อยแล้ว แต่ศรัทธาให้ทางวัดเก็บไว้

^๓ สัมภาษณ์ นายที นางบุญรอด ช่างเสา, อายุ ๘๐ ปี, ๑๔ หมู่ ๒ บ้านไผ่ใหญ่ ตำบลสายห้วยห้วย อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, เล่าว่าที่บ้านไผ่ใหญ่ไม่เปลี่ยน การเรียกชื่อ “ตาปู่” เหมือนหมู่บ้านอื่น เพราะเคยเรียกเป็นอย่างอื่นแล้วเจ็บไข้ได้ป่วย

การก่อเจดีย์ข้าวสารนี้มิได้ก่อที่สถานวัดเพราะเกรงว่าจะสกปรก จึงขึ้นมาก่อบนศาลา โดยพื้นศาลามีการปูเสื่อ ซึ่งการก่อเจดีย์นี้จะมีการใส่เงินและปักธงไว้ที่เจดีย์ทุกครั้ง

นอกจากพิธี *ก่อเจดีย์* แล้ว ชาวบ้านจะมีประเพณี *อาบน้ำผู้ใหญ่* เด็กๆ หรือหนุ่มสาว ต่างไม่ลืมประเพณีการอาบน้ำผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน ซึ่งประเพณีนี้ไม่กำหนดวันตายตัวอาจจะเป็นวันที่ ๙ หรือ ๑๐ ของงานสงกรานต์ หนุ่มสาวจะพากันตระเวนอาบน้ำคนเฒ่า คนแก่ในหมู่บ้าน มีการนำเสื่อ ผ้าถุง หรือผ้าขาวม้า อาจมีปัจจัยเป็นเงินทองมอบให้กับผู้เฒ่าผู้แก่ด้วย ทางบ้านของผู้เฒ่าก็จะทำน้ำชาไว้แจกให้กับลูกหลานได้ดื่มกัน และเมื่อลูกหลานอาบน้ำให้ผู้เฒ่าแล้วก็ขอพรจากผู้เฒ่า ผู้เฒ่าก็จะสวดยถา สัพพัตถ์ ไปจนจบ จากนั้นก็จะอวยพรพร้อมทั้งผูกสายสิญจน์ให้กับหนุ่มสาวที่มาขอพร ซึ่งชาวบ้านถือว่าการอาบน้ำผู้ใหญ่และได้รับพรจากผู้ใหญ่ถือเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต จะทำให้ชีวิตพบกับความเจริญรุ่งเรือง

สาวแ้วบ้านทองเอนจะมีพิธีที่เป็นเอกลักษณ์แตกต่างคือ “การส่งห่อข้าว” หมายถึงการนำห่อข้าวไปเซ่นไหว้บรรพบุรุษและผู้ล่วงลับไปแล้วตามธาตุ เจดีย์ในวัดของชุมชน^{๙๙}

การเล่นในงานสงกรานต์ นอกจากจะเป็นประเพณีก่อเจดีย์แล้ว ยังมีการเล่นสนุกสนานเช่น การเล่นสละบ้า หรือลงฝืนางตั้ง นางสุม นางกวัก และการแห่นางแมวที่แฝงนัยยะของประเพณีเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์

สำหรับในปัจจุบันประเพณีต่างไปจากที่กล่าวมาแล้ว และค่อนข้างจะหลงเหลืออยู่น้อย เพราะลูกหลานส่วนมากย้ายถิ่นฐานไปตามชีวิตที่หน้าที่การงานเปลี่ยนแปลง โดยโยกย้ายออกไปทำงานที่อื่นหรือทำงานในเมืองหรือการแตกแยกครัวเรือนไปอยู่ที่อื่น ทำให้ไม่สะดวกต่อการที่จะกลับมารดน้ำผู้ใหญ่ในวันสงกรานต์ แต่ก็ยังพอมืออยู่บ้างในชุมชนลาวแ้วบางแห่ง^{๑๐๐}

เดือน ๖ ทำบุญกลางบ้าน เลี้ยงตาปู่

การทำบุญกลางบ้านซึ่งบางชุมชนก็เรียกว่า “ทำบุญเบิกบ้าน”^{๑๐๑} มักจะมีอยู่ในชุมชนลาวแ้วแทบทุกชุมชน คือ การทำบุญที่ชาวบ้านทุกครัวเรือนจะมาร่วมกันบริเวณกลางลานวัด โดยประมาณมักจะเป็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ เช่น ที่บ้านน้ำจั้น ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ พระสมุห์ยงค์ ถมจาร์^{๑๐๒} เล่าว่า ชาวบ้านจะทยอยกันมาตั้งแต่เวลา ๖.๓๐ น. ชาวบ้านความเชื่อว่าการทำบุญกลางบ้าน เป็นการทำบุญเพื่อเปลี่ยนร่างเสียเคราะห์ หรือที่เรียกว่าเป็นการทำบุญสะเดาะเคราะห์นั่นเอง

^{๙๙} สัมภาษณ์ นายวันดี อ้วนพี, อายุ ๖๕ ปี, ๕๐ หมู่ ๓ ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

^{๑๐๐} นายม้วน หนูแสง อายุ ๗๘ ปี อาชีพ ทำนา บ้านเลขที่ ๗๔ หมู่ ๔ ตำบลน้ำจั้น อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๔.

^{๑๐๑} สัมภาษณ์ นายวันดี อ้วนพี, อายุ ๖๕ ปี, ๕๐ หมู่ ๓ ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ลาวแ้วทองเอน

^{๑๐๒} พระสมุห์ยงค์ ถมจาร์ ซึ่งมีอายุ ๗๔ ปี บวชได้ ๑๖ พรรษา

สิ่งที่ต้องจัดเตรียมมาร่วมในการทำพิธีคือกระทงสามเหลี่ยมหน้าวัว ภายในกระทงประกอบด้วย

- รูปปั้นตุ๊กตาชายหญิงเท่าจำนวนสมาชิกภายในครอบครัว พร้อมทั้งรูปปั้นสัตว์เลี้ยงภายในบ้านที่มีอยู่ รูปปั้นอุปกรณ์ เครื่องมือการเกษตรที่มีอยู่ทุกชิ้น บางทีก็ใช้ดินเหนียวปั้น บางบ้านปั้นเป็นสีขาวเพราะใช้แป้งข้าวเหนียว และเชื่อว่าจะได้มีผิวพรรณขาวหมดจดน่าดูน่าชม ถ้าใช้ดินเหนียวปั้นก็จะทำให้ผิวพรรณดำคล้ำไม่ผ่องใสไม่ชวนมอง บางบ้านใส่เสื้อผ้าให้กับตุ๊กตาที่ปั้นโดยใช้กระดาษแก้วที่ทำกระดาษว่าว ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าจะได้มีเสื้อผ้าไว้สวมใส่ต่อไป
- สิ่งของในครัว ได้แก่ หอมแดง พริกแห้ง ปลาร้า เพื่อความอุดมสมบูรณ์ในเรื่องอาหารการกิน
- ผลไม้สุก เช่น มะม่วง ชุนุน และทุเรียน เพื่อจะได้มีความสุข มีผู้อุปถัมภ์ค้ำชูและมีเงินทองมากมาย
- ขนมหวาน ได้แก่ ขนมหม้อแกง ขนมชั้น และเม็ดชุนุน เพื่อชีวิตที่สดชื่น มีข้าวปลาอาหารที่อุดมสมบูรณ์มีได้ขาด
- ข้าวดำ ข้าวแดง ขนมจีนหรือเส้นหมี่ ซึ่งของสามสิ่งนี้จะขาดไม่ได้ เพราะข้าวดำกับข้าวแดงเป็นสัญลักษณ์แทนความชั่วร้ายหรือสิ่งที่ไม่ดี จะได้ส่งหรือสะเดาะเคราะห์ออกไปจากตัว สำหรับเส้นหมี่ เมื่อสะเดาะเคราะห์แล้วจะมีชีวิตใหม่ที่ยืนยาว
- น้ำ ๑ ขวด โดยมีหย้าคา ๔ เส้นขมวดรัดขวดน้ำ เพื่อจะได้มีน้ำดื่มต่อไป
- ธูป ๑ ดอก ดอกไม้เท่าไรก็ได้ และธูปสามสีตัดผมตัดเล็บใส่ลงในกระทง

เมื่อเตรียมสิ่งของในกระทงของแต่ละบ้านเรียบร้อยแล้ว สิ่งที่ต้องนำมานอกจากนี้ คือ น้ำ ๑ ขวด สำหรับทำน้ำมันต์ หย้าคามัดรวมกัน จำนวน ๓ หรือ ๕ หรือ ๗ หรือ ๙ ต้นก็ได้ มัดรวมกันแล้วใส่ไว้ในขวดน้ำ สายสิญจน์พันไว้รอบๆ ขวดน้ำ ทรายใส่ในถังน้ำ และอาหารคาวหวานจัดใส่ปิ่นโตสำหรับถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์เมื่อเสร็จพิธี

เมื่อถึงเวลาประมาณ ๗.๐๐ น. พระจะเริ่มพิธีโดยสวดมนต์เย็น ซึ่งแต่เดิมจะทำกันในวันก่อนที่ทำบุญ แต่ปัจจุบันเนื่องจากเปลี่ยนไปทำพิธีให้เสร็จในวันเดียวจึงเริ่มแต่เช้า จากนั้นจะสวดบทมงคลคาถา ๓๘ ประการ ขณะที่สวดก็ทำน้ำมันต์ไปด้วย เมื่อสวดจบพระจะเดินปะพรมน้ำมันต์ให้ชาวบ้าน ขณะที่พระพรมน้ำมันต์ชาวบ้านทุกคนจะต้องหันหน้าไปทางทิศตะวันตก เพราะเชื่อว่าเคราะห์กรรมจะได้ตกหายจากไปไม่กลับมาเป็นการลั่นเคราะห์สิ้นโคก ชีวิตจะมีความสุขสมบูรณ์หลังทำพิธีแล้ว

เมื่อเสร็จพิธีสงฆ์ ชาวบ้านทุกคนจะต้องนำกระทงหน้าวัวไปวางไว้ที่ทางสามแพร่ง ก่อนจะนำกระทงไป ให้จุดธูปที่ปักอยู่ในกระทงก่อน เมื่อนำกระทงไปวางที่ทางสามแพร่งแล้วจะพูดว่า เอมาส่งเนื้อส่งตัวแทนร่างเจ้าของที่เราอยู่ หรือ ขอให้อยู่เย็นเป็นสุข จากนั้นก็ถอยหลังมา ๑ ก้าว แล้วใช้มีดกรีดลงไปบนพื้นดินเป็นสัญลักษณ์ของการตัดทิ้งระหว่างที่ยืนอยู่กับกระทง

หน้าวัว แล้วหันหลังกลับ ห้ามหันกลับไปมองอย่างเด็ดขาด เพราะเชื่อว่าถ้าหันไปมองอาจจะต้องได้รับเคราะห์ที่เราได้ตัดทิ้งไปแล้ว

จากนั้นนำขวดน้ำที่มีหญ้าคาเสียบอยู่กับถังทรายกลับบ้าน เอาหญ้าคาเสียบไว้ที่หลังคาบ้านเป็นการป้องกันพายุที่จะพัดเอาหลังคาบ้านไป ซึ่งชาวบ้านถือเคล็ดคำว่า *คว* ในคำว่าหญ้า *คว* หลังคาจะได้ติดคาอยู่กับบ้านไม่หลุดลอยไปตามกระแสลม

สำหรับทรายก็หว่านไว้รอบๆ บ้าน โดยหว่านจากซ้ายไปขวา ขณะหว่านก็อธิษฐานว่า ขอให้อยู่เย็นเป็นสุขอย่าได้มีสิ่งใดมารบกวน ส่วนด้านสายสัญญาณก็โยงไว้รอบๆ บ้านเพื่อป้องกันความชั่วร้ายที่จะกล้ำกรายเข้ามาในบ้าน น้ามนต์ในขวดนำไปเทใส่โอ่งอาบหน้าและดื่มแก้สมาชิกภายในบ้านเพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่ตัว

การทำบุญกลางบ้านนี้แต่เดิมจะทำกันกลางแจ้งจริงๆ แต่ปัจจุบันอากาศร้อนมาก ชาวบ้านจึงต้องกางเต็นท์เพื่อไม่ให้เกิดความกระวนกระวายใจในขณะทำพิธี เพื่อพิธีจะได้เป็นไปอย่างราบรื่นชีวิตก็จะราบรื่นเช่นกัน

และพิธีเลี้ยงตาปู่ โดยกำหนดกันตามความเหมาะสม ส่วนใหญ่จะอยู่ในราวกลางเดือน ๖ อดีตถือกันว่าจะต้องเลี้ยงตาปู่ก่อนลงมือกับงานในไร่นา ปัจจุบันก็ถือวันกันตามสะดวกแต่ก็ยังคงอยู่ในช่วงกลางเดือน ๖

กลางเดือน ๑๐ ทำบุญสารทลาว

สำหรับวันสารทชาวลาวแล้วทำบุญสารท ๒ ครั้ง ในกลางเดือนสิบครึ่งหนึ่ง คือ ทำบุญสารทลาว เชื่อว่าประเพณีนี้สืบเนื่องมาแต่เมืองลาว และสิ้นเดือนสิบทำบุญสารทไทย อีกครั้งหนึ่ง การทำบุญสารทลาวซึ่งตรงกับขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๐ สารทไทยเริ่มเมื่อแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ และสารทพวนแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๙ และสารทจีนตรงกับราวๆ กลางเดือน ๙ ดังนั้น ชุมชนขนาดใหญ่ที่มีคนต่างกลุ่มต่างเชื้อสายรวมกันอยู่ก็จะมีการทำบุญสารทไม่ตรงกันดังระยะเวลาที่แสดงไว้ แต่ก็มีกร่วมทำบุญด้วยกันทั้งสารทลาว สารทไทย สารทพวน และสารทจีน ที่วัดเดียวกัน แม้เป็นพิธีของแต่ละกลุ่มแต่ผู้คนต่างเชื้อสายก็ร่วมทำบุญร่วมช่วยงานกันได้โดยไม่มีปัญหาแต่อย่างใด

เมื่อถึงวันสารท นำขนมสารทมาทำบุญถวายพระ หลังจากนั้นก็นำขนมที่ทำมาแลกเปลี่ยนกัน ต่างติชมหรือ ถามกันว่า เวลาทำขนมใช้มะพร้าวที่ลูก ข้าวตอกกี่ถัง ถือว่าเป็นการประชันฝีมือกัน บางบ้านก็ทำเหนียว กรอบ บางบ้านก็ร่วนซุย ขนมไม่ติดกัน บางครั้งก็มีการฝากขนมไปให้เพื่อนบ้านกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่ลาวแล้ว เช่น พวน ชาวไทยแม่น้ำ หรือคนจีนในตลาด ซึ่งเมื่อถึงวันสารทของเขา เขาก็จะนำขนมสารทของเขามาคืนแก่เราเพราะสารทพวน สารทไทย สารทจีนไม่ตรงกัน

ในกลุ่มชุมชนที่ไม่ใช่ลาวแล้วทั้งหมู่บ้าน หรือหมู่บ้านที่มักจะติดกับหมู่บ้านที่ไม่ใช่แล้ว จะไม่ได้อยู่กันเฉพาะกลุ่ม แต่มีการติดต่อสัมพันธ์กับคนกลุ่มอื่น ทั้งในและนอกหมู่บ้าน ขนมกระยาสารทจึงเป็นสื่อสัมพันธ์อย่างหนึ่ง que แสดงถึงการติดต่อระหว่างกลุ่มที่เป็นไปด้วยดี

ในหมู่บ้านลาวแล้ว เช่นที่บ้านโป่งน้อย ในอำเภอเมืองลพบุรีมีการทำกระยาสารท เรียกว่า “กวนสารทลาว” วิธีการคือ ทุกบ้านเตรียมของทำกระยาสารททุกอย่างมารวมกัน ช่วยกัน

กวนทีละกะทะ สมมติว่ามี ๔ บ้านมารวมกวนด้วยกันก็กวน ๔ ครั้ง ยังเป็นการร่วมมือที่ยังเห็นอยู่ในปัจจุบัน

ขนมสารทของลาวมีส่วนผสม ดังนี้ ข้าวเม่า ข้าวตอก ถั่วลิสง งา น้ำตาล แบะแซ มะพร้าวขูดเพื่อมาทำเป็นน้ำกะทิ ก่อนพ.ศ.๒๕๒๐ เวลาชาวบ้านจะทำขนมสารทจะต้องมาตลาดหาซื้อของที่ต้องการ เช่น น้ำตาล แบะแซ มะพร้าว งา แต่บางอย่างก็มีอยู่แล้ว เช่น ถั่วลิสง ข้าวเม่า ข้าวตอก โดยต้องทำเองทุกขั้นตอน

เริ่มจากทำข้าวเม่า คือ นำข้าวเปลือกข้าวเหนียวมาแช่น้ำในโอ่ง ๑ คืน จากนั้นทำให้สะเด็ดน้ำแล้วนำมาคั่ว พอข้าวเริ่มแตกนำมาใส่ครกมองหรือครกตะลุมพุก ใช้แรงคนตำบางครั้งจะมีเพื่อนบ้านมาช่วย กระว่าพอได้ที่แล้วนำข้าวมาผัด เก็บกากให้ดี แล้วนำข้าวเม่ามาคั่วให้พอง จากนั้นพักไว้

การทำข้าวตอกทำโดยนำข้าวเปลือกมาคั่วให้แตกเป็นดอกข้าว นำมาผัดเลือกส่วนที่ต้องการคือข้าวที่แตกเป็นดอก นำถั่วลิสงมาคั่วให้เหลือง งามาคั่วให้สุก นำทั้งหมดแยกส่วนพักไว้ แล้วเอามะพร้าวมาขูดแล้วคั้นให้ได้กะทิ

เมื่อเตรียมส่วนผสมไว้พร้อมแล้ว นำกะทิมาเคี่ยวกับน้ำตาล แบะแซ สังเกตว่าถ้ามีส่วนผสมมาหยอดในชั้นน้ำแล้วไม่ละลายก็ใช้ได้ ใส่ข้าวเม่า ข้าวตอก กวนไปสักพักใส่ถั่วลิสงและงาบางส่วน ช่วงนี้ต้องลาไฟแล้วค่อยๆ กวนไปจนกว่าขนมจะไม่ติดกะทะ จากนั้นนำงาที่เหลือมาโรยในกระดิ่ง ยกขนมจากกะทะมาใส่ในกระดิ่ง กดให้แบนเรียบเสมอกัน แล้วตัดเป็นชิ้นพอเหมาะ เพราะง่ายต่อการจัดเก็บ

การทำขนมสารทนี้ต้องช่วยกันทั้งครอบครัว แต่ละบ้านต้องทำขนมนี้ให้มากๆ และเก็บไว้ให้พ้นจากมด ป้องกันไม่ให้ขนมขึ้น^{๒๒}

หลวงพ่อดิลกเกจิอาจารย์ที่เป็นที่นับถือของท้องถิ่นในอดีตเจ้าอาวาสวัดจันเสน เคยเทศน์เรื่องอาณิสสย์ของการทำขนมกระยาสารท หรือ สารทไทย สารทลาว สารทพวน ว่า^{๒๓} เริ่มตั้งแต่การทำขนมต้องใช้คนทั้งครอบครัว ต้องอาศัยความสามัคคี ความอดทน เช่น การขูดมะพร้าวมากกว่า ๑๐ ลูก การตำข้าวเม่าและต้องเลือกเก็บกาก เก็บสิ่งที่ไม่ต้องการออก การคั่วข้าวตอกที่ต้องคอยหักเปลือกข้าวออกจากข้าวที่แตกแล้ว การคั่วถั่ว คั่วงา ดังคำพังเพยที่ว่า กว่าถั่วจะสุกกากก็ไหม้ สองสิ่งนี้ต้องการความพิถีพิถันเป็นอย่างมาก หากไม่มีฝีมือในการทำขนมของผู้อาวุโสในครอบครัวแล้ว โฉนเลยขนมจะอร่อย การทำบุญสารทจึงเป็นงานบุญที่สร้างความสามัคคีภายในครอบครัว ทำจิตให้ปราณีตและเป็นคนใจเย็นขึ้น

วันนี้ชาวลาวแฉ่งส่วนใหญ่ไม่ทำขนมสารทลาวแล้ว เพราะมัวแต่เร่งรีบทำนาหรือทำอาชีพของตน ขนมสารทลาววันนี้ ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมากนับตั้งแต่ ไม่มีการปลูกถั่วปลูกงาไว้ที่ปลายไร่ปลายนา ไม่มีเตรียมส่วนผสมของขนมร่วมกันภายในครอบครัว มีน้อยบ้านนักที่ยังมีการกวนขนมในครอบครัวแม้ว่าจะต้องซื้อของที่เตรียมแทบทั้งหมด มากกว่าครึ่ง

^{๒๒} นางวันดี เชาว์ธรรม, อายุ ๖๘ ปี, ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

^{๒๓} นางสมปอง บุญเตียร, อายุ ๕๐ ปี, ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

ของหมู่บ้านจะซื้อหรือสั่งทำขนมสารทจากเจ้าที่รู้จักหรือเจ้าที่มีชื่อเสียงในจังหวัดอื่นๆ แต่ถึงแม้ไม่ได้ทำขนมเองก็ยังมีฝากขนมให้แก่กันและกันอยู่

เดือน ๑๑ ออกพรรษา บุญใต้ทางประทีป เทศน์มหาชาติ

ช่วงเดือน ๑๑ เป็นเทศกาลออกพรรษาและมีการทำบุญใต้ทางประทีป และมีการ เทศน์มหาชาติ ก่อนวันที่จะมีการเทศน์ก็มีการจับสลากว่าบ้านใดได้กัณฑ์อะไรถือว่าเป็นการเสี่ยงทาย โดยจะรวมกันไปเป็นครอบครัวในกัณฑ์ที่เป็นเจ้าภาพ สถานที่เทศน์คือวัดประจำหมู่บ้าน ซึ่งมีการจัดเตรียมและตกแต่งอย่างสวยงามให้มีบรรยากาศคล้ายกับป่าหิมพานต์ ประดับด้วยต้นไม้นดอกไม้งาม รังผึ้ง เครื่องจักสานเป็นรูปสัตว์ต่างๆ หรือทำด้วยกระดาษาอย่างสวยงาม เครื่องกัณฑ์เทศน์จะประกอบด้วยสิ่งของที่หาได้ง่าย เช่น กล้วย อ้อย พริก แผลง ข้าวสาร ผักสด กล้วยเทียน แล้วตัดกระดาษาทำเป็นพวงมาลัย

ก่อนการเทศน์วันหนึ่ง ในช่วงเย็นจะมีการแห่ข้าวพันก้อนโดยชาวบ้านหญิงชายร่วมกับการกรรมกรวัด ตั้งขบวนแห่เริ่มที่วัดแห่มาตามบ้านเรือน ในขบวนมีเครื่องประโคม พ้องกลอง ขบวนผ่านหน้าบ้านใดก็จะเตรียมข้าวต้มมัดพร้อมปัจจัยใส่ในบาตรหรือในย่าม เสร็จจากแห่แล้วจะนำสิ่งของทั้งหมดไปรวมกันไว้ที่ศาลาวัดเพื่อเตรียมถวายพระในตอนเช้า แล้วขบวนแห่จะเดินรอบศาลา ๓ รอบ มีสาธกสำหรับวางข้าวพันก้อนประมาณ ๗-๑๐ จุด การใส่ข้าวพันก้อนไม่จำเป็นว่าจะต้องปั้นข้าวให้ได้ ๑,๐๐๐ ก้อน เวลาใส่ข้าวพันก้อน ประมาณ ๕ เมื่อเสร็จแล้ว พระจึงจะเริ่มเทศน์มหาชาติ แต่บางแห่งจะเริ่มเทศน์ในตอนเที่ยงคืนของวัน เรื่อยไปเสร็จราว ๔ โมงเย็น ส่วนข้าวพันก้อนได้วางไว้เมื่อตอนเช้า ชาวบ้านจะนำไปไว้ตามนา ของตนเอง^{๖๔} การเทศน์มหาชาติในหมู่บ้านของลาวแก้วในปัจจุบันจะนิมนต์พระที่อื่นๆ และพระทางอีสานก็นิมนต์หากมีเสียงไพเราะและเทศน์แบบแหล่หรือลากล่อนได้ดี

ในปัจจุบันบางชุมชน เช่น แถบบ้านไผ่ล้อมในตำบลทองเอน ยังมีการทำบุญข้าวพันก้อนโดยชาวบ้านจะร่วมกันนำข้าวเหนียวมาหนึ่งที่วัด เมื่อสุกแล้ว นำมาปั้นเป็นก้อนให้ได้พันก้อน โดยร่วมมือกันทำ ก่อนรุ่งเช้านำไปแห่รอบศาลาที่จะเทศน์มหาชาติ ๓ รอบ แล้วนำไปวางไว้หน้าธรรมาสน์ก่อนพระเทศน์มหาชาติ เป็นการแห่ข้าวพันก้อน

นอกจากนี้ยังมีการทำบุญใต้ทางประทีปในช่วงเทศกาลออกพรรษา จุดประสงค์ของการจุดใต้ทางประทีปเป็นการบูชาพระพุทธเจ้า เพื่อความเป็นสิริมงคลในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต ทำกันในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เวลาเช้า ๑๕.๐๐ น. อุบาสกอุบาสิกาทั้งหลายจะมารวมกันที่ลานวัด เพื่อมาทำมาจกต้นกล้วยและใช้ไม้ทำขาม้า เมื่อทำเสร็จแล้วนำมาไว้ที่กลางแจ้งด้านหน้าศาลาวัด เวลาเช้า ๑๕.๐๐ น. ชาวบ้านจะมาพร้อมกันที่ลานวัดเพื่อนิมนต์พระสงฆ์จุดธูปเทียน ชาวบ้านเตรียมเครื่องสักการะต่างๆ ประกอบด้วย ธูป ๙ ดอก เทียน ๑ เล่ม ข้าวตังทอง ๑ ตัน และดอกไม้^{๖๕} แล้วกล่าวอธิษฐานว่า

^{๖๔} สัมภาษณ์นายสา นางปิ่น อินรุณ, อายุ ๗๕ ปี, 43 บ้านโป่งน้อย ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี,

^{๖๕} พระสมุญงค์ เจ้าอาวาสวัดน้ำจั้น ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

ให้ข้าวงาม ไม่ให้เป็นเพลี้ยเป็นมอด ให้มีรูปสวย รูปงาม สาธุ สาธุ สาธุ”

เมื่อกล่าวอธิษฐานแล้วนำเครื่องสักการะทั้งหมดไปปักไว้ที่ตัวม้า จากนั้น อาจจะมีการเฉลิมฉลองเพื่อความสนุกสนาน เช่น การร่ำวง

วันที่มีการบูชาได้ทางประทับ เมื่อกลับมาถึงบ้านจะมีการบูชาหัวแม่กะได เลือกหัวกะไดที่สูงกว่า จูดรูป ๕ ดอก ดอกไม้ ๕ ดอก เทียน ๑ เล่ม ด้ายขาวสำหรับมัดหัวบันได จูดประสงค์ที่ทำคือ เพื่อให้มีสติ และแสดงความกตัญญูต่อบันไดที่ตลอดปีที่ผ่านมาไม่มีใครได้รับบาดเจ็บจากการใช้บันได”

เดือน ๑๒ ลอยกระทง

จะมีการจัดงานลอยกระทงกันทุกปี แม้ชุมชนลาวแ้วบางส่วนจะไม่ใช้ชุมชนริมน้ำ แต่ก็มียานลอยกระทงซึ่งจัดว่าเป็นงานใหญ่อยู่ที่วัดจันเสน ซึ่งใช้สระน้ำขนาดใหญ่ของชุมชนเป็นที่ลอยกระทง และชาวบ้านทั่วสารทิศจะมาชุมนุมกันที่นี่มากกว่าที่อื่นซึ่งยังคงเป็นเช่นนี้อยู่จนถึงปัจจุบัน การลอยกระทงถือกันว่าเป็นลอยเคราะห์และบูชาแม่พระคงคา และขอพรเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต

ตารางเปรียบเทียบประเพณีสิบสองเดือนในอดีตบริเวณต่าง ๆ

เดือน	กลาง	อีสาน	บริเวณศึกษา
๕	ตรุษสงกรานต์	บุญสงกรานต์หรือบุญน้ำสง	งานสงกรานต์, แห่นางแมว
๖	แรกไถนา, ประเพณีเวียนเทียนในวันวิสาขบูชา, ประเพณีวันอัฐมิบูชา	บุญบังไฟ หรือบุญวิสาขบูชา	ทำบุญกลางบ้าน, เลี้ยงตาปู่
๗		บุญข้าชะหรือบุญเบิกบ้าน	บุญสลากภัต
๘	เทศกาลเข้าพรรษา-ประเพณีถวายสลากภัต	บุญเข้าพรรษา	ทำบุญตักบาตรวันเข้าพรรษา
๙		บุญข้าวประดับดิน	สารทจีน, สารทพวน
๑๐	สิ้นเดือน เทศกาลสารท	บุญข้าวสลากหรือบุญข้าวสากหรือบุญสลากภัต	กลางเดือนงานสารทลาว สิ้นเดือนงานสารทไทย
๑๑	เทศกาลออกพรรษาประเพณีตักบาตรเทโว, ประเพณีทอดกฐิน	บุญออกพรรษา บุญจตุรประทีปหรือบุญได้ประทีป ประเพณีไหลเรือไฟ บุญผาสาทผึ้งหรือบุญปราสาทผึ้ง	บุญออกพรรษา, บุญได้ทางประทีป, เทศน์มหาชาติ แห่ข้าวพันก้อน

๖๖ นางโร มะเริงสิทธิ์ อายุ ๖๐ปี, ๘๐ หมู่ ๔ บ้านน้ำจัน ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัด ลพบุรี

๖๗ นางเสียง บุญนกแก้ว, อายุ ๗๐ปี, ๗๕ หมู่ ๔ ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

๑๒	ประเพณีลอยกระทงหรือลอย ประทีป, ประเพณีเทศน์ มหาชาติ	บุญอุย	ลอยกระทง
๑(ย้าย)	เทศกาลปีใหม่	บุญเข้ากรรม	เกี่ยวข้าวหนัก บางหมู่บ้านทำบุญยาสูบ
๒(ยี่)		บุญคูณลานหรือบุญกุ่มข้าว ใหญ่	เอ็นแม่โพสพหรือเรียก ขวัญข้าว
๓	วันมาฆบูชา	บุญข้าวจีและบุญมาฆบูชา	
๔		บุญผะเหวดหรือบุญมหาชาติ	งานเทศน์มหาชาติ

ความเชื่อ

ชาวลาวแฉ่งนับถือศาสนาพุทธ มีความเชื่อในเรื่องบุญ-กรรม และเข้าวัดฟังธรรมกันอยู่เสมอ แต่ก็ยังเชื่อเรื่องผี อันได้แก่ ผีบรรพบุรุษ ผีบ้านผีเรือน พระภูมิเจ้าที่ แม่โพสพ เป็นความเชื่อที่คู่ขนานกันไป

การทำบุญเลี้ยงตาปู่

ในหมู่บ้านลาวแฉ่งมีการเลี้ยงตาปู่ซึ่งชาวบ้านถือว่าเป็นเจ้าบ้านหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประธานของหมู่บ้าน เชื่อว่ามีการเลี้ยงตาปู่มาโดยตลอดตั้งแต่ครั้งเมื่อตอนที่อพยพมา ตามปกติพิธีเลี้ยงผีของหมู่บ้านต่างๆ ในชุมชนลาวแฉ่ง ชาวบ้านจะเตรียมสิ่งของมาเลี้ยงผีประกอบด้วย ข้าว น้ำ ขนมหวาน ๒ คู่ หรือ ๔ ถ้วย ขนมหวานเหมือนขนมบัวลอยต้มกับน้ำตาลแต่ไม่ใส่กะทิ หมู ๑ หัว หรือ ๑ แแถบ ไก่ ๑ ตัว หรือ ครึ่งตัว เหล้า ๑ ขวดเล็กหรือขวดใหญ่ก็ได้ บางคนมีน้ำอัดลม ธูป ๒ ดอก ของทั้งหมดใส่ผ้าขาว เรียกว่า ๑ ลำรับ มีชบวนกองยาวคอยดีเป็นระยะๆ แห่จากในบ้านไปที่ศาล แล้วนำไปวางไว้ภายในศาลตาปู่

ลาวแฉ่ง บ้านหนองเมือง มีความเชื่อเรื่องผีตาปู่เพราะปู่ย่าตายายเล่าสืบต่อกันมาว่า เชิญผีตาปู่มาด้วยจากบ้านเดิมที่เวียงจันทน์^{๑๑} ชาวบ้านที่นี่เชื่อว่าบรรพบุรุษของตนมาจากเวียงจันทน์เพื่อปกป้องคุ้มครองให้อยู่เย็นเป็นสุข ลาวแฉ่งที่บ้านหนองเมืองได้ตั้งศาลตาปู่ไว้กลางที่หมู่บ้าน เรียกชื่อว่า ศาลเจ้าผีบ้าน ศาลเจ้าพ่อสนั่นวัดหนองเมือง มีพื้นที่ศาลเป็นสัดส่วนมีรั้วรอบ มีประตูทางเข้า สร้างขึ้นมาใหม่ ผู้บริจาครายใหญ่คือกำนันของบ้านหนองเมือง ภายในศาลมี รูปเคารพ แผ่นป้ายของเงิน มีดอกบัวขนาดใหญ่ ทำด้วยไม้ที่ตัดอย่างดี มีพวงมาลัยคล้องไว้จนท่วมดอกบัว มีตุ๊กตาหญิงชาย รูปปั้นม้าช้าง พวงมาลัยมากจริงๆ รอบๆศาลมีคนนำศาลพระภูมิชำระดูมาวางเรียงไว้มากมาย ภายในศาลข้างฝาไม้ทำเป็นดอกบัวขนาดเล็ก วางกองรวมกันไว้

^{๑๑} นางวิน นาคแย้ม

บ้านหนองหินใหญ่ มีศาลเจ้าปู่สนั่น เป็นศาลเก่ามาจากลพบุรี ก่อนหน้านั้นไม่ทราบแน่ ว่ามีคนทรงหรือไม่ แต่วันนี้คนทรงชื่อป้านัน คำศรี อายุ ๗๐ ปี เป็นคนเลี้ยงคนดูแลเจ้าศาล เจ้าปู่ สภาพบริเวณศาล มีต้นไม้ใหญ่ ร่มรื่น มีคลองส่งน้ำชนาบซ้ายขวา ด้านหน้าของศาลคือ วัดบ้านหนองหิน มีต้นไม้ใหญ่อยู่เกือบ ๑๐ ต้น ติดกับศาลคือศาลาวัดกำลังก่อสร้าง

ส่วนลาวแง้วที่ บ้านกกโก เขาสามยอด เล่าว่าชาวลาวแง้วที่นั่นนับถือผีตาปู่มาแต่ครั้ง บรรพบุรุษเช่นกันและได้เชิญมาจากเวียงจันทน์ซึ่งเหมือนกับชาวบ้านหนองเมือง

บ้านโป่งน้อย เรียกตัวเองว่าลาวแง้ว มีการเลี้ยงตาปู่ ช้างขึ้น เดือน ๖ เรียกว่า เจ้าพ่อ หลวงสอน แต่เดิมเรียก “ตาปู่” แต่เดี๋ยวนี้เรียก “เจ้าพ่อ”

ศาลตาปู่ บ้านหนองเมือง มีสองแห่งเพราะเป็นชุมชนใหญ่ ศาลตาปู่มีในหมู่บ้านแห่งหนึ่งและในบริเวณวัดหนองเมืองแห่งหนึ่งเรียกว่าศาลเจ้าพ่อสนั่น บริเวณศาลเป็นสัดส่วนมีรั้วรอบและประตูทางเข้าที่เพิ่งสร้างขึ้นใหม่ โดยมีผู้บริจาครายใหญ่คือกำนันของบ้านหนองเมือง ภายในศาลมีแผ่นป้ายแบบจีน ดอกบัวขนาดใหญ่ทำด้วยไม้มีที่ตั้งอย่างดี และมีพวงมาลัยคล้องไว้จนท่วมดอกบัว และมีไม้ทำเป็นดอกบัวขนาดเล็กวางกองรวมกันไว้ ทั้งมีตุ๊กตาหญิงชายรูปปั้นม้าช้าง รอบๆ ศาลเจ้าพ่อสนั่นมีคนนำศาลพระภูมิข้าวสุดมากองไว้มากมาย เดียวนี้เวลามีการเลี้ยงตาปู่ มีการฝากเลี้ยงโดยเรียไรเงินไปทำบุญ ศาลตาปู่ การทำงานเพื่อเลี้ยงตาย เมื่อสมประสงค์แล้ว ก็มีการแก้บน เลี้ยงตาปู่ ปัจจุบันคนร่วมกิจกรรมน้อย แต่ก่อนไม่มีการฟ้องรำแต่เดี๋ยวนี้เพิ่มมาอีก

บ้านหนองเกวียนหัก ตำบลพุดา อำเภอบ้านหมี่ มีศาลตาปู่เช่นเดียวกัน และเลี้ยงตาปู่ กลางเดือน ๖ ซึ่งเป็นเดือนเดียวกับการทำบุญกลางบ้าน แต่จะกำหนดวันกันเมื่อสะดวก ของที่นำมาเลี้ยงได้แก่ ไก่ต้ม ขนมหวาน มะพร้าวอ่อน ขนมบัวลอย ชาบ้านนับถือตาปู่โดยไม่มีการเข้าทรงแต่อย่างใด หากชาวนาหนองเกวียนหักจะเดินทางไปไหน ก็จะบอกกล่าวเพื่อให้เกิดความอุ่นใจและปลอดภัย

บ้านโปร่ง ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี มีศาลเจ้าพ่อทองคำซึ่งเป็นศาลที่สร้างขึ้นใหม่จากเดิมที่สร้างด้วยไม้หลังคาสังกะสี มีการเลี้ยงเจ้าพ่อเดือน ๖ ขึ้น ๙ ค่ำ เมื่อมีการเลี้ยงจะมีการทรงหรือการจำ มีร่างทรงมาแล้ว ๔ รุ่น เป็นผู้หญิงทั้งหมด คนที่เป็นร่างทรงจะเป็นคนดี ชื่อสัตย์ ฐานะปานกลางไม่จนไม่รวย มีผิวเดียว บริเวณศาลด้านหลังมีต้นกำมูปใหญ่ ถัดไปเป็นสระน้ำที่ขุดใหม่ ด้านหน้าเป็นที่พื้นว่างสำหรับทำกิจกรรม ภายในศาลมีตุ๊กตาหญิงชาย ม้า และไม้ทำเป็นดอกบัวทำจากไม้เสเดา และพวงมาลัยมากมาย

ส่วนศาลตาปู่ บ้านไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ ศาลตาปู่บ้านนี้อยู่ที่เดิมบริเวณใกล้สระน้ำ กลางทุ่งนาและไม่มีชื่อตาปู่ แต่เดิมศาลจะมีต้นไม้ มีต้นคาง กฐิน สะแก สะเดา หน้าศาลมีสระน้ำ ชาวนาเชิญให้มาอยู่ในหมู่บ้านหรือใกล้ๆ หมู่บ้านแต่ก็ไม่ยอมมาทราบจากตอนเข้าทรงภายในมีตุ๊กตา ช้างม้า หญิงชายเหมือนกับที่ทำไว้ในศาลพระภูมิ มีดอกบัว ทำจากไม้จ้าว ทาแดงปลายไม้ ดอกบัวก็เหมือนกับบอวยระเพศชาย พวงมาลัย แก้วปักธูป เพิ่งมีการทรงมาสักรุ่น และไม่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมเลี้ยงตาปู่และการเลี้ยงผีก็ใช้วิธีเรียบง่าย งานเลี้ยงมีทำกันกลางเดือน ๖ ไข่ดอกบัว ๑ คู่ ขนมบัวลอย ไก่ หมู เหล้า มีการบอกกล่าวและบนเมื่อมีการเดินทางของหาย หรือถามข่าวญาติพี่น้องที่จากไปไกล แต่ละคนหากสมประสงค์แล้วก็ไปแก้บน

ศาลตาปู่ บ้านน้ำจั้น อยู่ทางทิศตะวันออกของวัดน้ำจั้น ชาวบ้านตั้งศาลตาปู่หรือ ศาลเจ้าพ่อสนั่น ไว้กลางหมู่บ้าน เดิมเป็นศาลทำด้วยไม้เสา ๔ ต้น ต่อมามีการสร้างใหม่ทำเป็นอาคารขนาดย่อมก่ออิฐถือปูนทั้งหมด ด้านหน้าโล่ง ภายในมีม้าไม้มีรูปปั้นรูปชายแก่เป็นสัญลักษณ์แทนตาปู่ กระถางธูป เครื่องบวงสรวง เช่น พวงมาลัย ถาดอาหาร แต่เดิมการไหว้ผีตาปู่ไม่มีการลงทรง ต่อมาเมื่อประมาณ พ.ศ.๒๕๓๐ จึงมีการทรงเกิดขึ้น ชาวบ้านน้ำจั้นเรียกวิญญาณที่มาลงทรงว่า **เจ้าพ่อสนั่น** ชื่อ **สนั่น** นั้นอ้างว่าเป็นชื่อเดิมของตาปู่ที่ลาวแจ้งได้บุญเชิญมาจากบ้านเมืองเดิม เชื่อกันว่ามาจากเวียงจันทน์ และเวลาลูกหลานจะบวชนาคมีการนำนาคมาไหว้บอกกล่าวขอขมาเจ้าพ่อ

ศาลตาปู่ของเดิมมักจะอยู่กลางทุ่งนา หรือไม่ก็นอกชุมชนใกล้กับกลุ่มบ้าน ลักษณะเป็นศาลไม้ขนาดเล็กๆ ใช้เสาสี่เสาอันเป็นลักษณะทั่วไปของศาลผี และปัจจุบันมีอยู่หลายหมู่บ้านที่เรียกกันว่าเจ้าพ่อสนั่น และเจ้าพ่อสนั่นนี้ปรากฏว่าเป็นชื่อตาปู่ในหลายๆ หมู่บ้าน เช่น บ้านหนองหินใหญ่ บ้านหนองเมือง ซึ่งเป็นหมู่บ้านลาวแจ้งดั้งเดิม และบ้านน้ำจั้นซึ่งเป็นหมู่บ้านลาวแจ้งที่ขยายขยายต่อมา แต่สิ่งที่เคารพนับถือของลาวแจ้งที่ทองเอนกลับนับถือ **เจ้าปู่สะพาน** ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่รักษาหนองน้ำขนาดใหญ่ของท้องถิ่น อันมีกฎข้อห้ามไม่ให้ชาวบ้านใช้วนลากแต่สามารถจับสัตว์น้ำได้เพียงพอกินเท่านั้น

จะเห็นว่าในอดีตศาลตาปู่หรือในอีสานส่วนใหญ่เรียกว่า “ปู่ตา” จะอยู่บริเวณชายทุ่งหรือบริเวณชายหมู่บ้าน (หรือกลางหมู่บ้านวะ) เป็นศาลไม้ขนาดเล็กๆ ชุมชนในภาคอีสานหรือในประเทศลาวจะมีศาลปู่ตาในสถานที่ที่เรียกว่า “ดอนปู่ตา” ซึ่งเป็นป่าคร่อมอยู่ใกล้ๆ กับชุมชนและมีประจำหมู่บ้านแทบทุกแห่ง เรียกได้ว่าเป็นป่าของหมู่บ้านที่ชาวบ้านรักษาร่วมกันและไม่ใช้ประโยชน์จากดอนปู่ตานี้หากไม่ได้รับการยินยอมจากส่วนรวม และจะเข้าไปในสถานที่นี้เฉพาะมีงานพิธี เช่น การเลี้ยงผีปู่ตา เท่านั้น

ศาลปู่ต้ามักมีประจำทุกหมู่บ้าน แต่หากชุมชนนั้นมีขนาดใหญ่ในระดับเมือง ศาลประจำชุมชนก็จะเรียกว่า มเหสักข์หลักเมือง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในระดับนี้ก็จะมีความซับซ้อนและเป็น “ผี” ที่มีอำนาจใหญ่กว่า “ผี” หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในระดับหมู่บ้าน

กลุ่มลาวแจ้งแต่เดิมจะเรียกสิ่งเคารพของหมู่บ้านว่า “ตาปู่” และไม่มีชื่อ ต่อมาในระยะหลังน่าจะได้รับอิทธิพลของการทรงเจ้า ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงจากการนับถือ ตาปู่ เป็น “เจ้าปู่...” หรือ “ปู่...” และต่อมาก็เป็น “เจ้าพ่อ...”ตามลำดับ การทรงเจ้าเพิ่งจะปรากฏขึ้นในราวไม่ถึง ๒๐ ปี และร่างทรงจะเป็นหญิงสาวหรือหญิงวัยกลางคน

บ้านศรีนวล ในบ้านนี้จะมี**ศาลเจ้าพ่อเขาดก**อยู่กลางหมู่บ้าน ซึ่งภายในศาลนำไม้มาทำเป็นมิด ปิน ดอกบัว หมู่บ้านศรีนวลที่หนองโดนจะมีการเข้าทรงโดยหญิงอายุราว ๗๐ ปี และจะมี “จ้ำ” ซึ่งเป็นผู้ ? ทำหน้าที่คอยถามเจ้าพ่อเวลาเข้าทรงแล้ว ของที่นำมาเลี้ยงผีคือ ขนมต้มแดงต้มขาว ขนมปลากริม หากผู้ใดบนหมูหรือไก่ไว้ก็จะนำมาแค้นในคราวนั้น หมู่บ้านนี้ก็เช่นเดียวกับหมู่บ้านลาวแจ้งอื่นๆ คือจะเกรงกลัวเรื่องผีปอบแม้ปัจจุบันจะไม่มีเรื่องปอบเข้าแล้วก็ตาม ประเพณีตามวาระของหมู่บ้านนี้ การกว่นข้าวทิพย์ เมื่อกลางเดือน ๖

งานเลี้ยงผีตาปู่ บ้านน้ำจั้น

บ้านน้ำจั้น อยู่ในตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี เป็นส่วนที่ติดต่อกับตำบลจันเสน อำเภอดาคลี จังหวัดนครสวรรค์ จนนับได้ว่าเป็นท้องถิ่นเดียวกัน ลาวแกวที่บ้านนี้เลี้ยงผีในวันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ ของทุกปี ผู้คนที่มาร่วมงานส่วนใหญ่เป็นหญิงสูงอายุ

การเลี้ยงผีประจำปีในอดีตไม่มีการลงทรง เพิ่งจะมีเมื่อยายซ้อนเริ่มรับเจ้าพ่อสนั่นแล้วเป็นคนทรงมาเมื่อเกือบ ๒๐ ปีมาแล้ว ในอดีต เจ้าพ่อมาเข้าบอย ทั้งเข้าพรรษา ออกพรรษา สงกรานต์ แต่ปัจจุบันมาลงทรงปีละครั้งคือในงานเลี้ยงผีตาปู่ประจำปี

คนทรง

ที่บ้านน้ำจั้น ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี มีงานเลี้ยงผีตาปู่ คนทรงเป็นผู้หญิงอายุราว ๗๐ ปี ตระกูลเดิมเป็นลาวแกวที่จังหวัดสระบุรี ต่อมาย้ายมาอยู่ที่บ้านน้ำจั้นราว ๕๐-๖๐ ปีแล้ว

ชาวบ้านเชื่อกันว่า “ผี” หรือ “เจ้า” ซึ่งเป็นคำที่ชาวบ้านในปัจจุบันเรียกกัน จะเข้าร่างคนที่มึนสียใจคอหรือชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย สภาพครอบครัวมีความสุข สมาชิกภายในครอบครัวรักใคร่กลมเกลียวกัน และอบรมให้ลูกเป็นคนดี ชยันต์มาหากิน และประกอบอาชีพสุจริต มึนสียใจคอเอือกเย็น รักษาความสะอาด คนทรงบ้านน้ำจั้น ก็เป็นคนที่มึนสียใจดังกล่าว ชื่อสตัยต่อสามีแต่งงานมีลูกด้วยกัน ๔ คน สามีตั้งแต่ลูกยังเล็ก ๆ ก็อดทนเลี้ยงลูกมาคนเดียวโดยไม่ยอมแต่งงาน จนถึงทุกวันนี้ ครอบครัวเป็นที่รักใคร่ของคนในหมู่บ้าน

ชาวบ้านบอกว่ายายคนทรงเป็นคนตรง ใจดี จริใจ ไม่โกหก ไม่หลอกลวงใคร เลี้ยงลูกจนได้สะใภ้ ได้เขย ไม่ต่างพร้อย ดีทุกคน บางคนเป็นหม้าย เป็นพิธีกรในงานสำคัญ เวลามีการทำบุญ ลูก ๆ ที่อยู่บ้านน้ำจั้นจะมาทำบุญกันทุกคน และไม่มีปัญหาเรื่องเงินทองกับใครด้วย^{๙๙} เป็นการยอมรับนับถือครอบครัวนี้ทั้งครอบครัวจากคนในหมู่บ้าน

แต่การที่เริ่มเป็นคนทรงในระยะแรกๆ มีทั้งยอมรับและไม่ยอมรับ มีเรื่องเล่าว่าเป็นคนกลัวผีมาก ครั้งหนึ่งลูกขึ้นมากลางดึกเดินลงเรือนลูกสาวเห็นเป็นคนแก่อายุสัก ๘๐ ปี ลงไปข้างล่างหาลูกสาวไม่มาแล้วไม่พูดจากับใคร คิดว่าน่าจะเป็นผีปอบเข้า ก็ไปตามหมอมผีมาไล่ให้ ชาวบ้านเชื่อว่าในบ้านนี้มีผีปอบแต่ไม่รู้ว่าเป็นใคร ผีปอบก็ออกชื่อให้ลูกสาวมาของหญิงคนหนึ่งให้มาช่วย พอครอบครัวนั้นรู้ทำกำมะแทะวางไว้ ๔ ทิศ เพื่อกันไม่ให้ผีเข้าบ้าน กลัวไปเข้าไปกินลูกหลาน หมอก็รดน้ำมนต์แล้วบอกว่าเชิญเจ้าพ่อเข้าเลย จึงกลายเป็นคนทรงเจ้าพ่อสนั่นมาจนปัจจุบัน ต่อมาลูกหลานและชาวบ้านก็ยอมรับกันทุกคนที่เป็นคนทรงของเจ้าพ่อ^{๑๐๐}

วันหนึ่งขณะที่ยายคนทรงอยู่ท่ามกลางคนในหมู่บ้านบริเวณศาลาวัด ก็เกิดการเข้าร่างเวลาพูดจาไม่ใช่ภาษาลาวแกว สำเนียงผิดเพี้ยนไปเป็นลาวอื่น คล้ายๆ กับลาวอีสาน วันนั้นยาย

^{๙๙} นางสาวสำเนียง บัวคำ, อายุ ๔๔ ปี, บ้านน้ำจั้น ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๔.

^{๑๐๐} สัมภาษณ์นายสมยศ สมทรง บุตรนางซ้อน สมทรง, อายุ ๔๖ ปี, ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๔.

ร่างทรงก็สูบยา ต้มเหล้า ทั้งที่ไม่เคยมีพฤติกรรมเช่นนี้มาก่อน เมื่อมีคนถามร่างทรงก็เล่าให้ฟังว่า มาจากเวียงจันทน์ ซี่ม้าแก่ซาหักมา ซึ่งก็เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ลาวแง้วที่บ้านน้ำจั้นบอกผู้อื่นว่าบรรพบุรุษของพวกเขาจากเวียงจันทน์ เมื่อถึงเวลาไหว้ตาปู่ในวันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ ของทุกปีก็จะมีพิธีเลี้ยงผี

พิธีกรรม

การเลี้ยงตาปู่ของชาวบ้านน้ำจั้น จะถือทำกันในวันอังคารขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ พิธีกรรมที่เข้าไปสังเกตการณ์ตรงกับวันที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ราว ๗ โมงเช้า ชาวบ้านจะแต่งกายเช่นเดียวกับเมื่อมางานบุญ หน้าของเลี้ยง เช่น ข้าว น้ำ ขนมหวาน หัวหมู หรือ ไก่ เหล้า กล้วย ของทั้งหมดใส่ผ้าขาว เรียกว่า ๑ ลำรับ ใส่พาข้าวมาวางไว้ในบริเวณศาลตาปู่ แล้วจุดธูปบอกการเลี้ยงตาปู่ อธิษฐานขอพรให้กับตนเองและครอบครัว ผู้ที่นำของมาส่วนใหญ่จะเป็นหญิงมากกว่าชาย ระหว่างนั้นกลองยาวก็ตีแบบเกิดเทิงร่วมขบวนมาด้วย ชาวบ้านจะรอคนทรงมาถึง จนเกือบ ๗ โมงครึ่ง

คนทรงซ้อนท้ายจักรยานยนต์ของลูกชายโดยไม่ต้องมีการแห่มาที่บ้านหรือมีผู้ช่วยใดๆ สวมเสื้อสีเหลือง ใส่ผ้าถุงสีชมพู ทาแป้งหน้าขาวนวล ยิ้มแย้มแจ่มใส ซึ่งตามปกติจะนุ่งแต่ผ้าโจงกระเบน เข้ามาในบริเวณศาลตาปู่ที่ชาวบ้านเตรียมที่นั่งไว้ให้ จะมีหญิงกลางคนเป็นผู้ช่วยคนนำชั้น ๕ มาเชิญยายซ้อนเพื่อเข้าทรง เมื่อยายซ้อนรับชั้น ๕ แล้วโดยการยกมือไหว้หันหน้าไปทางศาลแล้วเดินไปปักธูปเป็นการเริ่มลงทรง จากนั้นผู้ช่วยนำพานชั้น ๕ ไปไว้ที่โต๊ะบูชา ชาวบ้านเตรียมหมากพลูบูชาไว้ให้ ร่างทรงเลือกสูบบุหรี่ กลองยาวก็ตีบรรเลงรับเป็นช่วงๆ ชาวบ้านที่เป็นนางรำมาเชิญร่างทรงออกไปรำกันอย่างครึกครื้น เมื่อกลับเข้ามาเจ้าพ่อในร่างทรงบอกว่าไม่ได้รำวงมานานแล้ว

เมื่อเจ้าพ่อนั่งลงมีการตอบโต้ไต่ถาม ทุกคนจะเงียบ สำรวมสงบ ชาวบ้านก็เริ่มถามเรื่องที่ข้องใจ เช่น

อยากรู้ว่ามันเป็นยังงัยอากาศร้อนหลาย คนทำนาได้แย่งน้ำกันแล้ว

ฝนฟ้ามันจะดีเดือนไหนวันไหน ลองจับยามสามตาตุบ้าง

ซึ่งเจ้าพ่อสนั่นในร่างทรงก็จับกระดูกคางไก่เสี่ยงทาย แล้วบอกว่า

บ้านนี้ข้าวเขาแต่งตัวสวย ไม่เหมือนบ้านโน้น นุ่งขึ้นสั้นๆ คนทางโน้น

แบกโน้นแบกนี้ ไม่ต้องกลัว ฝนจะตกเร็วๆ นี้ แล้วลมจะแรง

เจ้าพ่อพอใจไหมที่ชาวบ้านมาพร้อมเพรียงกัน

ของกินมากจริง ของเช่นทำใหม่ละ อย่างของหวานให้มี ๔ ขา ๔ ถ้วย

อย่าทำมา ๓ หรือ ๕ ทหวานเหมือนกัน ๔ ถ้วย แต่ไม่เป็นอะไร บอกไว้

ขนม ๔ ถ้วย เอาน้ำมาด้วย

แล้วมีชาวบ้านบอกให้เชิญเจ้าแม่ผมหอมมาด้วย

ว่า ไม่ไปรับ มาไม่ได้ก็ไม่ต้องมา.... แค่นี้มาไม่ได้ก็ไม่ต้องมา ๆ เอารูป
 สองดอกไปบอกให้มานี้ แล้วเอากล่องยาวไปรับ เอาพวงมาลัยไปด้วย
 ลูกหลานไปสอบเรียนต่อจะได้หรือไม่
 ได้อยู่ ไม่อย่างก็ต้องอย่างหนึ่ง อยู่ทางเหนือโน่น
 วันไหนฝนตกลงเจ้าพ่อ จะตายแล้งกันแล้ว
 โศกตอนรับคมเกี้ยวคือกับถั่วนะ แต่ข้าวไม่ค่อยจะสวย
 ทำไมหนูเยอะจัง
 หนูก็หากินเหมือนกับคน

นอกจากนี้ ชาวบ้านถามเรื่องลูกชายที่ไปทำงาน ถามเรื่องการสอบเรียนต่อของลูก ถาม
 เรื่องการเดินทางจะปลอดภัยไหม บางคนถามเรื่องที่สงสัย เช่น ถามเจ้าพ่อถึงการเดินทางว่า
 เดินทางมาอย่างไร เจ้าพ่อตอบว่า “ขี่ม้ามามาก็แก่ วิ่งก็ช้า มาตั้งแต่กลางคืน เจ้าพ่อมาจากเวียง
 จันทน์” ชาวบ้านก็ถามว่า “ทางโน้นมีความเป็นอยู่อย่างไร สบายดีหรือไม่” จากนั้นจะดื่มเหล้า
 ที่มีคนเทใส่แก้วมอบให้ บางครั้งจะสูบยาและเคี้ยวหมากด้วย

เจ้าพ่อสนั่นจะพูดเป็นภาษาอีสานโต้ตอบกับชาวบ้านที่ร้องถามเรื่องต่าง ๆ ปกติร่างทรง
 จะพูดลาวแจ้วว่าภาษาอีสานไม่ได้และไม่คล่อง

จากนั้น ชาวบ้านที่ทำงานก็จะใจจดจ่ออยู่กับการแกะคางไก่เสี่ยงทายของคนทรงเพื่อ
 พยากรณ์ว่าปีนั้นน้ำจะมากหรือน้ำจะน้อย

ระหว่างนั้นก็มานั่ง แต่ยังมีคำถามกันอยู่ ชาวบ้านบอกว่า “เจ้าพ่อยังเทียมอยู่” ใน
 ระหว่างนี้มีการขอให้เจ้าพ่อเป่าหัว ผูกด้ายสายสิญจน์ให้เด็กและผู้หญิง จากนั้นเมื่อเสร็จพิธีชาว
 บ้านก็จะร้องรำทำเพลงและแบ่งอาหารที่ทำมาไหว้ตาปู่กลับไปครึ่งหนึ่งเพื่อรับประทานเป็นสิริ
 มงคลแก่ครอบครัว เมื่อเสร็จพิธีลูกหลานร่างทรงก็จะพากลับบ้าน

แต่เดิมชาวบ้านก็เรียกผีที่ลงทรงกันว่า “ตาปู่” แต่มาเดี๋ยวชาวบ้านจะเรียกว่า “เจ้าพ่อ
 สนั่น” ชาวบ้านที่นับถือเจ้าพ่อสนั่นมีอยู่หลายหมู่บ้าน น่าจะเป็นการนับถือเลียนแบบกันต่อๆ
 มา

ความเชื่อเรื่องผีปอบ

ความเชื่อเรื่อง “ผี” นอกจากผีตาปู่ ผีไร่ผืนาซึ่งเป็นผีดีแล้ว ยังมีผีร้ายคือ “ผีปอบ” ใน
 หมู่คนลาวยังมีความเชื่อและหวาดกลัว “ผีปอบ” อยู่จนถึงปัจจุบัน ปอบเป็นได้ทั้งหญิงและชาย
 แต่ผู้ถูกเพ่งเล็งมักเป็นหญิงแก่มีอายุ หากมีคนเจ็บไข้ได้ป่วย ตายบ่อยๆ เป็นไข้ตายออกลูกตาย
 จะมีคนถูกเพ่งเล็ง และเมื่อใครถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบก็จะถูกกีดกันออกจากสังคมหมู่บ้านนั้น
 ไม่มีใครคบหาด้วย

แม้ความกลัวผีปอบจะมีมากในชุมชนคนลาว แต่ก็ทำให้คนไทยที่อยู่หมู่บ้านใกล้เคียง
 ห้ามปรามลูกหลานไม่ให้ไปเที่ยวบ้านคนลาวเพราะกลัวผีจะมาเกี่ยวข้องด้วย แต่ปัจจุบันเสื่อม
 คลายไปบ้างแล้ว แสดงถึงการรังเกียจหรือกลัว “ผีปอบ” ไม่เพียงมีอยู่เฉพาะในหมู่คนลาว

ใครเป็นปอบ

ชาวบ้านเชื่อว่า ปอบมี ๒ อย่าง คือ ปอบวิชา คนจะเป็นผีปอบลักษณะนี้หนีบถือคุณไสย แล้วทำพิธีเช่นไหว้ผิดจากที่เคยเป็น เช่น ผีปอบที่บ้านโป่ง อำเภอบ้านหมี่ เป็นผีมีครุทำให้ผู้ป่าวหลง เวลาตายแล้วไม่ต้องหาคนสืบทอดเป็นปอบและถ้าตายไปปอบก็ตายไปด้วย อย่างที่สองคือ ปอบเชื้อ ตายทรมานต้องให้ลูกหลานมารับ ถ้าไม่รับก็จะกินลูกกินหลาน หมายถึง ลูกหลานจะเจ็บจะไข้อยู่ตลอดเวลาไม่ก็ตายไปเลย ในปัจจุบันชาวบ้านก็ยังกลัวผีปอบอยู่ เพราะพวกนี้เวลาใครเจ็บไข้ มันก็จะไปกับคนไปเยี่ยม บางทีผีจะไปกับพี่น้องที่เขาเรียกว่าผีข้าดำพลอย และชาวบ้านเชื่อนั่นว่าเป็นอย่างนั้นจริงๆ”

คนที่ปอบติดกับปอบมักจะระมัดระวังตัวมาก เวลาเพื่อนบ้านไม่สบายจะไม่ไปเยี่ยมคนป่วยกลัวถูกกล่าวหาว่าพาปอบไปด้วย และจะถูกกล่าวหาหากผู้ป่วยนั้นทรุดหนักไปอีก สมัยก่อนหากมีคนตายโดยหาสาเหตุไม่ได้ก็จะโทษปอบ

คนที่ถูกผีหรือปอบเข้าจะมีลักษณะเป็นคนอ่อนแอ ซี้โรค และเป็นคนน่าสงสาร คนที่ถูกปอบเข้าจะมีลักษณะอ่อนแอ เช่น เมื่อปอบเข้าก็นั่งก้มหน้าแล้วพูดเป็นเสียงคนแก่พูดว่า “กูเห็นมึงอย่างแหย่งแยะๆ กูก็มากับตาเต็มขึ้นปามันมา” บางคนชาวบ้านบอกว่าอยู่เฉยๆ ผีผลั้ลมันนับแต่นั้นมาก็ไม่สบาย เข้าโรงพยาบาลนอนแหมบตลอดเวลาแล้วก็ตาย แม้หมอจะสรุปว่าเป็นโรคเบาหวานแต่ชาวบ้านบอกว่าปอบเข้า

เวลาที่ปอบเข้าจะร้องโหยหวน ญาติๆ ต้องหาหมอมหรือหาพระมาไล่ เวลาหมอไล่ผี คนที่ถูกผีหรือปอบเข้าจะร้องหาลูกของคนที่ปอบ “ซ่อยแหม่แต่ นวยมาซ่อยแม่แต่” ซึ่งเป็นการกล่าวหาว่าแม่ของลูกชายที่ออกชื่อเป็นปอบ บางคนถึงกับจะเอาปืนมายิงคนที่ถูกปอบเข้า เพราะโกรธที่กล่าวหาว่าแม่ของเขาเป็นปอบ

เมื่อชาวบ้านเข้าไปพูดคุยก็จะเกิดการเล่าลือกันไปต่างๆ นานา ทุกคนที่ถูกผีเข้าจะบอกว่าไม่รู้ตัวว่าพูดอะไรบ้าง และจะมีการกล่าวหาผู้อื่นอยู่เสมอ เช่น บอกว่าใครในหมู่บ้านเป็นปอบ ใครเป็นผู้ดูแลเลี้ยงดูผีเหล่านี้ จนชาวบ้านจัดกลุ่มคนที่ปอบและเลี้ยงผีได้ เวลาที่ปอบเข้าปอบในร่างของคนก็จะบอกว่าชื่ออะไร เคยกินคนนั้นคนนั้นมาแล้ว บางตัวยังบอกว่าคนนั้นตัวใหญ่ คนนั้นตัวอ่อยก็มี

เวลายามค่ำคืนคนเฒ่าคนแก่จะสอนไม่ให้ปากไวหรือทัก ถามสิ่งไม่เห็นตัว อย่างเมื่อเกิดเสียงดัง แล้วถามว่า เสียงอะไร เดี่ยวปอบจะเข้าหลายคนยืนยันว่ามีจริง บางคนเห็นเป็นหมาตัวใหญ่ เห็นเป็นคนแก่ ตอนเย็นๆ หรือกลางคืนเดินออกหน้า พอเราเดินตามมันจะหันหน้ามาหลอกทำให้ตกใจ แล้วจะเข้าหากหากเป็นคนขวัญอ่อน

ลักษณะคนที่เป็นปอบ

ลักษณะของคนที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ คือ จะไม่ยุ่งสิ่งกับใครจะอยู่แต่เฉพาะกลุ่มตนเป็นคนแปลกไปจากคนในสังคมหมู่บ้านนั้น โดยเฉพาะไม่แต่งงาน มีความเป็นอยู่ต่างจากคนอื่น มีฐานะดีกว่าคนอื่นหรือคนที่กล่าวหา บรรพบุรุษอาจจะประพดิดตนไม่ดี คนที่เก็บตัวหรือถูกคนในสังคมรังเกียจก็จะถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ ครอบครัวที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบจะไม่ชอบ

”สัมภาษณ์นายสมยศ สมทรง, อายุ ๔๖ ปี, ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๔.

สูงส่งกับใคร ฐานะความเป็นอยู่ไม่เดือดร้อน สามารถพึ่งตนเองได้และชอบเก็บตัว ว่ากันว่าปอบชอบเข้าคนขวัญอ่อน คนใจอ่อน น่าจะเป็นคนตกใจง่าย คนที่ไม่ค่อยเป็นตัวของตัวเอง เชื่อคนอื่นง่าย

ครอบครัวหนึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ ผู้ชายคนหนึ่ง ผู้หญิงสอง ฐานะดีไม่ต้องพึ่งพาใคร เมื่อพี่ชายที่แต่งงานแยกครัวไปแล้วมาเอาสร้อยทองของมีค่าของน้องสาวไปหมด ทั้งสองคนพี่น้องก็ไม่พูดจากับใครๆ ทำให้ชาวบ้านพูดถึงคนบ้านนี้ว่า วันๆ มันไม่พูดกับใคร น้ำก็ไม่อาบ ไม่ออกไปไหน พูดทีบอกทีก็ปากสั่นมุบมิบ สงสัยจะท้องคาถา และหญิงพี่น้องสองคนนี้ก็ถูกหาว่าเป็นปอบ สวรรวมจะผูกคอตาย ก่อนหน้านั้นก็เคยผูกคอตายมาก่อนแต่มีคนช่วยไว้ได้ทัน ชาวบ้านบอกว่าอยากให้มันตาย จะได้หมดไปจากหมู่บ้านเสียที คนภายนอกมองว่าผู้หญิงบ้านนี้ทำตัวลึกลับ เช่น ตอนกลางวันไม่ทำอะไรเอาแต่นอน บ้านช่องเงิบเงิบ เวลามองเข้าไปในบ้านก็น่ากลัวมากมืดๆ ทึบๆ พอกลางคืนเปิดไฟทำงานเหมือนตอนกลางวัน บางทีออกมาอาบน้ำเพราะห้องน้ำอยู่นอกบ้าน เวลาพวกมันอยู่บ้าน อ้าปากเลียปากเหมือนมันอยากกินอะไร อีกรายอย่างไม่ยอมออกมาพูดคุยกับใคร แม้แต่คนข้างบ้านที่เคยทักทายกันมาก่อน

คนหมู่บ้านอื่นที่เป็นคนไทยก็มองลักษณะของคนที่เป็นปอบเช่นเดียวกัน มีการเล่าว่าหญิงชาวบ้านคนหนึ่งตายไปนานกว่า ๓๐ ปีแล้ว มีฐานะปานกลาง ทุ่งโจงกะเบน แต่สายตาลอกแลก เมื่อมาถือศีลที่วัดจันเสนจะอยู่มูมศาลาไม่มีใครเข้าใกล้ด้วย ถ้าคนในหมู่บ้านเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะถูกเพ่งเล็ง เวลาผีเข้าเขาไล่ผีจะอ้างชื่อหญิงคนนี้ หมอผีจะใช้ต้นข้าวเทียนจนกว่าผีจะออก คนที่ผีเข้าสามารถตีฆ่าเป็นขวดๆ โดยไม่เป็นไร ไก่เป็นๆ ฉีกกินดิบๆ สุกบูหรืมวนโตพูดว่าเขาไม่ใช่คนที่เป็ร่างนี้ก็เป็นลักษณะของผีปอบเข้า แต่เวลานี้คนส่วนใหญ่ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบก็ตายไปหมดแล้ว”

การกล่าวหา

ในกรณีที่ยกตัวอย่างได้ ที่หมู่บ้านลาวแง้วแห่งหนึ่งในอำเภอบ้านหมี่ มีครอบครัวหนึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบซึ่งเข้าใจกันว่าแม่เป็นมาก่อน หญิงผู้นี้อยู่กับพ่อแม่อยู่บ้านเรือนไทยหลังคามุงแฝกฝาไม้ฟากหลังใหญ่มากแสดงถึงฐานะที่ร่ำรวยพอควร และเป็นคนผู้งามคือคนสวย แต่งงานมาแล้วครั้งหนึ่งก่อนไปฟ้องหย่าว่าตนเองเป็นหมันไม่มีลูกขอเลิกกับผัว ชาวบ้านเข้าใจว่าหาเหตุอยากเอาผัวใหม่ พอเลิกแล้วมีลูกติดคนหนึ่งเป็นผู้ชาย ซึ่งปัจจุบันยังมีชีวิตอยู่อายุ ๗๕ ปี ต่อมาได้ผัวใหม่มีลูกอีก ๕ คน ชาวบ้านยังนึกทากันว่า บอกว่าตัวเองเป็นหมันเป็นหยังมีลูกหลายแท้มันพอตอนที่แม่เธอตายปอบคงไม่มีที่ไปและหญิงคนนี้น่าคงรับเอามา และเมื่อตายไปแล้วปอบก็มาอาศัยอยู่กับลูกสาว ลือกันว่าลูกสาวคนนั้นตอนเข้าไปนากลับมาตอนเย็นก็ตายโดยไม่มีเหตุ ชาวบ้านเชื่อว่า ปอบคงกินข้างในมานานแล้ว

ปอบคนหนึ่งที่มีพื้นเพมาจากภาคอีสานและมีผัวหลายคน ต่อมาได้กับคนหมู่บ้านหนึ่งเล่ากันว่าเวลาถึงวันพระก็จะปีนข้างฝาตอนกลางคืน แล้วขึ้นไปบนหลังไปนั่งค่อมจั่วบ้าน หญิงคนนี้เป็นปอบเพราะไปเรียนวิชาที่ให้ผู้ชายรักชาวบ้านเรียกว่า “ครูห...(อวัยวะเพศหญิง)ใหญ่”

” สัมภาษณ์พระครูนิวาสธรรมขันธ์ เจ้าอาวาสวัดจันเสน, ๑๖ เมษายน ๒๕๔๔.

ชาวบ้านรู้จักในชื่อครือเปือ เล่าลือกันว่ายายคนนี้ชอบกินเด็ก หักคอเด็ก เตี้ยวเด็กบ้านนั้นตาย บ้านนี้ตาย ซึ่งเป็นการตายติดๆ กันโดยไม่รู้สาเหตุ จึงเป็นเหตุทำให้เกิดการรุมฆ่าบอบช้ำ

ช่วงเย็นๆ โกล้คำ หญิงแก่ที่ถูกหาว่าเป็นปอบไปขอปลาชาวบ้านที่กำลังช่วยกันวิดสระ มีทั้งปลาเป็นปลาตาย แต่พอเดินมาสักหน่อยในป่าละเมาะ ก็มีพ่อตาลูกเขยคู่หนึ่งตามมาเอาไม้คานตีปอบจนตายท่ามกลางคนเห็นเหตุการณ์หลายคน เพราะโกรธที่เป็นปอบที่ชาวบ้านเชื่อกันว่าไปหักคอเด็กในหมู่บ้านตายหลายคนซึ่งเด็กคนหนึ่งเป็นหลานของทั้งสองคนด้วย

ยายแก่ที่ถูกหาว่าเป็นปอบถูกตีจนแต่ตายปลาที่ถือมาก็ดินอยู่ข้างๆ คนที่ไปมุงดูก็พูดกันว่าปอบมันยังอยู่ แม้จะถูกตีจนตายตอนเย็นโกล้คำแต่ก็ไม่มีใครกล้าไปเก็บศพ ผู้ที่ร้องไห้สงสารเมียและมาเฝ้าทั้งคืน รุ่งเช้าจึงมีคนมาเก็บศพไปทำพิธี

ทั้งพ่อตาและลูกเขยที่ใช้ไม้คานรุมตียายแก่ตายไม่ติดคุก เพราะเสียเงินให้ตำรวจไปคนละ ๔,๐๐๐ บาท รวม ๘,๐๐๐ บาท ซึ่งเมื่อราว ๔๐ ปีก่อนก็เป็นจำนวนเงินที่มากเอากการอยู่ตอนยายแก่ที่ถูกหาว่าเป็นปอบโดนฆ่าตายมีคนเห็นเหตุการณ์หลายคน แต่ไม่มีใครเข้าไปช่วยกลายเป็นเรื่องเล่าที่เล่าต่อกันมา

ชาวบ้านแข่งให้คนที่ปอบให้ตายไปเสีย โดยบอกว่ามันไปเข้าสิงเขา เอ็ดให้เขาเดือดร้อน เด็กน้อยหย่าน(กลัว) ลูกหลานนอนหลับละเมอร้องไห้ อีกอย่างเวลาเข้าไปสิงใคร จะออกชื่อว่าอาศัยอยู่กับคนนั้นคนนี้เป็นกรกล่าวหากันไปอีก ทำให้ทั้งครอบครัวคนที่ถูกหาว่าเป็นปอบขายหน้าเพราะกลัวถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบด้วย

การกล่าวหาคนที่ปอบมักจะเป็นเหตุการณ์ใดก็ได้ตามแต่ชาวบ้านที่ไม่สามารถให้เหตุผลได้ เช่น หญิงสาวคนหนึ่งยีนล้างหน้าที่หน้าต่างแล้วตกลงมาจากบ้านซึ่งสูงขนาดบันได ๗ ชั้น ชาวบ้านก็เล่าลือว่าเพราะน้องเขยไปหวานแหว่ที่สระในนาของหญิงที่ถูกหาว่าเป็นปอบ เมื่อกลับมาจากนาได้ ๒-๓ วัน ก็เจ็บขาเดินไม่ได้ ชาวบ้านว่าสงสัยปอบจะทำให้เจ็บไข และปอบโกรธแค้นจนทำให้ที่สะกิดกบันไดบ้าน กลายเป็นหัวข้อที่ทุกคนในหมู่บ้านให้ความสนใจ บ้างก็แนะนำให้แกลไปหาหมอที่รักษา แม้แต่ถ้าพาเด็กไปเล่นใกล้บ้านนี้หรือเด็กเห็นหน้าคนที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ เด็กก็จะร้องไห้ด้วยความหวาดกลัว หรือตอนกลางคืนก็จะร้องหวีดหวาดกลัว ชาวบ้านกลัวกันจนไม่อยากทักทาย

ปอบยังมีอยู่ในปัจจุบัน

เมื่อราว ๓๐ ปีมาแล้ว ปอบเข้าคนนั้นคนนี้น้อยมาก ปัจจุบันเปลี่ยนไปแม้จะยังมีการเล่าลือเรื่องปอบอยู่ แต่ก็ไม่พบว่ามีการเข้ากันบ่อยๆ เหมือนในอดีต

เมื่อสอบถามว่าหมู่บ้านนี้มีปอบไหม กลัวไหม ชาวบ้านก็จะบอกว่าบ้านนี้ผีเข้ามาไม่ได้ เพราะมีการทำพิธีคุ้มครองไว้ดีแล้ว แต่บางคนบอกว่าที่หมู่บ้านก็ยังมีผีปอบ ยามกลางคืนมีแสงวาบ วาบ พอคนเห็นจะหายไปเป็นปอบวิชา ซึ่งเชื่อว่าตอนนี้ผียังไม่ตายไม่หมดไปจากหมู่บ้าน บางหมู่บ้านเล่าว่า ยังมีการกลัวเรื่องผีปอบกันอยู่ แต่ปัจจุบันก็ไม่ค่อยพบว่าผีปอบเข้าแล้ว ส่วนเรื่องปอบเชื้อหรือที่เคยถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบญาติก็จะให้หมอผีมาทำพิธีเรียกเข้าหม้อแล้วนำไปฝังดินหรือแล้วแต่ว่าหมอจะนำไปทำอะไร

แต่เวลาใครพูดเรื่องปอบก็จะทำเสียงค่อยๆ แต่เวลาเล่าเรื่องปอบไปทำอย่างนั้นอย่างนี้ ผู้เล่าจะออกท่าทางและเสียงดังจะโยงถึงเรื่องเก่าๆ ที่เคยเกิดขึ้นให้ฟังอย่างออกรสออกชาติ

เช่น “มีย่างหรือเอาหมาไปนอนด้วย คนดีๆ เขาเสียดกันหรือ” “เดี๋ยวนี้มันกินข้าวกับไขกับถั่วลิสง”

แต่ก็ยังกล่าวด้วยเสียงเบาๆ อย่างกลัวๆ ว่า มันได้ยินนะว่าเราพูดถึงมัน

บางคนบอกว่ามีวิชาดีกันไม่ให้ผีปอบเข้าหรือหลอกได้ บางคนก็บอกว่ามีเคล็ดที่ทำให้ปอบไม่เข้าใกล้ เมื่อจะเดินผ่านบ้านปอบ จะต้องรีบหักมันก่อนแม้ไม่เห็นตัว ให้รีบพูดว่า “ปอบปอบ” พูดทั้งตอนผ่านบ้านปอบไปและตอนกลับ

ปอบยังคงเข้าคนในหมู่บ้านชาวลาวแฉ่วอยู่ แม้จะเป็นคนมีอาชีพเป็นครู เช่น เมื่อไม่สามารถหาสาเหตุได้จากการที่รถล้มลงใกล้จอมปลวกใหญ่ ก็มีอาการไม่รู้สีกตัว ญาติพี่น้องเห็นหมาแก่ๆ หน้าเกลียดมากนั่งเฝ้าอยู่ ชาวบ้านและญาติๆ ก็เชื่อว่าครูคนนั้นถูกผีหรือปอบเข้าแต่ก็ไม่กล้าบอกให้รู้ตัวเพราะกลัวจะไม่เชื่อและไม่อยากให้กลัวจนไม่เป็นอันทำอะไร

ผู้ที่เป็นปอบในสังคมของชุมชนลาวแฉ่วคือผู้ที่ประพัติตนต่างไปจากคนส่วนใหญ่ ในอดีต จะเพ็งเล็งไปที่คนที่มีคุณไสยที่ประพัติตนผิดศีลธรรมเป็นไสยดำ โดยเฉพาะเพศหญิง หญิงที่มีมากกว่าผัวเดียว หรือคนที่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับเพื่อนบ้านกับกิจกรรมของชุมชน ก็จะถูกมองว่าเป็นปอบ แต่ในปัจจุบัน ผู้ที่ถูกหว่าว่าเป็นปอบมักจะเกี่ยวกับความตึงเครียดในชีวิต เช่น หญิงที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจ เช่น ถูกพี่ชายโกงที่นาหรือสมบัติจนไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ เมื่อหมกมุ่นกับปัญหาของตัวเองจนตัดขาดออกจากสังคมภายนอกก็จะถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ

ลักษณะของการถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบยังคงอยู่ในชุมชนลาวแฉ่วจนถึงปัจจุบัน แม้จะมีการคลี่คลายลดความตึงเครียดไปจากเดิมอย่างมากก็ตาม



ภาพที่ ๑ สระน้ำหรือ
หนองน้ำ ที่บ้านหนอง
เมือง อำเภอบ้านหมี่
จังหวัดลพบุรี สระน้ำเป็น
สิ่งจำเป็นมากในอดีต
สำหรับชุมชนชาวลาวเงี้ยว
หลายแห่ง ศาลาปู่ก็มัก
ตั้งอยู่ใกล้กับหนองน้ำหรือ
สระน้ำเหล่านี้



ภาพที่ ๒ และภาพที่ ๓
บ้านเรือนที่อยู่อาศัยของ
ชาวลาวเงี้ยวบ้านหนอง
เมืองและบ้านไผ่ใหญ่ ภาย
ในบริเวณบ้านไม้เรียบ
ร้อยพิถีพิถัน เพราะไม่ได้
ใส่ใจต่อความสวยงามนัก
ดังเป็นความเห็นที่กลุ่ม
ชาติพันธุ์อื่นมีต่อชาวลาว
เงี้ยว





ภาพที่ ๔ ชาวลาวแง้วไม่มีลักษณะการแต่งกายโดดเด่นถือเป็นวัฒนธรรมเฉพาะตัวจนเป็น
อัตลักษณ์ของกลุ่มแต่อย่างไรทั้งในโอกาสพิเศษหรือการแต่งกายในชีวิตประจำวัน การแต่ง
กายในอดีตก็เป็นแบบเดียวกับสมัยนิยมในระยนั้น



ภาพที่ ๕ การแสดงหมอลำเพลินในปัจจุบัน ซึ่งเรียกว่าหมอลำซิ่ง เหมือนกับดนตรีลูกทุ่ง
ทั่วไป คนลาวแง้วยุคใหม่ไม่ใส่ใจกับกลอนลำ แต่ชอบท่อนสอยที่มีลักษณะสองแง่สองง่าม
เมื่อมีการแสดงเช่นนี้ในหมู่บ้านแม้จะชอบ แต่ลูกหลานลาวแง้วก็ไม่ดูจนจบ เพราะอายกลัว
คนจะรู้ว่าเป็ลลาว



ภาพที่ ๖ และภาพที่ ๗ การบวชของลูกหลานลาวแ้วยังคงยึดถือธรรมเนียมอยู่โดยไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก การบวชลูกหลานนับเป็นอันสงฆ์ที่นำความปลื้มมาสู่ครอบครัวและชุมชน

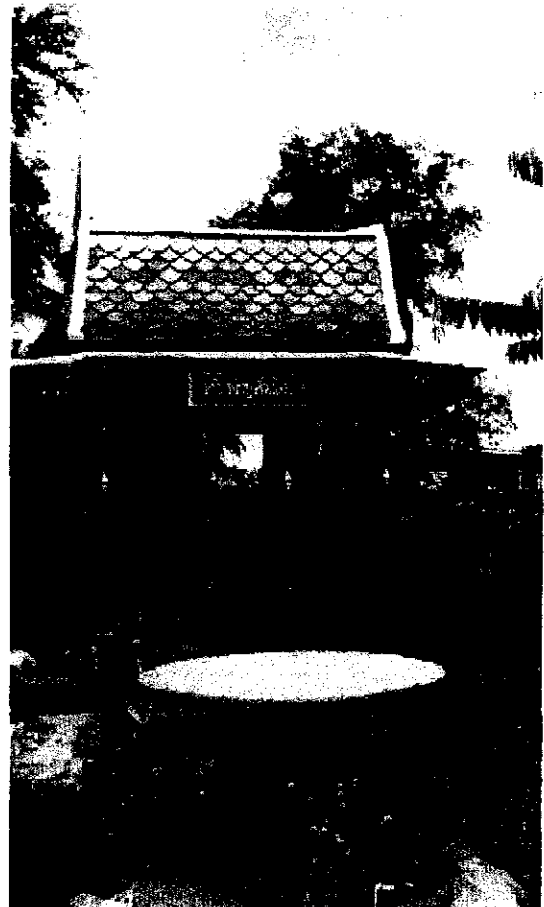


ภาพที่ ๘ และ ภาพที่ ๙ ศาลดาปู่ ซึ่งปัจจุบันชาวบ้านเรียกกันว่า “เจ้าพ่อสนั่น” และภายในศาลเจ้าพ่อสนั่น ซึ่งมีพวงมาลัย ช้างม้าจำลอง กระถางธูป ราวเทียน โดยปรับปรุงเป็นศาลใหญ่ก่ออิฐถือปูนจากศาลไม้สี่เสาหลังเล็กๆ บ้านน้ำจั้น ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี





ภาพที่ ๑๐ ศาลเจ้าพ่อหลวงบ้านท่าแค ตำบลท่าแค อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ซึ่งชาวบ้านบอกว่า ตนเป็นลาวหล่ม



ภาพที่ ๑๑ ศาลตาปู่ที่บ้านหนองเมือง ซึ่งเปลี่ยนเป็น “ศาลเจ้าปู่ศรีเมือง” ซึ่งทุกวันนี้ชาวลาวแจ้วมักเปลี่ยนชื่อจากตาปู่เป็น เจ้าปู่บ้าง หรือ เจ้าพ่อบ้าง



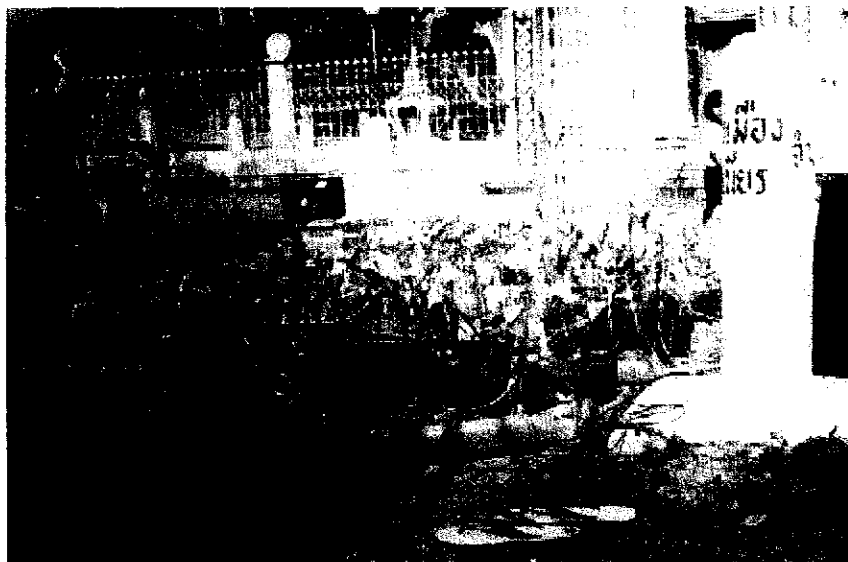
ภาพที่ ๑๒ ศาลเจ้าพ่อสนั่น บ้านน้ำจั้น ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ยังคงรูปแบบเดิมอย่างใกล้เคียงแม้เป็นศาลที่สร้างขึ้นใหม่



ภาพที่ ๑๒ ภาพที่ ๑๓ และ ภาพที่ ๑๔ พิธี
เลี้ยงผีตาป่วน้ำจั้น ลาวแง้วที่บ้านนี้
เลี้ยงผีในวันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ ของทุกปี
ผู้คนที่มาร่วมงานส่วนใหญ่เป็นหญิงสูง
อายุ

การเลี้ยงผีประจำปีในอดีตไม่มีการลง
ทรง เพิ่งจะมีเมื่อคนทรงเมื่อเกือบ ๒๐
ปีมาแล้ว ในอดีตเจ้าพ่อมาเข้าบ่อย ทั้ง
เข้าพรรษา ออกพรรษา สงกรานต์ แต่
ปัจจุบันมาลงทรงปีละครั้งคือในงาน
เลี้ยงผีตาป่วนประจำปี

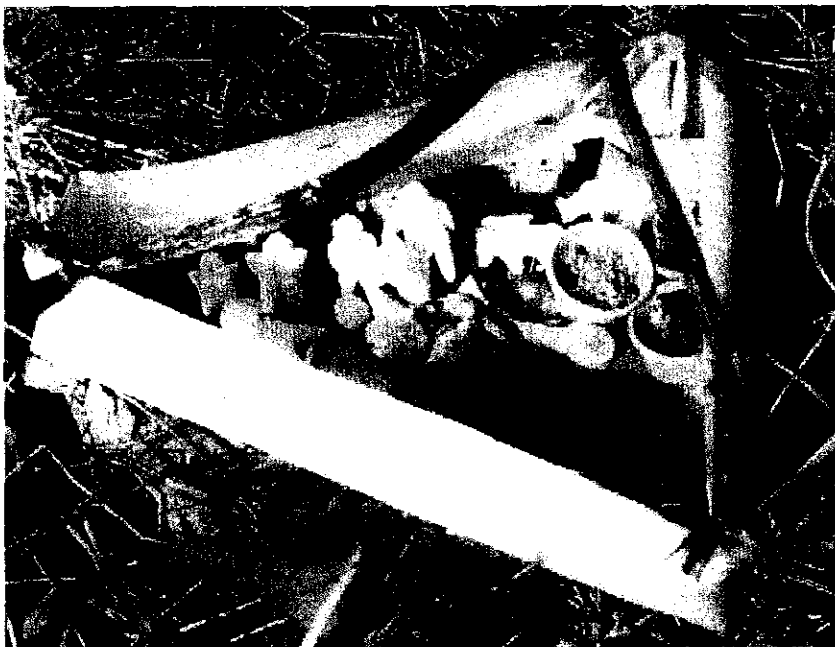
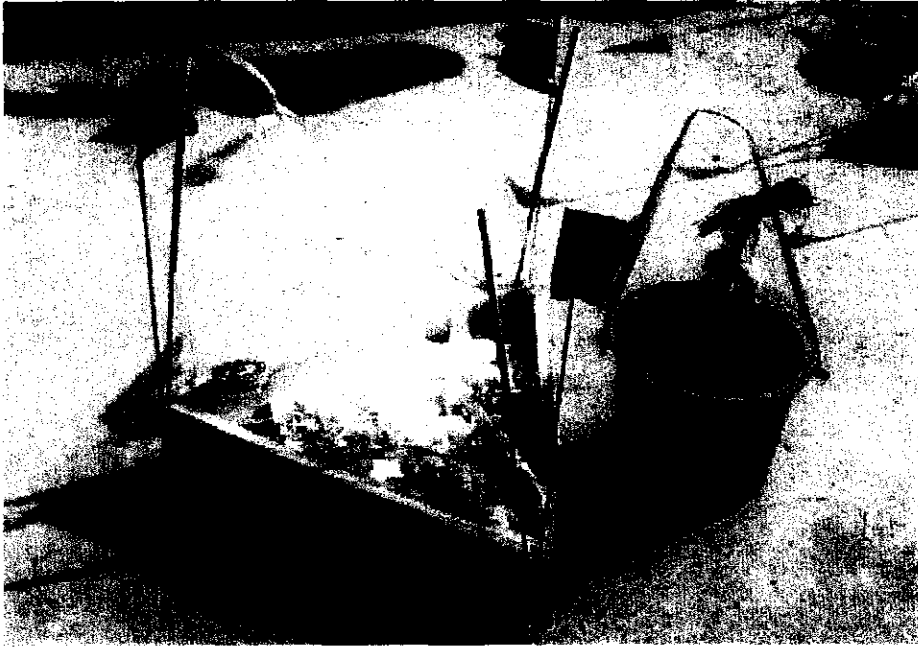
ในปีนี้ปรากฏว่าเป็นเมียเจ้าพ่อสนั่นมา
คนทรงจึงแต่งกายสวยงาม ฟ้อนรำเล่น
กับชาวบ้านอย่างสนุกสนาน ก่อนจะมี
การทำนายทายทักต่างๆ แล้วเลี้ยงทวย
กระตูดคอกไก่ ซึ่งยังคงรักษาธรรมเนียม
เลี้ยงทวยแบบเก่านี้ไว้



ภาพที่ ๑๕ การทำบุญกลางบ้านหรือบางหมู่บ้านเรียกว่าบุญเบิกบ้านที่บ้าน
น้ำจั้น ร่วมทำบุญบริเวณลานวัดหน้าโบสถ์ ซึ่งจะนำสิ่งของต่างๆ มารวมกัน
ก่อน มักจะทำกันในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖



ภาพที่ ๑๖ กระทรงรูปสามเหลี่ยมจะแทนแต่ละครอบครัว เมื่อทำบุญ
เสร็จแล้วจะนำกระทรงไปวางไว้ที่ทางสามแพร่ง



ภาพที่ ๑๗ และ ภาพที่ ๑๘ แต่ละบ้านหรือแต่ละครอบครัวจะแทนด้วยกระทงสามเหลี่ยมหนึ่งกระทง ซึ่งบรรจุข้าวเหนียวปั้นเป็นรูปบุคคลเท่ากับจำนวนสมาชิกในครอบครัว สัตว์เลี้ยงในบ้าน อาหารคาวหวาน พริก หอม กระเทียม น้ำ และดังทรายใส่หญาคา ซึ่งเชื่อว่า กระทงเหล่านี้จะเป็นตัวแทนของการเปลี่ยนร่างเสียเคราะห์ หมายถึงให้โชคร้ายหรือเคราะห์กรรมต่างๆ หายไปกับกระทงสามเหลี่ยม และเมื่อเสร็จพิธี ก็จะนำน้ำที่ใช้น้ำนี้ไปประพรมรอบบ้าน ถือเป็นการทำบุญบ้านไปด้วย

บทที่ ๓

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง กับสำนึกทางชาติพันธุ์

จากอดีตเคยมีหัวเมืองไกลโพ้นที่ถูกกวาดต้อนอพยพครัวเรือนมาสู่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา ปัจจุบันผู้สืบเชื้อสายจากกลุ่มชาติพันธุ์ไต-ลาวเหล่านี้กลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยอย่างกลมกลืน เพราะถูกบูรณาการอยู่ภายใต้รัฐไทยมาเป็นระยะเวลานาน

ภายใต้สังคมแห่งความคล้อยคลึงของผู้คนในพื้นที่ราบลุ่มแห่งภาคกลางของประเทศไทย ความแตกต่างของชุมชนที่มีพื้นฐานความเป็นมาและความเป็นกลุ่มที่แตกต่างกันก็ปรากฏอย่างชัดเจน ในอดีตแม้จะอยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน แต่ก็มีการแข่งขันแย่งชิงระหว่างชุมชนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์อย่างแน่นชัด เช่น บ้านไทยอยู่ส่วนไทยบ้านลาวอยู่ส่วนลาว ไม่ได้ไปมาหาสู่หรือหลอมรวมกลายเป็นหนึ่งเดียว ต่อมา เมื่อพื้นที่ทำกินต้องแสวงหากันใหม่ กลุ่มคนจีนที่มาพร้อมกับอาชีพค้าขาย ออกเงินกู้ สร้างโรงสีซื้อข้าวซึ่งเป็นฐานทรัพยากรสำคัญ การผสมผสานระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์จึงเกิดขึ้นในชุมชนระยะต่อมา จนถึงปัจจุบัน ผู้คนก็ติดต่อกันตลอดไม่ได้แบ่งเป็นกลุ่มลาว กลุ่มไทย หรือกลุ่มจีน ดังเช่นที่เคยเป็นมา

ช่วงเวลาเกือบสองร้อยปีที่ผ่านมาแม้นโยบายของรัฐมีส่วนกำหนดแนวทางและวิถีชีวิตของไพร่พลหรือประชากรอยู่มาก แต่ในท่ามกลางสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง ชีวิตของผู้คนที่ถูกทางการหรือราชสำนักเรียกว่า “ลาว” ก็ปรับเปลี่ยนไปจนอาจไม่มีอะไรคล้ายคลึงกับรากเหง้าของวัฒนธรรมที่บ้านเมืองเดิม

จากการศึกษาในกลุ่มชาติพันธุ์ลาวแล้วทำให้พบว่า วัฒนธรรมที่ชัดเจนของการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เป็นแรงผลักดันจากภายในกลุ่มลาวแล้วเองนั้นไม่ปรากฏชัดเจนแต่อย่างใด ตลอดช่วงเวลาทั้งในทางประวัติศาสตร์เป็นต้นมา ไม่ว่าจะเป็นในฐานะเชลยสงคราม ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน และประชาชนผู้เป็นเกษตรกรของประเทศ แตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่แม้เป็นเชลยสงครามเมื่อครั้งต้นรัตนโกสินทร์เช่นเดียวกัน แต่ก็มีกิจกรรมกลุ่มกันอย่างชัดเจนกว่า ได้รับความสนใจจากนักศึกษาและนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาต่างๆ มากกว่าอย่างเห็นได้ชัด

สาเหตุหนึ่งที่อาจสนับสนุนได้ คือ ในกลุ่มต่างๆ ที่กล่าวมานั้น มีเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ชัดเจนกว่า เช่น การแต่งกาย ภาษาพูด ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์จากถิ่นฐานเดียวกัน และประเพณีและพิธีกรรมความเชื่อ ซึ่งเป็นเหตุผลที่สำคัญในการบูรณาการชุมชนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน เข้าไว้เป็นกลุ่มที่มีอัตลักษณ์โดดเด่นและอ้างสำนึกทางชาติพันธุ์ได้มากกว่า

ในสังคมปัจจุบันที่เปิดกว้างขึ้น พร้อมทั้งการเดินทางที่สะดวกสามารถออกไปสู่โลกภายนอกได้อย่างรวดเร็ว และจากระบบการศึกษาที่เป็นเหตุหลักทำให้เกิดการย้ายถิ่นฐานอย่างมากที่สุดในท้องถิ่นนี้ ทำให้ผู้คนในท้องถิ่นนี้มีการติดต่อกันรวมทั้งมีการแต่งงานข้ามกลุ่มจนกลายเป็นเชื้อสายที่ผสมผสานกันทั้งหมดโดยไม่ได้แบ่งเป็นกลุ่มลาว กลุ่มไทย หรือกลุ่มจีน

แม้จะเกิดการผสมผสานกันก็ตาม แต่สำนักทางชาติพันธุ์ยังคงอยู่ ร่องรอยต่างๆ ปรากฏให้เห็นเมื่อเข้าไปศึกษา แม้จะอ่อนแรงและเบาบางจนอาจถูกมองข้ามไปได้อย่างง่ายดาย

สำนักทางชาติพันธุ์ลาวแก้ว การปรับตัวและการเปลี่ยนแปลง

จากผลของสงครามครั้งศึกเจ้าอนุวงศ์ นอกจากจะทำให้เวียงจันทน์ย่อยยับลงไปแล้ว กลุ่มชาวลาวที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ และหัวเมืองโดยรอบซึ่งเป็นเขลยทั้งหลาย ต้องตระกำลำบาก สะท้อนความรู้สึกทุกข์ยากดังกลอนลำพรวณนาไว้ และมีผู้นำมาเป็นบทร้องเพลง “ลาวแพน” ดังนี้

มาซ้อยจะกล่าว ถึงพวกลาวเป่าคนแสนแสน
มาสอพพะ เข้ากับแสนแสน
เป็นใจความ ยามยากจากเวียงจันทน์
ตกมาอยู่เขตชั้นที่ อยู่ธยา
อี่แม่คุณเอ๋ย เฮาบ่เคยจะตกยาก
ดกระกำลำบาก แสนยากก็หนีหนี
พลัดทั้งที่ดินถิ่นฐาน พลัดทั้งบ้านเมืองมา
พลัดทั้งปู่ พลัดทั้งย่า พลัดทั้งตาทั้งยาย
พลัดทั้งแม่ลูกเมีย พลัดทั้งเสียลูกเต้า
พลัดทั้งพงศ์ทั้งเผ่า ทั้งลูกเต้าก็หนีหาย
บักไทยมันเหียน บักไทยมันซัง จนโหล่งจันทน์ของซ้อยนี้ลาย
จะตายเสียแล้วหนา ที่ในป่าดงแดน
ผ้าทอก็บ่มีนุ่ง ผ้าถุงก็บ่มีห่ม
คาดแต่เดี่ยวเกลียวกลม ทนาวลมนี่เหลือแสน
ระเหินระทดตกยาก ต้องเป็นคนกากคนแกน
มีแต่แคนคันเดียว ก็พอได้เที่ยวขอลานเขากิน
ตกมาอยู่ในเมือง ต้องถึบกระเดื่องกระด้อย
สีซ้อยคำด้อย ตะบิดตะบอยบู้สิ้น
ถือแต่เคียวเกี่ยวหญ้า เอาไปให้ม้าของเพื่อนมันกิน
เที่ยวชมชาน ไปทุกบ้านทุกถิ่น จะได้กินก็แต่เดน
แสนอดแสนจน เหมือนอย่างคนดกนาฮก
มีดมนฝนตก เที่ยวหยกๆ ถกเขมร
ถือซ้องสองคืบ จับบ่ท่งพระเมรุ
เบื่อนเลน เบื่อนคม เหม็นชมเหม็นควา
จับทั้งอ่างทองซัง จับทั้งอึ่งทองเขียว
จับทั้งเปี้ยวทั้งปู จับทั้งหนูทองขาว
จับเอามาให้สิ้น มาต้มกินกับเหล้า
เป็นกรรมของเขา เพราะอ้ายเจ้าเวียงจันทน์เพื่อนเออ

ความรู้สึกละแวกที่ส่งผ่านกลอนลำลาวแพนนี้ คงสะท้อนให้เห็นเพียงความยากลำบากในระยะแรกๆ ของชีวิตเชลยศึก ซึ่งต่อมาเมื่อสร้างหลักฐานมีถิ่นฐานที่เป็นชุมชนลาวและถูกบูรณาการทางการเมืองและสังคมวัฒนธรรมจากรัฐร่วมเป็นส่วนหนึ่งของประชากรสยาม การอยู่อาศัยในพื้นที่ราบลุ่มภาคกลางอันมีสภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ และวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับการทำนาเพียงอย่างเดียวก็สามารถดำรงชีวิตได้อย่างไม่ยากลำบากแต่ประการใด ทั้งยังไม่มี ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์อย่างรุนแรงเนื่องจากนโยบายของรัฐ หากมองภาพรวมเช่นนี้ ก็อาจเข้าใจเหตุผลของข้อมูลที่ว่า “ไม่มีรูปธรรมที่ชัดเจนในการเคลื่อนไหวทางสังคม ที่เป็นแรงผลักดันจากภายในกลุ่มลาวแก้ว” เนื่องจาก

“สำนึกทางชาติพันธุ์” หรือ “ethnicity” จะมีความหมายต่อสังคมหรือชุมชนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ [ethnic group] ก็เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงและความขัดแย้งทางสังคม มีนัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและความขัดแย้งทางสังคม การแสวงหาอัตลักษณ์ตัวตนทางวัฒนธรรมและอาจรวมถึงการต่อรองทางการเมืองในบางกรณี การสร้างตัวตนของกลุ่มและความสัมพันธ์ระหว่างเชื้อชาติ ซึ่งถือเป็นการต่อรองทางการเมืองหรือความอยู่รอดของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว ซึ่งผู้คนในกลุ่มนั้นๆ พยายามบอกเล่าแสดงตัวตนให้คนในสังคมได้รับรู้และประกาศพื้นที่ของตนเอง ซึ่งนำไปสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมหรือการเคลื่อนไหวทางการเมือง

กลุ่มชาติพันธุ์ หรือ ethnic group หมายถึงคนกลุ่มหนึ่งในหมู่คนกลุ่มใหญ่ มีลักษณะร่วมที่เป็นที่ยอมรับกันภายในกลุ่มว่าตนเองว่าเป็นคนกลุ่มเดียวกัน เช่น ภาษา สำเนียงพูด การแต่งกาย อาหาร ประเพณีวัฒนธรรม จนกระทั่งการบอกเล่าทางประวัติศาสตร์ที่รวมไปถึงในความหมายของการสร้างจินตนาการในอดีตร่วมกันของกลุ่ม

จากนิยามความหมายในลักษณะการอธิบายข้างต้น การเคลื่อนไหวทางสังคมในการรวมกลุ่มอย่างชัดเจนของกลุ่มลาวแก้วจึงไม่อาจนับว่ามีลักษณะของสำนึกทางชาติพันธุ์ที่รับรู้โดยทั่วไปแต่อย่างใด

ซึ่ง “การรับรู้โดยทั่วไป” ในที่นี้หมายถึง มีกระบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างชัดเจน หรือ มีการเคลื่อนไหวรวมตัวกันทางสังคม พื้นฟูวัฒนธรรมและประเพณีในระดับท้องถิ่น พยายามแสวงหาอัตลักษณ์ของกลุ่มทั้งที่สร้างขึ้นใหม่และการนำแบบแผนดั้งเดิมมาผลิตขึ้นใหม่ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม หากศึกษาลงไปในรายละเอียดภายในกลุ่มลาวแก้ว จะพบว่า มีการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เป็นที่รับรู้กันภายในกลุ่มและชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่อยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน ถึงอัตลักษณ์และการดำรงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของลาวแก้ว อันเป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไปซึ่งอยู่ภายในระดับท้องถิ่น แต่ในระดับชาติหรือประเทศนั้น กลุ่มชาติพันธุ์ลาวแก้วอาจไม่มีตัวตนโดยสิ้นเชิง เพราะถูกมองว่าเป็นประชากรไทยส่วนหนึ่งของพื้นที่ราบภาคกลางเท่านั้น

ความสมานฉันท์และความกลมกลืนของประชากรเป็นภาพรวมที่เกิดขึ้นจากการอธิบายของรัฐ ทำให้เราเพิกเฉยต่อการเปลี่ยนแปลงและการแสวงหาอัตลักษณ์ของกลุ่มชนกลุ่มต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาในกลุ่มคนชายแดนหรือชนกลุ่มน้อยที่ถูกมองว่าเป็นปัญหา จนแม้ในกลุ่มชนที่ดูเหมือนว่าจะไม่มีความแตกต่างแต่ประการใด เช่น กลุ่มลาวแก้ว ในพื้นที่ภาคกลางนี้

ก็ถูกมองว่าไม่มีตัวตนและไม่มีการเคลื่อนไหวทางสังคมที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของกลุ่ม ซึ่งข้อมูลจากท้องถิ่นทำให้เราทราบว่า

แม้มีการเปลี่ยนแปลงความเป็นอยู่ มีการสร้างบ้านเรือนใหม่ มีค่านิยมในการบริโภคเหมือนกับสังคมของคนกลุ่มอื่นๆ ในประเทศไทย แม้จะไม่พูดลาวเวลาออกนอกหมู่บ้าน ไม่ฟังหมอลำเพลิน ไม่ฟังลำกลอน ไม่ดูลิเกลาวเหมือนกับปู่ย่าตายาย วันนี้คนลาวก็คือคนไทย แต่งกาย ฟังเพลง ไปห้างสรรพสินค้า ใครจะรู้ว่าที่เดินไปข้างๆ จะเป็นคนเชื้อสายลาวแน่ๆ แต่เมื่อพิจารณาถึงประเพณีพิธีกรรมที่ยังคงทำกันอยู่และสภาพชีวิตการทำมาหากินของกลุ่มลาวแน่ๆ เราก็จะพบกระบวนการเคลื่อนไหว ความเปลี่ยนแปลง และที่สำคัญสิ่งเหล่านี้แสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มลาวแน่ๆ อย่างชัดเจน โดยไม่ต้องมีเหตุแห่งความขัดแย้งทางสังคมเป็นพลังผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มแต่อย่างใด

ในกลุ่มชาติพันธุ์ลาวแน่ๆ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง พบว่ามีลักษณะเด่นที่อาจจะเรียกได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มลาวแน่ๆ ๒ ประการ คือ *ความเชื่อเรื่องผี* ซึ่งยังมีบทบาทสำคัญต่อชีวิตผู้คนและโครงสร้างทางสังคมของชุมชนอย่างมาก ส่วนอัตลักษณ์อย่างที่สองคือ *ผลกระทบต่อชุมชนลาวแน่ๆจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจของรัฐและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชน* ซึ่งอาจกล่าวว่าเป็นลักษณะที่พบเห็นได้ทั่วไปของกลุ่มชาวนาในท้องที่ภาคกลาง ไม่อาจแสดงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์แต่อย่างใด แต่ความเด่นชัดดังกล่าว กลายเป็นวิถีชีวิตในปัจจุบันของชาวลาวแน่ๆซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวนาหรือเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากปัจจัยต่างๆ และเป็นปัจจัยสำคัญที่นำการเปลี่ยนแปลงต่างๆ มาสู่ชุมชนลาวแน่ๆ

แม้จะไม่มีการแสดงออกถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประเพณี การแต่งกาย ภาษาพูดอย่างโดดเด่นชัดเจน จนเป็นที่รับรู้ทั่วไป แต่สำหรับผู้คนในท้องถิ่นเดียวกัน แต่อยู่ต่างหมู่บ้าน ก็มองกลุ่มลาวแน่ๆแตกต่างไปจากกลุ่มของตน และแน่นอน แผ้วไ้วด้วยการดูถูกทางชาติพันธุ์ที่ชาว “ลาว” ยังคงได้รับสืบทอดต่อเนื่องมาตลอด จนกระทั่งปัจจุบัน

ผู้ศึกษาซึ่งเป็นชาว “ลาวแน่ๆ”^{*} ได้สอบถามชาวบ้านในหมู่บ้านใกล้เคียงที่ไม่มีเชื้อสายลาว เช่น กลุ่มคนไทยแม่น้ำ พวน และจีน ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ใกล้ชิดและเป็นคนในท้องถิ่นเดียวกัน เมื่อนึกถึงกลุ่ม “ลาว” สิ่งที่น่านึกถึงเกี่ยวกับคนลาว มีลักษณะที่น่าสนใจ ดังนี้

คนลาวต้องกินปลาร้า คงเห็นว่าคนลาวส่วนใหญ่จะทำปลาร้ากินเอง และเมื่อทำอาหารทุกครั้งต้องมีส่วนผสมของปลาร้าหรือน้ำปลาร้าอยู่ในอาหารด้วย และไม่ว่าอาหารมื้อใดจะต้องมีน้ำพริกปลาร้าบ้าง ปลาร้าสับบ้าง หรืออย่างน้อยที่สุดก็ต้องทำน้ำปลาร้าละลายพริกผงบ กินกับผักสดหรือผัดต้ม

คนลาวสกปรก หากมองเข้าไปในบ้านคนลาวเห็นว่าไม่มีการเก็บมุ้ง กางอยู่ตลอดเวลา ดูว่าสกปรกไม่มีการซักตาก และเสื้อผ้าส่วนใหญ่ก็ไม่สะอาด รวมทั้งเรื่องการทำอาหารต่างๆ ก็ไม่พิถีพิถันเท่าเทียมคนกลุ่มอื่น มีความเป็นอยู่ง่ายๆ บางทีเหมือนเป็นคำดูหมิ่น กดกลุ่มลาวให้

* รุจิรา เซวณ ธรรม, มิถุนายน ๒๕๕๕.

ต่ำด้อยลง หากถูกว่ากล่าว “ทำอะไรเหมือนลาว” จะหมายถึงการกระทำในความหมายที่ไม่ดีทั้งหมด เช่น คนลาวชอบขอ เห็นอะไรของคนอื่นที่ตนไม่มีก็ขอไม่เกรงใจผู้ให้ หากให้น้อยก็จะเอาจากผู้อื่นมาก ๆ

คนลาวทำนา ดูเหมือนอาชีพทำนาเป็นเรื่องต่ำด้อยของสังคมในประเทศไทยทั้ง ๆ ที่ข้าวเป็นอาหารหลักของคนไทยทุกคน และการทำนาจะเป็นสิ่งที่คู่มาอยู่กับกลุ่มชาติพันธุ์ลาว เพราะอยู่ในพื้นที่เพาะปลูกในที่ราบที่อุดมสมบูรณ์ ชาวลาวส่วนใหญ่มิสามารถเปลี่ยนอาชีพมาทำอย่างอื่นได้ โดยเฉพาะการค้าขายนั้นไม่อาจทำได้อย่างสิ้นเชิง บางทีจะพบว่าคนลาวถูกเอาเปรียบตลอดมาจากพ่อค้าคนกลาง ทั้งที่เป็นคนไทยและคนจีน เวลาขายข้าวแล้วได้เงินมาเหมือนกับไม่คุ้มกับที่ลงแรงไป ดังนั้น นัยยะในการมองว่า “คนลาวทำนา” ก็คือมองเป็นว่าเป็น “คนจน” นั่นเอง และคนจนในสังคมไทยหมายถึงเป็นผู้ที่ด้อยโอกาส และเป็นชนชั้นที่ถูกดูถูกนั่นเอง

คนลาวเอื้อเฟื้อ มีการแบ่งปัน ใ่วางใจคนอื่นง่าย คิดว่าคนอื่นจะเหมือนกับตนและมักถูกคดโกงอยู่บ่อย ๆ

คนลาวซื่อและอดทน ความรู้สึกนี้คนกลุ่มอื่นมองคนลาวแฉ่วไปรวมกับคนอีสาน คือ “ซื่อ” แต่ไม่มีไหวพริบ ซึ่งเป็นความหมายที่แตกต่างจาก “ซื่อสัตย์” และยอมทำงานหนักขยันขันแข็งอดทนในแบบที่คนกลุ่มอื่นไม่ทำ

คนลาวขี้กลัวและตระหนี่ มักกลัว เช่น กลัวเทคโนโลยีที่ตนเองไม่มีความรู้และไม่แน่ใจตื่นตระหนกในท่ามกลางกระแสสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง และคนลาวส่วนใหญ่มิที่ดินและทรัพย์สินมากเพราะตระหนี่ ไม่เหมือนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เช่น พวน ที่ชอบปลูกบ้านช่องประณีตใหญ่โต แต่งกายสวยงาม แต่การทำมาหากินและการเก็บงำเงินทองไม่อาจเทียบได้กับลาวแฉ่ว

คนลาวมักทำ เป็น เซย ไม่ถูกกาลเทศะ เช่น ชอบพูดเสียงดัง ไม่มีมารยาท มักชอบโอ้อวด เรื่องมาก

คนลาวมักถูกดูหมิ่น เมื่อลาวเป็นชนกลุ่มน้อย หากอยู่ในท้องถิ่นหรือหมู่บ้านใดมักถูกดูหมิ่นจากคนกลุ่มอื่นๆ ลาวที่อยู่ในกลุ่มคนพวน หรือลาวในหมู่คนไทย หรือลาวไปเป็นสะใภ้หรือเชยบ้านคนไทย คนจีน คนพวนก็จะโดนกดขี่ดูหมิ่นอย่างมาก

คนลาวเลี้ยงผี มีคนไทยมักเตือนลูกหลานหรือผู้รู้จักว่า “เวลาไปบ้านลาวระวังผี คนลาวถือผี” ให้ระวังตัว การพูดจา อย่าไปกินอาหารบ้านคนลาว เดี่ยวจะไปผีดผีเข้า ซึ่งเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนในอดีตจนทำให้กลุ่มลาวออกจะโดดเดี่ยวจากหมู่บ้านอื่นๆ ในกลุ่มคนไทยและพวน แต่ปัจจุบัน ความหวาดกลัวนั้นน้อยลงเนื่องจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป โดยหมู่บ้านไทยลาวที่การติดต่อสัมพันธ์กันมากขึ้น

พระครูนิวริฐธรรมชั้น เจ้าอาวาสวัดจันเสน ซึ่งเป็นคนไทยแม่น้ำในท้องถิ่นนี้ ใกล้ชิดกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มาโดยตลอด เพราะวัดจันเสนเป็นพื้นที่ขยายตัวจากการบุกเบิกที่ดินทำกิน

ของคนกลุ่มต่างๆ ดังนั้น จึงต้องพบปะคนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อยู่เสมอ ให้ความเห็นถึงคนเชื้อสายลาวแล้วว่า

“จากการพูดคุยกับคนลาว เขาเป็นคนจุกจิก คิดเล็กคิดน้อย ทำให้เป็นเรื่องเป็นราว ความคิดนี้ทำให้เป็นปัญหาของชุมชน เกิดความขัดแย้ง แต่ถ้าถูกใจเขา อะไรก็ได้ ทุ้มเท เต็มที่ ถ้าไม่ถูกใจเขา จะพลิกเลยจากหน้ามือเป็นหลังมือ ถ้าดึงเขามาทำงานร่วมกับวัดตามแนวทางที่ถูกต้อง คือ ต้องตามใจเขา จะทุ้มเทและร่วมมือ

มีความขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพ ไม่เหมือนคนแถบแม่น้ำที่อพยพมาจากอำเภออินทร์บุรี มาใหม่ ๆ ก็ขยันขันแข็ง ในการประกอบอาชีพดี แต่บางคนก็หลงดื่ม หลงกิน หลงเล่น ทำให้ไม่ค่อยได้เก็บรักษาเงินทองเท่าที่ควร ที่มาอยู่แรก ๆ มีทั้ง คนที่ประหยัดและฟุ่มเฟือย มีทั้ง บวกและลบ

การประกอบอาชีพของเขามีบางคนสายตายาวไกล แสวงหาที่ดิน แสวงหาอาชีพใหม่ โดยมีชาวลาวแฉ่งในบางชุมชนไปมีไร่นา แถวอำเภอลำนาทรายณ์ อำเภอวิเชียรบุรี อำเภอหนองไผ่ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อเพิ่มพูนรายได้ จัดว่ามีสายตายาวไกล การร่วมประเพณีของชาวลาวแฉ่งกับวัดจันเสนก็มี สารทลาว สารทไทย พิธีคล้ายคลึงกัน ทำบุญเสร็จแล้วก็จะทำขวัญข้าว ช่วงเดือน ๙ เดือน ๑๐ ข้าวกำลังงามใช้ได้ มีกระยาสารท หมากพลู ใส่ชะลอมไปปักที่ท้องนา”

ในขณะที่คนเชื้อสายพวนซึ่งอยู่ในหมู่บ้านเดียวกับคนเชื้อสายลาวแฉ่ง มองว่า “คนลาวสกปรก ไม่พิถีพิถัน” ในขณะที่ลาวแฉ่งมองพวนว่า “ชอบแต่งตัวสวย ๆ งาม ๆ ชี้อ้อ ไม่ขยัน และถือตัวไว้ตัว และชี้อ้อในบางครั้ง” เหล่านี้แสดงถึงการแบ่งกลุ่มด้วยลักษณะการดำรงชีวิตและพฤติกรรมที่แตกต่างกัน ในคนต่างกลุ่มก็จะมีวิถีคิดในการมองคนกลุ่มอื่นที่ส่งผ่านสืบทอดต่อมาเรื่อยๆ ดังนั้น ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์จึงไม่อาจวัดเพียงเฉพาะประเพณีวัฒนธรรม ภาษาพูดหรือการแต่งกาย ดังที่ได้กล่าวไว้แล้ว

สำหรับกลุ่มคนเชื้อสายลาวแฉ่งที่ผู้ศึกษาประมวลความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์คนเชื้อสายลาวแฉ่งในหมู่บ้านต่างๆ ในพื้นที่วิจัย พบว่า ลาวแฉ่งมองความเป็นตนเองด้วยความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ และรับทราบสิ่งที่ชาวบ้านกลุ่มอื่นๆ มองพวกตนว่าเป็นอย่างไร โดยจะเห็นว่าการตอบโต้วิถีคิดของคนกลุ่มอื่นๆ ที่มองพวกตนไว้ด้วย ดังนี้

คนลาวก็เป็นเหมือนคนไทยอื่นๆ จะใช่คนลาวหรือไม่ใช่คนลาว ก็เป็นเช่นเดียวกับคนทั่วไปในสังคมที่อยู่ในประเทศไทย มีทั้งลาวที่เป็นคนดีและคนไม่ดี ไม่ดีในที่นี้หมายถึงสิ่งที่คน

^๒ สัมภาษณ์พระครูนิวาสธรรมขันธ์ เจ้าอาวาสวัดจันเสน, ๑๖ เมษายน ๒๕๕๔

ชาติพันธุ์อื่นๆ มองตนเองในเรื่องต่างๆ ไม่คิดว่าเป็นเรื่องแปลกเพราะไม่ว่าคนกลุ่มใดก็เป็นเช่นนั้น ทั้งนั้น ความรู้สึกของคนลาวแฉะก็คือ เป็นคนไทยอยู่ในประเทศไทย จะแตกต่างจากกลุ่มอื่นเพียงภาษาพูดที่มีเฉพาะกลุ่มเท่านั้น แต่การแต่งกาย การดำเนินชีวิต หรือการพูดก็สามารถพูดไทยได้ดี ไม่คิดว่าแตกต่างจากคนกลุ่มอื่นแต่อย่างใด ดังนั้น ลาวแฉะจึงถือว่าตนเป็น “คนไทยที่แตกต่าง” เท่านั้น

คนลาวสามารถพึ่งตนเองได้ เป็นสิ่งที่คนลาวภาคภูมิใจมากกว่าสิ่งอื่นๆ จากความขยันขันแข็งทำให้สร้างฐานะมีหลักฐานมั่นคงมากกว่าคนกลุ่มอื่น เช่น สามารถเป็นเจ้าของที่ดินขนาดใหญ่จนได้แบ่งให้ลูกๆ ได้ทั่วทุกคน มีการสร้างบ้านเรือนใหญ่โต มีศรัทธาในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และช่วยเหลือกิจของสงฆ์ เสมอต้นเสมอปลาย

คนลาวแฉะไม่สามารถรวมกลุ่มได้ คนเชื้อสายลาวแฉะให้ความเห็นเรื่องที่ไม่สามารถรวมกลุ่มได้ เช่น คนพวนว่า เพราะคนลาวกลายเป็นคนไทยโดยไม่เหลือสำนึกของความเป็นลาวกันหมดแล้ว และไม่มีผู้นำในการรวมกลุ่ม ไม่มีเงินทุนมากเหมือนกับพวนซึ่งมีศูนย์กลางของสมาคมชาวพวนที่บ้านกล้วย และคนพวนก็เป็นใหญ่เป็นโตกันมากกว่า”

เนื่องจากกลุ่มพวนมักไม่ได้เป็นเจ้าของที่ดินรายใหญ่เหมือนลาวแฉะ จึงพยายามหาช่องทางส่งเสียให้ลูกหลานเรียนหนังสือและรับราชการมากกว่ารับมรดกทำงานในไร่นา ซึ่งผลดังกล่าวทำให้คนเชื้อสายพวนจากกลุ่มบ้านหมี่หลายคนเป็นใหญ่เป็นโตในวงราชการ และขยายขอบเขตในสำนึกทางชาติพันธุ์ออกไปอย่างกว้างขวาง จนในปัจจุบัน

คนลาวแฉะมีความพอใจในตนเองแต่ขณะเดียวกันก็ยอมรับการเปลี่ยนแปลงโดยไม่ได้แย้ง ในท่ามกลางสภาพสังคมปัจจุบัน แม้ชาวลาวแฉะจะมีอาชีพส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรทำไร่ทำนา ซึ่งยังคงรักษาความถนัดในอาชีพของตนสืบต่อกันมา ปู่ ย่า ตายาย เคยมีที่นา เคยมีฐานะดี แม้ในปัจจุบันจะมีความยากลำบากมากขึ้นก็ไม่ได้ยึดมั่นถือมั่น เพราะคิดว่ามีกับไม่มีเป็นของคู่กัน วันนี้ลูกหลานลาวก็สามารถดำเนินชีวิตได้ แม้จะพบกับปัญหาทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ แต่ก็ประคับประคองตนได้ตามอัธยาศัย แม้บางคนจะแปลกใจว่าทำไมคนลาวไม่เปลี่ยนอาชีพอย่างอื่น ยังคงปลูกข้าวอย่างเดียว ทั้งๆ ที่ทำแล้วก็ยังเป็นหนี้อยู่ ทำไมไม่คิดเปลี่ยนไปทำอาชีพอื่นอย่างอื่น เหตุผลที่คนลาวยังต้องทำนาเหมือนเดิม ไม่อยากเปลี่ยนแปลงเพราะหากคิดจะทำอะไรใหม่ก็ต้องลงทุน ต้องเริ่มต้นใหม่ทุกอย่าง จึงไม่ยอมเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตใหม่ ในขณะที่คนลาวบางกลุ่มต้องการเปลี่ยนแปลง มีการไปซื้อไร่นาในแถบจังหวัดเพชรบูรณ์ เปลี่ยนไปทำ ไร่ข้าวโพด ไร่อ้อย และโยกย้ายออกไปจากชุมชนเดิม

แต่ในขณะเดียวกัน ความเปลี่ยนแปลงในสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน ก็ไม่ได้ทำให้เกิดความวิตกกังวลใดๆ เช่น คนที่เป็นลาวแฉะรุ่นหลังไม่นิยมพูดลาว แต่ถ้าบ้านไหนมีปู่ ย่า ตายาย อยู่ร่วมกัน ลูกหลานก็จะพูดลาวได้ คนสูงอายุยังอยากให้เด็กรุ่นหลังพูดลาวเป็นบ้าง แต่ก็คิดว่าทุกสิ่งทุกอย่างย่อมมีการเปลี่ยนแปลง จะพูดลาวหรือไม่พูดลาวความเป็นอยู่ก็ไม่ได้แตกต่างกันไป เพราะยังคงเป็นลูกหลานลาวแฉะเช่นเดิม และการเปลี่ยนแปลงนี้ หากมีผลกระทบมาถึง

“สัมภาษณ์ นายศิริ -นางบุญเทือง มีเกษร, อายุ ๕๒ ปี อาชีพ ทำนา, ๓ หมู่ ๑ บ้านหนองเกวียนหัก ตำบลพุดา อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ๒ สิงหาคม ๒๕๕๕.

การปรับเปลี่ยนอาชีพในทุกวันนี้ การทำนาที่ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ทำกันก็เปลี่ยนไปเมื่อได้รับการศึกษา พ่อแม่หวังให้ลูกเป็นเจ้าของคนหลายคน หลายครอบครัวมีลูกหลานไปทำงานในหน่วยงานราชการ ทำงานบริษัทก็มาก บ้างรับจ้างใช้แรงงานทำงานหนักก็มี ลาวแก้วในปัจจุบันส่งลูกเรียนหนังสือเพื่อให้ได้งานทำเพื่อไม่ต้องทำงานหนักเหมือนพ่อแม่ ต้องการให้ลูกหลานมีการเปลี่ยนแปลงจากที่เป็นอยู่ ไม่ต้องมาอยู่ที่บ้านของตนและผลักดันให้ไปทำงานที่อื่น เพื่อชีวิตที่ดีกว่า และหากต้องปรับเปลี่ยนตัวเองและชุมชนไปในทิศทางนี้ กลุ่มลาวแก้วก็ไม่มีปัญหาแต่อย่างใด เพราะต้องการเป็นส่วนหนึ่งของความเป็น “คนไทย” อยู่แล้ว

สำนึกทางชาติพันธุ์และการดำรงอยู่ของกลุ่มลาวแก้วในสังคมปัจจุบัน

สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ลาวแก้ว เพื่อจะพิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ของกลุ่มในภาวะปัจจุบัน ซึ่งพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง พบว่ามีลักษณะเด่น ๒ ประการ คือ

๑. อัตลักษณ์และสำนึกทางชาติพันธุ์ของกลุ่มลาวแก้ว ผ่านทางความเชื่อเรื่องผี ซึ่งยังมีบทบาทสำคัญต่อชีวิตผู้คนและโครงสร้างทางสังคมของชุมชนอย่างมาก

๒. ผลกระทบต่อชุมชนลาวแก้วจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจของรัฐและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชน

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลง: พิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผี

อัตลักษณ์และสำนึกทางชาติพันธุ์ของกลุ่มลาวแก้วที่สำคัญนับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ที่แสดงถึงความเป็นกลุ่มลาวแก้วได้อย่างชัดเจน คือ พิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผี ที่ยังคงมีความบทบาทสำคัญต่อชีวิตผู้คนและโครงสร้างทางสังคมของชุมชนอย่างมาก

นอกจากนี้ จากการสำรวจชุมชนลาวแก้วในบริเวณศึกษา โดยเฉพาะหมู่บ้านในเขตอำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี พบว่า ยังมีการให้ความสำคัญกับประเพณีของชุมชนที่ยังมีหน้าที่ทางสังคมอยู่ในปัจจุบันและเป็นประเพณีที่แสดงเอกลักษณ์ของกลุ่มสังคมลาวแก้วอยู่ คือ สารทลาว กลางเดือน ๑๐ ส่วนงาน เลี้ยงผีตาปู้ ในเดือน ๖ ก่อนงาน ทำบุญกลางบ้าน ในเดือน ๖ มักจะทำกันในวันพระเดือน ๖ ที่ต่อเนื่องกัน ก็เป็นลักษณะทางวัฒนธรรมและความเชื่อที่แสดงถึงกลุ่มลาวแก้วอย่างชัดเจน

การทำบุญสารท ซึ่งมีความหมายถึงการต้อนรับฤดูกาลใหม่เป็นฤดูแห่งการเก็บเกี่ยว ซึ่งสัมพันธ์กับการทำขวัญข้าวเพราะช่วงนี้ข้าวกำลังท้องแก่ได้ที่ เป็นวิธีที่มองเห็นความสำคัญของต้นข้าวที่เสมือนหญิงสาวท้องแก่ต้องได้รับการดูแลอย่างดี เป็นช่วงเวลาที่สำคัญสำหรับชุมชนเกษตรกรรม ดังนั้น เทศกาลสารทจึงยังคงเป็นช่วงเวลาที่สำคัญของกลุ่มลาวแก้ว

การเลี้ยงผีตาปู้ เป็นการร่วมกันทำบุญให้กับผีที่ปกปักรักษาชุมชน ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ตาปู้” ซึ่งหมายถึงเป็นบรรพบุรุษของพวกตน เป็นการทำบุญเพื่อแสดงความเคารพต่อผีที่คุ้มครองหมู่บ้าน ถือกันว่าหากยังไม่ได้เลี้ยงตาปู้ฤดูกาลเริ่มทำนา ก็จะยังไม่สมบูรณ์ เป็นการสร้าง

ความอ่อนใจสำหรับชีวิตต่อไปในภายหน้าจากการลงทรงและทำนายทายทัก แม้จะมีความเปลี่ยนแปลงรูปแบบพิธีกรรมไปมาก แต่หัวใจของการทำบุญเลี้ยงผีตาปู้ยังคงอยู่ นั่นคือ แสดงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์นอกเหนือธรรมชาติที่คุ้มครองให้คุณแก่ชาวบ้าน トラบโดที่ยังคงให้ความเคารพยำเกรง ก็จะไม่เกิดภัยอันตรายแต่ชีวิตของผู้คนในชุมชนแต่อย่างใด

และการทำบุญกลางบ้านซึ่งบางชุมชนก็เรียกว่าทำบุญเบิกบ้าน การทำบุญที่ชาวบ้านทุกครัวเรือนจะมาร่วมกันบริเวณกลางลานวัด ในช่วงวันเพ็ญ เดือน ๖ ชาวบ้านมีความเชื่อว่าการทำบุญกลางบ้าน เป็นการทำบุญเพื่อเปลี่ยนร่างเสียเคราะห์ หรือที่เรียกว่าเป็นการทำบุญสะเดาะเคราะห์ โดยใช้ตุ๊กตาและกระทรงสามเหลี่ยมใส่สิ่งของต่างๆ ส่วนหนึ่งอุทิศให้กับผีบรรพบุรุษ โดยจะไปวางไว้ที่ธาตุเจดีย์ตามวัด หรือบริเวณแพ่งเพื่ออุทิศให้กับผีไม่มีญาติ ซึ่งก็เป็นรูปแบบเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่ทำบุญสารทเดือน ๑๐ เพื่ออุทิศให้ผีบรรพบุรุษ

เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มวัฒนธรรมในท้องถิ่นต่างๆ จะเห็นได้ว่า ทั้งสามพิธีเป็นพิธีกรรมที่เลือกสรรแล้วจากประเพณีสิบสองเดือนที่สนิทแนบอยู่ในชุมชนหลายๆ แห่งในกลุ่มวัฒนธรรมลาวซึ่งมีฐานเป็นชุมชนเกษตรกรรม และยังคงมีความคล้ายคลึงกับประเพณีพิธีกรรมของผู้คนในกลุ่มวัฒนธรรมแถบสิบสองปันนา (ลื้อ) - หลวงพระบาง ในกลุ่มชุมชนแถบชาติตระการ นครไทย นาแก้ว ด่านซ้าย ภูเรือ ไปจนถึงเมืองเลย และกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่เคยมีถิ่นฐานอยู่ในแถบดินแดนส่วนหนึ่งของสิบสองปันนา ที่เน้นในเรื่อง ความเชื่อเรื่องอำนาจนอกเหนือธรรมชาติ เช่น การเลี้ยงผี “ปู่” การทำบุญให้แก่บรรพบุรุษ ซึ่งควบคู่ไปกับความเชื่อในพุทธศาสนา ซึ่งมีประเพณีการทำบุญในวาระโอกาสต่างๆ แม้จะเป็นความสัมพันธ์ที่ยังไม่ชัดเจน แต่เราพอมองเห็นสายใยบางๆ ที่มีความคล้ายคลึงกันอยู่ในเบื้องต้น ซึ่งเราอาจจะศึกษาถึงความสัมพันธ์ดังกล่าวต่อไปในอนาคต

ความเชื่อเรื่องผี เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มลาวแง้วซึ่งเป็นที่รับทราบกันดีในท้องถิ่น ผิงราก ลิกอยู่ในชุมชนลาวแง้วมานาน แบ่งออกเป็นชั่วที่ตรงข้ามกันระหว่าง ผีดี และ ผีร้าย ได้แก่ ความเชื่อ ผีตาปู้ ซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษ เป็นผีดีที่ช่วยปกปักรักษาหมู่บ้านและลูกหลานในหมู่บ้าน เมื่อถึงวาระในรอบปีก็จะมีพิธีเลี้ยงผีตาปู้ครั้งหนึ่ง ใครจะบนบานสิ่งใดก็ต้องมาแก้บนจึงมีหน้าที่ในการสร้างความมั่นใจให้เกิดขึ้นกับชาวบ้านด้วย ในขณะเดียวกัน หากผู้ใดล่วงละเมิดขาดความยำเกรงก็จะทำให้เกิดความเดือดร้อนได้

ส่วนผีที่เป็นชั่วตรงข้ามคือ ผีปอบ ซึ่งเป็นผีร้าย มีทั้งที่เกิดจากการเรียนวิชาหรือเรียนไสยศาสตร์ที่นำไปใช้ในทางที่ผิดศีลธรรม และผีที่สืบทอดต่อมาจากบรรพบุรุษที่ประพฤติไม่ดี การถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบมักจะเป็นเรื่องใหญ่เสมอในชุมชนลาวแง้วและเห็นได้ชัดว่าเป็นระบบควบคุมทางสังคมที่เคร่งเครียดและยังไม่หมดไป แม้สภาพสังคมในปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลงไปจนคนในสังคมอื่นๆ คงไม่อาจยอมรับได้

ผีดี: ผีตาปู้ ชุมชนของคนในกลุ่มวัฒนธรรมไต-ลาว จะมีพื้นที่สาธารณะสำหรับปลูกศาลสี่เสาหรือตูปเล็กๆ ที่เรียกกันว่าศาลผีหรือหอผี ซึ่งเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน สำหรับใช้ทำพิธีเลี้ยงผี

ชุมชนในภาคอีสานหรือในประเทศลาวจะมีศาลปู่ตาในสถานที่ซึ่งเรียกว่า “ดอนปู่ตา” ซึ่งเป็นป่าไม้ร่มครึ้มขนาดใหญ่อยู่ใกล้ๆ กับชุมชน และมีประจำหมู่บ้านแทบทุกแห่ง เรียกได้ว่าเป็นป่าของหมู่บ้านที่ชาวบ้านรักษาร่วมกันและไม่ใช้ประโยชน์จากดอนปู่ตานี้หากไม่ได้รับการยินยอมจากส่วนรวม ชาวบ้านมักหวาดกลัวพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์นี้ และจะเข้าไปเฉพาะมีงานพิธี เช่น การเลี้ยงผีปู่ตา เท่านั้น

ศาลปู่ตามีประจำทุกหมู่บ้าน แต่หากชุมชนนั้นมีขนาดใหญ่ในระดับเมือง ศาลประจำชุมชนก็มักจะเรียกว่า ศาลมเหสักข์ ซึ่งเป็นหลักบ้านหลักเมือง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในระดับนี้ก็จะมีความซับซ้อนและเป็น “ผี” ที่มีอำนาจใหญ่กว่า “ผี” หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในระดับหมู่บ้าน

ในหมู่บ้านลาวแฉวมีการเลี้ยงตาปู่ซึ่งชาวบ้านถือว่าเป็นเจ้าบ้านหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประธานของหมู่บ้าน เชื่อว่ามีการเลี้ยงตาปู่มาโดยตลอดตั้งแต่ครั้งที่อพยพมา ศาลตาปู่ของเดิมมักจะอยู่กลางทุ่งนาหรือไม้กึ่งนอกชุมชนใกล้กับหมู่บ้าน ลักษณะเป็นศาลไม้ขนาดเล็ก ใช้เสาสี่เส้าอันเป็นลักษณะทั่วไปของศาลผี เพียงแต่ไม่เหมือนกับในภาคอีสานหรือในลาวที่อยู่ในดอนปู่ตาเป็นพื้นที่ป่าครึ้ม

แต่ศาลตาปู่ที่หมู่บ้านลาวแฉวถูกปรับเปลี่ยนพื้นที่สาธารณะจากที่เคยอยู่นอกชุมชนและกลายเป็นอยู่ท่ามกลางกลุ่มบ้านเรือน และโดยส่วนมากมักติดกับหนองน้ำสาธารณะ เช่น ลาวแฉวที่ทองเอนนับถือ **เจ้าปู่ละหาน** ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่รักษาหนองน้ำขนาดใหญ่ของท้องถิ่น อันมีกฎข้อห้ามไม่ให้ชาวบ้านใช้วนลากแต่สามารถจับสัตว์น้ำได้เพียงพอกินเท่านั้น เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้จะไม่มีที่ดอนหรือป่ากรครึ้มเป็นสถานที่ของหอผีปู่ตา แต่ชาวลาวแฉวก็ใช้หนองน้ำซึ่งเป็นหนองน้ำสาธารณะ อันเป็นสิ่งสำคัญของชุมชนในท้องถิ่นนี้เป็นสถานที่ตั้งของศาลผีตาปู่

เป็นการปรับตัวตามสภาพแวดล้อมในการตั้งถิ่นฐาน เพราะพื้นที่ในบริเวณห่างจากลำน้ำเข้ามาภายในเขตที่ราบลอนลูกคลื่นในลุ่มลพบุรี-ป่าสักนี้ ส่วนใหญ่จะใช้น้ำจากตาน้ำ และมีการขุดหนองน้ำหรือสระน้ำสาธารณะของชุมชนไว้ใช้ร่วมกัน ซึ่งศาลตาปู่แทบทุกชุมชนก็มักอยู่ใกล้ติดกับสระน้ำสาธารณะของชุมชนดังกล่าว

ในกลุ่มลาวแฉวแต่เดิมจะเรียกสิ่งเคารพของหมู่บ้านว่า “ตาปู่” ต่างไปจากในอีสานหรือในลาวโดยส่วนใหญ่เรียกว่า “ปู่ตา” ส่วนในเขตชาติตระการ นครไทย ในส่วนที่ติดต่อกับทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงเรียกว่า “ปู่” ยังไม่มีคำอธิบายอย่างแน่ชัดว่า การเรียกชื่อที่แตกต่างกันของผีบรรพบุรุษของคนในกลุ่มไต-ลาวนี้ มีสาเหตุใดถึงเรียกชื่อต่างกันเล็กน้อย อย่างไรก็ตาม วิธีคิดในการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวนี้มีรูปแบบเดียวกันอย่างชัดเจน

เดิมชาวลาวแฉวในชุมชนต่างๆ เรียกผีที่ปกปักรักษาหมู่บ้านเพียงในชื่อ “ตาปู่” ปัจจุบันมีอยู่หลายหมู่บ้านที่เปลี่ยนจากการเรียกตาปู่ว่าเจ้าพ่อในชื่อต่างๆ ซึ่งสำรวจแล้ว พบว่าชื่อ **เจ้าพ่อสนั่น** เป็นชื่อของตาปู่ที่พบมากกว่าชื่อเจ้าพ่ออื่นๆ เช่น บ้านหนองหินใหญ่ บ้านหนองเมือง ซึ่งเป็นหมู่บ้านลาวแฉวดั้งเดิม และบ้านน้ำจั้นซึ่งเป็นหมู่บ้านลาวแฉวที่ขยับขยายต่อมา บางหมู่บ้านที่ไม่ได้เปลี่ยนเพราะมีเล่ากันว่า เคยเรียกเป็นอย่างอื่นแล้วเจ็บไข้ได้ป่วย

สำหรับผู้ทำพิธีกรรม ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ชาวบ้านเรียกว่า “จ๊า” ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของชุมชนติดต่อสื่อสารกับผีปู่ตา ทำพิธีกรรมเกี่ยวกับผีปู่ตาและศาลที่อยู่ในดอนปู่ตา บางทีก็เรียกชื่อว่า **เผ่าจ๊า** บ้าง มักเป็นชาวสูงอายุที่มีความประพฤติดี อาจจะคัดเลือกจากสาย

ตระกูลหรือเสียงทาย และชุมชนจะให้ความเคารพศรัทธา จำส่วนใหญ่มักเป็นผู้ชายเป็นหญิงแทบไม่มี แต่ต่อมาก็มีนางเทียม ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นร่างทรงในการติดต่อกับผีบรรพบุรุษอื่นๆ ซึ่งหากหมู่บ้านใดมีนางเทียมก็จะอยู่ในตำแหน่งที่มีความสำคัญน้อยกว่า

ส่วนในกลุ่มลาวฝั่งตะวันตกและแถบเลยจนถึงด่านซ้าย เรียกว่า กวน หรือ เจ้ากวน หรือ ไม่บางแห่งก็เรียกควบกันไปว่า กวนจ้าว

ผู้ติดต่อสื่อสารที่พบในปัจจุบันจะถูกเรียกว่าร่างทรงจะเป็นหญิงชราหรือหญิงวัยกลางคน ซึ่งในบางหมู่บ้านก็เป็นหญิงสาวก็มี ชาวบ้านเชื่อกันว่า “ผี” หรือ “เจ้า” ซึ่งเป็นคำที่ชาวบ้านในปัจจุบันเรียกกัน จะเข้าร่างคนที่มีนิสัยใจคอหรือชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย สภาพครอบครัวมีความสุข สมาชิกภายในครอบครัวรักใคร่กลมเกลียวกัน และอบรมให้ลูกเป็นคนดี ชยันต์มาหากิน และประกอบอาชีพสุจริต มีนิสัยใจคอเอื้อเฟื้อเอ็นดู รักษาความสะอาด

ไม่มีตำแหน่ง “จ้าว” ที่เป็นผู้ชาย นอกจากจะมีผู้ช่วยในการทำพิธีซึ่งมีทั้งผู้ชายและผู้หญิง การเปลี่ยนแปลงจากการนับถือ ตาปู่ เป็น “เจ้าปู่...” หรือ “ปู่...” และต่อมาก็เป็น “เจ้าพ่อ...” ตามลำดับ น่าจะได้รับอิทธิพลจากการทรงเจ้า ผู้เป็นร่างทรงติดต่อกับผีเจ้าพ่อก็ไม่ได้เรียกว่านางเทียม การทรงเรียกว่าการจ้าวแต่เมื่อผีเข้าร่างแล้วก็เรียกว่า “เทียม” เช่นกัน

ในหลายๆ หมู่บ้านพอจะสืบค้นได้ว่า การลงทรงหรือการจ้าว หรือการเข้าทรงในงานพิธีเลี้ยงผีในเดือน ๖ นั้น เพิ่งเริ่มขึ้นไม่นานเท่าใดนักเพียงสิบกว่าปีที่ผ่านมา แต่เดิมมีเพียงการเตรียมสิ่งของไปทำพิธีแบบง่ายๆ และบางหมู่บ้านในขณะนี้ก็ไม่มีการลงทรงแต่อย่างใด

ตามปกติพิธีเลี้ยงผีของหมู่บ้านต่างๆ ในชุมชนลาวแล้ว ชาวบ้านจะเตรียมสิ่งของมาเลี้ยงผีประกอบด้วย ข้าว น้ำ ขนมหวาน ๒ คู่ หรือ ๔ ถ้วย ขนมหวานเหมือนขนมบัวลอยต้มกับน้ำตาลแต่ไม่ใส่กะทิ หมู ๑ หัว หรือ ๑ แแถบ ไก่ ๑ ตัว หรือ ครึ่งตัว เหล้า ๑ ขวดเล็กหรือขวดใหญ่ก็ได้ บางคนมีน้ำอ้อยต้ม ๒ ดอก ของทั้งหมดใส่ผ้าขาว เรียกว่า ๑ สำหรับ มีชบวนกลองยาวคอยตีเป็นระยะๆ แห่จากในบ้านไปที่ศาล แล้วนำไปวางไว้ภายในศาลตาปู่ ในการเลี้ยงผีตาปู่นี้ผู้ร่วมพิธีที่ให้ความสนใจมากกว่าเกือบทั้งหมดจะเป็นผู้หญิง

การปรับเปลี่ยนผีประจำหมู่บ้านจากตาปู่เป็นเจ้าพ่อ

ลาวแล้ว บ้านหนองเมือง ตั้งศาลตาปู่ไว้กลางที่หมู่บ้าน เรียกชื่อว่า ศาลเจ้าผีบ้าน และศาลเจ้าพ่อสนั่น ที่วัดหนองเมือง บ้านหนองหินใหญ่ มี ศาลเจ้าปู่สนั่น เป็นศาลเก่ามาจากลพบุรี ก่อนทุกวันนี้คนทรงเป็นผู้หญิงอายุราว ๗๐ ปี เป็นคนดูแลเจ้าศาลเจ้าปู่ สภาพบริเวณศาล มีต้นไม้ใหญ่ รมรื่น มีคลองส่งน้ำชนาบซ้ายขวา ด้านหน้าของศาลคือวัดบ้านหนองหิน มีต้นไม้ใหญ่อยู่เกือบ ๑๐ ต้น บ้านกกโก เขาสามยอดในเมืองลพบุรี เล่าว่า ที่นั่นถือผีตาปู่และเชื่อว่าได้เชิญมาจากเวียงจันทน์ บ้านโป่งน้อย ในเมืองลพบุรี เรียกว่า เจ้าพ่อหลวงสอน แต่เดิมเรียก “ตาปู่” แต่เดี๋ยวนี้เรียก “เจ้าพ่อ” บ้านหนองเกรียนหัก อำเภอบ้านหมี่ มีศาลตาปู่ ชาวบ้านนับถือตาปู่โดยไม่มีการเข้าทรงแต่อย่างใด หากชาวบ้านจะเดินทางไปไหนก็จะบอกกล่าวเพื่อให้เกิดความอุ่นใจและปลอดภัย ที่ บ้านโป่ง ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ มี ศาลเจ้าพ่อทองคำ มีร่างทรงมาแล้ว ๔ รุ่น เป็นผู้หญิงทั้งหมด บริเวณศาลด้านหลัมีต้นไม้ใหญ่ ถัดไปเป็นสระน้ำที่ขุดใหม่ ด้านหน้าเป็นที่พื้นว่างสำหรับทำกิจกรรม ภายในศาลมีตุ๊กตาหญิงชาย

ม้า และไม้ทำเป็นดอกบัวทำจากไม้เสเดาซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนปลัดขิกและพวงมาลัยมากมาย บ้านไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ ศาลตาปู่บ้านน้อยที่เดิมบริเวณใกล้สระน้ำกลางทุ่งนาและไม่มีชื่อตาปู่ หน้าศาลมีสระน้ำ ชาวบ้านเชิญให้มาอยู่ในหมู่บ้านหรือใกล้ๆ หมู่บ้านแต่ก็ไม่ยอมมาทราบจากตอนเช้าตรู่ เพิ่งมีการทรงมาสามรุ่น และไม่เคยเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมเลี้ยงตาปู่ และศาลตาปู่บ้านน้ำจั้น ชาวบ้านตั้งศาลตาปู่หรือ ศาลเจ้าพ่อสนั่น ไว้กลางหมู่บ้าน เดิมเป็นศาลทำด้วยไม้เสา ๔ ต้น ภายในมีม้าไม้มีรูปปั้นรูปชายแก่เป็นสัญลักษณ์แทนตาปู่

การลงทรงเจ้าพ่อหรือที่ชาวบ้านปรับเปลี่ยนจากตาปู่ซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษให้กลายเป็นผีในระดับเจ้าพ่อ น่าจะมีความหมายในการเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์ เพิ่งปรากฏขึ้นเมื่อราวสิบกว่าปีที่ผ่านมา เจ้าพ่อในชื่อต่างๆ มักจะปรากฏหลังจากมีการลงทรงและไม่อาจสืบทราบได้ว่า มีการกระจายความเชื่อเหล่านี้จากแหล่งหรือชุมชนใดก่อน

การเรียกชื่อวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ว่า “ตาปู่” แต่เพียงเท่านี้ ในความรู้สึกของคนรุ่นปัจจุบันนั้น ไม่เพียงพอและดูลังเลมากเท่ากับคำว่า “เจ้าพ่อ” แทบทุกชุมชนจะเป็นเช่นนี้ นอกจากบางแห่งที่เล่าว่า ตาปู่ไม่ยอมปรับเปลี่ยนเป็นเจ้าพ่อ แม้ชาวบ้านอยากจะเปลี่ยน เพราะเมื่อฝ่าฝืนแล้วก็เกิดภัยพิบัติแก่หมู่บ้าน และยังคงเรียกชื่อว่าตาปู่ต่อมา

ในกระแสความเชื่อที่ซับซ้อนของผู้คนในภาคกลาง ความเชื่อถือในอำนาจนอกเหนือธรรมชาติมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นตามสภาพการบีบรัดทางสังคมและเศรษฐกิจที่เคร่งเครียดมากขึ้น ในความเชื่อดังกล่าวจึงปรากฏปฏิบัติการที่มี “เจ้าพ่อ” และ “เจ้าแม่” เกิดขึ้นมากมาย โดยเฉพาะยุคเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ เกิดคำหั่นการลงทรงที่ไม่สัมพันธ์กับความเชื่อดั้งเดิม ผีที่ลงทรงก็เป็นผีในระดับอดีตภักดิ์หรือผู้ล่วงลับไปแล้ว หรือบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์หรือในตำนาน หรือผีที่อาจจะมียศเสียงและเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงน่าจะเกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนผีบรรพบุรุษของชุมชนลาวแก้วจาก “ตาปู่” ที่ไม่มีชื่อเฉพาะ กลายเป็น “เจ้าพ่อ” ในชื่อต่างๆ โดยชื่อเฉพาะดังกล่าวก็ยังไม่ทราบที่มาว่า ทำไมจึงเรียกกันในชื่อเหล่านี้ เช่น สนั่น สอน หรือ ทองคำ โดยชุมชนที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติก็มักจะนับถือเจ้าพ่อองค์เดียวกัน ทั้งยังสร้างเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการมีบรรพบุรุษที่อพยพโยกย้ายมาจาก “เวียงจันทน์” เมื่อเกิดศึกสงครามในอดีต แม้นตนเองจะไม่ใช่ลาวเวียงก็ตาม

เมื่อการเลี้ยงผีตาปู่มีการลงทรง ร่างทรงในชุมชนต่างๆ มักจะเป็นหญิงชราหรือหญิงวัยกลางคน ไม่ปรากฏว่าผู้ชายเป็นเทียมนหรือร่างทรงแต่อย่างใด ฝ่ายหญิงที่เป็นร่างทรงนี้มักมีสถานภาพคาบเกี่ยวกับการเป็นผู้ทำพิธีงานเลี้ยงผีตาปู่ของหมู่บ้าน จากหมู่บ้านในอีสานที่เฒ่าจ้ำหรือจ๊าที่เป็นชายชราผู้มีหน้าที่เป็นสื่อกลางติดต่อกับผีบรรพบุรุษหรือในบางแห่งก็เป็นร่างทรงด้วยก็ถูกเปลี่ยนมาเป็นหน้าที่ของฝ่ายหญิง ชุมชนบางแห่งในเขตบ้านหมี่ยังมีตำแหน่ง “จ๊า” อยู่ แต่ก็ก็เป็นเพียงผู้ช่วยประกอบพิธี และในปัจจุบันแม้แต่ในอีสานตำแหน่งผู้ติดต่อกับวิญญาณที่ลงทรงก็จะมี “นางเทียมน” เพิ่มขึ้นมาอยู่หลายแห่งและมีบทบาทไม่แพเฒ่าจ้ำหรือจ๊าที่เป็นผู้ชายแต่อย่างใด

น่าสังเกตว่าการปรับเปลี่ยนชื่อจากการเรียก “ปูด้า” ในอีสานหรือในลาว ก็เปลี่ยนเป็น “ตาปู่” ซึ่งขึ้นชื่อบรรพบุรุษในฝ่ายหญิงก่อน

แสดงให้เห็นว่า มีการปรับบทบาทและสถานภาพของเพศหญิงที่เกี่ยวข้องกับงานพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนให้มีความสำคัญมากขึ้น โดยเฉพาะในชุมชนลาวแอ่งที่ตั่งถิ่นฐานในภาคกลาง จนถึงแม้ชุมชนในเขตหมู่บ้านประมงที่มีสภาพเศรษฐกิจดีมากจนอาจจะกล่าวว่าเป็นอุตสาหกรรมขนาดย่อมในครัวเรือน เช่น ชุมชนที่บ้านปากยาม จังหวัดนครพนม จากการศึกษาของ อาภาภิรัตน์ วลลิโกดม ก็พบว่านางเทียมของชุมชนมีอยู่ถึงสองคน และมีบทบาททางสังคมและพิธีกรรมไม่แพ้เจ้าผู้ชายแต่อย่างใด

สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นบทบาทและสถานภาพของผู้หญิงที่มีต่อชุมชนมากขึ้น นอกเหนือไปจากครัวเรือน ก็ยังได้รับการยอมรับแม้เมื่อเกี่ยวข้องกับงานพิธีกรรมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่อง “ผี” ด้วยเหตุผลหลายประการ ทั้งในทางจิตวิทยาที่อาจกล่าวว่า มีความเชื่อว่า เพศหญิงมีจิตใจที่อ่อนแอ สามารถสื่อและติดต่อกับวิญญาณหรือผีได้มากกว่าเพศชาย และความเชื่อเรื่องผี เป็นความเชื่อที่เป็นรองจากความเชื่ออย่างเป็นทางการคือ ความเชื่อในทางพุทธศาสนา ส่วนความเชื่อเรื่องผีมักจะอยู่ในความสนใจของฝ่ายหญิงมากกว่าชาย

ต่างจากเพศชายที่มีบทบาทต่อวัดในทางพุทธศาสนาที่ถือว่าเป็นความเชื่ออย่างเป็นทางการ รวมถึงการปกครองที่ผ่านอำนาจรัฐ ซึ่งในอดีตฝ่ายหญิงแทบจะไม่มีบทบาทต่อชุมชนในเรื่องดังกล่าว อย่างไรก็ตาม บทบาทที่เพิ่มมากขึ้นของเพศหญิงนี้ น่าจะมีความสัมพันธ์กับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในรูปแบบของการเข้ามาของทุนนิยมและวิถีการผลิตขนาดใหญ่แม้จะเป็นในระดับครัวเรือนก็ตาม สภาพสังคมและเศรษฐกิจในยุคปัจจุบันสะท้อนออกมาในรูปแบบของกรณีฝ่ายหญิงมีบทบาทนำในการทำพิธีกรรมมากขึ้น และเราสามารถเห็นได้เมื่อมองผ่านจากพิธีกรรมการเลี้ยงผีตาปู่ของชุมชน

ผีร้าย : ผีปอบ

ความเชื่อเรื่อง “ผี” นอกจากผีตาปู่ ผีไร่ผืนาซึ่งเป็นผีที่ปกป้องรักษาชุมชนหมู่บ้านและผลผลิตในนาแล้ว ยังมีผีร้ายคือ “ผีปอบ” ในหมู่คนลาวแอ่งยังมีความเชื่อและหวาดระแวง “ผีปอบ” อยู่จนถึงปัจจุบัน จนกลายเป็นอัตลักษณ์ที่ได้สร้างขึ้นและผู้คนในกลุ่มอื่นๆ ต่างรับทราบและออกจะรังเกียจและกลัวในความเชื่อดังกล่าวด้วย

ปอบเป็นได้ทั้งหญิงและชาย แต่ผู้ถูกเพ่งเล็งมักเป็นหญิงแก่มีอายุ หากมีคนเจ็บไข้ได้ป่วย ตายบ่อยๆ เป็นไข้ตายหรือออกลูกตาย จะมีคนถูกกล่าวหา และเมื่อใครถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบก็จะถูกกีดกันออกจากสังคมของหมู่บ้านนั้น ไม่มีใครคบหาด้วย

แม้ความกลัวผีปอบจะมีมากในชุมชนคนลาว จนทำให้คนไทยที่อยู่ในละแวกหมู่บ้านใกล้เคียงห้ามปรามลูกหลานไม่ให้ไปเที่ยวบ้านคนลาวเพราะกลัวผีจะมาเกี่ยวข้องด้วย แม้จะไม่เข้าใจที่มาที่ไปนักก็ตาม แต่ปัจจุบันความหวาดกลัวและระแวงภัยจากผีในชุมชนลาวแอ่งเสื่อมคลายไปบ้างแล้ว นั้นแสดงถึงการรังเกียจหรือกลัว “ผีปอบ” ไม่เพียงมีอยู่เฉพาะในหมู่คนลาว แต่ยังทำให้คนเชื้อสายอื่นๆ มองคนลาวอย่างระแวงระวังและรังเกียจคนลาวจากเรื่องผีปอบนี้ด้วย

การกล่าวหา ถือว่าเป็นกระบวนการควบคุมทางสังคมอย่างหนึ่ง เพื่อให้สังคมอยู่ในสภาพปกติในลักษณะเสมอภาค มีการสร้างความสัมพันธ์ในระหว่างคนในชุมชนหมายถึงร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างพร้อมหน้า ไม่ว่าจะเป็นงานพิธีกรรมหรืองานสาธารณะส่วนรวม ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบมักจะมีลักษณะหรือความประพฤติในช่วงชีวิตหนึ่งที่ไม่เป็นปกตินักสำหรับบรรทัดฐานของสังคมในหมู่บ้านลาวแก้ว เมื่อถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบก็มักจะนำอันตรายมาสู่ชีวิตตนเองและครอบครัว ทั้งกลายเป็นคนที่สังคมในชุมชนเพิกเฉย ถูกป้ายความผิดในกรณีที่ไม่อาจหาสาเหตุ

ในกรณีที่ยกตัวอย่างได้ ที่หมู่บ้านลาวแก้วแห่งหนึ่งในอำเภอบ้านหมี่ มีครอบครัวหนึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบซึ่งเข้าใจกันว่าแม่เป็นมาก่อน หญิงผู้นี้อยู่กับพ่อแม่มีบ้านเรือนไทยหลังคามุงแฝกฝาไม้พากหลังใหญ่มากแสดงถึงฐานะที่ร่ำรวยพอควร และเป็นคนผู้งามคือคนสวย แต่งงานมาแล้วครั้งหนึ่งก่อนไปฟ้องหย่าว่าตนเองเป็นหมันไม่มีลูกจึงขอเลิกกับผัว ชาวบ้านเข้าใจว่าหาเหตุอยากเอาผัวใหม่ พ่อเลิกแล้วมีลูกติดคนหนึ่งเป็นผู้ชายซึ่งปัจจุบันยังมีชีวิตอยู่อายุ ๗๕ ปี ต่อมาได้ผัวใหม่มีลูกอีก ๕ คน ชาวบ้านยังนึกทากันว่า “บอกว่าตัวเองเป็นหมันเป็นหยังมีลูกหลายแท้” ตอนที่แม่เธอตายชาวบ้านคิดว่าปอบคงไม่มีที่ไปและหญิงคนนี้จะรับเอามา และเมื่อเธอตายไปแล้วปอบก็มาอาศัยอยู่กับลูกสาวต่อมา ลือกันว่าลูกสาวของหญิงคนนั้นตอนเข้าป็นากลับมาตอนเย็นก็ตายโดยไม่มีเหตุ ชาวบ้านเชื่อว่าปอบคงกินช้างในมานานแล้ว และปอบก็ยังคงอยู่กับลูกหลานตระกูลนี้

ชาวบ้านแข่งให้คนที่ปอบให้ตายๆ ไปเสีย เพราะทำให้เด็กๆ หวาดกลัว รวมไปถึงผู้ใหญ่ด้วย ทั้งเวลาเข้าไปสิ่งใคร จะออกชื่อว่าอาศัยอยู่กับคนนั้นคนนี้เป็นกรกล่าวหากันต่อกันเป็นทอดๆ อีก ทำให้ครอบครัวคนที่ถูกหาว่าเป็นปอบขายหน้าเพราะความกลัวที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบด้วย

การกล่าวหาคนที่เป็นปอบ มักจะเกิดจากเหตุการณ์ใดก็ได้ตามซึ่งชาวบ้านไม่สามารถให้เหตุผลได้

เห็นได้ชัดเจนว่า ภาวะของ **ความเป็นปอบ** คือ ภาวะของ **การถูกกล่าวหา** ผู้ที่ถูกกล่าวหา นั้นมักจะประพฤติดนต่างไปจากบรรทัดฐานหรือการคาดหวังของสังคมในชุมชนนั้นๆ เช่น แผลกแยกเพราะร่ำรวย มีทรัพย์สินสมบัติที่มากมาย เป็นคนที่ไม่ชอบข้องเกี่ยวกับผู้อื่นหรือมีบุคลิกเงิบๆ เกิบตัว ไม่มีครอบครัวหรือเป็นหญิงมากผัว หรือมีบรรพบุรุษที่เคยถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบมาก่อน

น่าสังเกตว่า ค่านิยมแบบผู้หญิงยุคใหม่ในสังคมไทยที่สามารถพึ่งตนเองได้ มีชีวิตแบบปัจเจกชน แยกย้ายไปอยู่ต่างชุมชนหรือไม่ได้อยู่เป็นแบบมีชุมชนแบบดั้งเดิม เปลี่ยนคู่ครองเมื่อไม่พึงใจ และมีชีวิตอยู่กับการทำงานจนอยู่เป็นโสดนาน ซึ่งน่าจะเป็นคุณสมบัติขั้นพื้นฐานของการถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบในสังคมลาวแก้วทั้งนั้น

แต่ในชุมชนลาวแก้วในปัจจุบัน หญิงผู้มีการศึกษาและสามารถพึ่งตนเองได้ในสังคมยุคใหม่ก็มักจะโยกย้ายออกไปจากชุมชน ไปทำงานต่างถิ่น หรือมีครอบครัวที่อื่นซึ่งไม่ได้อยู่ในชุมชนเดิม จึงไม่เห็นถึงผลกระทบเท่ากับผู้ที่ยังอยู่ในชุมชนเดิม

โดยผู้ที่ยังคงรักษาวิถีคิดและความเชื่อในเรื่อง “ความเป็นปอบ” ที่เป็น “การกล่าวหาผู้อื่น” ในอดีตจะพึงเล็งไปที่คนที่มีคุณไสยที่ประทุพติผิดศีลธรรมเป็นไสยดำ หญิงที่มีมากกว่าผัวเดียว และคนที่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับเพื่อนบ้านกับกิจกรรมของชุมชน ก็จะถูกมองว่าเป็นปอบ แม้จะเสื่อมคลายไปบ้างก็ตาม โดยเห็นได้ชัดว่า ผู้หญิงที่ถูกกล่าวหาในปัจจุบัน มักจะได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ ผู้ที่ถูกหาว่าเป็นปอบมักจะเกี่ยวกับความตึงเครียดในชีวิต มีความยากลำบากในการดำรงชีพ มีฐานะทางสังคมที่ด้อยกว่าผู้อื่น และไม่มีครอบครัวหรืออยู่เป็นโสดขาดการเลี้ยงดูเอาใจใส่จากลูกหลาน หมกมุ่นกับปัญหาของตัวเองจนตัดขาดออกจากสังคมภายนอกก็จะถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ เป็นการปรับเปลี่ยนจากการถูกกล่าวหาเพราะความประทุพติขัดกับบรรทัดฐานที่ถือว่าดีงามของสังคม เช่น อาจจะร่ำรวยเกินไป มาเป็นบรรทัดฐานที่ถือในเรื่องความสำคัญทางเศรษฐกิจและสถานภาพทางสังคมที่วัดคุณค่าด้วยฐานะทางการเงิน น่าสังเกตว่าปอบในปัจจุบันกลายเป็นคนที่อาจเลี้ยงตนเองไม่ได้และยากจน ซึ่งวิถีคิดที่แฝงการกล่าวหานี้เห็นได้ชัดเจนว่าเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

ปอบยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน เมื่อราว ๓๐ ปีมาแล้ว ปอบเข้าคนนั้นคนนี้น้อยมาก ปัจจุบันเปลี่ยนไปแม้จะยังมีการเล่าลือเรื่องปอบอยู่ แต่ก็ไม่พบว่ามีการเข้ากันบ่อยๆ เหมือนในอดีต นั้นหมายถึงการปรับเปลี่ยนรูปแบบความเชื่อไปตามสภาพสังคมสมัยใหม่ ซึ่งมีช่องทางติดต่อกับโลกภายนอกได้อย่างสะดวกง่ายดาย ไม่จำเป็นต้องสร้างกฎเกณฑ์การกล่าวหา มารองรับกระบวนการควบคุมทางสังคมเช่นในอดีต ซึ่งยังอยู่ในภาวะเปลี่ยนผ่าน จึงยังคงความเชื่อไว้ในกลุ่มคนบางส่วน of สังคม และถูกเพิกเฉยและไม่เชื่อถือจากกลุ่มคนอีกบางส่วน และความคลั่งในความเชื่อเรื่อง “ผี” เหล่านี้ ยังคงอยู่ในชุมชนลาวแนวไปอีกนาน

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชน

และผลกระทบต่อชุมชนลาวแนวจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจของรัฐ

ความสัมพันธ์ของรัฐกับกลุ่มลาวทั้งในอดีตและปัจจุบัน เมื่อถูกกวาดต้อนมาเป็นเชลยศึกสงครามใหม่ ๆ มีบันทึกว่าชาวลาวที่ถูกกวาดต้อนมาโดยเฉพาะที่ไปอยู่ ณ เมืองสระบุรี มักจะหลบหนีกลับบ้านเมืองเก่าของตนไม่ได้ขาด ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มย่อยเล็ก ๆ หลบหนีรอนแรมเพื่อหาทางกลับไปอยู่ยังบ้านเกิดเมืองนอนของตน ทางราชการจะส่งกรมการเมืองให้ตามหาตัวตามบ้านราษฎรตามวัดวาอารามต่างๆ จับกลับทำส่วยส่งหลวง เช่น ส่วยเร็วเพื่อให้ทันกำปั่นบรรทุกไปขาย คนลาวในอดีตเมื่อเป็นไพร่หลวงจึงต้องทำงานส่งส่วย รวมทั้งต้องสร้างชุมชนหมู่บ้านของตนเอง ชีวิตที่มีภาระต่อหลวงจึงเป็นเรื่องที่ค่อนข้างเคร่งเครียดและถูกกดขี่พอควร

การที่รัฐใช้วิธีการปกครองกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ โดยให้กรมการเมืองที่ข้างเป็นขุนนางกลุ่มเดียวกันและข้างเป็นขุนนางจากส่วนกลางปกครอง แบ่งเขตการปกครองออกเป็นหัวเมืองต่างๆ โดยมีเจ้าเมือง ซึ่งจะมีตำแหน่งสลับกันไป เช่น ปลัดเมือง นายกอง ปลัดกอง นายร้อย สมุห์บัญชี สารวัด นายหมวด เสมียนกอง และเลก ซึ่งอยู่ภายใต้ระบบไพร่^๔

^๔ บังอร ปิยะพันธุ์. ลาวในกรุงรัตนโกสินทร์, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑, หน้า ๑๑๔.

และไพร่ลาวหรือเลกลาว เป็นสิ่งที่มีค่ามากสำหรับราชสำนักและรัฐในสมัยรัตนโกสินทร์ เพราะเป็นไพร่หลวงที่ทำงานส่งส่วยโดยตรง จึงต้องมีการสร้างกฎเกณฑ์และระเบียบแบบแผนสำหรับชุมชนลาวไม่ให้เดินทางได้อย่างโจ่งแจ้ง

แม้ในระยะต่อมา เมื่อมีการปรับปรุงการปกครอง ยกเลิกระบบไพร่ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ กลุ่มลาวจึงมีอิสระในการบุกเบิกการทำมาหากิน แต่อำนาจรัฐในการควบคุมดังกล่าวก็ยังมีต่อผลชุมชนลาวแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐโดยเฉพาะฝ่ายปกครองจึงเป็นไปด้วยความหวาดระแวงจากชาวบ้าน และส่งผลจนถึงปัจจุบัน

คำบอกเล่าจากชุมชนลาวแล้ว จะเกลียดและกลัวตำรวจมาก จนถึงปัจจุบันก็ยังไม่อยากเกิดเป็นความที่ต้องไปยังสถานที่ราชการเพื่อติดต่อ โดยเฉพาะสถานีตำรวจหรือการขึ้นโรงขึ้นศาล

ก่อน พ.ศ.๒๕๐๕ มีหลายกรณีที่ทำให้ชาวบ้านลาวแล้วไม่อยากเข้าไปยุ่งกับอำนาจของรัฐผ่านทางกำนันผู้ใหญ่บ้านที่ไม่ใช่กลุ่มชาติพันธุ์เดียวกับตนและพวกตำรวจ เช่น

ชาวบ้านมักถูกจับในข้อหาต้มเหล้าเถื่อนกันอยู่เสมอ และเอาเถิดเจ้าล่อกับตำรวจอยู่เป็นประจำ แต่หากถูกจับได้ก็จะยอมความหรือติดสินบนตำรวจไป ตำรวจจับไปแล้วเสียเงินให้แล้วก็กลับมาต้มอีก เพราะเป็นอาชีพเสริมเพียงอย่างเดียวและสามารถขายได้เรื่อยๆ

บางครั้งหากไปซื้อขายข้าวในตลาดกับคนจีนก็จะถูกโกง ชาวบ้านมักมองว่าทั้งตำรวจและกำนันจะเป็นฝ่ายเข้าข้างคนจีนที่เป็นนายทุนในตลาด ถ้าชาวบ้านเมื่อมีเรื่องกับตำรวจและถูกยิงตาย บางคนก็โดนลูกหลงก็ตายฟรี เป็นเช่นนี้เพราะญาติไม่กล้าเอาเรื่อง

เมื่อมีการตีหญิงคนหนึ่งตายด้วยเข้าใจว่าเขาเป็นปอบ เมื่อตีแล้วก็หลบซ่อนตัวก่อน จากนั้นจึงติดต่อกับตำรวจ เสียเงินให้กับตำรวจเมื่อราว ๔๐ ปีก่อน ๘,๐๐๐ บาท ซึ่งเป็นเงินจำนวนมาก เรื่องราวก็จบไป

กรณีพิพาทระหว่างชาวบ้านกับตำรวจคนของรัฐ ชาวบ้านมองว่าจะถูกกลั่นแกล้งได้ง่าย มีเรื่องอะไรก็ต้องเสียเงินทุกทีและต้องเป็นฝ่ายเสียเปรียบอยู่ตลอดเวลา ทำอย่างไรก็ได้ให้อยู่ห่างตำรวจไว้ให้มากที่สุด มีหลายคนในฐานะแหย่งเพราะไปมีเรื่องกับตำรวจหรือถูกกลั่นแกล้ง อีกทั้งคนของรัฐมักใช้อำนาจที่มีอยู่ไปหาผลประโยชน์ใส่ตัวเองจากชาวบ้าน การรักษาสิทธิและการมีเสรีภาพเป็นเรื่องไกลตัวของชาวบ้านสมัยก่อน เนื่องจากรัฐขาดการประชาสัมพันธ์หรือชาวบ้านยังไม่รู้จึงละเลยสิทธิที่ควรได้รับ

ก่อน พ.ศ.๒๕๑๔ ไม่มีผู้ปกครองสนับสนุนให้ลูกหลานเรียนหนังสือ ในระดับประถมศึกษาศึกษาในหมู่บ้านขนาดกลางๆ แต่ละชั้นปีมีนักเรียนไม่ถึง ๒๐ คน และส่งให้เรียนต่อกันน้อยมากเพราะเชื่อว่าผู้ที่มีการศึกษาก็ไม่เห็นจะได้งานดีแต่อย่างใด ชาวลาวแล้วก่อนหน้านั้นจึงจะจบการศึกษาเพียงประถม ๔ จากนั้นก็ออกมาทำนา แต่ปัจจุบันสถานการณ์เปลี่ยนไป เนื่องจากที่ดินทำกินลดลงและมองว่า การไม่มีการศึกษาหากจะเกิดความลำบากในการดำเนินชีวิตถูกเอารัดเอาเปรียบอยู่ตลอดเวลา

จนแม้จะมีโรงเรียนชั้นประถมในหมู่บ้าน แต่ชาวบ้านที่หมู่บ้านใกล้เมืองก็ไม่นิยมให้ลูกหลานเรียนในหมู่บ้าน แต่จะให้นั่งรถสองแถวไปเรียนในเมืองมากกว่า เพราะไม่ศรัทธาหรือไว้วางใจการจัดการศึกษาในชุมชน หากมีทางเลือกที่ดีกว่าก็มักจะเลือกดังทางดังกล่าว การ

สนับสนุนให้ลูกหลานเรียนหนังสือก็เพราะไม่อยากให้ลูกหลานทำนาเหมือนตน เพราะลำบากเสี่ยงต่อการถูกกดราคา ทั้งภริยาธรรมชาติ อยากจะให้ไปเป็นเจ้าคนนายคน

ปัจจุบันข่าวสารของทางราชการมีการประชาสัมพันธ์ ทั้งทางวิทยุโทรทัศน์และหอกระจายของหมู่บ้านทำให้ชาวบ้านได้รับรู้เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับตนเองมากขึ้น คนที่มีอายุ ๗๐ ปีลงมาส่วนมากสามารถอ่านหนังสือได้ บางคนมีความคิดกว้างขวางเห็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีงามและสามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ถ้าเป็นหมู่บ้านที่ไม่ใช่ลาวแล้วทั้งหมู่บ้านการมีกำนันเป็นคนลาว ทำให้ใกล้ชิดกับกลุ่มของตน รักษาผลประโยชน์ของคนในหมู่บ้าน คอยดูแลช่วยเหลือลูกบ้านทุกหมู่บ้าน มีความเป็นกันเอง โอกาสที่จะแสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเองแทบไม่มีเลยอีกทั้งตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ได้มาจากการเลือกตั้ง มีกำหนดในการดำรงตำแหน่งวาระ ๔ ปี จะเลือกตั้งกันใหม่

ในชุมชนลาวแล้วเมื่อมีการเลือกตั้งกำนัน ก็มีทั้งคนไทยและคนลาวได้เป็นกำนันสลับเปลี่ยนกันไป ชาวบ้านจะเลือกกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านโดยมีเกณฑ์ คือ จะมองว่าสามารถช่วยเหลือลูกบ้านได้อย่างไร มีฐานะหรือไม่ นิสสัยใจคอ ภูมิหลังของพ่อแม่ มีความเอื้ออาทรหรือไม่ และจะไม่เว้นที่จะกล่าวถึงเชิงลบ ถ้าเป็นผู้นำที่ทำหน้าที่บกพร่อง

ในปัจจุบันมีการกระจายอำนาจปกครองในระดับตำบล และเกณฑ์ในการเลือกตั้งกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล มักจะเลือกจากฐานะความมั่งคั่งว่ามีหรือไม่ การกล่าวพูดกล้าทำเป็นตัวแทนรักษาผลประโยชน์ให้ได้หรือไม่ หรือหากไม่มีฐานะก็จะดูที่ความขยันขันแข็ง มีความตั้งใจจริง ให้ข้อมูลข่าวสารของทางราชการทุกครั้งที่ได้รับเรื่องมาเพื่อรักษาผลประโยชน์ของชุมชน

ซึ่งเป็นธรรมชาติของสังคมไทยในปัจจุบันไม่ต่างจากการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเท่าใดนักที่จะเลือกคนฐานะร่ำรวยเพราะคิดว่ามีอำนาจและบารมี ที่สามารถแสวงหาสิ่งที่เป็นผลประโยชน์ให้กับกลุ่มของตนได้ โดยไม่พิจารณาถึงเงื่อนไขอื่น ๆ ความเชื่อดังกล่าวเป็นเหตุให้เกิดการคอร์รัปชันจากคนกลุ่มดังกล่าวได้ง่าย

ในหมู่บ้านของลาวแทบทุกกลุ่มจะมีผู้นำที่ไม่ใช่ทางการจัดสรรมา คือผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการซ่อนอยู่ เช่น ผู้ที่ประกอบอาชีพโดยสุจริต ผู้ที่มีการพึ่งตนเองได้มากที่สุด ผู้ที่มีความขยัน ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดี เช่น มีนามากกว่า ๕๐ ไร่ หรือผู้ที่ทำมาหากินโดยไม่ต้องเช่าจากนายทุนอื่น เพราะในหมู่บ้านก็จะมีผู้มีฐานะร่ำรวยจนกระทั่งเป็นนายทุนเงินกู้ โดยเมื่อถึงหน้านาก็จะรับซื้อข้าวเปลือกพร้อมทั้งหักดอกเบี้ยกันทันที

ผู้นำชุมชนของลาวจะถูกมองจากคนนอกกลุ่มเช่น คนไทยว่า ในอดีตนั้นไม่ค่อยจะ “พัฒนา” นัก แต่ปัจจุบันนี้เขาพัฒนาตนเองกันมาก” ความหมายของการพัฒนานี้ คือ รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากราชการทันทั่วทั้ง มีลักษณะทันสมัยหรือฉลาดขึ้น มีความสามารถทัดเทียมกับกำนันผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นคนในกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ

* สัมภาษณ์พระครูนิวริฐธรรมขันธ เจ้าอาวาสวัดจันทน, ๑๖ เมษายน ๒๕๔๔

ปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชาวบ้านเปลี่ยนไป อีกทั้งข้าราชการ ตำรวจ ทหาร ครุ ในปัจจุบันก็เป็นลูกหลานของคนลาวในหมู่บ้าน จึงเห็นเป็นบุคคลธรรมดา ไม่ได้น่ากลัวดังแต่ก่อน และความรู้เท่าทันดังกล่าว ชาวบ้านเชื่อว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐจะมารีดไถไม่ได้อีกต่อไป

การพัฒนาของรัฐกับผลกระทบทางสังคมและเศรษฐกิจต่อชุมชนลาวแอ้ง พื้นที่ของชุมชนลาวแอ้งแต่แรกเริ่มเป็นการตั้งถิ่นฐานในท้องถิ่นอันอุดมสมบูรณ์ ดังนั้น การทำนาจึงเป็นอาชีพหลักก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่นับได้จากการชุดคลองชลประทาน เจ้าพระยา-ป่าสัก การทำนาเป็นการผลิตตามฤดูกาลและวิถีชีวิตก็ขึ้นอยู่กับวงจรการผลิตเช่นนั้นด้วย หนักร้อนหรือยามว่างจากงานนาผู้หญิงจะทอผ้า ผ้าที่ทอไม่ใช่ชิ้นหมีแบบพวนแต่เป็นผ้าฝ้ายธรรมดา นิยมทอเป็นผ้าขาวม้าหรือผ้าสำหรับทำหมอนและผ้าห่ม การทอผ้าเพื่อไว้ใช้ในครอบครัวไม่ได้ทอเป็นอาชีพเสริมแต่อย่างใด ส่วนฝ่ายชายยามว่างมักจะสานเครื่องมือจับปลาแบบต่างๆ หรือสานกระบุง ตะกร้า เอาไว้ใช้ในครัวเรือน

ถึงหน้าฝนก็หว่านกล้าดำนา การเตรียมดินหากทำนาปีละครั้งใช้วัวไถนา ก็เพียงพอ ข้าวพันธุ์ดั้งเดิมที่ปลูกก็จะมี พันธุ์เหลืองนางงาม พันธุ์หนามล พันธุ์ทองมะเอ็ง พันธุ์ข้าวคด พันธุ์สายบัว ซึ่งจะมีลักษณะพิเศษต้นข้าวจะยึดตามน้ำเมื่อน้ำหลากในเดือน ๑๐ พันธุ์ข้าวป้อม ซึ่งเป็นพันธุ์ข้าวเจ้า ซึ่งจะให้ผลผลิตราวๆ ๕๐-๗๐ ถังต่อไร่ เมื่อดึงหน้าน้ำก็จะมีเรือมาซื้อข้าวตามชุมชนที่ลำนํ้าเชื่อมถึงเป็นเรือมาดของพ่อค้า บรรทุกได้ครั้งละหนึ่งเกวียนครึ่งถึงสองเกวียน

หากนำข้าวไปขายเอง ก็จะล่องไปตามคลองธรรมชาติขายตามโรงสีริมน้ำในอำเภอบ้านหมี่ต่อไปจนถึงมหาสอน ซึ่งมีโรงสีของชาวจีนอยู่มากมาย โรงสีกลางซึ่งเป็นโรงสีใหญ่และให้ราคาค่อนข้างมาตรฐานมีอยู่สองสามแห่ง แถววัดปฐมพานิขและหน้าโรงเรียนบ้านหมี่วิทยา เป็นโรงสีของคนจีน มีนายหน้าของโรงสีมาซื้อ มีการตกลงกันเรื่องการขนถ่ายระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขาย กลไกตลาดของราคาข้าวขึ้นอยู่กับผู้ซื้อซึ่งมักจะตั้งราคาเอง หากพอใจก็ขายถ้ายังน้อยหรือถูกจะไม่ขายเก็บไว้ก่อน เพราะบางครั้งรอบครีมีการครอบครองที่ดินมากบางที่ถึง ๔๐๐-๕๐๐ ไร่ ซึ่งภายหลังการถือครองที่ดินก็น้อยลง เพราะการแบ่งมรดกให้ลูกหลานและถูกขายผ่านมือเปลี่ยนเจ้าของไป

การปรับตัวครั้งใหญ่ของชนชั้นปกครองในสังคมไทยกับกระแสทุนนิยมภายนอก นับแต่เริ่มสนธิสัญญาเบาว์ริง (พ.ศ.๒๓๙๘) ได้เปลี่ยนวิถีการผลิตจากการผลิตพอยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อขายและได้เปิดระบบเศรษฐกิจของไทยเป็นระบบเศรษฐกิจแบบเสรีมากขึ้น เกื้อหนุนให้เกิดการสะสมทุนของผู้ที่มีโอกาส ได้แก่ ขุนนาง ชาวดะวันตก ชาวจีนอพยพที่มีโอกาสดีกว่าคนไทยหรือผู้อพยพชาวลาวที่เคยเป็นไพร่หลวงโดยไม่ต้องผูกพันกับระบบไพร่

ในขณะเดียวกัน ปัญหาการปกครองภายในรวมถึงผลกระทบจากปัจจัยภายนอก ทำให้เกิดการกำหนดยกเลิกระบบไพร่ในช่วง พ.ศ.๒๔๑๑-พ.ศ.๒๔๕๓ นับเป็นความสำเร็จในการแก้ปัญหาการปกครองและปัญหาทางเศรษฐกิจของสถาบันกษัตริย์และขุนนางมากกว่าที่จะมีผลดีกับระบบเศรษฐกิจของไพร่หรือประชาชนโดยส่วนรวม เพราะรัฐมิได้แก้ปัญหาในการผูกขาดจาก

กลุ่มทุนที่มีโอกาสพัฒนาตลาดสดและวิธีการดำเนินธุรกิจให้เอื้อกับกลุ่มของตน^๖ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลกระทบอย่างจริงจัง เห็นได้ชัดในสภาพเศรษฐกิจและสังคมของภาคกลางต่อมา^๗

ในช่วงเวลาเดียวกันนี้เองที่เกิดการขยายตัวของชุมชนและผู้คนกลุ่มต่าง ๆ เข้าไปสู่พื้นที่ภายใน บุกเบิกที่นาเพื่อทำนาจากตงจากป่าให้เป็นผืนนา ซึ่งเป็นช่วงที่กลุ่มลาวแฉ่ว พวนจากชุมชนเดิมขยายไปสู่ชุมชนใหม่เช่นเดียวกัน วิธีการบุกเบิกที่ดินถากถางป่าของผู้เข้ามาใหม่ ซึ่งส่วนมากเป็นป่าไผ่จึงต้องเผาป่าและทำนาหยอดหลุมก่อนเนื่องจากตอไม้เยอะ ต่อมาก็ใช้ช้างไถนาจนตอไม้หมดไป จึงนำควายมาใช้ในภายหลัง^๘

แม้การบุกเบิกที่ทำกินจะทำให้ชาวนาเป็นเจ้าของที่ดินผืนใหญ่จำนวนมาก ต่อมามีการแบ่งขายบ้าง แบ่งเป็นมรดกบ้าง ทำให้การครอบครองที่ดินกระจายเป็นรายย่อย และ ชาวนาในภาคกลางเมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ก็เปลี่ยนผ่านจากระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพอย่างรวดเร็วเป็นการผลิตจำนวนมาก

ในราว พ.ศ.๒๔๔๘ เริ่มมีการขุดคลองชลประทานสายใหญ่เจ้าพระยา-ป่าสัก หรือคลองอนุศาสนนันท์ นอกจากนี้ยังมีการขุดคลองชลประทานเล็กๆ แยกย่อยกันเป็นเครือข่ายก้างปลา ทั้งที่เป็นคลองหรือลำน้ำแต่เดิมก็ถูกปรับให้เป็นคลองชลประทาน ในขณะเดียวกัน การสร้างเขื่อนเจ้าพระยาและเขื่อนภูมิพล มีผลอย่างยิ่งต่อลำน้ำสายในทางฝั่งตะวันออกของเจ้าพระยาด้วย เพราะทำให้การหมุนเวียนของน้ำมีไม่เพียงพอ ลำน้ำสายเดิมๆ ที่เป็นหัวใจของชุมชนในแถบบ้านหมี่ บางซาม ทำวุ้งจึงหมดความสำคัญลง

การทำนาเพียงครั้งเดียวก็ไม่พอเพียงกับค่าใช้จ่ายเสียแล้ว จึงต้องพึ่งพาเงินจากพ่อค้าชาวจีน จนเกิดวิธีการตกข้าวและตกหน้ การตกข้าวคือการรับซื้อข้าวจากชาวนาที่เป็นลูกหนี้หรือเช่าที่ดินของพ่อค้าในราคาถูกกว่าราคาตลาด เป็นการบังคับซื้อเพื่อเป็นการหักหนี้ ส่วนการตกหน้หรือตกเงิน คือการออกเงินให้ชาวนากู้ โดยคิดดอกเบี้ยสูงๆ หรือบางครั้งมีการเพิ่มจำนวนเงินให้สูงขึ้นโดยที่ชาวนาไม่รู้ ส่วนมากใช้โฉนดที่ดินจำนองและมักจะขาดจำนอง วิธีการเหล่านี้ ทำให้ชาวนาจำนวนมากสูญเสียที่ดินของบรรพบุรุษไป และเป็นชาวนาที่ไม่มีที่ดินของตนเอง การเปลี่ยนมือเจ้าของที่ดินซึ่งเกิดขึ้นมาไม่ต่ำกว่า ๕๐-๖๐ ปีแล้ว

ในปัจจุบันชาวนาลาวแฉ่วและชาวนาอื่นๆ มีที่นาจำนวนน้อยลง และเปลี่ยนเป็นการทำนาโดยไม่เกี่ยวข้องกับฤดูกาล เพราะทุกครั้งชลประทานปล่อยน้ำมาก็จะ ไถ คราด หว่านข้าวทันที โดยใช้ปุ๋ยเคมี ฉีดยาฆ่าหญ้า ฆ่าแมลง การไถ การหว่าน การจ้างรถเกี่ยว กลายเป็นกิจกรรมเร่งรีบทั้งนั้น บางรายที่ไม่มีเงินทุนต้องกู้เงิน ธ.ก.ส. นำเงินมาซื้อสิ่งของอุปกรณ์ทำนา เช่น บ้านหนึ่งเล้าว่าต้องซื้อปุ๋ย ๓ ตันราคา ๒,๑๐๐ บาท ยาฉีด ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหญ้า ราวๆ ๕๐๐ บาท

^๖ปิยะฉัตร ปิตะวรรณ. ระบบไพร่ในสังคมไทย สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ, ๒๕๒๖ กล่าวในบทสรุป หน้า ๑๗๑-๑๗๖.

^๗รายละเอียดเห็นได้จาก การนำเสนอข้อมูลสัมภาษณ์การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจและสังคมแบบพอยังชีพไปสู่เศรษฐกิจเพื่อการขายในชุมชนภาคกลางในช่วงปี พ.ศ.๒๓๔๘-พ.ศ.๒๔๗๕ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ กรุงเทพฯ, ๒๕๓๓

^๘สัมภาษณ์ พระครูนิวริฐธรรมขันธ (เจริญ) เจ้าอาวาสวัดจันทน์เสน, ธันวาคม ๒๕๓๖

ค่าเกี่ยวข้าวไร่ละ ๓๐๐ บาท ๕๐ ไร่ รวม ๑๕,๐๐๐ บาท ค่าเช่านาอีก ๑,๒๐๐ บาท แต่ครั้งก็มีต้นทุนเยอะ ตามบ้านต่างๆ มักมีอาชีพเลี้ยงวัวเสริมไว้ขายเป็นวัวตัวผู้ เพราะการทำนาอย่างเดียวมีรายได้ไม่พอค่าใช้จ่าย บ้านหนึ่งๆ เลี้ยงกันราว ๑๐ ตัว ๖-๗ เดือนจึงจะขาย ประมาณตัวละ ๘,๐๐๐ บาท ในปัจจุบันชาวบ้านทำนาทั้งที่เป็นนาของตนเองและนาที่เช่าผู้อื่นเกือบครึ่งต่อครึ่ง เช่น นาตนเอง ๒๕ ไร่ นาเช่า ๑๘ ไร่ โดยค่าเช่าไร่ละ ๕๐๐ บาทต่อปี เป็นต้น*

สำหรับคนที่หมดที่นา เนื่องจากการฝากขายที่นากับนายทุน ก็กลับมาเป็นผู้รับจ้างและใช้แรงงาน เช่นรับจ้างไถนา รับจ้างหว่านปุ๋ย รับจ้างขับรถไถ หรือแล้วแต่ว่าใครจะจ้างไปทำงาน โดยค่าแรงขั้นต่ำประมาณ ๑๐๐ บาทขึ้นไป

แต่ชาวบ้านบางแห่ง เช่น บ้านหนองหินใหญ่ ในอำเภอบ้านหมี่ กลุ่มคนอายุราว ๕๐ ปีขึ้นไปจะซื้อรถมือสองมาวิ่งรับส่งผักหรือผลไม้ที่ตลาดไทหรือตลาดสี่มุมเมือง ชาวบ้านรุ่นนี้ส่วนหนึ่งไม่ทำนากันแล้วเพราะรายได้ไม่พอใช้ มีการแนะนำให้ทำนาสวนผสมขึ้นสำหรับคนที่มืทีนน้อยๆ และสวนส้มซึ่งมีการเช่าที่ดินที่เคยเป็นที่นาแล้วทำการเปลี่ยนสภาพยกร่องให้เป็นสวนส้ม ซึ่งมักมีสัญญาเช่ากันประมาณ ๒๐ ปี แม้อาชีพหลักของชาวลาวแฉ่งในปัจจุบัน คือ ทำนา แต่ก็มักมีอาชีพเสริม เช่น ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ปลูกผัก ค้าขาย ยามว่างจากทำนาบางแห่งเช่นในตำบลทองเอนจะเย็บอบ เป็นสินค้าของตำบลที่สำคัญ บางแห่งก็จะทอผ้าในกลุ่มสตรีที่เริ่มมีการทำชิ้นใหม่ แม่บ้านที่อยู่ว่างรับเย็บผ้าโหล ซึ่งได้ค่าจ้างโหลละ ๒๐-๒๕ บาท หรือถักคอเสื้อคอกระเช้า ได้ตัวละ ๓ บาท นักเรียนที่จบมัธยมต้นจนถึงมัธยมปลายมักจะทำงานที่บริษัทมินิแบ ไปทำงานกรุงเทพฯ เป็นทหาร ตำรวจ ครู ปะปนกันไป

แม้ว่าการทำสวนส้ม จะมีอยู่รายรอบหมู่บ้าน ไม่ปรากฏว่ามีการจ้างแรงงานในหมู่บ้านน้ำจั้นเลย บางสวนจ้างแรงงานมาจากต่างถิ่นโดยมาจากภาคอีสานเป็นส่วนมาก

รอบหมู่บ้านที่มีลาวแฉ่งอยู่จะมีการเช่าที่ดินขนาดใหญ่เพื่อทำสวนส้ม นับจากบ้านหนองหินใหญ่ บ้านไผ่ใหญ่ บ้านโป่ง บ้านน้ำจั้น บางคนที่มีนาเป็นของตนเองไม่ยอมให้เช่าทำ แต่ก็มีการล้อมรอบที่นาจึงจำใจต้องให้เช่าระยะ ๒๐ ปี เพราะนายทุนสวนส้มต้องการเช่าที่เท่านั้น เป็นที่น่าสังเกตว่านาเหล่านี้เป็นนาเช่า เจ้าของที่ดินยังต้องการให้ทำนามากกว่า แม้ว่าจะได้ค่าเช่าเพียงไร่ละ ๕๐๐ บาทต่อปี แต่ผู้เช่านาจ่ายเงินไม่ตรงตามกำหนดและมักต่อรองกับเจ้าของนา ทำให้เจ้าของนาตัดความรำคาญยอมให้เช่าทำสวนส้ม การเช่าสวนส้มจะมีวิธีการ คือ ถ้าเช่าที่ ๒๐ ไร่ ค่าเช่าที่ไร่ละ ๒,๐๐๐ บาทต่อปี รวม ๒๐,๐๐๐ บาทต่อปี หากที่ดินใครมีการเช่าอยู่ก่อนก็จะจ่ายค่าออกจากนาไร่ละ ๑,๐๐๐-๒,๐๐๐ บาท โดยก่อนทำสัญญาจ่ายมัดจำในราคาไร่ละ ๒,๐๐๐ บาท การจ่ายค่าเช่าจ่าย ๕ ปี ต่อ ๑ ครั้ง จนครบสัญญา หมายความว่าที่ดิน ๒๐ ไร่ เมื่อครบ ๕ ปีก็ต้องจ่าย ๑๐๐,๐๐๐ บาท ซึ่งเป็นค่าตอบแทนที่ดินแน่นอนและมีมูลค่าสูงกว่าการให้เช่าที่ทำนาแบบเดิม แต่เจ้าของที่ดินไม่แน่ใจว่า เมื่อครบ ๒๐ ปี จะใช้ที่ดินได้ดังเดิมหรือไม่ ชาวบ้านบางคนกลัวสารเคมีที่มากับสวนส้ม และบางบ้านที่อยู่ใกล้ก็เริ่มมีปัญหาแล้ว

* สัมภาษณ์นายสา นางปิ่น อินรูน, อายุ ๗๕ ปี, ๔๓ หมู่ ๘ บ้านโป่งน้อย ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

และกลายเป็นมะเร็งเพราะมีการทำสวนส้มอยู่รายรอบหมู่บ้าน อีกทั้งสารเคมีที่ชาวนาใช้ตามทุ่งนา ชาวบ้านบางคนถึงกับบอกว่ามีชีวิตอยู่อย่างตายผ่อนส่ง

ชาวนาเช่าที่ดินบางส่วนต้องเปลี่ยนสถานะเป็นคนงานในสวนส้ม ซึ่งมีการใช้ยาฆ่าแมลงมาก บางคนก็ต้องเลิกทำนาไป เพราะเจ้าของที่ดินที่ให้เช่าเหล่านั้นมักเป็นคนหนีหนี้เชื่อสายเงินในตลาด ซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินรายใหญ่ ส่วนชาวบ้านที่เป็นเจ้าของที่ดินเองก็มักไม่ยอมให้เช่าทำสวนส้มเพราะไม่แน่ใจว่าจะสามารถเปลี่ยนให้กลับมาเป็นที่นาได้ดังเดิมหรือไม่ เป็นสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นมาไม่ถึง ๑๐ ปี

พื้นที่การทำนาส่วนใหญ่ของชุมชนลาวแก้วในปัจจุบัน จะอยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินเป็นพื้นที่เฉพาะเกษตรกรรม ไม่สามารถเปลี่ยนทำเป็นโรงงานหรือบ้านจัดสรรได้ มีคลองชลประทานทั้งเล็กและใหญ่หล่อเลี้ยงตามนาอยู่ทั่วไป ทำให้ต้องมีการทำนาตลอดทั้งปีที่มีการปล่อยน้ำมา จึงทำนามากกว่า ๒ ครั้ง ซึ่งทำกันเช่นนี้มากกว่า ๓๐ ปีแล้ว มีการพึ่งปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ใช้เครื่องจักรกลคือรถไถเดินตามและรถไถสี่ล้อแบบนั่งขับ เวลาหว่านปุ๋ย ฉีดยา มีการจ้างคนในหมู่บ้านที่ไม่มีนาเป็นของตนเอง การทำงานหนักเช่นนี้ทำให้ชาวนาต้องพึ่งเครื่องดีมบำรุงกำลังจนติดและเกิดปัญหาสำหรับคนใช้แรงงานมาก ๆ ทำให้ติดยาบ้าด้วยเช่นกัน

ระยะหลัง พ.ศ.๒๕๔๐ ยาเสพติดระบาดมากในหมู่บ้านทั่วไป เนื่องจากพื้นที่มีการใช้แรงงานมาก โดยเฉพาะอาชีพรับจ้าง เช่น แรงงานในสวนส้ม รวมทั้งเยาวชน ทุกวันนี้ยังไม่มีหน่วยงานใดคิดแก้ปัญหาอย่างเต็มที่ เพราะบางครอบครัวก็กินยาทั้งพ่อและลูก คนชายก็เป็นคนในหมู่บ้าน คนชื้อก็ชื้อกันในหมู่บ้าน

ในปัจจุบัน ครอบครัวหนึ่งๆ สามารถทำนาได้ด้วยตัวเองเพียงคนเดียว แต่ต้องอาศัยแรงงานรับจ้างทำนา ซึ่งเมื่อหักค่าใช้จ่ายแล้ว แทบไม่ได้ค่าตอบแทนเลย แม้ว่าบางบ้านจะมีลุงข้าว แต่ก็ไม่ได้ใช้ประโยชน์มากนัก ลุงบอกว่าเดี๋ยวนี้ไม่มีการทำขวัญข้าวแล้ว ใช้รถ ใช้เครื่องจักรเวลาทำนา ใช้รถเกี่ยว แล้วขายเลย ไม่มีการเก็บ แม้ราคาไม่ค่อยถูกใจก็ต้องจำใจขาย เพราะไม่อยากรุงยุ้ง รืบขาย รืบนำเงินไปใช้จ่าย หนี้สิน ค่าปุ๋ย ค่ายา จ่ายหนี้หรือดอกเบี้ย ธ.ก.ส

หนี้ชั่วชีวิต จากเดิมที่ชาวบ้านกู้เงินกับนายทุนในตลาดซึ่งเป็นคนเชื่อสายเงิน ต่อมาก็มีการรวมกลุ่มเป็นสมาชิกสหกรณ์ธ.ก.ส. กู้เงินโดยมีการนำเอกสารสิทธิ์การถือครองที่ดินไปจำนำตามวงเงินที่สามารถกู้ได้ จึงเรียกว่า เงินกลุ่ม เงินที่ได้จะนำไปใช้ เช่น

- จ่ายค่าปุ๋ย ซึ่งบางทีเป็นของธกส. ที่ไปตกลงกับร้านค้าเอาไว้ หรือไปซื้อในตลาดบ้าง บางครั้งจะมีคนนำปุ๋ยมาขายแบบขายเชื่อ วิธีการเหมือนตกดอก ทำให้เป็นหนี้เพิ่มขึ้น
- ซื้อสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า รถ สร้างบ้านต่อเติมบ้านใหม่
- ใช้หนี้
- กู้เพื่อนำมาใช้จัดงานบวช งานแต่ง ให้ทัดเทียมเพื่อนบ้าน
- ซื้อที่นา ซื้อรถไถ โดยผ่อนชำระเป็นงวดๆ

แต่ปัจจุบันเงินทุนที่ลงไปสู่ชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนแหล่งที่มา โดยส่วนใหญ่มาจากรัฐบาลในรูปแบบของเงินกองทุนต่างๆ ฝ่ายนายทุนในหมู่บ้านกลายเป็นผู้รับประโยชน์จากดอกเบี้ยหรือการเป็นพ่อค้าคนกลางที่ชาวบ้านต้องมาพึ่งพา ส่วนเงินรูปแบบต่างๆ เช่น กองทุนหมู่บ้าน ชาวบ้านบางคนกล่าวว่า

กองทุนหมู่บ้านละ ๑ ล้านบาท มันก็ดีถ้าเขาช่วยคนจน แต่ไม่นำมรดอกเบี้ย จะได้มีเงินหมุน ชาวบ้านคิดว่ามันยุ่งยาก เลยตกลงกันว่าไม่เข้ากองทุนดีกว่า เพราะกังวลว่าเมื่อถึงกำหนดส่งจะหาเงินไม่ทัน ไม่เอาด้วยเพราะไม่อยากจะยุ่งยากไปรับประกันใคร การที่มีเงินลงในหมู่บ้านละ ๑ ล้านบาท ไม่ได้ช่วยให้เกิดความสามัคคีขึ้นแต่อย่างใด กลับทำให้เกิดปัญหาหลายอย่างตามมา^{๑๑}

ในปัจจุบัน เงินกองทุนที่เข้าสู่หมู่บ้านมีหลายประเภท ที่ดูเหมือนจะเป็นโครงการในระยะยาวและมีวงเงินกู้ไม่มากนัก เช่น เงินกองทุนฟื้นฟูหมู่บ้านโครงการต่างๆ เป็นของกลุ่ม เช่น กลุ่มทอผ้า ให้กู้ได้ไม่มีดอกเบี้ย บริหารร่วมกัน หากสมาชิกคนใดไม่นำเงินมาใช้คืน สมาชิกทั้งหมดต้องชดใช้เงินร่วมกัน ระยะเวลากู้และส่งคืน ๑ ปี สมาชิกบอกว่า ดีกว่าไปกู้คนอื่น กู้เงินมาใช้จ่ายเกี่ยวกับจ้างดำเนินา ชื่อของใช้จ่ายในครอบครัวเพื่อการศึกษาของลูก และกองทุนเงิน ก.ช.บ.จ. กรรมการบริหารเป็นผู้อาวุโสในหมู่บ้าน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอบต. ผู้ช่วยสารวัตรกำนัน ผู้กู้จำต้องเขียนโครงการเอง ที่ผ่านมาผู้กู้มักจะเขียนโครงการผิดแก้ไขบ่อย จึงให้กรรมการเขียนให้ฉบับละ ๕ บาทเอกสารจะได้ไม่ผิด กรรมการทั้ง ๑๒ คนเป็นผู้พิจารณา เมื่อใครเขียนโครงแล้วกรรมการอนุมัติ ให้กู้ได้ ผู้กู้ต้องไปเปิดธนาคาร เมื่อเงินเข้าบัญชี จึงไปรับเงินได้

เงินกองทุนหมู่บ้าน (ก.ท.บ.) วงเงิน ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท สมาชิกในหมู่บ้านเป็นผู้เลือกกรรมการจำนวน ๑๕ คน คุณสมบัติของกรรมการคือ ไม่ติดยาเสพติด ไม่เคยต้องโทษมาก่อน ไม่เป็นบุคคลที่ถูกไล่ออกจากราชการ ผู้ดูแลและที่ปรึกษาคือพัฒนากรชุมชน จำนวนผู้ขอกู้มีมากเกือบทั้งหมู่บ้าน ขอกู้ได้หมดทุกคนแต่จะได้มากหรือน้อยต้องผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการ เช่น มีผู้ขอกู้สูงสุดเป็นเงิน ๒๐,๐๐๐ บาท และต่ำสุด ๒,๐๐๐ บาท ในขณะเดียวกันผู้ที่เป็นการสามารถกู้ได้ ๒๐,๐๐๐ บาท จึงมีข้อครหาต่อกรรมการอยู่เสมอ ผู้กู้ส่วนมากยอมรับมติของกรรมการ เนื่องจากกรรมการและผู้กู้มีแนวคิดตรงกันคือทุกคนที่กู้จะต้องได้เงินมากน้อยตามความสำคัญของโครงการ และจะเฉลี่ยเงินให้เท่าๆ กัน ก่อนกู้ต้องเขียนโครงการให้กรรมการพิจารณาโครงการเพื่ออนุมัติ เมื่อโครงการผ่านต้องมาทำสัญญาและรับเงิน ถึงกำหนดส่งก็ส่งเงินตามกำหนดตามสัญญา สมาชิกต้องนำเงินไปทำตามโครงการที่เขียนไว้ บางคนก็ปฏิบัติตามโครงการมีบ้างที่นำเงินไปทำอย่างอื่น เช่น

- มีการนำเงินไปทำอย่างอื่นแต่เมื่อถึงเวลา ผู้กู้สามารถส่งดอกและต้นครบถ้วน
- เมื่อถึงกำหนดส่ง ก็จะไปกู้ที่อื่นมาส่ง พอเงินออกก็นำเงินไปใช้คืนพร้อมดอกเบี้ย
- แจ้งว่ากู้เงินไปเลี้ยงปลา แต่ไม่ได้เลี้ยงจริง เมื่อกำหนดส่ง มีเงินมาส่งทั้งต้นและดอก

^{๑๑} สัมภาษณ์นายพุ้ย เขี่ยมหาญ, อายุ ๖๕ ปี, บ้านหนองเต่า อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

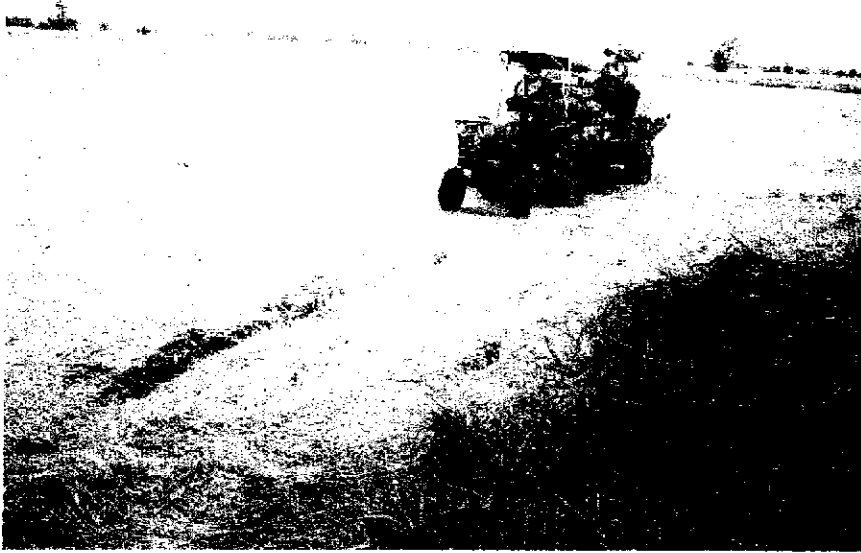
ปัญหาที่พบในกองทุนทุกประเภท คือ เงินที่กู้ได้เป็นเงินจำนวนน้อย เงินที่กู้ ได้ออกไม่ตรงกับเวลาที่ต้องการใช้ บางที่เกี่ยวข้องแล้วเงินจึงออกไม่ทันกับความต้องการ ดังนั้นเงินกู้ต่างๆ จึงไม่มีประโยชน์ถึงที่สุดของชาวบ้าน

แต่กลับทำให้เกิดวัฏจักรกลับมาเป็นหนี้อีก วนเวียนไปอย่างนี้ตลอดเวลา จนกลายเป็นหนี้ที่ชั่วชีวิตนี้ก็คงไม่สามารถหลุดออกไปพ้นจากวงจรนี้ได้ บางคนบอกว่าหากเปลี่ยนไปประกอบอาชีพต้องไปเริ่มต้นใหม่นับตั้งแต่ต้องซื้อเครื่องมือเครื่องใช้ใหม่ทั้งหมด มีชาวบ้านคนหนึ่งเปลี่ยนจากการทำนาไปทำสวนส้ม แต่ก็ถูกมองว่าคงไม่สามารถทำต่อไปได้ เพราะไม่มีทุน เช่นเดียวกับนายทุนสวนส้มจากปทุมธานี รวมถึงความชำนาญในอาชีพการปลูกส้มก็ไม่มีแต่อย่างใด

ผลจากการทำงานหนักตั้งแต่คนในรุ่นบรรพบุรุษของลาวแฉ่วในการบุกเบิกที่ดินทำกิน และส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่นาแปลงใหญ่ ถูกโครงสร้างการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐทำให้คนส่วนหนึ่งกลายเป็นเจ้าของที่ดินรายย่อย บางรายกรรมสิทธิ์ที่ดินก็หลุดมือไป เนื่องจากการกู้ยืมเงินมาใช้ในการทำเกษตรกรรม แม้จะอยู่ในพื้นที่ปฏิรูป น้ำท่าอุดมสมบูรณ์ สามารถทำนาได้มากกว่า ๒ ครั้ง หรือทำทุกครั้งที่ชลประทานปล่อยน้ำมา แต่ก็ต้องมีต้นทุนค่าปุ๋ย ค่ายาฆ่าแมลง การดูแลรักษา ซึ่งทำให้ต้นทุนเป็นจำนวนเงินที่สูง แม้จะสามารถทำนาได้เพียงคนเดียวไม่ต้องช่วยเหลือกันในระหว่างครอบครัว แต่ต้นทุนกับราคาข้าวที่ขายได้ ทำให้ชาวบ้านบางรายไม่มีเงินเหลือหลังจากขายข้าวแล้ว กลายเป็นการทำงานเพื่อนายทุนที่ไม่เห็นตัวตน และเป็นการสนับสนุนจากรัฐบาล

ผลเสียของการกลายเป็นวัฏจักรหนี้ที่ไม่มีวันสิ้นสุด กำลังเปลี่ยนผ่านจากมือของนายทุนในตลาดที่เป็นคนเชื้อสายจีน กลายเป็นการสนับสนุนจากรัฐบาล ผู้ได้รับผลประโยชน์จากการทำงานหนักของชาวนาชาวลาวแฉ่ว คือ การกระจายรายได้ไปสู่กลุ่มคนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นพ่อค้าคนกลางผู้รับซื้อข้าว ผู้ผลิตปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลง ผู้ผลิตเครื่องดีมบำรุงกำลัง ผู้ผลิตและผู้ขายยาบ้า เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ชาวนาชาวลาวแฉ่วกำลังต่อสู้เลี้ยงปากท้องให้กับคนที่พวกเขาอาจไม่เคยรู้จักตัวตนจริงๆ

และจะต่างกันอย่างไรกับเชลยลาวที่ต้องทำงานส่งส่วยให้แก่หลวงอย่างลำบากยากเย็น



ภาพที่ ๑๙ แรงงานในการเกษตรปัจจุบัน เปลี่ยนเป็นใช้เครื่องจักรกลแทบทุกขั้นตอน ในภาพเป็นการชนข้าวเพื่อนำมาตากแดดลดความชื้น การชนข้าวหากต้องจ้าง คิดราคาดังละ ๑ บาท



ภาพที่ ๒๐ และ ภาพที่ ๒๑ ยุ้งข้าวและรถเข็นข้าวในบริเวณบ้าน และคันไถ แอวกควาย กลายเป็นของเก่าที่เก็บไว้เฉยๆ เพราะการทำนาในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงวิธีผลิตไปจนหมดสิ้นแล้ว แต่เดิมอุปกรณ์ดังกล่าวมีความจำเป็นสำหรับชาวนามาก แต่ปัจจุบัน การเก็บเกี่ยวที่จ้างรถเกี่ยวทันสมัยและสามารถขายข้าวทันที โดยไม่มีชาวนาคนใดเก็บข้าวไว้ขายเพื่อเก็งราคาแล้ว



ภาพที่ ๒๒ ร่องคันห้อมที่ชาวนา
บางส่วนหันมาปลูก ซึ่งต้องพึ่งพาให้
โชคช่วยเสมอ อยู่ในช่วงที่ห้อมได้
ราคาดี จะมีพ่อค้าคนกลางมาซื้อถึง
แปลง

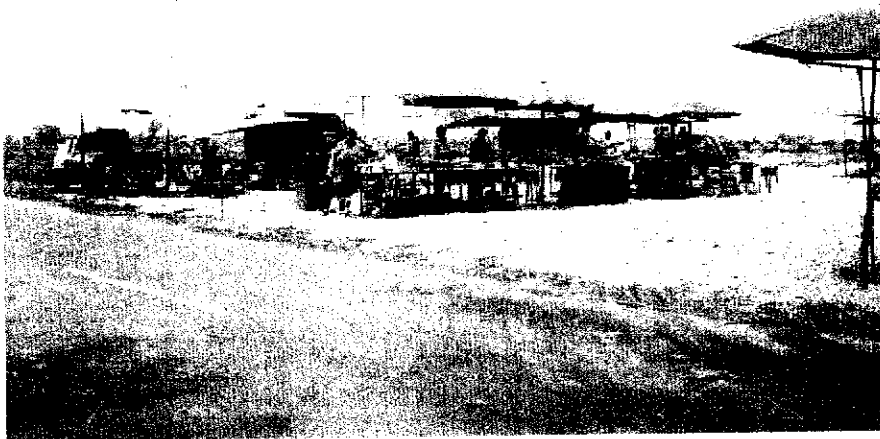


ภาพที่ ๒๓ และ ภาพที่
๒๔ การทำสวนส้มในพื้นที่
ที่ทำนาของนายทุนสวน
ส้มจากปทุมธานี โดยเขา
ที่ของชาวนาในระยะ ๒๐
ปี และให้ค่าเช่ามากกว่า
ค่าเช่านาอย่างเทียบไม่ติด
โดยไม่มีการจ้างแรงงาน
จากชาวบ้านแต่อย่างใด
พื้นที่ทำสวนส้มเป็นพื้นที่
อุดมสมบูรณ์ด้วยระบบชล
ประทานอย่างดี และหาก
ชาวนารายใดไม่ให้เช่าที่ก็
มักจะปลูกข้าวได้ยาก
เพราะถูกล้อมรอบด้วย
สวนส้ม และมีปัญหาใน
เรื่องน้ำและการใช้ยาฆ่า
แมลง





ภาพที่ ๒๕ แม่บ้านในปัจจุบัน รวมกลุ่มโดยได้รับการสนับสนุนจากกรมพัฒนาชุมชน เพื่อการทอผ้า ในอดีตการทอผ้าเริ่มจากกลุ่มพวนก่อน แล้วจึงขยายความนิยมไปสู่ชุมชนกลุ่มอื่นๆ



ภาพที่ ๒๖ ทุกวันนี้ชาวบ้านเริ่มซบซายอาชีพเพิ่มจากการทำนาเพียงอย่างเดียว การติดตลาดนัดทุกวันเสาร์ แพร่หลายในชุมชนมากขึ้น แต่ในปัจจุบันค่อนข้างซบเซาเพราะการซื้อขายมีค่อนข้างน้อย

บทที่ ๔

สรุป

สังคมวัฒนธรรมในลุ่มน้ำเจ้าพระยาหรือในภาคกลางของประเทศไทย มีการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมอย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างบูรณาการให้ชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อยู่ร่วมกันโดยปราศจากเหตุการณ์ขัดแย้งรุนแรงระหว่างกลุ่ม โดยการดูดกลืนวัฒนธรรมบางอย่างของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

จากอิทธิพลของการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมที่ผ่านมา นอกจากจะเป็นการรวบอำนาจทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และระบบความเชื่อจากท้องถิ่นเข้าสู่ศูนย์กลางแล้ว ยังสร้างสถานการณ์ในปัจจุบันที่ไม่สามารถแยกแยะกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มต่างๆ ออกจากกันอย่างชัดเจนหากสังเกตเพียงสภาพโดยทั่วไป นอกเสียจากความเชื่อบางประการที่ยังคงหลงเหลือและมีหน้าที่ทางสังคมอยู่ในชุมชนนั้นๆ สิ่งเหล่านี้อาจเรียกได้ว่าเป็น ลำันึกทางชาติพันธุ์ (Ethnicity) อย่างหนึ่ง ซึ่งจะเป็ญญแจสำคัญในการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ภายใต้สังคมไทยทุกวันนี้

จากการศึกษาพบว่า หากพิจารณาไม่ว่าในทางประวัติศาสตร์หรือในความรู้สึกของผู้คนปัจจุบัน ลักษณะการดูถูกทางชาติพันธุ์ต่อกลุ่มลาวยังคงดำรงอยู่อย่างไม่เสื่อมคลาย กลุ่มชาติพันธุ์ลาวถูกมองมองอย่างเป็นคนอื่นอยู่ตลอดเวลา แม้จะเป็นลาวเชื้อสายที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในภาคกลางตั้งแต่เมื่อเกือบ ๒๐๐ ปีมาแล้ว ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ไม่ได้น้อยไปกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในท้องถิ่นภาคกลางนี้สักเท่าใด

เพราะโครงสร้างแห่งการดูถูกทางชาติพันธุ์ฝังแน่นอยู่ในความรู้สึกของรัฐ ตั้งแต่ในครั้งราชสำนักปกครอง ซึ่งมองกลุ่มลาวเป็นเพียงกำลังพลที่จะสนับสนุนและหล่อเลี้ยงพระนครหรือราชสำนักในช่วงหลังศึกสงคราม ทั้งยังมีอคติต่อกลุ่มลาวดังปรากฏในเอกสารต่างๆ และวรรณกรรมที่เผยแพร่สู่สามัญชน ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของกลุ่มลาวที่ถูกมองว่าด้อยกว่าและไม่ทัดเทียมกับวัฒนธรรมหลวงแบบภาคกลาง ทำให้เกิดการดูถูกและเข้าใจผิดรวมไปถึงไม่พยายามเข้าใจในสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มลาวมากขึ้น หากฟังกลอนลำพรณาดังความทุกข์ยากของเชื้อสายลาว ซึ่งมีผู้นำมาเป็นบทร้องเพลง “ลาวแพน” ก็จะรับรู้ถึงความน้อยใจในการถูกมองว่าด้อยต่ำ ที่ไม่ต่างกับที่เราค้นพบในการศึกษานี้เลย

ผู้คนเชื้อสายลาวแ้วในท่ามกลางความเป็นคนไทยของรัฐไทย บริเวณเขตภาคกลางของลุ่มเจ้าพระยาในชุมชนเกษตรกรรมที่ทำนาเป็นอาชีพหลัก ถูกเรียกว่า “ลาวแ้ว” จากผู้คนกลุ่มอื่นและยอมรับการเรียกชื่อกลุ่มนี้ของตนโดยเป็นที่ยอมรับกันทั้งภายในกลุ่มและภายนอก อยู่อาศัยตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่เมื่อสงครามครั้งกวาดต้อนเชื้อสายลาวกลุ่มใหญ่เข้าสู่หัวเมืองชั้นใน สมัยรัชกาลที่ ๓ เป็นลาวที่เป็นกลุ่มที่อาจถูกละเลยและมองข้าม เพราะปะปนอยู่กับกลุ่มพวน ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในท้องถิ่นเดียวกันที่มีจำนวนชุมชนและประชากรมากกว่า กลุ่มลาว

แล้วนี้ แม้จะมีลักษณะเฉพาะทางประเพณีและวัฒนธรรมไม่โดดเด่น แต่ก็ยังคงสำนึกทางชาติพันธุ์ที่เกาะเกี่ยวการรวมกลุ่มเข้าไว้ด้วยกันได้ และดำรงสืบมาจนถึงปัจจุบัน

สำนึกทางชาติพันธุ์ที่ยังคงอยู่และแสดงถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มอย่างโดดเด่นนั่นคือ ระบบความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาตินั่นคือ การนับถือผี ที่สัมพันธ์อยู่กับวิถีชีวิตการเกษตรในบางส่วน การควบคุมทางสังคมที่ยังคงเหลือ และความสำนึกร่วมในการเป็นกลุ่มผู้อพยพมาจากเมืองลาวครั้งบรรพบุรุษ และอีกส่วนหนึ่งที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาวลาวเงี้ยว คือ การเป็นชาวนา ที่ทำนามาหลายชั่วคนด้วยความขยันขันแข็ง แต่การเป็นชาวนาในสังคมไทย เป็นภาวะที่ถูกกดดันในอำนาจของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมซึ่งนำพาการพัฒนาของรัฐเข้ามาปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมและวิถีการผลิตอย่างขนานใหญ่ จนทำให้ปัจจุบัน เกิดภาวะหนี้ชีวิตที่ชาวลาวเงี้ยวไม่สามารถหลุดพ้นไปจากวงจรเหล่านี้ได้

ในท่ามกลางสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างขนานใหญ่ ทั้งในทางสังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งมีการใช้ทรัพยากรอย่างไม่จำกัด และกลายเป็นผลร้ายที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนชาวนาในภาคกลางซึ่งรวมไปถึงชุมชนลาวเงี้ยวอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง ชุมชนลาวเงี้ยวอาจจะยังไม่มีกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมไม่ว่าจะในทางวัฒนธรรมหรือในทางการเมือง จนสามารถเห็น **สำนึกทางชาติพันธุ์** ที่แสดงออกอย่างโดดเด่นชัดเจน เพราะสภาพสังคมในอดีตได้ดูดกลืนความแตกต่างของกลุ่มลาวให้กลายเป็นความเหมือนโดยเฉพาะในทางกายภาพจนเกือบหมดสิ้นแล้ว

แต่สำนึกทางชาติพันธุ์ของผู้คนเชื้อสายลาวเงี้ยว ก็ยังคงอยู่ในรูปแบบของ **ความเชื่อ** โดยเฉพาะในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน ภาษาและสำเนียงการพูดแบบลาวเงี้ยว ส่วนความเคร่งเครียดในชีวิตซึ่งได้รับผลกระทบจากกระบวนการพัฒนาของรัฐ และโครงสร้างที่ไม่ก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ชาวนา สร้างภาระหนี้สินที่ไม่มีวันหลุดพ้น ทำให้เกิดการวิพากษ์ความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย สามารถพึ่งตนเองได้ ระลึกถึงอดีตทั้งความในจิตใจของผู้คนและในชุมชนที่สงบสุข ดังที่นายมานะ สารทพงษ์ อายุ ๕๓ ปี หมู่ ๓ บ้านแปง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี กล่าวถึงอดีตของพวกเขาว่า

ประเพณีของหมู่บ้านเดิมนี่เปลี่ยนไปหลาย ตามสมัยนิยมแล้ว
คนสมัยนี้คือคนตะกอน ชี้อย่าง มั่งง่าย บิใส่ใจเรื่องเก่าๆ อีหยังอีหยังก็
ซื้ออย่างเดียวหาแต่ความสบาย ว่าเรื่องโบราณไม่ค่อยดี เรายังว่าเรื่อง
โบราณมีดีอยู่หลายอย่าง ดูตามบ้านนี้ซิ ผักหญ้าหลายอย่างก็ปลูกกิน
เอง ไม่ต้องไปซื้อ สมัยก่อนไม่ต้องใช้เงิน ไม่ต้องเสี่ยงกับสารเคมี

ความในใจดังกล่าว สะท้อนความยากลำบากในชีวิตของกลุ่มคนที่ ครั้งหนึ่งเคยพึ่งพาตนเองได้ และมีชีวิตในแบบที่เรียบง่าย สงบสุข การรวมกลุ่มเพื่อธำรงรักษาอัตลักษณ์ของตนเองในกลุ่มของชาวลาวเงี้ยวอาจจะฉายภาพไม่ชัดเจนนัก แต่เชื่อแน่ว่า หากมีสภาพการณ์ที่บีบรัดชุมชนลาวเงี้ยวยิ่งขึ้นกว่าในปัจจุบัน อัตลักษณ์และสำนึกทางชาติพันธุ์ก็อาจจะถูกผลิตซ้ำเพื่อสร้างอำนาจต่อรองของกลุ่มขึ้นมาใหม่ และนับว่าเป็นประเด็นที่ต้องเฝ้าติดตามในอนาคต

บรรณานุกรม

- จิตร ภูมิศักดิ์. **ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ** กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์ดวงกมล จำกัด, พิมพ์ครั้งที่ ๒, ๒๕๒๔
- โพธิ์ แคมลำเจียก. **ตำนานไทยพวน** กรุงเทพฯ : บริษัท ก. พลพิมพ์ พรินติ้ง จำกัด ๒๕๓๗
- ภูธร ภูมะธน บรรณาธิการ. **มรดกวัฒนธรรมไทยเบิ้ง สุ่มแม่น้ำป่าสักในเขตที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนป่าสัก ลพบุรี; ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๑**
- วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดลพบุรี**
- สมเด็จพระนเรศวรมหาราชานุภาพ. **นิทานโบราณคดี** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๗
- สุจิตต์ วงษ์เทศ บรรณาธิการ. **นิราศทัพเวียงจันทน์** กรุงเทพฯ; สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๔
- สุเทพ สุนทรภัสส์ บรรณาธิการ. **สังคมวิทยาของหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ** โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, พระนคร; ๒๕๑๑.
- สุวิทย์ อิศาศวัต. **ประวัติศาสตร์ลาว ๑๗๗๔-๑๙๗๕** สำนักพิมพ์สร้างสรรค์: กรุงเทพฯ, ๒๕๔๓
- บังอร ปิยะพันธ์. **ลาวในกรุงรัตนโกสินทร์** โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ; ๒๕๔๑
- มหาสิลา วีระวงศ์ เรียบเรียง, สมหมาย เปรมจิตต์ แปล. **ประวัติศาสตร์ลาว** โรงพิมพ์เทคนิคการพิมพ์; ลำพูน, ๒๕๓๕
- นงนุช ปึงเผ่าพันธ์. **ลักษณะของภาษาลาวแฉ่ว ที่ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี** วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตศิลปศาสตร์ (จารึกภาษาไทย) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๗
- ศิวพร ฮาชันนารี. **การศึกษาระบบเสียงในภาษาลาวหลวงพระบาง: ศึกษาเปรียบเทียบกับภาษาลาวครั้ง สุ่มน้ำท่าจีน และภาษาลาวด่านซ้าย** วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตศิลปศาสตร์ (จารึกภาษาไทย) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๓.
- http://www.phaidam.f2s.com/thong_en/sub_local.html

ข้อมูลสัมภาษณ์

- กนกวรรณ นาสึงห์ บ้านหนองเมือง. สัมภาษณ์ ๒๖ เมษายน ๒๕๔๑.
- เจ้าอาวาสวัดจินตามณี. อายุ ๔๖ ปี ๓๒ พรรษา. บ้านแปง ตำบลบ้านแปง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี. สัมภาษณ์ ๑๔ เมษายน ๒๕๔๔.
- จัน ชูศรี. อายุ ๖๑ ปี. ๕๒ หมู่ ๓ ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์ ๗ กรกฎาคม ๒๕๔๔.
- จรัส แก้วเหล็ก. อายุ ๖๓ ปี. ๖๐ หมู่ ๑๐ ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี.
- ช้อน สมทรง. หมู่ ๔ บ้านน้ำจัน ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์ ๑๐ เมษายน ๒๕๔๑.

ถนอมศรี บุตรดี. อายุ ๖๖ ปี. ๔๒ หมู่ ๓ ตำบลท่าแค อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี.

ที - บุญรอด ช่างเสา. ๑๔ หมู่ ๒ ตำบลสายห้วยแก้ว อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๔๔.

ทวย หนูคง อายุ ๗๔ ปี. ๕๘ หมู่ ๑ ตำบลสายห้วยแก้ว อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์ ๘ กรกฎาคม ๒๕๔๔.

ประสิทธิ์ โสภา. อายุ ๗๑ ปี. ๑/๑ หมู่ ๑๑ บ้านไผ่ล้อม ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี.

ปรีชา เชื้อมุข. อายุ ๖๕ ปี. บ้านน้ำจั้น ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์ ๕ เมษายน ๒๕๔๑.

ปลิว กำเพชร. อายุ ๖๓ ปี. ๑/๑ หมู่ ๑ ตำบลสายห้วยแก้ว อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์ ๘ กรกฎาคม ๒๕๔๔.

ปิ่น- ทวย เทพธูลี. อายุ ๘๕ และ ๗๕ ปี. หมู่ ๓ ตำบลบ้านแปง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี. สัมภาษณ์ ๑๓ เมษายน ๒๕๔๔.

พระชงค์ แสนล้อม ฉายา ติสสวโส. วัดกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี.

พระณรงค์ฤทธิ์ ยโสธโร. อายุ ๔๕ ปี ๔ พรรษา. รองเจ้าอาวาสวัดพระปรารค์ บ้านไผ่ล้อม อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี.

พระสมุญงค์ เจ้าอาวาสวัดน้ำจั้น. ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี.

ภู อนุภาพ. ๔ หมู่ ๑๑ ตำบลหลุมข้าว อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี.

มานะ สารทพงษ์. อายุ ๕๓ ปี. หมู่ ๓ บ้านแปง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี. สัมภาษณ์ ๑๓ เมษายน ๒๕๔๔.

ม้วน เหมหอม อายุ ๘๖ ปี. ๑๓ หมู่ ๒ บ้านกกโก ตำบลเขาสามยอด อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์ ๘ พฤษภาคม ๒๕๔๑.

ราช มีเครือ อายุ ๘๗. บ้านหนองเมือง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์ ๑๑ เมษายน ๒๕๔๑.

ราตรี กองเงิน. อายุ ๖๖ ปี อาชีพ ทำนา. ๕๑/๑ หมู่ ๗ ตำบลหนองเต่า อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๔๔

ไร มะเร็งสิทธิ์. อายุ ๖๐ ปี. ๘๐ หมู่ ๔ ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัด ลพบุรี.

ละเอียต นวลแปง. อายุ ๕๓ ปี. ๓๖/๒ หมู่ ๘ ตำบลห้วยโป่ง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี.

วิน นาคแย้ม. อายุ ๕๗ ปี. ๕๒/๑ หมู่ ๔ ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์ ๗ พฤษภาคม ๒๕๔๔.

วันดี เขว้ธรรม. อายุ ๖๖ ปี. สัมภาษณ์ ๑๐ เมษายน ๒๕๔๒. ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๔๔.

วันดี อ้วนพี. บ้านกลาง ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี. สัมภาษณ์ ๘ กรกฎาคม ๒๕๔๔.

วันเพ็ญ จำปาแดง. อายุ ๔๐ ปี. หมู่ที่ ๔ ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี.

ศรี สุกลักษณ์ศิริ. ๕๒/๑ หมู่ ๒ ตำบลพุดา อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๔๔.

สมจิตร บุญเต็ร. อายุ ๗๒ ปี. ตำบลบ้านแปง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี. สัมภาษณ์ ๑ พฤษภาคม ๒๕๕๑.

สมปอง บุญเต็ร. อายุ ๕๐ ปี. สัมภาษณ์ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

สา อินรูน. อายุ ๗๕ ปี. ๕๓ หมู่ที่ ๘ ตำบลโคกเสลา อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์ ๑ กันยายน ๒๕๕๕.

สุนีย์ สอนเครือ. อายุ ๗๐ ปี. บ้านหนองเมือง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์ ๒๑ เมษายน ๒๕๕๑.

เสนอ คำกระสินทร์. บ้านกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี. อายุ ๖๕ ปี. บ้านกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์ ๘ พฤษภาคม ๒๕๕๒.

สังเวียน วันทอง. อายุ ๗๔ ปี. ๑๓ หมู่ ๒ ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี.

สำรวย พงษ์ตัน. อายุ ๕๒ ปี อาชีพทำนา. ๑๐๗ หมู่ ๕ ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์ ๖ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

อำไพ อะโหสี กำหนดตำบลไผ่ใหญ่. สัมภาษณ์ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๕๕.

ภาคผนวกที่ ๑

การจำแนกบรรณานุกรมเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องลาวในท้องถิ่นภาคกลาง

ชุมชนและกลุ่มชาติพันธุ์

- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. รายงานการศึกษาชุมชน ชาวพวน-หมู่บ้านโพธิ์ศรี ตำบลบางปลาหมอ จังหวัดสุพรรณบุรี. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๑.
- สถาบันไทยศึกษา เอกสารประกอบการประชุมวิชาการเรื่อง “ไทดำ : จากสิบสองจุไท ผ่านลาว สู่ภาคกลางของประเทศไทย” จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : ๒๕๔๑
- มงคล ส้าราญสุข. “ชาวครั้งแห่งจังหวัดสุพรรณบุรี” พิพิธภัณฑสาร. ปีที่ ๖, ฉบับที่ ๑ (ต.ค.-พ.ย. ๒๕๓๕) : หน้า ๓-๒๑
- วิเศษ เพชรประดับ. “ลาวครั้งในจังหวัดชัยนาท” พิพิธภัณฑสาร. ปีที่ ๓, ฉบับที่ ๓ (พ.ค. ๒๕๓๓) : หน้า ๑๕-๒๒
- ชูชีพ อุดม, จีราพร แสงศิลป์ และเรืองยุทธ ตีระวนิช “ลาวโซ่ง” วารสารเมืองโบราณ. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๔ กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๑๘ : ๒๘-๓๑.
- นิพนธ์ เสนาพิทักษ์. “ผู้ไทยโซ่ง” สาส์นผู้ไทย. คณะกรรมการชมรมไทยโซ่ง, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรพิทยา, ๒๕๒๓ : ๖-๓๖.
- สมิตร ปิติพัฒน์, บัณฑร อ่อนดำ และพูนสุข ธรรมภิรม. ลาวโซ่ง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๑.
- ผวน พ่วงชาวลวงศ์. ไทยพวนหาดเสี้ยว. เอกสารพิมพ์ดีดประกอบการบรรยาย, ๑๒ หน้า
- โพธิ์ แซ่มลำเจียก. ตำนานไทยพวน เล่าเรื่องเก่าแก่. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๓๗.
- วิเชียร วงศ์วิเศษ. ไทยพวน. พิมพ์เป็นอนุสรณ์เนื่องในงานทอดกฐินขององค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ณ วัดหาดเสี้ยว อ. ศรีสังขลาลัย จ. สุโขทัย ๒๗ ตุลาคม ๒๕๑๗
- สุดแดน วิสุทธิลักษณ์. “พวนบ้านหาดเสี้ยว ความคำนึงถึงเมื่อสามปีให้หลัง” วารสารเมืองโบราณ. ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๔ กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๓๖. ๑๐๐-๑๑๑
- ราชบัณฑิตยสถาน. พวน สารานุกรมไทย เล่ม ๒๐. กรุงเทพฯ : ไทยมิตรการพิมพ์, ๒๕๒๙. ๑๓๐๑๗-๑๓๐๒๑

ภาษาศาสตร์

- กันทิมา วัฒนะประเสริฐ และสุวัฒนา เสียมประวดี. รายงานการวิจัย ระบบเสียงภาษาลาวของกลุ่มน้ำท่าจีน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. นครปฐม : ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๓๑.
- กาญจนา พันธุ์คำ. ลักษณะเฉพาะทางด้านเสียงของภาษาลาวในอำเภอเมืองจังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓.

- จินดา ชาตวิงษ์. การศึกษาลักษณะของภาษาลาวครั้งที่ตำบลห้วยด้วน อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม มหาวิทยาลัยศิลปากร. บัณฑิตวิทยาลัย วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. ศิลปศาสตร์ (จารึกภาษาไทย) ๒๕๒๙
- จารุวรรณ สุขปิติ. การศึกษาลักษณะของภาษาลาวพวนที่ตำบลหัวหว้า อำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี มหาวิทยาลัยศิลปากร. บัณฑิตวิทยาลัย วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. ศิลปศาสตร์ (จารึกภาษาไทย) ๒๕๓๒
- ชลลดา สักวาลทรัพย์. การศึกษาลักษณะของภาษาลาวพวนที่ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. จารึกภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๔
- เชน นคร. ระบบคำวากยสัมพันธ์ในภาษาลาวครั้งที่หมู่บ้านวังเลา ตำบลหนองกรด อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๔๔.
- ธนากร สังเขป ระบบเสียงภาษาลาวแฉ่วและเปรียบเทียบกับภาษาถิ่นไท ๕ ภาษา วิทยานิพนธ์ ปริญญา มหาบัณฑิตสาขาภาษาศาสตร์อาเซียนอาคเนย์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๖
- วรรณ รัตน์ประเสริฐ. คำและลักษณะคำในภาษาลาวเวียงในจังหวัดฉะเชิงเทรา มหาวิทยาลัยศิลปากร. บัณฑิตวิทยาลัย วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. ศิลปศาสตร์ (จารึกภาษาไทย) ๒๕๒๘
- วรุณ ประพัฒน์. การศึกษาเปรียบเทียบคำศัพท์ภาษาลาวโขงในจังหวัดนครปฐม ราชบุรีและเพชรบุรี มหาวิทยาลัยศิลปากร. บัณฑิตวิทยาลัย วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. ศิลปศาสตร์ (จารึกภาษาไทย) ๒๕๓๙
- วิจิตร คำมัญ. ๒๕๓๕. ระบบเสียงภาษาลาวครั้งที่อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิตสาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิไลลักษณ์ เดชะ. ๒๕๓๐. ศึกษาเปรียบเทียบระเบียบเสียงของภาษาไทย ๖ ภาษาที่พูดใน อ.ท่าตะโก จ. นครสวรรค์. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัลลียา วัชรภรณ์. ๒๕๓๔. การศึกษาคำลงท้ายในภาษาลาวครั้งที่. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นงนุช ปึงเผ่าพันธ์. ลักษณะของภาษาลาวแฉ่ว ที่ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี มหาวิทยาลัยศิลปากร. บัณฑิตวิทยาลัย วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. ศิลปศาสตร์ (จารึกภาษาไทย) ๒๕๒๗
- ศิริกุล กิติธรากุล. ๒๕๓๙. ความสัมพันธ์ระหว่างความใกล้ชิดชุมชนกับการเลือกใช้ศัพท์ ของชุมชนลาวครั้งที่บ้านหนองกระพี้ ตำบลบ้านหลวง อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ศิวพร อาชนารี. ๒๕๔๓. การศึกษาระบบเสียงในภาษาลาวหลวงพระบาง : ศึกษาเปรียบเทียบกับภาษาลาวครั้งที่ ลุ่มน้ำท่าจีน และภาษาลาวด่านซ้าย วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุวัฒนา เลี่ยมประวัติ. รายงานการวิจัยเรื่อง วิเคราะห์การใช้คำและการแปรของภาษาของ คนสามระดับอายุ ในชุมชนภาษาลาวลุ่มน้ำท่าจีน นครปฐม : ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๖
- พินรัตน์ อัครวัฒนากุล. การศึกษาเปรียบเทียบระบบวรรณยุกต์ในภาษาของคน "ลาว" คน "ญ้อ" และคน "ผู้ไท" ในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. บัณฑิตวิทยาลัย วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. อักษรศาสตร์ (ภาษาศาสตร์) ๒๕๔๑

- พนิดา เอ็นสมุทร. คำและความหมายในภาษาลาวโซ่ง มหาวิทยาลัยศิลปากร. บัณฑิตวิทยาลัย วิทยา
นิพนธ์มหาบัณฑิต. ศิลปศาสตร์ (จารึกภาษาตะวันออก) ๒๕๒๔
- พรศรี ชินเชษฐ. วรรณยุกต์ภาษาลาวแวงในคำเดียวกับในคำพูดต่อเนื่อง วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต
ภาควิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒
- อรพันธ์ อุณากรสวัสดิ์. การศึกษาเปรียบเทียบระบบเสียงภาษาผู้ไทกับภาษาลาวโซ่ง กรุงเทพฯ : สาขา
วิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๖
- อรพิน มณีวงศ์. การศึกษาเปรียบเทียบภาษาลาวโซ่งที่จังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดนครปฐม วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิตสาขาศาสาตร์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๐
- อัญชนา พานิช. คำลงท้ายในภาษาลาวโซ่ง วิทยานิพนธ์ ปริญญามหาบัณฑิตสาขาวิชาภาษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๗
- เอมอร เขาวนสวน, การศึกษาเปรียบเทียบคำศัพท์ภาษาลาวในจังหวัดนครปฐมและภาษาลาวในแขวง
บ่อแก้ว ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. จารึกภาษาไทย
มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๗
- Boonprasert, Chaluy. **Discourse Structure in Phuan**. M.A. Thesis(Linguistics). Institute of Language
and Culture for Rural Development, Faculty of Graduate Studies, Mahidol University, ๑๙๘๕.
- Eam-Eium, Chalong. **A Phonological Description of Phuan at Tambon Hat Siaw, Si Satchanalai District
Sukhothai Province**. M.A. Thesis(Linguistics). Institute of Language and Culture for Rural
Development, Faculty of Graduate Studies, Mahidol University, ๑๙๘๖.

ผ้าและเครื่องแต่งกาย

- กมลลา กองสุข. ผ้าจก : กลุ่มลาวคั่งบ้านกุดจอก ชัยนาท-บ้านทับผึ้งน้อย สุพรรณบุรี กรุงเทพฯ : สำนัก
งานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๖
- แก้มนวล. “ผ้าลาวครั้ง รอยต่อของชุมชน” โลฟิแอนด์เดคคอร์ด. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓๓ (พ.ค. ๒๕๓๗) : หน้า
๑๒๓-๑๒๗
- แก้มนวล. “ผ้าลาวครั้ง: จินตนาการจากสิ่งแวดล้อม”. โลฟิแอนด์เดคคอร์ด. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๔๔ (ก.ย. ๒๕๓๘)
: หน้า ๑๖๒-๑๖๗
- ชนิดา ตั้งถาวรสิริกุล. สื่อสัญลักษณ์ผ้าลาวเวียงจันทน์ ชนิดา ตั้งถาวรสิริกุล ; บรรณาธิการ ชาญวิทย์
เกษตรศิริ, กาญจณี ละอองศรี. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, มูลนิธิโครงการ
ตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, บ้านทุ่งนา ต.ทัพหลวง อ.บ้านไร่ จ.อุทัยธานี.)
- วิบูลย์ สีสวรรณ. ลาวศิลปะการถักทอเส้นใย. ปีที่ ๓๘, ฉบับที่ ๓ (ต.ค. ๒๕๔๐) ; อนุสาร อสท.
มหาวิทยาลัยศิลปากร. สถาบันวัฒนธรรมภูมิภาคตะวันตก. ลาวโซ่ง : การแต่งกาย ประเพณีและความ
เชื่อ สถาบันวัฒนธรรมภูมิภาคตะวันตก มหาวิทยาลัยศิลปากร. นครปฐม : ๒๕๓๗
- ธนัฐา แดนศิลป์. เสื้อผ้าและทรงผม วัฒนธรรมที่ยังไม่ตายของลาวโซ่ง. ปีที่ ๓๖, ฉบับที่ ๖ (มี.ค.
๒๕๔๒) : หน้า ๒๔-๓๘ ;
- อมรรัตน์ วิเศษภูมพิงศ์. เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มของลาวโซ่ง การนิศึกษาชุมชนลาวโซ่งบ้านยางลาว ต.บ้าน
ดอน อ.อุทอง จ.สุพรรณบุรี สารนิพนธ์สาขามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๔
- อรชร เอกภาพสากล. “เส้นทางสายผ้าลาวครั้ง” เมืองโบราณ. ปีที่ ๒๔, ฉบับที่ ๔ (ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๔๑)
หน้า๑๑๒-๑๑๖

พิธีกรรมและความเชื่อ

- นิภาพร โชติสุดแสนห์. พระราหู : ภาพสะท้อนการผสมกลมกลืนทางความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ ลาวเวียง. สารนิพนธ์ภาควิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร ๒๕๔๑
- วันวิสาข์ สู่ศิวัฒน์. ความสัมพันธ์ระหว่างพิธีเสนเรือนกับวิถีชีวิตของชุมชนลาวโซ่ง หมู่บ้านดอนไฮ ตำบลเขาย้อย อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี สารนิพนธ์ ศศ.บ. มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๘
- วลีรัตน์ มีกุล. ผีบ้าน : บทบาทและความสำคัญต่อวิถีชีวิตคนในชุมชน กรณีศึกษา : ลาวโซ่งบ้านสระ ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม สารนิพนธ์ ศ.บ. มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๐
- ราตรี มฤคทัต พิธีลาลูกชาของลาวพวน : วิเคราะห์ในเชิงมานุษยวิทยา วารสารภาษาและวัฒนธรรม : ๙, ๒(๒๕๓๓)
- ยุรี ไบตระกูล. พิธีบุญก่าฟ้าของลาวพวน : กรณีศึกษาหมู่บ้านพวน ตำบลบางน้ำเขียว อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี กรุงเทพฯ : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗
- วาสนา อรุณกิจ. พิธีกรรมและโครงสร้างทางสังคมของลาวโซ่ง กรุงเทพฯ : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙
- นารอดดี วิวัฒน์กุล. ๒๕๔๒. การดำรงอยู่ร่วมกันของกลุ่มความเชื่อผีเจ้านายและกลุ่มความเชื่อ ผีเทวดา กรณีศึกษา : ชาวลาวครั้งหมู่บ้านโคก ตำบลอุ้มง จังหวัดสุพรรณบุรี. สารนิพนธ์ ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา ภาควิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุนันท์ ศิลบุตร. ๒๕๓๘. พิธีกรรมเลี้ยงผี ความเชื่อของชาวครั้ง หมู่บ้านโคก อำเภออุ้มง จังหวัดสุพรรณบุรี. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จิราพร เจริญสุข. พิธีศพของลาวโซ่ง ที่อำเภอบ้านดอน อำเภออุ้มง จังหวัดสุพรรณบุรี. ปรินิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๗.
- นกุล ชมภูนิช. ประเพณีชาวไทยโซ่งหมู่บ้านเกาะแรด. กรุงเทพฯ : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๓๘.
- มณีรัตน์ ท้วมเจริญ. “พิธีเสนเรือนของโซ่ง” ศิลปและโบราณคดีในประเทศไทย. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒, ๒๕๑๓.
- มยุรี วัดแก้ว. “พิธีศพของโซ่ง-แนวความคิดเกี่ยวกับศาสนาพิธีกรรม.” วารสารสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูเพชรบุรี กันยายน ๒๕๒๒. ๒:๒๓-๒๗
- สุกัญญา จันทะสุน. ภูมิปัญญาชาวบ้าน และกระบวนการถ่ายทอด : การศึกษา “พิธีเสนเรือน” ของชาวลาวโซ่ง จังหวัด กรุงเทพฯ : สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๘
- วาสนา อรุณกิจ. พิธีกรรมและโครงสร้างทางสังคมของลาวโซ่ง วิทยานิพนธ์ อ.ม. สังคมวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙
- Lise Rishoj Peterson. “Religious Activities during Dry Season among the Loa Song Dam, Thailand” Folk Vol. ๑๖-๑๗, ๑๙๗๔ : ๓๔๕-๓๗๙.

ศิลป ประเพณี และวัฒนธรรม

- ภัทรพงษ์ เก่าเงิน. จิตรกรรมฝาผนังวัดหนองพุทธาราม : การผสมผสานกันอย่างลงตัวของศิลปะไทย จีน และลาว. ปีที่ ๔๔, ฉบับที่ ๓ (พ.ค. - มิ.ย. ๒๕๔๔) : หน้า ๔๖-๔๕ ;
- สันติ เล็กสุขุม. โครงการศิลปะลาวในประเทศไทย กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๘
- พรพิมล ชันแสง อินทกอน : ประเพณีการเล่นของลาวโซ่ง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี กรุงเทพฯ : สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑
- วนิดา พิเศษพงษา. วัฒนธรรมไทยโซ่งหมู่บ้านเกาะแรด. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม, ๒๕๓๐.
- สมทรง บุรุษพัฒน์. “อินทกอน” ภาษาและวัฒนธรรม ๑.๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๒๔ : ๗-๑๖.
- สมทรง บุรุษพัฒน์. การเล่นคอนของลาวโซ่งที่บางกุ้ง. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท, มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๔.
- อุบลทิพย์ จันทรเนตร. ความสัมพันธ์ระหว่างเพลงกล่อมเด็กกับโลกทัศน์ของลาวพวน : จังหวัดสิงห์บุรี. กรุงเทพฯ : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗
- จิรัชณา วานิช. การทดลองใช้เรื่องเล่าจากโครงเรื่องวรรณกรรมตะวันตกเพื่อวัดทัศนคติที่มีต่อการแก้ปัญหาครอบครัวของชาวบ้านลาวโซ่ง ต.หนองปรัง อ.เขาย้อย จ.เพชรบุรี กรุงเทพฯ : สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.
- ความสัมพันธ์ระหว่างเพลงกล่อมเด็กกับโลกทัศน์ของลาวพวน : กรณีศึกษาหมู่บ้านวัดกุฎีทอง จังหวัดสิงห์บุรี กรุงเทพฯ : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗
- มานิตา เชื้อนันทน์. ภาษาและขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นชาวลาวโซ่ง บ้านดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๑
- ฤดีมน ปรีดีสนิท. รายงานการศึกษาวิจัยเรื่อง วิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรมประเพณีและประวัติศาสตร์ชุมชนกรณีย์ไทย-พวน อำเภอบ้านผือ. อุดรธานี : ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏอุดรธานี, ๒๕๓๙.
- อุบลทิพย์ จันทรเนตร. ความสัมพันธ์ระหว่างเพลงกล่อมเด็กกับโลกทัศน์ของลาวพวนกรณีศึกษา หมู่บ้านวัดกุฎีทอง จังหวัดสิงห์บุรี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. บัณฑิตวิทยาลัย วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. รัฐศาสตร์ (สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา) ๒๕๓๖
- ฤทัย จงใจรักษ์. “เครื่องใช้ไม้สอยของลาวโซ่ง”. วารสารเมืองโบราณ ๒๒:๘ เมษายน-มิถุนายน ๒๕๑๔ : ๗๘-๘๔.

โครงสร้างสังคม ระบบเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงและการผสมกลมกลืน

- มยุรี วัดแก้ว. การศึกษาโครงสร้างสังคมชาวโซ่ง. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาพัฒนาสังคม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๑.

- สมพร เกษมสุขจรัสแสง. การผสมผสานทางวัฒนธรรมของลาวโซ่งในเขตอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี มหาวิทยาลัยศิลปากร. บัณฑิตวิทยาลัย วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. ศีรษะศาสตร์ (การศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง) ๒๕๒๖
- คณิงนุช มียะบุญ. ๒๕๓๗. การปรับตัวต่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงของลาวครั้งที่บ้านโคก จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา ภาควิชามานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
- วรณัย พงศาชลาก. ๒๕๓๘. พืชเศรษฐกิจกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในชุมชนลาวครั้ง : ศึกษากรณีบ้านโคก ตำบลอุ้มทอง อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยามหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เกรียงศักดิ์ อ่อนละมัย. วิธีการดำเนินชีวิตของชาวชนบทในกระแสโลกาภิวัตน์ : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนไทพวน ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. กรุงเทพฯ : คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๐.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในชุมชนบ้านเยอบ้านไทยดำ และบ้านไทยลาว : การศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณี ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๐
- ชนัญ วงษ์วิภาค. ๒๕๓๒. การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม : ศึกษาเฉพาะลาวครั้งอุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี. เอกสารการพิมพ์โรเนียว กรุงเทพฯ : ภาควิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุมิตร ปิติพัฒน์. ลาวโซ่ง : พลวัตของระบบวัฒนธรรมในรอบสองศตวรรษ กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐
- สมพร เกษมสุขจรัสแสง. การผสมผสานทางวัฒนธรรมของลาวโซ่งในเขตอำเภอเขาย้อยจังหวัดเพชรบุรี กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. การศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๖
- นำพลย์ กิจรักษ์กุล. การศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ประชากร เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของลาวโซ่งในจังหวัดนครปฐม นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๒
- วิริยะ สว่างโชติ. ความสัมพันธ์แบบ ละแวกบ้าน และแบบ สังคมประชา ในชุมชนชาติพันธุ์ไทย-ลาว แห่งหนึ่งที่จังหวัดลพบุรี ปีที่ ๑๙, ฉบับที่ ๔ (ต.ค. - ธ.ค. ๒๕๓๖) : หน้า ๖๘-๗๗

สำนักทางชาติพันธุ์

- กนกพรรณ แสงเรือง. ความสำนึกในเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ของลาวพวน. กรุงเทพฯ : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒.
- ปิยะพร วามะสิงห์. ความสำนึกในชาติพันธุ์ของลาวพวน. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. ศิลปศาสตร์ มานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ๒๕๓๘

ประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์

บังอร ปิยะพันธุ์. ประวัติศาสตร์ของชุมชนชาวลาวในหัวเมืองชั้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มหาวิทยาลัยศิลปากร. บัณฑิตวิทยาลัย วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. อักษรศาสตร์ (ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้) ๒๕๒๙

บังอร ปิยะพันธุ์. ลาวในกรุงรัตนโกสินทร์ กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๑.

ศรีศักร วัลลิโภดม. ลาวในเมืองไทย เมืองโบราณ ปีที่ ๖, ฉบับที่ ๒ (ธ.ค. ๒๕๒๒-ม.ค. ๒๕๒๓) : หน้า ๕๕-๗๐ ;

ฉลอง สุนทราวาณิชย์. สัมพันธภาพไทย-ลาว เชิงประวัติศาสตร์ ก่อนคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ปีที่ ๘, ฉบับที่ ๑ (พ.ย. ๒๕๒๙) : หน้า ๑๔๒-๑๕๐ ศิลปวัฒนธรรม

สุทิ หริมเทพาธิป. วังหน้า ในชุมชนลาวที่สระบุรี : วังสีหาของพระปิ่นเกล้าฯ ศิลปวัฒนธรรม. ปีที่ ๒๑, ฉบับที่ ๑๐ (ส.ค. ๒๕๔๓) : หน้า ๔๔-๕๑

สมบัติ พลายน้อย. ลาวบางกอก. ปีที่ ๒๓, ฉบับที่ ๓ (ม.ค. ๒๕๔๕) : หน้า ๘๘-๑๐๓

ล้อม เพ็งแก้ว. จดหมายเหตุฉบับเชลยศักดิ์ครั้งรัชกาลที่ ๑ ให้พระลาวสีก บวชใหม่ ด้วยเหตุออกเสียงอักษรไม่ชัด. ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ ๙, ฉบับที่ ๒ (ธ.ค. ๒๕๓๐) : หน้า ๘๖-๙๐

“ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระครูวิสุทธิญาณสุนทร เล่าเรื่อง “ลาว” ที่วัดพุทธมณฑล” ศิลปวัฒนธรรม. ปีที่ ๑๒, ฉบับที่ ๙ (ก.ค. ๒๕๓๔) : หน้า ๕๒-๕๘

พูนพิศ อมาตยกุล. ลาวแพน. ปีที่ ๔, ฉบับที่ ๑๐ (ส.ค. ๒๕๒๖) : ศิลปวัฒนธรรม. หน้า ๑๘-๒๕

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. การประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่องแนวทางการวิจัยลาวศึกษาในประเทศไทย มหาสารคาม กรุงเทพฯ : ๒๕๓๗

ภาคผนวกที่ ๒ ถิ่นฐานของลาวใน

คือกลุ่มลาวที่อพยพเข้ามาสร้างชุมชนในพื้นที่หัวเมืองชั้นใน ใกล้พระนคร จากการศึกษาสงครามเมื่อสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์

ลาวพวน หรือ พวน หมายถึงกลุ่มชาวผู้ไทจากเมืองพวนและบ้านเมืองในเขตที่ราบเชิงขวาง จากเอกสารเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ปรากฏว่า มีการประเมินข้อมูลจำนวนคนพวนที่อยู่ในที่ราบเชิงขวางมีมากพอๆ กับคนเชื้อสายพวนที่อยู่ในประเทศไทย คือ เกือบหนึ่งแสนคน ซึ่งข้อมูลนี้อาจไม่ถูกต้องก็ได้ แต่อนุมานให้เห็นว่ามีการประเมินจำนวนคนพวนจากเชิงขวางใกล้ชายแดนเวียดนามในสมัยที่ถูกกวาดต้อนมานั้น โยกย้ายกันมาน่าจะเป็นจำนวนครึ่งหนึ่งของประชากรทีเดียว

พวนน่าจะเป็นคนกลุ่มใหญ่ที่สุดที่ถูกอพยพเข้ามาสู่หัวเมืองชั้นใน เนื่องพวนเป็นกลุ่มไทดำกลุ่มหนึ่ง และมีวัฒนธรรมใกล้ชิดกับชาวผู้ไทในเขตเมืองแถบ และถือตัวว่าเป็นคนพวนไม่ใช่คนลาว รวมทั้งคนลาวก็เรียกว่าพวนโดยไม่นับเป็นลาวด้วย ดังนั้น ภาษาพูดจึงมีความใกล้ชิดกับลาวโซ่งหรือไทดำ

พวนถูกกวาดต้อนเข้ามาตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ ๑ และเข้ามามากที่สุด ในสมัยรัชกาลที่ ๓ ครึ่งศตวรรษกับเวียดนามและศึกเจ้าอนุวงศ์ คราวพวนถูกอพยพมาสมทบกับพวกพองทั้งที่เมืองฉะเชิงเทรา ลพบุรี สระบุรี ปราจีนบุรี ซึ่งในปัจจุบัน กลุ่มผู้มีเชื้อสายพวนตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดต่างๆ หลายแห่งทั้งในภาคกลาง อีสาน และภาคเหนือตอนล่าง ความแตกต่างไปจากกลุ่มลาวอื่นๆ ที่อยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน ทำให้พวนมีเอกลักษณ์พิเศษทั้งภาษาพูด ขนบประเพณี พิธีกรรม และลักษณะพฤติกรรม ด้วยเหตุที่เป็นกลุ่มใหญ่และมีเอกลักษณ์นี้เองทำให้มีการรวมตัวเกิดสมาคมไทพวน จัดกิจกรรมต่างๆ สำหรับคนเชื้อสายพวนในปัจจุบัน ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษที่ลาวในกลุ่มอื่นๆ ไม่สามารถรวมตัวกันเช่นนี้ได้

บ้านน้ำจั้น บ้านเขาพระงาม บ้านถนนใหญ่ บ้านถนนแค บ้านท่าแค บ้านโคกกระเทียม อำเภอมือง จังหวัดลพบุรี

บ้านกลาง บ้านหัวเขา บ้านสว่างอารมณ์ บ้านเชียงงา บ้านโพหนอง บ้านหมี่ใหญ่ บ้านหมี่น้อย บ้านทุ่งทะเลหญ้า บ้านคลองไม้เลียบ บ้านห้วยแก้ว บ้านเขาวงกต บ้านกล้วย บ้านทราย บ้านมะขามเอน บ้านสำโรงน้อย บ้านสำโรงใหญ่ บ้านหินปักใหญ่ บ้านหินปักทุ่ง บ้านหินปักเหนือ บ้านวัดวังเหนือ บ้านวัดวังใต้ บ้านวังกะพี้ใหญ่ บ้านวังกะพี้เล็ก บ้านเขาดอนดิ่ง บ้านสระใหญ่ บ้านไผ่ใหญ่ บ้านหนองทรายขาว บ้านเนินยาว บ้านสระเตยใหญ่ บ้านสระเตยน้อย บ้านมะขามเฒ่า อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี (อำเภอบ้านหมี่มีชาวพวนเกือบทั้งอำเภอ)

บ้านหลุมข้าว บ้านดงพลับ บ้านหนองม่วง บ้านหนองพิมาน บ้านทุ่งทะเลหว้า (อพยพปะปนมากับกลุ่มลาวเวียงและลาวหลวงพระบาง) อำเภโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี

บ้านกล้วย บ้านครีว บ้านคลอง บ้านคลองบุญ บ้านคลองโดน บ้านสร้าง อำเภอนองโดน จังหวัดสระบุรี

อำเภอดอนพุดมีพวนอยู่เกือบทั้งอำเภอ จังหวัดสระบุรี

บ้านสร้าง อำเภอิวหารแดง จังหวัดสระบุรี (อพยพมาจากอำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก)

บ้านฝั่งคลอง บ้านท่าแดง บ้านหนองแสง บ้านคลองตะเคียน บ้านคลองคล้า บ้านเกาะคา บ้านแหมโค้ง บ้านสะแกชิง บ้านชุมข้าว บ้านหนองหัวลิง บ้านโพธิ์ศรี บ้านโพธิ์ทอง บ้านกลางโสภา บ้านเกาะหวาย อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก (อำเภอปากพลีเป็นพวนเกือบทั้งอำเภอ)

บ้านเขาเพิ่ม บ้านเขากะอาง อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก (อพยพมาจาก
อำเภอปากพลี)

บางกลุ่มที่ อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก

บ้านบางน้ำเชี่ยว บ้านโคก (ดอนคา) บ้านแปง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี

บ้านช่องแค บ้านจันเสน บ้านวังรอน บ้านซอนคู่อำเภอตาคลี, จังหวัดนครสวรรค์

อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์

อำเภอท่าตะโก, จังหวัดนครสวรรค์

อำเภอชุมแสง, จังหวัดนครสวรรค์

อำเภอไพศาลี, จังหวัดนครสวรรค์

อำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี (อพยพมาจากแถบจังหวัดนครสวรรค์)

บ้านดงขุย อำเภอชนแดน,

อำเภอหนองไผ่,

ตำบลสระกรวด อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

บ้านดงน้อย บ้านเมืองแมด บ้านเมืองกาย อำเภอพนมสารคาม จังหวัด
ฉะเชิงเทรา (มาพร้อมกับลาวอาสาปากน้ำที่ย้ายมาจากปากน้ำสมุทรปราการ ถิ่นฐาน
เดิมคือเมืองนครพนม)

อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี

อำเภอศรีมหาโพธิ,

บ้านหัวซา บ้านหัวหว้า บ้านหัวนา บ้านหัวสระช้อย บ้านหายโคก บ้านโคกปิบ
บ้านโคกวัว บ้านโคกพนมดี บ้านหนองเสือ บ้านหนองสระแก บ้านหนองเกตุ บ้านหนอง
นก บ้านหนองหมู บ้านโพนไทร บ้านโพนกะเบา บ้านดอนสับฟาก บ้านดอนกะทอง บ้าน
ยาบ บ้านแล้ง บ้านคูลำพัน บ้านไผ่ชาด บ้านละเมาะไผ่ บ้านหนองปรือ บ้านปรือหวาย
บ้านส้มแสง บ้านแปรงไผ่ บ้านเกาะกระต่าย บ้านม่วงขาว บ้านชำหว่า บ้านโคกมอญ
บ้านสระช้อย อำเภอศรีมหาโพธิ (โคกปิบ),

อำเภอบ้านสร้าง,

อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี

อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

บ้านลานคา บ้านกกม่วง บ้านดำน บ้านสูตร บ้านอุทุมพร บ้านหมี่ บ้านเก่า บ้าน
ดอกไม้ บ้านไผ่เดี่ยว บ้านเก่าทอง บ้านมะขามล้ม อำเภอบางปลาม้า, อำเภออุทุมพร
จังหวัดสุพรรณบุรี

อำเภอเขาย้อย, อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี

บ้านวังลุ่ม บ้านป่าแดง บ้านวังทับคล้อ บ้านทุ่งโพธิ์ อำเภอทับคล้อ,

อำเภอบางมูลนาก,

อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร

บางส่วนอพยพกระจัดกระจายไปในหลายท้องถิ่น เช่น ทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ได้แก่

บ้านหาดเลี้ยว บ้านหาดสูง บ้านใหม่ บ้านแม่ราก อำเภอศรีสะเกษ

บ้านคลองมะพลับ อำเภอสุวรรณภูมิ

บ้านวังหาด อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย

บ้านเข็ก อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก
บ้านปากฝาง บ้านผาจุ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ (เป็นพวนที่ไม่สามารถพูด
พวนได้แล้ว)

บ้านทุ่งโฮ้งเหนือ บ้านทุ่งโฮ้งใต้ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
บ้านหล่มมีนพวน อำเภอเวียงสา, บ้านฝายมูล อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน
บ้านห้วยกัน อำเภอจุน,
บ้านปากก้อย อำเภอแม่สาย,
บ้านศรีดอนมูล, บ้านป่าสักน้อย อำเภอเชียงแสน,
ตำบลศรีดอนชัย อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย
บ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี
อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี
อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

ลาวเวียง และลาวจากเมืองต่างๆ ไกลเวียงจันทน์ เหตุการณ์ครั้งที่ยอพยพลาวเวียงมาเป็นจำนวน
มากที่สุดเกิดขึ้นสมัยสงครามเจ้าอนุวงศ์เมื่อ พ.ศ.๒๓๖๙ และ พ.ศ.๒๓๗๑ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
ฯ ซึ่งในที่สุดมีพระราชประสงค์ให้เผาเมืองเวียงจันทน์เสียให้สิ้น และทำให้ลาวกลายเป็นประเทศราชต่อมาจน
กระทั่งฝรั่งเศสเข้ามามีอำนาจเป็นเจ้าอาณานิคมเมื่อ พ.ศ.๒๔๓๖

บ้านวัดคู บ้านวัดกลาง บ้านแบ่งลาว ตำบลบ้านแบ่ง อำเภอพรหมบุรี จังหวัด
สิงห์บุรี

อำเภอพนมทวน
อำเภอบ่อพลอย
อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี
คลองท่าไคร้ อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี
บ้านเมืองกาย อำเภอพนมสราคม
บ้านดอนทানা ตำบลคูยายหมี อำเภอสนามชัยเขต และมีลาวเมืองพลาน จังหวัด

ฉะเชิงเทรา

บ้านอรัญญิกในจังหวัดอยุธยา
ตำบลทัพหลวง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี
อำเภอพนมสราคม
อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา
ลาวตี่มีที่ บ้านสูงเนิน บ้านท่าเหียบ บ้านเกาะ บ้านหนองบ้านเก่า และบ้านวังมะเดื่อ
อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

ลาวครั่ง หรือลาวภูครั่ง หรือลาวภูคัง ในเอกสารกล่าวว่าเป็นเมืองอยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง
ปัจจุบันเป็นที่ทราบกันแล้วว่า ภูครั่ง เป็นชื่อภูเขาอยู่ในเขตอำเภอภูเรือในปัจจุบัน เขื่อนนี้มีบ้านหนองบัวตั้ง
อยู่และเป็นที่ตั้งของเมืองภูครั่งแต่เดิม และเป็นเมืองมีเจ้าเมืองปกครองอยู่จนกระทั่งสมัยรัชกาลที่ ๕ จึงได้
ย้ายเมืองไปตั้งเมืองด้านซ้ายริมแม่น้ำหมันใกล้กับพระธาตุศรีสองรักพร้อมทั้งเจ้าเมืองภูครั่งก็ยกให้เป็นเจ้าเมือง
ด้านซ้ายด้วย

ในบริเวณนี้มีที่ราบแคบๆ ที่สามารถเดินทางติดต่อกับเมืองแก่นท้าว เมืองเลยซึ่งเมื่อเสียบริมน้ำโขง ก็ต่อไปถึงเวียงจันทน์ และยังเป็นทางขึ้นไปเมืองหลวงพระบางอีกทางหนึ่งนอกจากที่น้ำป่าด ดังนั้นเมื่อมีการอพยพผู้คนจากหัวเมืองลาว จากเมืองหลวงพระบาง เมืองเลย เมืองแก่นท้าว เมืองพันพร้าว (ในจังหวัดหนองคาย) ก็จะใช้เส้นทางนี้พักอยู่ที่เมืองพิษณุโลกไม่กี่เมืองพิชัย ก่อนจะเดินทางเข้าสู่หัวเมืองชั้นใน ส่วนกลุ่มพวน หรือกลุ่มลาวเวียง ก็จะเข้ามาตามเส้นทางเมืองท่าบ่อซึ่งตรงข้ามกับฝั่งเวียงจันทน์ ผ่านบ้านผือไปยังหนองบัวลำพู ผ่านดงพญาเย็น แล้วเข้ามาพักที่สระบุรี

ลาวภูครังที่ถูกกวาดต้อนในรัชกาลที่ ๒ ให้ไปอยู่ที่เมืองนครชัยศรีหรือในจังหวัดนครปฐม ส่วนลาวที่เมืองหลวงพระบางกวาดต้อนมาอีกครั้งในสมัยรัชกาลที่ ๓ เนื่องจากศึกเจ้าอนุวงศ์ ก็ให้ไปพักที่เมืองพิษณุโลก และพิชัย ก่อนจะส่งไปอยู่ ณ ที่พวกจากเมืองของตนเคยอยู่

โดยกระจายอยู่ในท้องถิ่น ดังนี้

บ้านหนองตาสาม บ้านโคก บ้านท่าม้า ตำบลสระพังลาน อำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี
หมู่ ๘ ตำบลศรีสำราญ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

บ้านวังคัน บ้านหนองอีเงิน บ้านทัพผึ่งน้อย บ้านดงรัง บ้านทุ่งกว้าง บ้านทับละคร ตำบลวังคัน, บ้านวังกุ่ม บ้านชัยหนองยาว บ้านนกจาน บ้านทุ่ง บ้านพุบอง บ้านแฝก บ้านป่าสี บ้านกกเต็น บ้านดาด บ้านหนองพลับ, ตำบลห้วยซม้น บ้านหนองแกสามหนอง บ้านสระบัวกำ บ้านเขานางงาม บ้านน้ำโจน บ้านป่าสัก ตำบลหนองมะค่าโมง บ้านด่านช้าง บ้านทับกระดาก บ้านพุน้ำร้อน บ้านหนองปลากระดี บ้านดอนประดู่ บ้านพุทวาย บ้านหนองผือ บ้านวังหนองไม้ บ้านวังน้ำเขียว ตำบลด่านช้าง อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี (กลุ่มนี้ถูกเรียกว่า “ลาวด่าน”)

บ้านทุ่งสีทอง บ้านภูมิ บ้านนิคม บ้านรางมุก บ้านใหม่ บ้านป่าแก บ้านลำเหย ตำบลลำเหย บ้านบางหลวง บ้านฝั่งคลอง บ้านหนองกระพี ตำบลบางหลวง บ้านดอนแกะระ บ้านห้วยด้วน บ้านทุ่งผักกูด บ้านกงลาด ตำบลห้วยด้วน, บ้านสวนใหม่ บ้านดอนรวก บ้านห้วยกรด บ้านสระสี่เหลี่ยม ตำบลดอนรวก อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม

หมู่ ๑๓ ตำบลสุขเดือนห้า อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท

บ้านโคกหม้อ อำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี

ลาวแก้ว ถิ่นฐานสำคัญของลาวแก้วในจังหวัดลพบุรี คือที่บ้านหนองเมือง อำเภอบ้านหมี่, บ้านห้วยโป่ง อำเภอโคกสำโรง บ้านท่าแค บ้านท่าศาลา บ้านดงน้อย อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี และมีถิ่นฐานในจังหวัดสระบุรี ที่บ้านนายาว บ้านตาลเสี้ยน บ้านส้มป่อย อำเภอพุทธบาท และบ้านหนองโดน อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

ตัวอำเภอบ้านหมอ อำเภอบ้านหมอ, บ้านหนองโดน ตำบลหนองโดน อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

บ้านโปร่งน้อย บ้านโคกลำพาน บ้านป่าหวาย ตำบลลำทราย / บ้านขุนนวน บ้านดงน้อย บ้านกกโก บ้านห้วยเปี่ยม ตำบลกกโก / บ้านโคกกระเทียม ตำบลโคกกระเทียม บ้านดอนมะกัก บ้านไผ่ขวาง ตำบลเขาพระงาม / บ้านน้ำจั้น ตำบลเขาสามยอด อำเภอเมือง, บ้านน้ำจั้น บ้านไผ่ใหญ่ บ้านโปร่ง ตำบลไผ่ใหญ่ / บ้านหนองเกรียนหัก บ้านลาด บ้านสระตาแฉว ตำบลพุดา / บ้านสายห้วยแก้ว ตำบลสายห้วยแก้ว / บ้านหนองเมือง บ้านห้วยกรวด ตำบลหนองเมือง / บ้านหนองเต่า บ้านหนองเลา บ้านโคกสุข บ้านสระตาแฉว ตำบลหนองเต่า / บ้านดงพลับ ตำบลดงพลับ อำเภอบ้านหมี่, บ้านดงเหล็ก ตำบลดงเหล็ก บ้านพรหมหินเหนือ บ้านพรหมหินใต้ ตำบลหลุมข้าว / บ้านสระพาน

นาค บ้านสะพานจันทร์ บ้านสะพานขาว ตำบลห้วยโป่ง / บ้านวังจั่น บ้านโคกพรหม
ตำบลหลุมข้าว / บ้านห้วยโป่ง ตำบลห้วยโป่ง บ้านห้วยวัวด้าย ตำบลวังขอนขว้าง อำเภอ
โคกสำโรง จังหวัดลพบุรี

บ้านคอกกระบือ (คอกควาย) บ้านทุ่งทะเลทราย ตำบลสร้อยทอง / บ้านจันเสน
ตำบลจันเสน บ้านโคกกระตี่ ตำบลตาคี อำเภอตาคี จังหวัดนครสวรรค์

เริ่มแรกอยู่แถบวัดสาธุการาม บ้านสิงห์ ตำบลโพธิ์โพธิ์ อำเภอบางระจัน, วัด
ม่วง วัดโพธิ์ศรี ตำบลอินทร์ บ้านไม้ดำ ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี (อพยพมาจาก
อำเภอบางระจัน) วัดท่าอิฐ เกาะแก้ว วัดดัมพู บางโฉมศรี ตำบลชีน้ำร้าย อำเภอท่าม่วง
จังหวัดสิงห์บุรี

ลาวโซ่ง หรือ ไทดำ หรือ ผู้ไท เป็นกลุ่มที่อยู่ในเขตเมืองแดงหรือเดียนเบียนฟูในเวียดนาม ใกล้ชิด
กับกลุ่มบ้านเมืองที่อยู่ในพื้นที่ซึ่งเรียกว่าสิบสองจุไทหรือสิบสองเจ้าไท (ไทดำ ๘ เมือง, ไทขาว ๔ เมือง)
บริเวณนี้มีทั้งกลุ่มไทดำและไทขาวโดยสังเกตจากเครื่องแต่งกายและภาษาพูด เป็น “เมืองสามฝ่ายฟ้า”
เพราะขึ้นกับทั้งหลวงพระบาง-เวียงจันทน์ จีน และเวียดนามในช่วงเวลาต่างๆ ดังนั้น ลักษณะทางวัฒนธรรม
จึงมีทั้งวัฒนธรรมแบบไต-ลาว จีน และเวียดนามด้วย

ไทดำเข้ามายังหัวเมืองชั้นในหลายครั้งตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ ระหว่าง พ.ศ.๒๓๓๖-๒๓๗๔ พระบาท
สมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ทำศึกกับเวียดนามเมื่อชนะจึงกวาดต้อนลาวพวนและลาวทรงดำมายังกรุงเทพฯ
พ.ศ.๒๓๗๔, พ.ศ.๒๓๘๑ และ พ.ศ.๒๔๘๒ อุปราชเมืองหลวงพระบางยกทัพไปตีเมืองไทดำแล้วกวาดต้อนส่ง
มาบรรณาการอีก จนครั้งสุดท้ายเมื่อสมัยปราบฮ่อในรัชกาลที่ ๔ ถิ่นฐานดั้งเดิมของไทดำในหัวเมืองชั้นใน
คือ ที่เมืองเพชรบุรีหลังจากนั้นจึงแยกออกไปอยู่ ณ ที่อื่นๆ เช่น อำเภอยาย่าง อำเภอบ้านลาด จังหวัด
เพชรบุรี อำเภอบางแพ อำเภอปากท่อ อำเภอดำเนินสะดวก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี อำเภอบ้านแก้ว
จังหวัดสมุทรสาคร อำเภอกำแพงแสน อำเภอเมือง อำเภอดอนตูม อำเภอสามพราน อำเภอบางเลน จังหวัด
นครปฐม อำเภอสองพี่น้อง อำเภอบางปลาม้า อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี อำเภอด่านมะขามเตี้ย อำเภอ
พนมทวน อำเภอปอพลอย จังหวัดกาญจนบุรี

บ้านสะพานยี่หนเวียงคอย บ้านวังตะโก บ้านหนองพลับ บ้านทุ่งเพือ อำเภอเมือง
จังหวัดเพชรบุรี

เขากระจุย บ้านแม่ประจันต์ บ้านท่าไผ่ อำเภอยาย่าง จังหวัดเพชรบุรี

บ้านห้วยซ้อง บ้านหนองโสน บ้านกรวย อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี

บ้านห้วยท่าช้าง บ้านหนองเข้ บ้านหนองปรัง บ้านหนองจิก บ้านทับคาง บ้าน
ดอนทราย บ้านเขาย้อย บ้านหนองชุมพล บ้านหนองประดู่ บ้านหนองกระพ้อ บ้านหนอง
ซอ บ้านหัวเขาจีน อำเภอยาย่าง จังหวัดเพชรบุรี

บ้านตลาดดอนควาย อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี (อพยพมาจากอำเภอยาย่าง
จังหวัดเพชรบุรี)

บ้านดอนคลัง บ้านบัวงาม และบ้านโคกดับเปิด อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัด
ราชบุรี

บ้านดอนคา อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี

บ้านเขาภูทอง อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

บ้านบางกุ้ง, บ้านบางหมัน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

บ้านคลองพิศมัย ตำบลบางไทรป่า บ้านดอนขมิ้น บ้านหัวทรายไทย บ้านหัวทราย
ลาว ตำบลดอนตูม บ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา บ้านหนองปรัง บ้านปลายคลองบ้าน
เลน บ้านไผ่หูช้าง ตำบลไผ่หูช้าง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

บ้านลำเจียก บ้านตากแดด บ้านหนองอีแบน ตำบลตลาดจินดา อำเภอสามพราน
จังหวัดนครปฐม

บ้านหัวถนน ตำบลดอนพุทรา บ้านแหลมกะเจา ตำบลสามง่าม อำเภอดอนตูม
จังหวัดนครปฐม

บ้านสระเกราย บ้านดอนขนาด ตำบลดอนยายหอม บ้านดอนทราย ตำบลสระ
กระเทียม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

บ้านยาง ตำบลทุ่งกระพังโหม บ้านหนองขวาง ตำบลทุ่งขวาง บ้านห่าง บ้านชาวไร่
ตำบลกระดืบ บ้านไผ่ดอย บ้านไผ่สงคราม บ้านไผ่โพน ตำบลสระสีมูม บ้านดอนทอง
บ้านดอนมะกอก บ้านบ่อน้ำจืด ตำบลดอนข่อย บ้านสระ บ้านหัวซุกบัว บ้านหนองหมู
บ้านหนองกระเทียม บ้านไร่ใหม่ บ้านหนองพวงนก ตำบลสระพัฒนา บ้านกำแพงแสน
ตำบลทุ่งบัว อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม (อพยพมาจากบ้านหนองปรัง อำเภอ
เขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี)

บ้านกลาง ตำบลหนองสองห้อง ตำบลโรงเข้ ตำบลยกกระบัตร์ อำเภอบ้านแพ้ว
จังหวัดสมุทรสาคร

บ้านดอนมะนาว ตำบลบางเลน, บ้านลาดมะนาว อำเภอสองพี่น้อง,
บ้านดอนโก ตำบลวังน้ำเย็น อำเภอบางปลาม้า,
ตำบลดอนมะเกลือ, ตำบลสระยายโสม, ตำบลหนองโอง, ตำบลคณทิ, ตำบลบ้าน
ดอน อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

บ้านแหลมทอง ตำบลกลอนโค อำเภอด่านมะขามเตี้ย, อำเภอพนมทวน, อำเภอ
บ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี

จังหวัดพิจิตร

ไทรยวน อพยพมาจากบ้านห้วยไผ่ อำเภอเมือง มาอยู่ที่บ้านหนองกะเหรี่ยง ซึ่งเดิมกะเหรี่ยงเคยอยู่
เมื่อย้ายมาจากบ้านเก่ากะเหรี่ยง แต่ได้เปลี่ยนเป็น บ้านหนองนกกระเรียน จากนั้นก็เคลื่อนย้ายไปอยู่บ้าน
ราง(ดอก)อาว บ้านราง(ดอก)บัว ทุ่งกว้างและชัยใหญ่ บางกลุ่มแยกไปทางตะวันตกจนถึงบ้านนาขุนแสน
บ้านท่าเคย ไท-ยวน ยังคงรักษาวัฒนธรรมการทอผ้าขึ้นตีนจกโดยมีศูนย์รวมการผลิตอยู่ที่วัดรางบัว จังหวัด
ราชบุรี

ภาคผนวกที่ ๓

ตารางเปรียบเทียบภาษา

ภาษาไทยกลาง	ลาวแก้ว	พวน	ลาวเวียง	อีสาน
กำไร	ก้องแซน	ก้องแซน	ก้องแซน	ก้องแซน
ทางเกง	โซ้ง	โซ้ง	โซ้ง	โซ้ง
กระชาย(หัวกระชาย)	การชาย	กระชาย	กระชาย	จิงชาย
กิ้งก่า	กะปอม	กิ้งโก่น	ปอม	กะปอม
กตทับ	เต็ง	เทิน/เต็ง	กตทับ	กต
ก่อไฟ	ดั่งไฟ	ดั่งไฟ	ดั่งไฟ	ดั่งไฟ
แกว่ง	แก่ง	ไกว	ไกว	แก่ง
เกวียน	กะแทะ	กะแทะ	เกวียน	กะแทะ/เกียน
กะลา	กะโป๊ะ	กะโป๊ะ	กระบวย	กะโป๊ะ
กระจก โกหก	กระจก ซี้ดัวะ	กระจก ซี้ดัวะ	แวน ซี้ดัวะ	แหวน ซี้ดัวะ
ตันกระทือ	กระทือ	กระทือ	อีทือ	-
เกลื่อ	เกลื่อ	เกลื่อ	เกลื่อ	เกลื่อ/เกีย
ข้างบน	เทิง	เทิง	เทิง	คั่งเทิง
ชนมจีน	ข้าวปุ้น			เข้าปุ้น
ขอหน่อย	ขอแต่	ขอแด	ขอแต่	ขอหน่
ชนุ่	หมากมี	มามี	บักมี	หมักมี
ใคร	ไผ่	เผอ	ผู้ไผ่	ไผ่
คางคก	คั่นคาก	คางคะ	ซี้คางคก	คั่นคาก
คิดถึง	คิดซอด	คิดซอด	คิดซอด	คิดซอด
ครึ่งเดียว	บาดเดียว	ที่เดียว	เถื่อเดียว	เถื่อเดียว
คว้นไฟพวยพุ่ง	ควนกุ่มขึ้น	คว้นขึ้นพุ้น	คว้นควัย	ควนไปขึ้น
คนโต/คนหัวปี	คนโหย	ลูกผู้โหย	คนหัวปี	คนโหย
คนจน	คนทุกข์/คนยาก	คนหะะ คนจน	คนยาก	คนยาก/คนตน/คน ทุกข์
คุณ	โต/เจ้า	เจ้า		ผู้หนั้น
ตัวเรา	โตเฮา	ซ้อย	โตเฮา	ซ้อย
จริง	แท้แท้	แท้แท้	แท้มน	แท้มน
จริงหรือ	แท้บ่	แท้หนึ่แหละ	แท้บ่	แท้มนบ่
โจงกะเบน	โจงกะเบน	หางกะเบน	ผู้เหน็บเดียว	นุ่งป่ากะเดียว
จิ้งจก	จักกกะเจียม	จีเจียม	จักเจียม	ซี้เจียม
จมูก	ดั่ง	ฮูดั่ง	ฮูดั่ง	ดั่ง
ภาษาไทย	ลาวแก้ว	พวน	ลาวเวียง	อีสาน
ไฟฉาย	ไฟฟ้า	ไฟฟ้าสาย	ไฟฟ้า	ไฟฟ้า
จิ้ง	สิ่ง	สิ่ง	สิ่ง	สิ่ง
ฉั่น	เฮา/ซ้อย	ซ้อย	ซ้อย	ซ้อย
ช่วย	ซ้อย	ซ้อย	ซ้อย	ซ้อย

ภาษาไทยกลาง	ลาวแก้ว	พวน	ลาวเวียง	อีสาน
ข้าง	ข้าง	ข้าง	ข้าง	ข้าง
ซ้อน	ซ้อน	บ่วง	ซ้อน	บ่วง
ดู/มอง	เบิ่ง	เบิ่ง	เบิ่ง	นมเบิ่ง
ดวงอาทิตย์	ตะเว็น	ตะเจ็น	ตะเว็น	ตะเว็น
เด็กผู้ชาย	บักแดง/บักแอ	บะนัน	ไอ้हां	บักहां
ต้นชา	ชาโต้	ชาตุ้น	กกชา	ชาโอง
ตุ๊กแก	กับกั๊ก	กับกั๊ก	กับกั๊ก	ชี้นัก
แดงโม	หมากโม	มะโม	บักโม	หมักโม
พ่อของแม่	พ่อใหญ่/โจ๊ะ	พ่อใหญ่	พ่อไซ่น	พ่อใหญ่
แม่ของแม่	แม่ใหญ่/โจ๊ะ	แม่ใหญ่	แม่ไซ่น	แม่ใหญ่
ตัวเรา	โตเฮา	ช้อย	โตเฮา	โตเฮา
คู่	คู่	ลัว	ชัวะ	คู่
บน	เทิง	เทิง	เทิง	เทิง
ที่นอน	บ่อนนอน/ผ้าเสื่อ	เสื่อ	บ่อนนอน	ผ้าเสื่อ
ท่าน	เพิ่น	เพิ่น/เจ้า	เพิ่น	เพิ่น
ทำอะไร	เฮ็ดอื๋ยัง	เฮ็ดพิเลอ	เฮ็ดอื๋ยัง	เฮ็ดอื๋ยัง
ที่ไหน	ที่ไค้	อยู่กะเลอ/ไปกะเลอ	ที่ไค้	บ่อนไค้
ทะเล	ขึ้นหน้า	ขึ้นลื่น	ด้อย	ด้อย
หันที่หันใด	โลด	เคียวไปเคียวมา	โลด	โลด
ทำงาน	เฮ็ดงาน	เฮ็ดงาน	เฮ็ดงาน	เฮ็ดงาน
แท้จริง	แท้แท้	เฮ็ดแท้	แม่นบ่	แม่นแท้แท้
ทัพพี	สารก๊	สารพี	กะจอง	-
น้อยหน้า	หมากเขียบ	หมากเขียบ	บักเขียบ	บักเขียบ
น้ำพริก	แจ่ว	แจ่ว	แจ่ว	ป่น
นาน	दन	นาน	เทิง	दन
น้องสาวแม่	สาว	हां	แม่เผ่า	सान/हां
บ้าน	เฮือน	เฮือน	เฮียน	เฮือน
ใบแมงลัก	ใบอีตุ้	อีตุ้	ใบอีตุ้	ผักอีตุ้
ไปจนถึง	ไปจนฮอด	ไปฮอด	ไปจนฮอด	ไปฮอด
ไปทางไหน	ไปทางพุ้น	กุ้น	ไปทางพุ้น	ไปพุ้น
ไทย	ลาวแก้ว	พวน	ลาวเวียง	อีสาน
ผู้ใหญ่	คนใหญ่	ผู้หย่อ	ผู้เผ่า	คนใหญ่
ผ้าถุง	ผ้าซิ่น	ผ้าซิ่น	ผ้าหุ่ง	ซิ่น
ผ้าสะไบ	ผ้าเบี่ยงบาย	ผ้าพาดโค้ง	ผ้าแท็บ	ผ้าเบี่ยง
ผ้าขาวม้า	ผ้าขาวม้า	ผ้ากะตง	ผ้าฮั๊	แพร
ผ้าเช็ดหน้า	ผ้าตะเกียบ	ผ้าเช็ดหน้า	ผ้าเช็ดหน้า	
ผ้าปูที่นอน	ผ้าหลบบ่อน	ผ้านอน	ผ้าปูนอน	ผ้าปูบ่อน
ฝรั่ง(ผล)	หมากสีดา	หมากโอ้ย	บักสีดา	บักสีดา
ฟักทอง	หมากอี	ฟัก	บักอี	บักอี
พระจันทร์	พระจันทร์	เก็งก้าง	พระจันทร์	อีเก็ง/เดือน
พบ	เจอ	เจอ	พบ	พ้อ
พี่ชาย	อ้าย	อ้าย	อ้าย	อ้าย

ภาษาไทยกลาง	ลาวแก้ว	พวน	ลาวเวียง	อีสาน
เพื่อน	หมู่	เสี่ยว	เสี่ยว	เสี่ยว
วันนี้	มือนี่	มือนี่	มือนี่	มือนี่
พรุ่งนี้	มือนั้น	มือหน้า	มือนั้น	มือนั้น
พี่เขย	พี่อ้าย	อ้ายเขย	อ้ายเขย	อ้าย
พ่อทวด	ชวด	ชวด	พ่อตู้	พ่อตู้
ฟัน	แคว	แคว	เคี้ยว	แคว
มะละกอ	หมากหุ้ง	หมากหุ้ง	บักหุ้ง	บักหุ้ง
มะเขือเทศ	หมากเด่น	มะเด่น	หมากเด่น	บักไค่น
แมงป่อง	แมงงอด	แมงงอด	แมงงอด	แมงงอด
มะเขือ	บักเขือ	หมากเขือ	มะเขีย	หมักเขือ
ไม่รู้	บอู้/ จักแล้ว	บอู้	บอู้	บอู้
ยาย	แม่หย่าย/โຈະ/ แม่โชน/แม่คุณ		แม่หย่าย	แม่โชน
รองเท้า	เก็บ	เก็บ	เก็บ	เก็บ
รองเท้าผ้าใบ	เก็บโบก	เก็บ	เก็บผ้าใบ	-
ริม	ฮิม	เซิง	ฮิม	ฮิม
รัก	ฮัก	ฮัก	มัก	ฮัก
รุ่ง	ฮุ่ง	ฮุ่ง	ฮุ่ง	ฮุ่ง
ร่าง	ฮ้าง	ฮ้าง	ฮ้าง	ฮ้าง
ร้อน	ฮ้อน	ฮ้อน	ฮ้อน	ฮ้อน
รดรด	ฮดฮาด	ฮวด	ฮดไต้	ฮด
เรือ	เฮือ	เฮือ	เฮือ	เฮือ
รอยต่าง	ฮอยแป้ว	ค่าง	ค่าง	ฮอย
ไทย	ลาวแก้ว	พวน	ลาวเวียง	อีสาน
เรียก	เอิ่น	ฮ้อง	เอิ่น	เอิ่น
รีบ	ฟ้าว	เคี้ยวไปกะเลอ	ฟ้าว	ฟ้าว
ร้าว	ฮ้าว	ฮ้าว	ฮ้าว	ฮ้าว
สนไฟ	ซางไฟ	เหลาะไฟ	ซางไฟ	สนไฟ
วางทับไว้ข้างบน	วางของทางเทิง	วางเทิง		วางเต็ง
หัวใจ	หัวใจ	หัวใจ	หัวใจ	หัวใจ
หน้าต่าง	หน้าต่าง	ป่องเอี่ยม	หน้าต่าง	หน้าต่าง
หลุม	ซุม	หลุม	หลุม	ซุม
หมอบ	หมุบ	ก้มลง	หมอบ	หมุบ
เหมือนกัน	คือกัน	คือกัน	คือกัน	คือกัน

ภาคผนวกที่ ๔

การศึกษาเฉพาะชุมชนลาวแง้วบ้านหนองเมืองและลาวแง้วบ้านน้ำจั้น

รุจิรา เชาว์ธรรม

สมปอง บุญเค็ร

การศึกษาเฉพาะชุมชนลาวแง้วบ้านหนองเมือง

บ้านหนองเมือง ตำบลหนองเมือง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอบ้านหมี่ สามารถเดินทางเข้าหมู่บ้านได้ตามทางถนนคันคลองชลประทานสายบ้านหมี่-ตาคลี จากอำเภอบ้านหมี่ มาประมาณ ๑๐ กิโลเมตรแยกขวามือข้ามสะพาน จะเห็นที่ปักสายตรวจอยู่บริเวณเชิงสะพานทางเข้าหมู่บ้าน จากนั้นจะเป็นสวนส้มขนาดใหญ่ตั้งอยู่ทางเข้าหมู่บ้าน ชาวบ้านหนองเมืองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการทำนา และการทำไร่ นา สวนผสม ทางเข้าหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก ก่อนถึงหมู่บ้านจะพบที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเมือง และตรงกันข้ามเป็นโรงเรียนวัดหนองเมือง และมีวัดหนองเมืองตั้งอยู่กลางหมู่บ้าน ในหมู่บ้านมีสถานอนามัยประจำตำบล

สภาพภูมิศาสตร์

หมู่บ้านหนองเมืองตั้งอยู่บริเวณหนองน้ำ เดิมมีป่าล้อมรอบรวมอยู่ด้วยกันหลายหมู่บ้านบริเวณที่ตั้งบ้านหนองเมืองมีพื้นที่ ๖๑.๒๔ ตารางกิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีการทำนา และทำไร่สวน มีพื้นที่ใกล้เคียง ดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลหนองกระเบียนและตำบลขอนแก่น อำเภอโคกสำโรง
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลบ้านกล้วย ตำบลบ้านทราย และตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลดอนดึง อำเภอโคกสำโรง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับตำบลสายห้วยแก้ว อำเภอบ้านหมี่

ภูมิอากาศของหมู่บ้านอยู่ในเขตร้อนชื้นสลับกับแห้งแล้งอย่างเห็นชัดเจน ในช่วงฤดูฝนจึงมีความชื้น ส่วนใหญ่ฝนจะตกในเดือน ๗-๘ นอกจากนี้ยังมีฝนที่เกิดจากการพาความร้อนในช่วงเดือนเมษายน และพฤษภาคม ช่วงนี้จึงเกิดพายุฝนฟ้าคะนอง

ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญคือ หนองน้ำ ลำรางที่เกิดจากธรรมชาติสามารถใช้เดินทางเรือได้ในยามน้ำหลาก มีป่าไผ่และสัตว์น้ำ กุ้ง หอย ปู ปลา อยู่ตามหนองน้ำธรรมชาติ และที่ไหลป่าเมื่อฝนตก

จากสภาพภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านหนองเมือง เห็นว่ามีลักษณะเหมาะสมในการตั้งถิ่นฐานเป็นทำเลดี และเป็นที่ดิน* มีพื้นที่เหมาะในการเพาะปลูกและยังอุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต จึงได้ชักชวนญาติพี่น้องมาตั้งบ้านเรือน

ประวัติและเรื่องเล่าของหมู่บ้านหนองเมือง

ชุมชนบ้านหนองเมืองจากการสอบถามพบว่าบ้านหนองเมืองตั้งเป็นบ้านเรือนมาตั้งแต่พ.ศ.๒๔๒๕

ก่อนชุมชนลาวจะเข้ามาอยู่บ้านหนองเมืองนั้น พบว่าบริเวณนี้เคยเป็นชุมชนมาก่อนซึ่งมีหลักฐานปรากฏคือ เป็นวัดเก่ามีซากอิฐปรักหักพังหลงเหลืออยู่ อีกทั้งสภาพภูมิประเทศยังเป็นป่าที่ราบลุ่มน้ำท่วมในฤดู

* นายราช มีเครือ ลาวแง้วบ้านหนองเมือง

ฝนจึงเรียกว่าบ้านหนองเมือง มีผู้เล่าว่าบ้านหนองเมืองมีชื่อนี้เพราะมีเจ้าเมืองมาตายที่นี่ จึงเรียกบ้านหนองเมือง^๓

พ่อบอกว่ามาจากเวียงจันทน์หนีข้าศึกมา ไปอยู่นครพนม ย้ายไปบ้านช่องแค อำเภอดาคัส จังหวัดนครสวรรค์ แล้วย้ายมาบ้านห้วยกรด แล้วย้ายมาบ้านหนองเมือง^๔ ทั้งสองบ้านพูดลาว มีพระเป็นผู้นำในหมู่บ้าน คนลาวจะทำนา มีการค้าขายกับคนจีน เจ๊กจะมาตีราคาข้าว คนที่มีฐานะในหมู่บ้านนามสกุล เหลืองทอง สุขสด (เดิมแซ่ฮึงและแซ่โล้) คนจีนในบ้านหนองเมืองจะอยู่ร่วมกับคนลาวมีการแต่งงานกันระหว่างคนลาว คนจีน ทำให้มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

คนลาวเดี๋ยวนี้อาจจะส่งลูกหลานให้เรียนหนังสือมากขึ้น ที่เห็นได้ชัดคนอายุราว ๔๐ ปีขึ้นไปในหมู่บ้านจะไปเรียนในระดับมัธยมที่โรงเรียนบ้านหมี่วิทยาและประสบผลสำเร็จในหน้าที่การงานก็มาก แต่ส่วนใหญ่จะไปทำงานที่อื่นอยู่กรุงเทพฯก็มาก

การแต่งงานของคนลาวในสมัยก่อน มีการทำพาชั่วญ ทำที่บ้านเจ้าสาว ตั้งพาชั่วญ มีบายศรีปากชาม เวลาทำมีเงินค่าครุคาย หมอ หมากพลู ตั้งไว้ที่หัวนอนสามคืน จึงรื้อทิ้ง

ตาปู่ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ประจำหมู่บ้าน เชื่อว่าเมื่อมีการเลี้ยงจะทำให้แคล้วคลาด อยู่เย็นเป็นสุขเลี้ยงตาปู่ผู้เฒ่าพาทำพาล้าง บำเพ็ญเมืองมีศาลตาปู่ เวลาทรงเป็นเจ้าพ่อสนั่น

ประชากรและการตั้งถิ่นฐาน

บ้านหนองเมืองเป็นหมู่บ้านเมื่อราว พ.ศ.๒๔๒๕ โดยมีกลุ่มคนเข้ามาอาศัยอยู่หลายกลุ่มด้วยกัน กลุ่มคนที่เคลื่อนย้ายมาบ้านหนองเมืองรุ่นแรกมีดังนี้

กลุ่มกำนันชม แพรสี เป็นคนไผ่ขวาง ผ่านมาจะไปล่าสัตว์ ที่ช่องแคเห็นว่าบ้านนี้มีทำเลดี เป็นที่ดอน จึงชักชวนญาติพี่น้องมาตั้งบ้านเรือน กลุ่มแม่เฒ่าลิ้ม ย้ายมาจากบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดลพบุรี กลุ่มหนองบัวขาว ย้ายมาจากหนองบัวขาว จังหวัดลพบุรี

เกิดบ้านหนองเมือง พ่อใหญ่อยู่บ้านไผ่ขวาง ลพบุรี แล้วย้ายไปอยู่บ้านช่องแค แล้วมาที่เขาพระงาม ตอนย้ายมาบ้านหนองเมืองมีคนอยู่แล้วประกอบด้วยตระกูลมีเครือ วงศ์จันทนา เมืองคำ^๕

ทั้ง ๓ กลุ่มเป็นกลุ่มค่อนข้างใหญ่ที่เข้ามาในระยะแรก แต่มีตระกูล มีเครือ ย้ายมาจากบ้านไผ่ขวาง จังหวัดลพบุรีแล้วย้ายไปที่บ้านช่องแคมาที่เขาพระงาม และมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านหนองเมือง ตระกูลแพรสี ตระกูลวงศ์จันทนา ตระกูลเมืองคำ อพยพตามมาจากหลัง

การเมืองการปกครอง

บ้านหนองเมืองตั้งเป็นหมู่บ้านเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๕ มีกำนันชม แพรสี เป็นกำนันคนแรกของบ้านหนองเมือง ปัจจุบันมีกำนันคนที่ ๑๐ คือ นายณัฐพงษ์ เหลืองทอง

ตำบลหนองเมืองมีหมู่บ้านในเขตการปกครอง ทั้งหมด ๗ หมู่ ประกอบด้วย

- หมู่ ๑ บ้านห้วยกรด บ้านนาจาน
- หมู่ ๒ บ้านหนองเมือง
- หมู่ ๓ บ้านหนองเมือง
- หมู่ ๔ บ้านบ้านหนองแก
- หมู่ ๕ บ้านสระมะเกลือ บ้านน้ำป่า

^๓ สัมภาษณ์นายราช มีเครือ

^๔ อาจารย์กนกวรรณ นาสึงห์. ๒๖ เมษายน ๒๕๔๑.

^๕ นายราช มีเครือ. อายุ ๘๗. ๑๑ เมษายน ๒๕๔๑.

หมู่ ๖ บ้านหนองเมือง

หมู่ ๗ บ้านหนองกระเบียน

ปัจจุบันมีบ้านเรือนจำนวน ๑,๒๒๕ ครอบครัวย มีประชากรจำนวน ๔,๖๑๖ คน ตำบลบ้านหนองเมือง มีสถานศึกษา อยู่ ๓ แห่ง คือโรงเรียนวัดน้ำป่า โรงเรียนวัดหนองแก โรงเรียนวัดห้วยกรวด และโรงเรียนวัดหนองเมือง

เดิมบุตรหลานของชาวบ้านหนองเมือง ส่วนใหญ่รับการศึกษาในภาคบังคับเท่านั้น เนื่องจากการเดินทางเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาในเขตอำเภอบ้านหมี่ ค่อนข้างลำบาก คือถนนไม่สะดวก ปัจจุบัน ผู้ปกครองให้ความสำคัญของการศึกษามากขึ้นส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนในระดับมัธยมศึกษาที่อำเภอบ้านหมี่ อีกทั้งกรรมการศึกษาโรงเรียนวัดหนองเมืองร่วมกันขยายการเรียนการสอนจากประถมจาก ๖ เป็น ๙ ปี

การพัฒนาการทางการศึกษามีส่วนทำให้แนวคิดของคนรุ่นใหม่ได้รับการศึกษาสูงมีอาชีพรับราชการหรือเดินทางไปทำงานที่กรุงเทพฯ ต่างประเทศ ส่วนบางคนมีปัญหาทางด้านการศึกษาอาจจะออกมาหางานทำในสวนส้มที่มีการจ้างแบบรายวัน ชาวบ้านสนใจในเรื่องวัตถุมากขึ้น บางครอบครัวอาจขายที่ดินอันเป็นมรดกที่ได้จากพ่อแม่ หรือบรรพบุรุษ ขายไป แล้วนำเงินมาซื้อรถ หรือเครื่องใช้ในครัวเรือน เป็นการมองที่แคบไป เมื่อหมดเงินหมดนา ก็ต้องหันมารับจ้างต่อไป

วิถีชีวิตทางเศรษฐกิจของหมู่บ้านหนองเมือง

สภาพสังคมวัฒนธรรมโดยทั่วไปของบ้านหนองเมือง เมื่ออพยพเข้ามารวมกันเป็นกลุ่ม ต่อมามีการสร้างวัด โดยคนในพื้นที่นี้พร้อมใจกันประกอบพิธีกรรมทางศาสนา มีการสร้างวัดอยู่รายรอบหมู่บ้านประกอบด้วย วัดหนองเมือง วัดหนองบัวขาว วัดห้วยกรวด วัดนาจาน วัดน้ำป่า วัดสระมะเกลือ วัดหนองแก

การทำเกษตรกรรมในอดีต อาชีพหลักของชาวบ้านคือการทำนา เลี้ยง วัว ควาย เมื่อก่อนยังไม่มีคลองชลประทาน น้ำมักจะท่วมเวลาทำนาที่จะปลูกข้าวพันธุ์เจ๊กเซย ข้าวเหลืองนางาม ข้าวขาวตาแห้ง ปัจจุบันทำนาปี นาปลัง ข้าวที่ต้นเดี่ยวๆ ข้าวคด เป็นพันธุ์ข้าวหนัก บ้านนี้เคยน้ำท่วมอยู่สองปีต้องซื้อข้าวกิน เวลาทำนา ทำนาดำ พอ พ.ศ.๒๕๐๑ มีการขุดคลองชลประทานชาวนาจะทำนาหว่าน

อาชีพส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา อาศัยน้ำจากธรรมชาติ มีการปลูกข้าวพันธุ์เจ๊กเซย ข้าวเหลืองนางาม ข้าวขาวตาแห้ง ต่อมาเมื่อประมาณ พ.ศ.๒๕๐๐ มีการขุดคลองชลประทาน พันธุ์ข้าวที่ปลูกคือพันธุ์ ข้าวนาปลัง เป็นข้าวต้นเดี่ยว มีการทำนามากกว่าหนึ่งครั้ง ปัจจุบันมีการทำสวนส้มขนาดใหญ่รอบๆ หมู่บ้าน มีการปลูกสวนป่า

เส้นทางการค้าข้าวของบ้านหนองเมือง เมื่อมีการเก็บเกี่ยวชาวบ้านส่วนใหญ่จะเก็บข้าวเปลือกไว้เดิมทำนาเพื่อเก็บไว้กิน ต่อมาทำเพื่อการค้า หากได้ราคาดี* จึงจะนำข้าวออกมาขาย มีนายหน้ามาติดต่อซื้อข้าวแล้วแต่จะตกลงกันเรื่องการขนส่ง การซื้อขายแล้วแต่ความพอใจ อาจมีนำข้าวมาขายถึงตลาดท่าโสมหน้าน้ำมีเรือมาซื้อข้าว ใส่เรือมาดบรรทุกได้ครั้งละ หนึ่งถึง สองเกวียน ไปตามคลองธรรมชาติ ในหน้าแล้งมีการใช้เส้นทางติดต่อค้าขายกับชาวอำเภอบ้านหมี่ โดยใช้เกวียนมีล้อลากด้วยวัว สองตัวเทียมเกวียนไว้ ลาวแฉ่วเรียกเกวียนว่า “กระแทะ” ที่อำเภอบ้านหมี่โรง สีสองแห่งคือ แถววัดปฐมพานิช และโรงสี บริเวณโรงเรียนบ้านหมี่วิทยาเป็นโรงสีของคนจีน ราคาข้าวผู้ซื้อมักจะตั้งราคาเอง หากเราพอใจ ก็ขาย ถ้าราคามันน้อยไปก็ไม่ขาย การสีข้าว ชาวบ้านหนองเมืองมักจะไปสีข้าวที่โรงสีไทยดำรง มีการสีข้าวและรับซื้อข้าว ส่วนการสีข้าวเปลือก ๑๐๐ ถึงจะได้ข้าวสารประมาณ ๔๒ ถึงโดยรำและปลายหักให้โรงสีไปเป็นค่าจ้าง ส่วนการซื้อของใช้ในครัวเรือน มักจะเดินทางเท้าและหาบของของกลับบ้าน

* สัมภาษณ์นายราช มีเครือ

การถือครองที่ดินสมัยก่อน มีการหักร้างถางพง หรือมีการซื้อขาย ในระยะแรกเริ่มจากที่นาราคาไร่ ละ ๕๐๐-๕๐๐ บาท หรือซื้อมาเป็นไร่ละหนึ่งพันบาท

รองลงมา มีการทอผ้าเป็นอาชีพเสริม จึงแต่เดิมการทอผ้าของลาวแก้ว เพียงเพื่อทอไว้ใช้ในครัวเรือน เป็นผ้าขาวม้า ผ้าที่ใช้ตัดเย็บ มีได้ทอผ้ามัดหมี่เหมือนกับชาวพวนที่บ้านหมี่

การสาธารณสุข

สมัยก่อนมีหมอชาของหมู่บ้าน คือ นายล่า ทองแผ่น นายอรุณ สัจจานนท์

มีหมอด้าย คือแม่ศรีวิไล เมรุทอง

ปัจจุบันมีสถานอนามัยประจำตำบลบ้านหนองเมือง เดิมมีคลองธรรมชาติใช้เป็นี่ส้วมจร ส่วนทางบกใช้กระแทะ คือ เกรียนมีล้อลากด้วยวัวสองตัว ปัจจุบันมีรถประจำทางวิ่งระหว่างหมู่บ้านกับอำเภอใกล้เคียง

การศึกษามีโรงเรียนระดับประถมศึกษาจำนวน ๓ โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดน้ำป่า โรงเรียนวัดหนองแก โรงเรียนวัดห้วยกรวดโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาคือโรงเรียนวัดหนองเมือง

ศาสนาและประเพณี

ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธมีประเพณีต่างๆที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันมี งานบุญเข้าพรรษา กลาง เดือน๘ บุญออกพรรษา กลางเดือน ๑๑ มีการทำบุญตักบาตรเทโว มีการจุดพลุและปล่อยโคม ไต้ทางประทับ สมัยก่อนมีการจุดบั้งไฟ ทำบุญกลางบ้าน เดือน๖ เลี้ยงตาปู่ วันอังคารข้างขึ้นเดือน ๖ งานลอยกระทง ซึ่งมี สระน้ำอยู่ทางทิศตะวันออกของวัด และวันสงกรานต์

การสัญจร เดินทางเมื่อก่อนเดินกันไปถ้ำหาน้ำน้ำก็พายเรือกันไป เคยไปทางบ้านมหาสอน ไปไหว้ พระวัดไถ่มีทางคนเดิน เหยียบย่างตามคันนา ไปทางบางโพ บางพึ่ง ผ่านตลาดท่าโขลง ริมแม่น้ำมีโรงสี หนาน้ำมีเรือมาดมาซื้อข้าว บรรทุกได้ครึ่งละ หนึ่งเกรียนครึ่ง ถึงสองเกรียน การขาย ข้าว ไปขายที่บ้านหมี่ ไปตามคลองธรรมชาติ มีโรงสีกลาง อยู่สองสามโรง แก้ววัดปฐมพานิช ๑ หนาโรงเรียนบ้านหมี่วิทยา๑ เป็น โรงสีของเจ๊ก ราคาข้าวผู้ซื้อมักตั้งราคาเอง หากเราพอใจก็ขาย ถ้าราคาไม่พอไปหรือถูกไปก็ไม่ขาย มีนายหน้า ของโรงสีมาซื้อ มีการตกลงกันเรื่องขนถ่าย ระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขาย คนเงินบ้านหนองเมืองจะมีอาชีพหลักคือการ ค้าข้าว ระหว่างบ้านหนองเมือง หนองม่วงกรุงเทพฯ การค้าขายเมื่อก่อนมีเรือกระแชง ถ้าน้ำแห้งมีทางดินใช้ กระแทะ คือเป็นเกรียนมีล้อลากด้วยวัวสองตัว เวลาซื้อข้าวก็ไปโรงสีไทยดำรงหารับซื้อข้าว แล้วซื้อข้าวด้วย บางที ก็สีในหมู่บ้าน ถ้าเข้าเปลือก ๑๐๐ ถึงสีแล้วได้ข้าวสาร ๔๒ ถึง โรงสีจะได้ปลายข้าว เป็นค่าจ้าง

ของซื้อของกินชาวบ้านก็จะมาซื้อที่บ้านหมี่ เดินทางของกันมาก การครอบครองที่ดิน เมื่อก่อนก็ซื้อ เขาเกิดบ่พันดอนที่เขาถากถางกัน ทนซื้อไร่ละสี่ร้อยถึงพันบาท

ลุงราชเล่าว่าบ้านนี้ชื่อหนองเมือง เพราะว่าเจ้าเมืองมาตายที่นี่ จึงเรียกว่าบ้านหนองเมือง

ความเชื่อและพิธีกรรม

๑. ศาลตาปู่บ้านหนองเมือง

มีการเลี้ยงตาปู่ ศาลตาปู่บ้านหนองเมืองมี ๒ แห่ง ปู่ ย่าตา ยายพาเฮ็ด พาเลี้ยง โดยจะเลี้ยงใน วันอังคาร ข้างขึ้น เดือน ๖ มีของเลี้ยงคือ ขนมบัวลอย ขนมต้ม เหล้า ในวันดังกล่าวจะมีคนทรงเป็นตัวแทน ตาปู่ คอยเชื่อมระหว่างชาวบ้านกับตาปู่ มีการโต้ตอบ ตามข้อข้องใจโดยผ่านคนทรง ซึ่งทำหน้าที่ทำนาย อากาศ ฝนฟ้า การขอความคุ้มครอง ในปัจจุบัน เวลาที่มีการเลี้ยงตาปู่ มีการฝากเลี้ยงโดยเรียไรเงินไปทำบุญ อีกทั้งการเรียกตาปู่ ก็เปลี่ยนมาเป็นเจ้าพ่อ ชาวบ้านบอกว่าตาปู่ ชื่อเจ้าพ่อสนั่น มาจากเวียงจันทน์ ปัจจุบันมี คนมาร่วมกิจกรรมน้อย แต่เดิมไม่มีการพื่อนรำ เพิ่งมาเพิ่ม ไม่รู้ว่ามีธรรมเนียมเดิมมา

๑ สัมภาษณ์นางสุนีย์ สอนเครือ. บ้านหนองเมือง.

ในยามปกติมีการบะบน ต่อตาปู เช่นการเดินทาง ขอให้เดินทางโดยสะดวก การกลับมามีบ้านโดยปลอดภัย การเสี่ยงทายการทำนา การร้องขอความคุ้มครอง หากสิ่งที่ตนได้บนไว้สำเร็จหรือสมประสงค์ ก็มีการนำสิ่งของ เช่น ไก่ หรือหมู ขนมต้มแดง ต้มขาว เหล้า ที่บนไว้มาแก้ นำของบนใส่ถาด จูตูปบอกกล่าว คณะญาติพี่น้องมาตักตัก จึงนำของนั้นไว้ที่ศาลหรือจะนำกลับบ้านก็ได้

การแต่งงาน คนลาวสมัยก่อน มีการไหว้ผี คงจะพากันเป็นบางบ้าน เมื่อมีการแต่งงาน “มีการทำพาขวัญ ทำที่บ้านเจ้าสาว ตั้งพาขวัญ มีครู / หมอครู มาตั้งมีบายศรีปากชาม และวางเงินไว้ด้วย วางไว้ที่หัวนอน ตั้งไว้สามคืน จุดประสงค์เพื่อเป็นบอกผีบ้านผีเรือน จากนั้น จึงนำไปไว้ที่สมควรรนอกบ้าน ปัจจุบันไม่มีแล้ว

มีการโกนผมไฟ การไว้ผมแกละ หากบ้านใดมี ลูกแฝด แล้วลูกเลี้ยงยาก ก็จะปั้นตุ๊กตาไว้ผมจุก ผมแกละ หรือทรงอื่นๆ ให้เด็กเลือกเชื่อว่าเด็กจะเลี้ยงง่ายและไม่เจ็บป่วย การไว้ผม จุก แกละ พอเด็กอายุประมาณ ๗-๘ ปีจึงมีการโกนผม การโกนผมไฟ ทำกันเองในครอบครัว ไม่ต้องนิมนต์พระมาบ้าน เอาคนเฒ่าคนแก่ตัดผมก่อน

เคยเห็นเขาส่งวัดหนองเมือง มีโบสถ์เก่าๆ ด้วยไม้ มีเมรุ การก่อสร้าง จ้างช่างมาทำทั้งหมด ประเพณี มีบุญเข้าพรรษา เดือน ๘ สารทกลางเดือน ๑๐ ทำบุญกลางบ้านกลางเดือน ๖ ทำเป็นกลุ่ม ไต่ทางประทีป ตะกอนมีบังไฟจุดพลุ ปลอยโคมเวลาออกพรรษา บ้านนี้มีลอยกระทง ตรงสระน้ำทิศตะวันออกของวัด เอ็ดเองลอยเอง กรรมการวัดจัดเอง วันสงกรานต์ก็เวลาถึงงานมีสอยดาว

เมื่อก่อนเวลาแต่งงานเขามีไหว้ผี แต่ไม่ได้ทำทุกบ้าน ไม่รู้ว่าเขาทำอย่างไร

ศาลตาปูบ้านหนองเมืองมี ๒ แห่ง เดิมนั้นเวลาเลี้ยงกลางเดือน ๖ มีเจ้าพ่อสนั่น ของเลี้ยงมีขนมหวาน เป็นขนมบัวลอย ขนมต้ม ตอนหลังมีคนทรง ทำนายอากาศ น้ำฝน ขอความคุ้มครอง เหล้ามีการฝากเลี้ยงโดยเรียไรไม่ต้องไปเลี้ยงเอง เงินไปทำบุญ เขาก็จะไปซื้อหมู ไก่ ทำขนมเลี้ยงตาปู แทนเรา ที่เปลี่ยนเป็นแบบนี้เพราะคนมั่วอยู่ อยู่กับการทำไรทำนา อย่างเขาเห็นเขามีเพื่อนรำ มีกลองยาว ร่อเข้าทรง ทำไม่เหมือนเมื่อก่อน คนไปเลี้ยงตาปูน้อยกว่าเก่า เมื่อก่อนไม่มีเพื่อน ไม่มีรำเพ่งมาเพิ่มกันที่หลัง ไม่รู้ว่านำธรรมเนียมนี้มาจากไหน ศาลตาปูอยู่ประจำหมู่บ้าน เห็นเป็นเจ้าบ้านเวลาไปไหนมาไหนต้องบอก ต้องกล่าว บางทีไปบนเรื่องการเดินทาง การกลับมามีบ้าน กรณีที่เดินทางไปหลายวัน เมื่อสมประสงค์แล้ว มีการแก้บน

พิธีกรรมเดิมแต่ก่อน มีการไว้ผมแกละ ถ้ามีลูกแฝด เลี้ยงยาก ลูกช้องไม่หยุด บ่สบายบ่อย คนเฒ่าคนแก่ ก็จะทำตุ๊กตา แล้วทำทรง ผมจุก ผมแกละ ผมโก๊ะเสี่ยงทายให้เด็กน้อยจับ อย่างแม่ใหญ่ (ภรรยาลุงราช เป็นลูกแฝด) ก็เคยไว้ผมจุกมาก่อน

ในหมู่บ้านมีหมอตำแย หากเขาทำคลอดให้ลูกออกรอดปลอดภัย บ้านนั้นต้องมาสมมามีเงินค่าครู คาย หมากพลู “

อาชีพหลักของชาวบ้านเขาทำนา ทำนาดำ ส่วนข้าวคด เป็นข้าวพันธุ์หัก เมื่อก่อนน้ำท่วม ชาวนาจะปลูกข้าวเจ้าเขย ข้าวเหลืองนางาม ข้าวขาวตาแห้ง เลี้ยง วัว ควาย เมื่อก่อนยังไม่มีคลองชลประทาน เพิ่งมาขุดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๑ ชาวนาจะทำนาหว่าน เดิมนั้นชาวบ้านทำนาปลั่ง เป็นข้าวต้นเดี่ยวๆ บ้านนี้เคยนำท่วมอยู่สองปี ต้องซื้อข้าวกิน ส่วนอาหาร มีข้าว ปลา หมูไก่ คือส่วนประกอบในการปรุงอาหาร แกงเลี้ยง แกงส้ม น้ำพริก เมื่อก่อนใกล้ๆ บ้านหนองเมือง สามารถล่าแก้งวาง มากิน”

“สัมภาษณ์นางกนกวรรณ นาสึงห์

“นายราช มีเครือ อายุ ๘๗, ๑๑ เมษายน ๒๕๕๑

“นายราชมีเครือ อายุ ๘๗ ๑๑ เมษายน ๒๕๕๑

การศึกษาเฉพาะชุมชนลาวแฉะบ้านน้ำจั้น

บ้านน้ำจั้นตั้งอยู่บริเวณ หมู่ ๔ ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี อยู่ทางเหนือสุดของบ้านหมี่ ติดกับตำบลจันเสน อำเภอดาคลี จังหวัดนครสวรรค์ เป็นหมู่บ้านขนาดปานกลาง ตั้งอยู่ที่ราบลุ่ม ห่างจากแม่น้ำเจ้าพระยาประมาณ ๑๗ กิโลเมตร มีพื้นที่อาศัยอยู่ประมาณ ๒๐๐ ไร่ ปัจจุบันพื้นที่โดยรอบถูกถากถางเป็นไร่นาแทบทั้งสิ้น

มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่และหมู่บ้านใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับบ้านคลอง ตำบลจันเสน อำเภอดาคลี จังหวัดนครสวรรค์
ทิศตะวันออก	ติดกับบ้านหนองนางาม ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี
ทิศใต้	ติดกับบ้านลำ ตำบลโพธิ์ชัย อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี
ทิศตะวันตก	ติดกับ บ้านดงมัน ตำบลจันเสน อำเภอดาคลี จังหวัดนครสวรรค์

การเดินทางมีหลายทาง

๑. หากนั่งรถยนต์จากอำเภอบ้านหมี่ตามถนนสายคันคลองชลประทาน บ้านหมี่-ดาคลี ประมาณ ๒๕ กิโลเมตร แยกซ้ายมือเข้ามาผ่านบ้านจันเสน ไปอีกประมาณ ๒.๕ กิโลเมตร จะถึงบ้านน้ำจั้น

๒. หรือเดินทางมาโดยรถไฟ สายเหนือ จากสถานีบ้านหมี่มาประมาณ ๑๗ กิโลเมตร มาลงที่สถานีรถไฟจันเสน และเดินทางจากบ้านจันเสนไปอีกประมาณ ๒.๕ กิโลเมตร

๓. หากเดินทางมาตามถนนสายเอเชีย กรุงเทพฯ- นครสวรรค์ แยกจากสายเอเชีย เข้าตากฟ้ามาประมาณ ๓๐๐ กิโลเมตร จะเห็นทางแยกมาบ้านจันเสน ประมาณ ๔ กิโลเมตร บ้านจันเสนและผ่านวัดจันเสนออกไปบ้านน้ำจั้น ๒.๕ กิโลเมตร

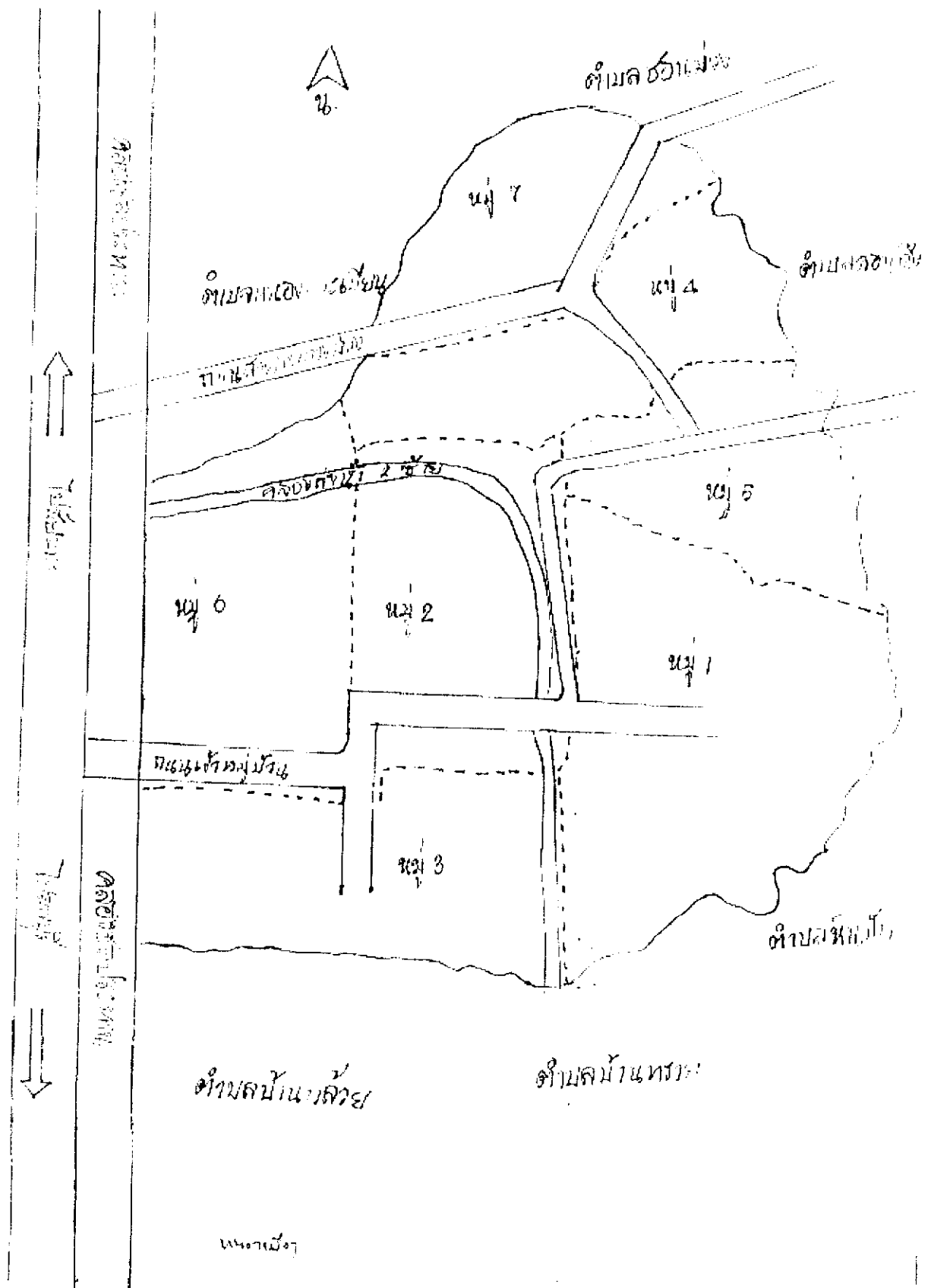
ทางเข้าหมู่บ้านผ่านคลองชลประทานขนาดเล็กมีขั้วประตูวัดอยู่ด้านหน้า หากตามคลองชลประทานไปทางซ้ายมือประมาณ ๑๐๐ เมตรจะพบโรงเรียนบ้านน้ำจั้น ผ่านขั้วประตูไปตามทางประมาณ ๓๐๐ เมตร จะเห็นสถานีอนามัย ศูนย์ทอผ้าของแม่บ้านวัดน้ำจั้น ภายในบริเวณวัดน้ำจั้นมีสิ่งก่อสร้างดังนี้ต่อไปนี้เป็น มีอุโบสถสร้างเสร็จเมื่อประมาณ พ.ศ.๒๕๔๒ ซึ่งสร้างแทนหลังเดิมที่เป็นไม้หลังคาสังกะสีติดกับโบสถ์ มีสระน้ำเก่าแก่ มีศาลาวัด มีหอรบขัง หอฉัน ฌาปนกิจสถานและกุฏิพระสงฆ์ อนุสรณ์สถานของอดีตเจ้าอาวาสวัด ในพื้นที่ใกล้เคียงกับวัด มีศาลตาปู่อยู่ทิศตะวันออก

ในหมู่บ้านมีตู้โทรศัพท์สาธารณะ ๒ ตู้ และที่ร้านค้าหน้าวัดน้ำจั้นมีบริการโทรศัพท์ที่สามารถประกาศเรียกทางหอกระจายเสียงตามตัวมารับโทรศัพท์ได้ ในหมู่บ้านมีร้านค้าจำนวน ๕ ร้าน ที่จำหน่ายของใช้นับตั้งแต่อาหารแห้ง อาหารสด เครื่องดื่มทุกชนิด ของใช้เบ็ดเตล็ด ตลอดจนยาฆ่าวัชพืช ปุ๋ย น้ำมัน

บ้านน้ำจั้นเป็นที่ตั้งของตำบลไผ่ใหญ่ มีที่ทำการตำบล ไผ่ใหญ่ ปัจจุบันมีหมู่บ้านในเขตรับรับผิดชอบจำนวน ๖ หมู่บ้าน

- หมู่ ๑ บ้านหัวบึง ชาวบ้านส่วนใหญ่ เป็นชาวพวน
- หมู่ ๒ บ้านไผ่ใหญ่ มีชาวลาว และชาวไทยอยู่ร่วมกัน
- หมู่ ๓ บ้านโปร่ง มีลาวแฉะมากกว่า ชาวไทย
- หมู่ ๔ บ้านน้ำจั้น มีลาวแฉะมากกว่ากลุ่มใดๆในหมู่บ้าน
- หมู่ ๕ บ้านหนองนางาม มีคนไทยอาศัยอยู่มาก
- หมู่ ๖ บ้านหนองกวาง มีชาวไทยแถบแม่น้ำเจ้าพระยามาอาศัยอยู่มาก

ปัจจุบันบ้านน้ำจั้นมีประชากรทั้งสิ้น ๖๔๒ คน เป็นชาย ๓๒๐ คน หญิง ๓๒๒ คน มีบ้านเรือนจำนวน ๑๕๒ หลังคา วัด ๑ แห่ง โรงเรียน ๑ แห่ง สถานที่ของกลุ่มสตรีทอผ้าบ้านน้ำจั้น ๑ แห่ง สถานีอนามัย ๑ แห่ง ปัจจุบันมีนายอำเภอ อะโหล่ เป็นกำนัน



ผังบริเวณ บ้านหนองเมือง ตำบลหนองเมือง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

